

ALESSANDRO MANZONI

KIHLAUTUNEET

Alessandro Manzoni

Kihlautuneet

«Public Domain»

Manzoni A.

Kihlautuneet / A. Manzoni — «Public Domain»,

Содержание

TEKIJÄN JOHDANTO	5
ENSIMÄINEN LUKU	8
TOINEN LUKU	18
KOLMAS LUKU	26
NELJÄS LUKU	35
VIIDES LUKU	44
KUUEDES LUKU	53
SEITSEMÄS LUKU	62
KAHDEKSAS LUKU	73
YHDEKSÄS LUKU	86
KYMMENES LUKU	97
Конец ознакомительного фрагмента.	98

Alessandro Manzoni

Kihlautuneet Historiallinen romaani

TEKIJÄN JOHDANTO

"Historiaa saattaa syystä määritellä kuuluisaksi sodaksi, jota käydään Aikaa vastaan, historia kun näet riistää sen käsistä vuodet, nuo ajan vangit, tai oikeammin vainajat, herättäen ne jälleen eloon, asettaa ne rintamaan ja järjestää ne uudelleen taisteluun. Mutta ne mainehikkaat sankarit, jotka tällä tanterella niittävät palmuja ja laakereita, kokoavat ainoastaan kaikkein rikkaimman ja loistavimman sotasaaliin, valellen musteellaan ruhtinasten, mahtimiesten ja arvonimiä kantavien henkilöiden urotöitä, ja järjestellen älyn hiuksenhienolla neulalla niitä kulta- ja silkkirihmoja, jotka muodostavat loppumattoman kunniakkaiden tekojen kirjauskuteen. Kuitenkaan ei minun heikkojen voimieni ole sallittu kohota sellaisiin aiheisiin ja näin vaarallisiin ylevyyksiin eksymällä valtiollisten juonien sokkeloon ja keskelle sotarumpujen pärinää. Mutta kun olen tutustunut huomattaviin tapahtumiin, vaikka ne ovatkin sattuneet alhaissukuiselle rahvaan väelle, ryhdyn kiinnittämään niiden muistoa jälkimaailmalle, kertomalla eli ilmaisemalla kaikki tarkasti ja väärentämättä. Tämä kertomus on tarjoava ahtaalle näyttämölle asetettuna surullisia hirmunäytelmiä, suuremmoisia ilkeydenkohtauksia, ja niiden välinäytöksiä ja samalla pirullisten yritysten vastakohtina hyveikkäitä tekoja ja enkelinkaltaista hyvyyttä. Ja todellakin, kun ottaa huomioon, että nämä meidän ilmanalamme ovat meidän herramme, katolilaisen kuninkaan, vallan alaisia, tuon Auringon alaisia, joka ei milloinkaan mene mailleen, ja että näille alueille luo valonheijastustaan, kuun tavoin, joka ei koskaan vähene, tuo jalosukuinen sankari, täyttää tehtävänsä ajan mukaisesti; kun lisäksi ottaa huomioon, että korkea-arvoiset senaattorit, kiintotähtien tavoin, ja muut ylen arvokkaat virkamiehet kiertotähtien lailla, luovat valoansa joka taholle, täten muodostaen mitä jaloimman taivaankannen, niin ei voi löytää muuta syytä siihen, että tämä taivas on muuttunut mustien tekojen, ilkeyden ja väkivallan hornankidaksi – noita tekoja kun ylimieliset ihmiset ehtimiseen lisäävät – kuin pirun vehkeet ja juonet. Eihän näet inhimillisen pahanilkisyyden yksinään pitäisi kyetä vastustamaan niin useita sankareita, jotka Arguksen silmin ja Briareuksen käsivarsin toimien uhrautuvat yleishyvän asialle. Kerrottaessa tätä tarinaa, joka on tapahtunut nuoruuteni aikoina, joskin useimmat siinä esiintyvistä henkilöistä jo ovat kadonneet maailman näyttämöltä, kuitenkin pätevistä syistä jätetään mainitsematta heidän nimensä, nimittäin sukunimensä; samoin menetellään paikannimien suhteen, niin että mainitaan ainoastaan alueennimi yleisesti. Älköön silti kukaan väittääkö, että tämä on heikko puoli kertomuksessani ja muodottomuus tässä vaatimattomassa tuotteessani. Tätä muuten voinee väittää ainoastaan sellainen arvostelija, joka on vailla kaikkea filosofiaa. Henkilöt taas, jotka ovat filosofiaan perehtyneet, huomaavat, ettei tämän kertomuksen muodosta puutu mitään. Sillä onhan ilmeisen selvää ja kaikkien tunnustamaa, että nimet ovat pelkkiä satunnaisuuksia..."

– Mutta jos nyt sankarillisesti näkisin sen vaivan, että tulkitsisin tästä himmenneestä ja pyyhkimisien peittämästä käsikirjoituksesta sen sisältämän kertomuksen, jos, kuten sanotaan, toisin sen esiin päivän valoon, niin olisikohan ketään, joka tahtois nähdä vaivaa sitä lukea?

Tämä epäilevä miete, joka johtui epäselvän käsikirjoituksen vaivaloisesta tulkitsemisesta, saattoi minut keskeyttämään jäljentämistyöni ja pani minut vakavasti ajattelemaan, mitä minun oikeastaan piti tehdä.

– On kyllä totta, sanoin itsekseni selaillessani käsikirjoituksen lehtiä, on kyllä totta, ettei tätä päähänpistojen ja puhetaidollisten käänteiden tulvaa kestä kauttaaltaan teoksen loppuun. Tuo kunnon 17: nnen vuosisadan kirjailija on tahtonut alussa näyttää oppineisuuttaan; mutta sitten kertomuksen jatkuessa ja joskus pitkät matkat, tyyli soluu edelleen paljon luonnollisempana ja yksinkertaisempana. Olkoonpa niin: mutta kuinka tämä tyyli on jokapäiväistä ja kömpelöä,

kuinka se on epäsantillista! Lombardilaisia murteellisuuksia kosolta, lauseita, joita on käytetty väärässä merkityksessä, mielivaltaista kielenkäyttöä, ontuvia lausejaksoja. Ja sitten muutamia hienoja espanjalaisuuksia siroteltuina sinne tänne; ja sitten, mikä on vielä pahempi, tekijä ei koskaan malta olla pistämättä tuota esipuheessaan käyttämäänsä kaunopuheisuutta kertomuksensa hirvittävimpiin ja liikuttavimpiin kohtiin, hän ei voi olla joka tilaisuudessa herättämättä lukijan kummastusta tai mietiskelyä, sanalla sanoen kaikkiin niihin kohtiin, jotka todella vaativat hieman kaunopuheisuutta, mutta hillittyä, hienoa, arvostelukykyistä, hän ei malta olla mainittua kaunopuheisuuttaan panematta. Ja silloin hänellä, ihmeteltävällä taitavuudella asettaessaan vieretysten kaksi mitä vastakkaisinta ominaisuutta, on taito olla samalla kertaa kömpelö ja sievistelevä, mikä voi tapahtua samalla sivulla, samassa lauseessa, samassa sanassakin.

Lyhyesti: korkealle tähtääviä deklamoimisia, joihin on sekaantunut joukko kieliopillisia virheitä; ja kaikkialla tuollainen itserakas turhantarkkuus, mikä on luonteenomaista tämän vuosisadan kirjailijoilla tässä maassa. Tällaista ei tosiaankaan sovi tarjota nykyajan lukijoille: he ovat liian älykkäitä ja liiaksi kyllästyneitä tällantapaisiin hullunpäiväisyyksiin. Onpa hyvä, että tämä seikka juolahti mieleeni tätä onnetonta työtä alkaessani: minä pesenkin nyt käteni.

Kokosin juuri näitä vanhoja papereita pannakseni ne takaisin säilöönsä, mutta silloin pahoittelin, että niin mieltäkiinnittävä kertomus jäisi ainaiseksi tuntematta. Voihan olla, että lukija tästä kertomuksesta voi saada toisen mielipiteen, mutta minusta se ainakin tuntui erittäin mieltäkiinnittävältä.

– Miksei voisi – näin ajattelin – ottaa tästä käsikirjoituksesta itse tapahtumien sarjaa ja uudelleen muovailla sen tyyliä? Kun ei mikään pätevä vastasyys johtunut mieleeni, tein ripeän päätöksen. Ja näin syntyi tämä kirja, joka on kirjoitettu sen arvoa vastaavalla avomielisyydellä.

Kuitenkin muutamat tekijän kuvaamista tapahtumista ja tavoista tuntuivat meistä niin oudoilta ja omituisilta, jotta emme sanoisi pahempaa, että ennenkuin niihin luotimme, tahdoimme tutkia toisiakin lähteitä ja ryhdyimme selailemaan tuon aikakauden muistokynäelmiä, päästäksemme varmuuteen siitä, että maailman kulku siihen aikaan todella oli sellainen. Tämä tutkimus haihdutti kaikki epäilyksemme: tuhkatiheään kohtasimme samantapaisia seikkoja, jopa vielä vahvempiirteisiäkin. Ja mikä meistä tuntui vielä vakuuttavammalta, kohtasimme muutamia sellaisia henkilöitäkin, joiden olimme epäilleet koskaan eläneen, kun emme olleet heistä muualta saaneet tietää kuin tuosta käsikirjoituksesta. Ja sopivassa tilaisuudessa viittaamme muutamiin näihin lähteisiin vahvistaaksemme sellaisten seikkojen luotettavuutta, joita lukija niiden eriskummaisuuden vuoksi olisi taipuvainen kieltämään.

Mutta kun hylkäämme sietämättömänä tekijän tyylin, minkä tyylin olemme panneet sen sijalle? Siinä pulma.

Jokainen, joka ilman että häntä pyydetään, ryhtyy korjaamaan toisen työtä, alistuu tunnollisesti vastaamaan omasta työstään ja on jossakin määrin siihen velvollinenkin. Tämä on oikeutettu sääntö, jota emme mitenkään tahdo välttää. Päinvastoin olimme, näyttääksemme, että vapaaehtoisesti siihen mukaudumme, päättäneet tässä yksityiskohtaisesti tehdä selkoa noudattamastamme kirjoitustavasta. Tätä varten olemme koko tämän työemme aikana koettaneet arvata mahdollisia ja todenmukaisia arvosteluja siinä tarkoituksessa, että kumoaisimme ne kaikki tyyni edeltäkäsikin. Tässä ei olisi vaikeus piillyt; sillä (tunnustamme sen totuuden kunniaksi) ei mieleemme johtunut ainoatakaan arvostelua, jota emme heti olisi voineet voitokkaasti kumota; tarkoitan tuollaisia vastaväitteitä, jotka eivät ratkaise kysymyksiä, vaan jotka niitä muuttavat.

Jopa usein, pannessamme eri arvostelut keskenään taistelemaan, saatoimme ne kumoamaan toinen toisensa; ja tutkiessamme niitä perinpohjin, vertailemme niitä tarkkaavasti, onnistui meidän saada selville, että ne, vaikka olivatkin näennäisesti vastakkaisia, kuitenkin oleellisesti nojasivat samaan perustaan, että ne molemmat johtuivat niiden tosiseikkojen ja periaatteiden sivuuttamisesta, joille arvostelu oli perustettava. Ja kun näin olimme odottamatta saattaneet ne keskenään sopusuhtaisiksi, lähetimme ne tiehensä käsi kädessä.

Onkohan koskaan ollut tekijää, joka ilmeisemmin olisi todistanut osuneensa oikeaan!

Mutta sittenkin!

Juuri kun aioimme ruveta kokoamaan kaikki mainitut väitteet ja vastaväitteet, saattaaksemme ne jonkunmoiseen järjestykseen, niin taivas avita! siitä paisui kokonainen kirja. Tämän huomattuamme luovuimme tuumastamme tehden sen kahdesta syystä, joita lukija pitänee pätevinä: ensimmäinen oli se, että kirja, jonka tarkoitus on puolustaa toista kirjaa, tai oikeammin toisen kirjan tyyliä, on naurettava; toinen oli tämä: kirjoista saa tarpeekseen yhdestä erällään, ellei siinäkin jo ole liikaa.

ENSIMÄINEN LUKU

Toinen Como järven haaroista, joka ojennaikse etelään, on kahden keskeymättömän vuorijonon sulkema, jotka milloin väistyen taaksepäin, milloin taas uloten, luovat järven rantaan joukon poukamia ja lahtia. Äkkiä tämä järvenhaara kapenee ja saa joen juoksun ja muodon, ollen oikealla kallioharjanteen ja vasemmalla avaran rantatasangon reunustama, Se silta, joka tässä kohdassa yhdistää molemmat rannat, näyttää tekevän tämän muutoksen vielä silmäänpistävämmäksi ja merkitsevän sitä paikkaa, missä järvi loppuu ja Adda joki alkaa. Kauempana molemmat rannat uudelleen etenevät toisistaan, vesitaso laajenee ja veden juoksu hidastuu, niin että se malttaa muodostaa uusia lahdelmia ja poukamia: joki muuttuu taas järveksi. Rannikko, joka on syntynyt kolmen suuren tulvareitin lietteestä, alenee vähitellen järveen päin, nojaten kahteen läheiseen vuoreen, joista toinen on nimeltään San Martino, toinen Resegone, mikä lombardilaisella murteella merkitsee sahaa, siitä kun kohoa useita jonottain ryhmittyneitä huippuja, jotka todella saattavat sen sahan näköiseksi. Tämä yhdennäköisyys on niin ilmeinen, että jokainen, ollen sitä vastapäätä, kuten esim. Milanon pohjoisvalleilla, ehdottomasti keskellä tuota avaraa vuoristomaisemaa erottaa sen muista vuorista, joilla on oudompi nimi ja tavallisempi muoto.

Nyt rannikko kappaleen matkaa ylenee hitaan loivasti mutta jatkuvasti, Sitten se vaihtelee kumpuina ja laaksoina, ylänköinä ja tasankoina, kallionkielekkeinä ja – tasoina, riippuen vuorten muodostuksesta ja veden uurretyöstä. Uloin rannan reuna, jota tulvavedet leikkelevät, on melkein kauttaaltaan somerikkoja; muu alue on peltoa ja viinitarhaa, lomassa kyliä, taloja, majoja; siellä täällä metsikköjä, jotka kiipeävät aina vuorten rinteille asti.

Lecco, huomattavin näistä kylistä, antaa nimen seudulle ja sijaitsee järven rannalla vallan lähellä siltaa, Joskus se on osaksi itse järvessä, kun näet tämä on tulvillaan. Meidän päivinä se on melkoinen kauppala, joka pyrkii paisumaan kaupungiksi.

Niihin aikoihin, jolloin sattui ne tapaukset, joita ryhdymme kertomaan, tämä kauppala samalla oli linnoitus, ja sillä oli kunnia majoittaa päällikköä ja etu omistaa pysyvä linnäväki espanjalaisia sotureita. Nämä opettivat seudun tytöille ja vaimoille vaatimattomuutta, pieksivät tuon tuostakin jotakin aviomiestä tai isää ja samoilivat säännöllisesti kesän loppupuolella viinitarhoissa vähentämässä rypäleiden runsautta, täten helpottaen maalaisten viininkorjuun vaivoja. Toisesta kylästä toiseen, kukkuloilta alas rannalle, kunnaalta kunnaalle johti ja johtaa vieläkin teitä ja polkuja, milloin jyrkkinä, milloin tasaisina, milloin piiloittuneina kahden muurin väliin, mistä nostaessanne katseenne näette ainoastaan kaistaleen taivasta ja jonkun vuorenhuipun. Välistä ne kiipeävät aukeille ylätasangoille, ja sieltä silmä kohtaa milloin laajoja, milloin ahtaita näköaloja – aina vaihtelevia ja jossakin suhteessa uusia, – mikäli katsojan näkökohta hallitsee ympäröivää seutua ja mikäli näköpiirin eri pisteet kohoavat esiin tai painuvat piiloon.

Mistä avautuu vilahdukselta, mistä taas laajemmalla veden tarjoama vaihteleva näky. Toiselta puolen järvi katoaa etäisyyteen tai oikeammin häipyä vuorten muodostamaan kulmaukseen ja sokkeloihin. Vähitellen järvi taas voittaa tilaa toisten vuorien välissä, jotka katse saattaa eroittaa yksitellen, ja veden pinta kuvastaa rannan maisemia kumoon käännettyinä. Toisella puolella taas polveilee joki, sitten taas vilkkuu esiin järvi, sitten taas joki, kimaltelevana kiemurrellen kauas niiden vuorten lomiin, jotka ovat sen saattona ja jotka vähitellen alenevat ja vuorostaan häipyvät taivaanrannan siniautereihin.

Se paikka, josta katselette näitä vaihtelevia näköaloja, tarjoaa itse joka taholla nähtävää. Vuori, jonka rinnettä juuri äsken kiipesitte, vaihtelee joka askeleella huippuineen ja rotkoineen. Mikä äsken näytti yhtenäiseltä vuorenselkämältä, havaitaankin seuraavassa tuokiossa eri vuorenselänkeiksi. Ja mikä juuri näytti olevan rinteellä, sen huomataankin sijaitsevan huipulla; ja näiden vuoreнкуpeiden somuus ja kodikkaisuus lieventää miellyttävästi niiden jylhyyttä ja kohottaa lisäksi muiden näköalojen komeutta.

Vuonna 1628, marraskuun 7: ntenä päivänä illan suussa palasi kävelyltään kotia tuollaista kapeata polkua hitaasti astuen Don Abbondio, erään yllämainitun kylän pappi; käsikirjoituksessamme ei ole tässä kohdin eikä kauempana tavattavissa tämän kylän nimeä, eikä mainitun henkilön sukunimeä. Hän luki tyynesti rukouskirjaansa, jonka silloin tällöin eri rukouksien välillä sulki, asettaen oikean kätensä etusormen lehtien väliin kirjanmerkiksi; sitten hän laskien oikean kätensä selän taakse vasemman kämmenen varaan jatkoi matkaansa, loi katseensa maahan ja sysäsi jalallaan muurin luo tiellä esteenä loikovat kivet. Sitten hän kohotti katseensa, antoi sen veltosti harhailla ympäri ja kiinnitti sen viimein erään vuoren kupeeseen, mihin jo mailleen menneen auringon rusko vastapäätä olevan vuoren halkeamista kuvasi esiin töröttäville pengerryksille leveitä ja epätasaisia purppurajuovia. Avattuaan uudelleen rukouskirjansa ja luettuaan toisen rukouksen hän saapui tienmutkaan, missä hänen aina oli tapana nostaa katseensa kirjasta ja katsella eteensä. Näin hän nytkin teki.

Polvekkeesta lähtien tie johti suoraan eteenpäin noin kuusikymmentä askelta, sitten se jakautui Y-kirjaimen muotoisena kahteen polkuun; oikeanpuolinen polku kiipesi ylös vuoren kuvetta ja johti pappilaan; vasempi laskeusi alas laaksoon aina ryöppypurolle asti, ja tämän tienhaaran ulompi muuri ylettyi ainoastaan vaeltajan vyötäisiin. Molempien polkujen sisämuurit eivät yhtyneet kulmaukseen, vaan päättyivät pieneen kappeliin, jonka ulkoseiniin oli maalattu pitkiä, kiemurtelevia ja suippopäisiä kuvioita; nämä kuviot kävivät taiteilijan tarkoituksen mukaisesti lähiseudun väestön mielikuvituksessa liekeistä. Liekkien lomiin oli maalattu toisia kuvioita, joita on vaikea lähemmin määritellä, mutta jotka yrittivät esittää kiirastuleissa olevia sieluja. Nämä sielut ja liekit olivat maalatut tiilenvärisiksi harmahtavalle pohjalle, ja siellä täällä oli seinän laastitukseen auennut halkeamia. Jätettyään taakseen tien polvekkeen, suuntasi pappi tapansa mukaan katseensa kappeliin ja näki jotain odottamatonta, jota ei olisi tahtonut nähdä.

Kaksi miestä oli vastatusten molempien polkujen juoksun yhtymäkohdassa, jos niin saa sanoa; toinen heistä oli hajareisin matalalla muurilla, toinen jalka roikkuen ulkopuolella muuria, ja toinen polun nojassa. Hänen toverinsa seisoj nojaten muuriin, käsivarret ristissä rinnalla. Heidän pukunsa, ryhtinsä ja se, minkä pappi siitä paikasta, johon oli saapunut, saattoi heidän kasvoistaan erottaa, eivät jättäneet epäilyksen varaa heidän ammattiinsa nähden.

Heillä oli kummallakin päässä vihreä verkonkuteinen päähine, joka päättyi suureen tupsuun; tämä päähine valui vasemmalle olalle ja sen alta näkyi otsalla äärettömän suuri hiustöyhtö. Pitkät viikset olivat päästään käherrettyjä. Vyö oli kiiltävää nahkaa, ja siinä riippui pari pistoolia. Pieni ruudilla täytetty sarvi heilui rinnalla kaulakoristeen tavoin. Avaroiden housujen oikeanpuolisesta taskusta pisti esiin suuren veitsen pää, vasemmalla kupeella riippui miekka, jonka sileästä ja loistavasta vaskilevystä tehty kahva oli reijitetty ikäänkuin nimeämuodostaviin kuvioihin. Heti ensi katseella tunsivat heidät *bravojen* eli palkkalaisrosvojen ammattiin kuuluviksi henkilöiksi.

Tämä nykyään kokonaan hävinnyt ammattikunta oli silloin kukoistavimmillaan Lombardiassa, ja se johti alkuperänsä hyvin vanhoilta ajoilta. Niille, jotka eivät sitä lähemmin tunne, tarjoamme tässä muutamia varmoja tietoja, mitkä antavat riittävän käsityksen sen pääasiallisista tunnusmerkeistä, sen tukahuttamiseksi tehdyistä ponnistuksista ja sen sitkeästä elinvoimasta.

Jo huhtikuun 8: ntenä päivänä v. 1553 jalo Aragonian Don Carlos Castelvetroton ruhtinas, Terrannovan herttua, Anilan markiisi, Burgeton kreivi, Sisilian suuramiraali ja suurkonnetabeli, Milanon kuvernööri ja hänen katolilaisen majesteettinsa ylin maaherra Italiassa, "täydelleen tuntien sen sietämättömän kurjuuden, jossa on elänyt ja yhä vielä elää tämä Milanon kaupunki bravojen ja maankulkijoiden vuoksi", julkaisee heitä vastaan maanpakojulistuksen. "Se selittää ja määrittelee tämän maanpakojulistuksen alaisiksi joutuvan ja bravoina ja maankulkijoina pidettävän ... kaikkia niitä ulko- tai kotimaalaisia, joilla ei ole mitään tointa, tai jotka, jos heillä sellainen on, eivät sitä harjoita ... vaan jotka joko palkkaa kantaen, tai sitä vailla liittyvät johonkin ritariin tai aatelismieheen, virkamieheen tai kauppiaaseen auttaakseen häntä neuvoin ja teoin, tai oikeammin, kuten sopii olettaa, virittämään ansoja toisille..." Kaikkiin näihin nähden hän määrää, että heidän kuuden päivän sisällä

on lähdeittävä maasta, uhkaa vastahakoisia laivaorjan rangaistuksella, ja myöntää kaikille oikeuden toimeenpanijoille ehdottoman ja rajattoman vallan panna tämän käskyn täytäntöön. Mutta kun mainittu ylhäinen herra seuraavan vuoden huhtikuun toisena päivänä huomaa, että tämä kaupunki siitä huolimatta on täynnä näitä palkkalaisrosvoja ... jotka edelleen elävät kuten ennen, ollenkaan tapojaan muuttamatta ja luvultaan vähenemättä, hän julkaisee uuden ja vielä paljoo ankaramman ja määräyksiltään tarkemman julistuksen, jossa muiden säädösten muassa käsketään:

"Että jokaisen henkilön, joko tämän kaupungin asukkaan tai ulkomaalaisen, josta kaksi vierastamiesta todistaa, että häntä yleisesti pidetään bravona, vaikka ei voidakaan todistaa, että hän jo on tehnyt jotain rikosta ... tämän pelkän bravo-maineen nojalla, ilman muuta aihetta ... voivat tuomarit ja jokainen heistä yksinään, saatuaan laillisen ilmiannon, tuomita kidutusnuoraan tai kiristyspuihin ... ja vaikka hän ei tunnusta tehneensä mitään rikosta, lähetettäköön hän yhtäkaikki kaleerilaiva-orjuuteen mainituksi kolmen vuoden ajaksi, yksistään siitä, että hän on bravon maineessa." Kaiken tämän, ynnä muun, minkä tässä sivuutamme, sillä "Hänen Ylhäisyytensä on päättänyt vaatia kuuliaisuutta jokaiselta".

Olisi luullut että kaikki bravot kuullessaan niin mahtavan herran näin pontevia ja järkähtämättömiä sanoja, joita tukivat niin ankarat määräykset, niiden pelkästä kahahduksesta olisivat iäksi päiviksi kadonneet. Mutta yhtä luotettavan ja korkeanimisen herran todiste velvoittaa meitä uskomaan vallan päinvastaista. Tämä oli hänen ylhäisyytensä Juon Fernandez de Velasco, Castilian konnetaabeli, hänen majesteettinsa ylikamariherra, Frias'in kaupungin herttua, Garon ja Castelnuovon kreivi, Velascon suvun sekä Laran seitsemän infantin herra, Milanon valtion kuvernööri y.m., joka saa kesäkuun 5: ntenä päivänä vuonna 1593 niinkään varmuuden siitä, "mitenkä suurta vahinkoa ja tuhoa aikaansaavat ... bravot ja maankulkijat, ja miten turmiollisesti sentapaiset ihmiset vaikuttavat yhteismenestykseen ja oikeudenkäyttöön", ja uusii käskyn, että heidän kuuden päivän kuluessa täytyy poistua maan rajojen sisältä, toistaen jotenkin sanasta sanaan kun edeltäjänsä säädökset ja uhkaukset. Kun hän sitten 23: ntenä päivänä toukokuuta 1598 "suureksi mielipahakseen saa tietää, että ... tässä kaupungissa ja valtiossa noiden ilkiöiden (bravojen ja maankulkijoiden) luku enenemistään enenee, ja etteivät tee päivin ja öin muuta kuin iskevät haavoja, asettuvat väijyksiin, murhaavat, ryöstävät ja tekevät kaikenlaisia muita rikoksia, joita harjoittavat sitä rohkeammin, kun heitä tukevat heidän päällikkönsä ja suosijansa..." hän määrää uudelleen samat parannuslääkkeet, lisäten annoksia, kuten on tapana kun taudit ovat itsepintaisia. "Varokoon siis", näin hän lopettaa, "jokainen kaikinmokomin vastustamasta tätä julistusta, sillä sen sijaan että saisi kokea hänen ylhäisyytensä lempeyttä, on hän saapa kokea hänen ankaruuttaan ja vihaansa ... hänen ylhäisyytensä kun on päättänyt, että tämä on viimeinen ja järkähtämätön varoitus."

Toista mieltä oli hänen jälkeisensä, hänen Ylhäisyytensä Don Pietro Enriquez de Acevedo, Fuentes'in kreivi, Milanon valtion päällikkö ja kuvernööri; hän oli toista mieltä, ja syystä. "Täydelleen tuntien sen kurjuuden, jossa elää tämä kaupunki ja valtio siinä vilisevien lukuisten bravojen vuoksi, hän on päättänyt sukupuuttoon hävittää näin turmiollisen rodun", ja julkaisee 5: ntenä päivänä joulukuuta v. 1600 uuden julistuksen, joka sekin uhkuu mitä ankarimpia uhkauksia, "järkähtämättä päättäen, että ne kaikella ankaruudella ja ilman vähintäkään armoa pannaan täytäntöön".

Nähtävästi hän ei kuitenkaan toteuttanut tätä päätöstään yhtä innokkaasti kuin hän itse keksi juonia ja hankki vihollisia suurelle vihamiehelleen, Henrik IV: lle; historia tietää kertoa, miten hänen onnistui kiihottaa aseisiin tarttumaan tätä kuningasta vastaan Savoijin herttua, jonka saattoi menettämään useamman kuin yhden kaupungin; miten hän nostatti kapinaan Bironin herttuan, jonka saattoi menettämään päänsä. Mutta mitä tulee tähän niin turmiolliseen bravojen rotuun, on varmaa että se edelleen versoi 22 päivänä syyskuuta v. 1618. Sinä päivänä hänen Ylhäisyytensä Don Gomez Suarez de Figueroa, Ferian herttua y.m. päätti suunnata sen hävittämiseen samoja ja vielä ankarampia toimenpiteitä. Mutta kun nekään eivät voineet heidän olemassaoloon tukahuttaa, niin hänen Ylhäisyytensä Gonzalo Fernandez di Cordova, jonka hallinnon aikana sattui yllämainittu Don Abbondion kohtaus, näki välttämättömäksi turvautua tavalliseen julistukseen bravoja vastaan,

mikä tapahtui lokakuun 5: ntenä päivänä v. 1627, s.o. vuotta, kuukautta ja kahta päivää ennen tuota huomattavaa tapausta.

Eikä tämäkään ollut viimeinen julistus. Mutta emme luule tarpeelliseksi mainita myöhempiä, ne kun ovat ulkopuolella kertomuksemme ajankohtaa. Huomautamme ainoastaan erästä julistusta helmikuun 13: lta päivältä v. 1632, jossa hänen Ylhäisyytensä Ferian herttua, toistamiseen kuvernööri, meille ilmoittaa, "että suurimpien rikosten tekijät ovat niin sanotut bravot". Tämä riittää varmasti osottamaan meille, että siihen aikaan, josta nyt on kysymys, oli bravoja olemassa kaikesta huolimatta.

Oli ilmeistä, että nuo kaksi yllä kuvaamaamme miestä siinä odottivat jotakin; mutta vastenmielisintä oli Don Abbondiolle se heidän erityisten elkeidensä aiheuttama huomio, että odotettu oli hän itse. Hänen tullessaan näkyviin palkkalais-rosvot näet olivat katsaneet toisiinsa, kohottaneet päätänsä ja samassa tehneet liikkeen, josta saattoi päätätä, että he molemmat yhtäikaa olivat sanoneet: "Se on hän!" Se mies, joka oli istunut hajareisin muurilla, oli noussut ja siirtänyt toisen jalkansa tielle; toinen oli poistunut muurin luota, ja molemmat lähestyivät häntä.

Don Abbondio piti yhä rukouskirjaa avoimena edessään, ikäänkuin olisi lukenut, mutta katsahti kuitenkin heihin salaviihkaa kulmien alta urkkiaksensa heidän liikkeitään. Nähdessään heidän tulevan suoraa päätä häntä kohti, tunsu hän tuhansien ajatusten äkkiä valtaavan mielensä. Kiireessä hän ajatteli, oliko hänen ja bravojen välillä oikealle tai vasemmalle johtava sivupolku; mutta muisti heti, ettei sellaista ollut. Hän pani joutuisaan toimeen omantunnon tutkistelun, oliko hän rikkonut jotain mahtavaa tai kostonhimoista henkilöä vastaan. Tässä levottomuudessa hänen omantuntonsa ääni häntä hieman rauhoitti. Mutta rosvot lähestyivät lähestymistään, katsoen häneen järkähtämättömästi.

Hän pisti vasemman kätensä etu- ja keskisormen kauhtanansa kauluksen alle, ikäänkuin sitä kohentaakseen, ja siirrellessään sormiaan ympäri kaulaansa, hän katsahti taaksensa, samalla väännähtäen suutaan ja tähystellen varkain niin kauas kuin saattoi, nähdäkseen, tuliko joku jälessä; mutta hän ei nähnyt ketään. Hän loi katseen muurin ylitse lähiseutuun; ei sielläkään ketään, hän loi toisen ja aremman katseen edessään olevalle tielle; ei siinäkään ketään muuta kuin rosvot.

Mitä tehdä? Kääntyä ympäri? Siihen ei ollut aikaa. Pötkiä tiehensä – se olisi ollut samaa kuin vaatia roistoja ajamaan takaa, tai pahempaakin.

Kun hän siis ei voinut välttää vaaraa, hän päätti astua suoraa päätä sitä kohti; tämän epävarmuuden hetket kävivät hänelle niin tuskallisiksi, että hän hartaasti halusi lyhentää niitä. Hän joudutti askeleitaan, lausui rukousta kovemmalla äänellä, koetti teeskennellä kasvojaan niin levollisen ja iloisen näköisiksi kuin suinkin, pani kaikki voimansa liikkeelle aikaansaadakseen hymyilyn, ja kun hän oli vallan vekkulien edessä, hän pysähtyi äkkiä ja sanoi ajatuksissaan: "Tässä sitä ollaan".

– Herra pastori! sanoi toinen heistä, katsoen häntä tuimasti silmiin.

– Mikä hätänä? kysyi joutuisasti Don Abbondio, nostaen katseensa kirjasta, joka oli auki hänen edessään kuin lukupulpetilla.

– Teillä on aikomus, jatkoi toinen uhkaavana ja äkäisenä kuin mies, joka yllättää palvelijansa tekemässä jotain pahaa, teillä on aikomus huomenna vihkiä yhteen Renzo Tramaglino ja Lucia Mondella!

– Tuota noin, Don Abbondio vastasi ääni värähdellen, tuota noin? Olettehan te, hyvät herrat, maailman miehiä ja tiedätte varsin hyvin, miten tällaiset seikat tapahtuvat. Pastori paralla ei ole siihen mitään sanottavaa: he tekevät keskenään hullutuksiaan, ja sitten ... sitten he tulevat meidän luoksemme, niinkuin mennään pankkiin nostamaan rahoja, ja me ... me olemme yleisön palvelijoita.

– No hyvä, kuiskasi rosvo hänen korvaansa, mutta käskevällä äänenpainolla, tämä avioliitto ei saa tapahtua huomenna, eikä koskaan.

– Mutta hyvät herrat, puuttui Don Abbondio puheeseen, nöyrästi ja kohteliaasti, kuin ainakin henkilö, joka koettaa taivuttaa kärsimätöntä, hyvät herrat, suvaitkaa asettua minun sijaani. Jos asia riippuisi minusta ... mutta huomaattehan, ettei minulla ole siitä mitään hyötyä.

– Joutavia, keskeytti bravo, jos tämä asia ratkaistaisiin loruilla, niin te pian panisitte meidät pussiin. Me emme tiedä, emmekä tahdo siitä tietää enempää. Joko yskän ymmärrätte – vai mitä?

– Mutta olettehan te, hyvät herrat, liiaksi oikeamieliset, liiaksi järkevät...

– Mutta, keskeytti tällä kertaa toinen toveruksista, joka ei tähän asti ollut puhunut, mutta tuo vihkiminen ei saa tapahtua, tai ... ja tässä hän päästi karkean kirouksen, tai se, joka sen toimeenpanee, ei tule sitä katumaan, sillä hänellä ei tule olemaan siihen aikaa, ja ... tässä toinen kirous.

– Rauhoitu, rauhoitu, virkkoi ensimmäinen puhuja, herra pastori on mies, joka hyvin tuntee maailman menon; ja me olemme kunnon miehiä, jotka emme tahdo tehdä hänelle mitään pahaa, kunhan hän vaan menettelee järkevästi. Herra pastori, hänen ylhäisyytensä Don Rodrigo, meidän herramme, käski teitä sydämellisesti tervehtiä.

Tämä nimi vaikutti Don Abbondion mielessä samaa kuin yöllisen rajuilman ollessa kiivaimmillaan salama, joka hetkiseksi epämääräisesti valaisee esineitä ja lisää kauhistusta. Hän teki ikäänkuin vaistomaisesti syvän kumarruksen ja sanoi:

– Jos voisitte minua neuvoa...

– Mitä! neuvoa teitä, joka osaatte latinaa! keskeytti taas bravo hymyillen puoleksi ilkkuvasti, puoleksi hurjasti. Se on teidän asianne. Älkääkä hiiskuko sanaakaan siitä viittauksesta, jonka teidän omaksi hyväksenne olemme teille antaneet; muuten, se olisi yhtä pahaa kuin itse vihkiminen, No, mitä saamme teidän puolestanne sanoa hänen ylhäisyydelleen Don Rodrigolle?

– Kunnioittavat tervehdykseni.

– Sanokaa suoraan, herra pastori!

– Olen valmis ... alati valmis tottelemaan. Ja lausuessaan nämät sanat, hän ei itse selvästi tietänyt antoiko lupauksen vai sanoiko kohteliaisuuden. Bravot käsittivät ne tai olivat käsittävinään mitä vakavimmalta kannalta.

– Sitten on kaikki vallan hyvin, ja hyvää yötä, herra pastori, sanoi toinen heistä erotessaan toverinsa kanssa kirkon miehestä.

Don Abbondio, joka muutama hetki aikaisemmin olisi antanut toisen silmänsä päästäkseen erilleen heistä, olisi nyt tahtonut jatkaa keskustelua ja sopimuksenhierontaa.

– Hyvät herrat, hän alkoi, sulkien kirjansa molemmin käsin; mutta he eivät enää kuunnelleet häntä, vaan kulkivat edelleen sitä tietä pitkin, jota hän oli tullut, ja poistuivat laulaen rivoa laulua, jota en tässä tahdo toistaa.

Don Abbondio parka jäi hetkeksi töllistelemään suu auki ja vallan kuin tyrmistyneenä. Sitten hän alkoi astua sitä polkua, joka johti hänen kotiansa, vaivoin liikutellen jalkojansa, ikäänkuin ne olisivat olleet jähmettyneet. Missä mielentilassa hän oli, saattaa lukija helpommin tajuta, tehtyämme hieman selkoa hänen luonteestaan ja siitä ajasta, jolloin hän eli.

Don Abbondio (lukija on jo huomannut sen) ei ollut luonnolta saanut mitään jalopeuran sydäntä. Mutta aikaisimmasta nuoruudestaan oli hänen ollut pakko älytä, että tukalimmassa tilassa oli niihin aikoihin eläin, jolla ei ollut kynsiä ja raateluhampaita, ja joka kuitenkin ei ollut halukas joutumaan raadeltavaksi. Laki ei millään tavoin suojellut rauhallista, sävyisää ihmistä, jolla ei ollut mitään keinoja pelottaa muita. Tosin ei puuttunut lakeja ja rangaistuksia yksityisten tekemiin rikoksiin nähden. Päinvastoin oli näitä lakeja yltäkyllin; ja rikokset oli lueteltu ja luokiteltu yksityiskohtiin menevällä tarkkuudella. Mielettömän ankaroita rangaistuksia saattoivat jokaisessa yksityistapauksessa lainlaatijat ja lukuisat toimeenpanijat mielin määrin tehdä vielä ankarammiksi. Oikeudenkäytännöstä pidettiin huolta ainoastaan siinä määrin kuin se vapautti tuomarin kaikesta, mikä saattoi estää häntä tuomiotansa langettamasta. Ne näytteet, jotka olemme maininneet palkkalais-rosvoja vastaan tehdyistä julistuksista, ovat siitä vähäisenä, mutta kuvaavana todisteena.

Huolimatta kaikesta tästä ja suureksi osaksi tämän vuoksi nämä julistukset, jotka maaherra toisensa jälkeen uudelleen julkaisi ja muodosti ankarammiksi, eivät toimittaneet muuta kuin että ne vallan ilmeisesti todistivat julkaisijainsa voimattomuutta. Tai jos niillä oli joku välitön vaikutus,

tämä oli sitä laatua, että ne melkoisesti enensivät niitä kärsimyksiä, joita rauhalliset ja voimattomat kansalaiset jo saivat sortajien puolelta kestää, ja että ne lisäsivät viimeksimainittujen väkivaltaisuutta ja viekkautta. Rangaistuksen välttäminen oli niin syvään juurtunut, ettei mikään julistus siihen osunut eikä voinut sitä kukistaa.

Sellaiset olivat muutamien kansanluokkien tuet ja etuoikeudet, joita osaksi siedettiin hiljaisuudessa nurkuen, osaksi vastustettiin tehotomilla vastalauseilla, mutta joita nuo luokat itse teossa ylläpitivät toimeliaalla itsekkäisyydellä ja kunnianhimon herkillä kateudella. Luonnollisesti täytyi tämän rankaisemattoman väkivaltaisuuden tilan, jota uhattiin ja hätyytettiin, jokaisen uuden uhkauksen ja hätyytyksen jälkeen turvautua uusiin ponnistuksiin ja juoniin pysyäkseen yllä. Näin todella tapahtuikin: rikoksentehtäjiin kukistamista tarkoittavien julistusten ilmestyessä noutivat nuo ilkiöt varsinaisista apuneuvoistaan uusia ja tehoisampia keinoja yhä edelleen jatkaakseen niiden tekojen harjoittamista, joiden lakkauttamista nuo julistukset juuri tarkoittivat. Nämä säädökset kyllä olivat omiaan joka askeleella ehkäisemään ja kiusaamaan sävyisää miestä, joka itse oli voimaton ja vailla suojelijaa; ne näet, siinä tarkoituksessa, että ehkäisisivät tai rankaisisivat jokaisen rikoksen, alistivat yksityisihmisen joka toimenpiteen kaikenlaisten virkamiesten mielivaltaisen valvonnan alaiseksi. Mutta se, joka ennenkuin teki jonkun rikoksen oli ryhtynyt varokeinoihin ajoissa paetakseen johonkin luostariin tai palatsiin, minne pyövelit eivät koskaan olisi rohjenneet panna jalkaansa; se, joka muiden turvakeinojen puutteessa puki yllensä jonkun mahtavan perheen livrean, mikä perhe ylpeytensä ja etunsa vuoksi katsoi itsensä velvolliseksi livreansa kantajaa puolustamaan, se oli vapaa tekemään mitä tahtoi ja saattoi nauraa koko julistusten nostamalle melulle.

Muutamat niistä, joille oli annettu toimeksi noiden julistusten täytäntöönpaneminen, kuuluivat etuoikeutettuihin säätyihin, toiset taas olivat näistä riippuvaisia. Niin hyvin toiset kuin toiset pitivät kiinni kasvatuksen, edun, tottumuksen ja jäljittelyn nojalla kerran juurtuneista periaatteista, eivätkä suinkaan näistä luopuneet kadun kulmiin kiinnitettyjen paperiliuskojen vuoksi.

Mitä tulee alempiin virkamiehiin, joiden toimenä oli julistuksen välitön toimeenpaneminen, vaikka olisivatkin olleet toimeliaita kuin sankarit, kuuliaisimpia kuin munkit ja uhrautuvaisia kuin marttyyrit, eivät he ole voineet toteuttaa tehtävänsä, ollen harvalukuisemmat kuin ne, jotka heidän olisi pitänyt kukistaa, ja kun oli sangen todennäköistä, että ne, jotka ainoastaan paperilla määräisivät heidät toimimaan, jättäisivät heidät avuttomina pulaan. Sitäpaitsi nämä virkamiehet olivat yleensä aikansa halveksituimpia ja kurjimpia olentoja. Nekin, joiden olisi pitänyt heidän ammattiaan pelätä, sitä halveksivat, ja heidän nimensäkin oli soimanimi. On siis luonnollista, että nämä kurjat ihmiset, sen sijaan, että olisivat panneet alttiiksi tai oikeammin uhranneet henkensä toivottoman tehotomissa yrityksissä, kernaammin myivät toimeenpanemuutensa ja vaiteliaan myötävaikutuksensa mahtaville, omistaen tehtäväkseen toteuttaa kirottua vaikutus- ja mahtivaltaansa niissä tilaisuuksissa, jolloin se ei heille itselleen ollut vaarallista, nimittäin sortamalla ja kiusaamalla rauhallisia ja turvattomia ihmisiä.

Se ihminen, joka aikoo vahingoittaa toista tai joka pelkää joka hetki, että häntä itseään vahingoitetaan, hakee luonnollisesti liittolaisia ja ystäviä. Senpä vuoksi noina aikoina oli huippuunsa kehittynyt ihmisten ryhmittäminen liittoihin, uusien liittokuntien perustaminen ja jokaisen pyrkimys mahdollisuuden mukaan lisäämään sen ryhmän mahtavuutta, johon kuului. Papisto valvoi oikeuksiensa ylläpitämistä ja laajentamista, aatelisto etuoikeuksiaan, sotilassääty erikoisvapauksiaan. Kauppiaat ja käsityöläiset muodostivat ammatti- ja toverikuntia, lakimiehet solmivat liittoja ja lääkärit yhteyksiä.

Jokaisella näistä pienistä liittokunnista oli oma omituinen voimansa; jokaisessa niistä oli yksilöllä se etu, että hän saattoi hyväkseen käyttää, siinä määrin kuin hänen vaikutusvaltansa ja taitavuutensa salli, useiden muiden yhteisvoimia. Rehellisimmät käyttivät tätä etua yksinomaan itsepuolustukseensa. Viekkaat ja vilpilliset käyttivät sitä toimeenpannaksen konnanteitoja, joihin heidän omat apukeinonsa eivät olisi riittäneet ja joiden aiheuttamilta rangaistuksilta hakivat turvaa. Näiden eri liittokuntien voimat olivat kuitenkin hyvin erilaiset. Ja varsinkin maaseudulla asuva rikas ja väkivaltainen aatelin, jota ympäröi lauma palkkalais-rosvoja ja talonpoikia, mitkä suvussa

periytyneen katsantokannan, oman edun tai pakon nojalla olivat tottuneet pitämään itseään isäntänsä sotureina ja alamaisina, käytti valtaansa, jota ei mikään muu liittokunta siellä helposti olisi voinut vastustaa.

Ystävämme Don Abbondio, joka ei ollut aatelinen, ei rikas, eikä suinkaan rohkea, oli siis, melkein jo lapsuudeniän rajalla huomannut olevansa tässä yhteiskunnassa samassa tilassa kuin savi-astia, joka on lähetetty matkaan useiden rautapatojen joukossa. Hän oli tämän vuoksi sangen mielellään noudattanut vanhempiensa toivomusta, jotka tahtoivat hänestä pappia. Totta puhuen hän ei ollut sanottavasti ajatellut sen säädyn velvollisuuksia ja ylevää tehtävää, johon oli astunut. Jonkunmoisen mukavan toimeentulon hankkiminen ja pakeneminen kunnianarvoisen ja voimakkaan säädyn turviin olivat hänen mielestään olleet kaksi riittävää syytä uran valintaan. Mutta jokainen sääty hoitaa ja suojelee yksilöä ainoastaan rajoitetussa määrin; ei yksikään sääty vapauta sitä muodostamasta itselleen erityistä menettelyohjetta. Don Abbondio, joka lakkaamatta ajatteli omaa turvallisuuttaan, välitti varsin vähän niistä eduista, joiden saavuttaminen vaatii ponnistuksia tai hieman alttiiksiantaumista. Hänen järjestelmänsä oli pääasiallisesti välttää kaikkea erimielisyyttä, ja missä sitä ei voinut välttää, mukautua. Jokaisessa hänen ympärillään syntyneessä kahakassa hän noudatti aseetonta puolueettomuutta, olivatpa ne sitten noita siihen aikaan tuhkatieheään esiintyviä riitaisuuksia sotilasten ja siviilihenkilöiden, aatelisen ja toisen aatelisen, tai kahden talonpojankin välillä, mitkä jälkimmäiset syntyivät yhdestä ainoasta sanasta ja ratkaistiin nyrkeillä tai veitsillä.

Jos hänen ehdottomasti oli pakko asettua jommankumman puolelle kahdesta riitaveljestä, hän valitsi aina väkevemmän, kuitenkin aina pysytellen syrjemmässä ja koettaen osoittaa toiselle, ettei hän häntä vapaaehtoisesti vastustanut. Hän näytti tahtovan sanoa hänelle: Kunhan vaan olisitte vahvempi, niin olisin kyllä teidän puolellanne. Hän pysytteli erillään maailman mahtavista, ei ollut huomaavinaan heidän ohimeneviä oikkujaan, vastaanotti vakavasti ja häneen nimenomaisella tarkoituksella suunnatut solvaukset alistuvan nöyrästi, pakoitti kumarruksillaan ja hilpeyttä herättävällä kunnioittavaisuudellaan tiellä kohtaamansa äreimmät ja ylpeimmätkin henkilöt hymyilemään. Näin oli tämän miesparan onnistunut ilman myrskyisiä taisteluja elää yli kuudenkymmenen.

Tosin oli hänelläkin jokunen pisara sappea ruumiissaan. Tuo alituinen harjaantuminen kärsivällisyyteen, tuo alituinen pakko myöntää toisten olevan oikeassa, niin moni hiljaisuudessa nielemänsä karvas pala olivat katkeroitaneet hänen mielensä siihen määrin, että hänen terveytensä varmaankin olisi kärsinyt, ellei hänellä olisi ollut tilaisuutta silloin tällöin keventää sydäntään. Oli näet maailmassa, jopa hänen läheisyydessäänkin, henkilöitä, joiden hän varsin hyvin tiesi olevan kykenemättömiä tekemään pahaa, ja näihin hän joskus suuntasi kauan pidätetyn pahan tuulensa, näytellen hänkin joskus oikullisen osaa ja huutaen ilman syytä.

Sitäpaitsi hän oli niiden ihmisten ankara moittija, jotka eivät eläneet hänen periaatteidensa mukaan. Moitteensa hän kuitenkin lausui julki ainoastaan siinä tapauksessa, ettei se aiheuttanut pienintäkään vaaraa. Hänen mielestään selkäsaunan saanut ihminen oli lievimmin sanottuna varomaton, ja murhattu oli hänen mielestään välttämättömästi eläessään ollut huimapää.

Jos joku puolustaessaan oikeuksiaan jotakin mahtavaa henkilöä vastaan erosi taistelustaan haavapäin, niin Don Abbondio aina huomasi hänen olleen jossakin suhteessa väärässä; tämä ei ollut vaikeata, kun oikeus ja vääräys eivät koskaan ole niin jyrkästi toisistaan erotetut, että kumpikin riitaveli olisi omistanut yksinomaan toisen. Etenkin hän saarnasi niitä virkaveljiänsä vastaan, jotka omalla uhallaan olivat yrittäneet puolustaa heikkoa sorrettua mahtavalta sortajalta.

Hänen mielestään se oli samaa kuin suistua suoraa päätä tuhoon ja yhtä vaikeata kuin yrittää vääntää koiran koivet suoriksi. Jopa hän ankarasti huomautti, että se oli sekaantumista maallisiin asioihin, mikä vahingoitti pyhää ammattia. Näitä vastaan hän aina saarnasi jonkun kanssa ollessaan kahden kesken tai aivan pienessä piirissä, ja hän puhui sitä kiivaammin, kuta välinpitämättömämmiksi hän tiesi heidät asioiden suhteen, jotka koskivat heitä persoonallisesti. Hänellä oli lisäksi mielilause,

jolla hän aina päätti tämänlaiset puheet: "Kunnon miehelle, joka pitää vaarin itsestään ja pysyy alallaan, ei koskaan tapahdu mitään vaarallista."

Nyt saattanevat viisikolmatta lukijaani kuvitella, minkä vaikutuksen teki tähän miesparkaan kertomamme tapaus. Noiden kamalien kasvojen ja hirvittävien sanojen aiheuttama kauhu, tuon ylhäisen herran uhkaukset, jolla ei ollut tapana turhaan uhkailla, rauhallisen elämän järjestelmä, joka oli vaatinut niin monen vuoden ponnistusta ja kärsivällisyyttä, nyt äkkiä uhattuna ja edessä vaivaloinen tie, jolta ei näkynyt mitään pelastuksen mahdollisuutta: kaikki nämä ajatukset temmelsivät rajusti Don Abbondion kumartuneessa päässä.

– Kunpahan Renzon voisi muutta mutkitta passittaa pois luotaan; mutta epäilemättä hän on vaativa selitystä; ja mitä taivaan nimessä voin hänelle vastata? Oh, oh, oh, hänelläkin on oma päänsä; nöyrä karitsa, jos hänet jättää rauhaan, mutta jos häntä rupeaa vastustamaan ... Jumala varjelkoon! Ja sitten, ja sitten, silmittömästi rakastunut kun on tuohon Luciaan, rakastunut kuin... Poikanulikoita, jotka rakastuvat kun heillä ei ole parempaa tehtävää, jotka tahtovat naida, eivätkä sitten enää ajattele mitään muuta, eivätkä huoli niistä selkkauksista, joihin kietovat kunnon miehen. Oi minua poloista! Nähkääs, hyvät ihmiset, nuo kaksi kauheata rosvoa ilmestyvät juuri minun tielleni ja ahdistavat minua pahanpäiväisesti. Mitä minulla on asian kanssa tekemistä? Minäkö kenties tahdon naida? Miksi eivät ennemmin menneet puhelemaan... Onpa se toki paha onni, että järkevät ajatukset pälkähtävät päähäni vasta hetkisen jälestäpäin! Jospahan olisin huomannut kehoittaa heitä ilmaisemaan asiansa eräälle toiselle...

Mutta samassa hän huomasi, että katumus sen johdosta, ettei ollut neuvonut ja edistänyt vääryydentekoa, oli melkoisen väärä teko sekin, ja hän suuntasi nyt koko mielensä paheksumisen siihen henkilöön, joka vastikään täten oli riistänyt hänen rauhansa.

Vaan ulkonäöltä ja nimeltä hän tunsikin Don Rodrigon, eikä hän koskaan ollut ollut muissa tekemisissä hänen kanssaan, kuin että oli kosketellut leuallaan rintaansa ja maata sauvansa kärjellä ne harvat kerrat kuin oli kohdannut hänet tiellä. Monasti oli hän puolustellut tämän herran mainetta niiden henkilöiden edessä, jotka matalalla äänellä, huoaten ja luoden silmänsä ylös taivaaseen kiroisivat jotakin hänen tekoansa; lukemattomat kerrat hän oli sanonut häntä kunnioitettavaksi aatelismieheksi. Mutta tällä hetkellä hän sydämessään omisti hänelle kaikki ne arvonimet, joita hän ei koskaan ollut tahtonut kuulla toisten käyttävän, keskeyttämättä heitä nopeasti huudahduksella: mitä joutavia!

Saavuttuaan näiden temmeltävien ajatusten vaivaamana kylän sopukassa sijaitsevan talonsa ovelle, hän väänsi nopeasti lukossa avainta, jota jo oli pitänyt valmiina kädessään, aukaisi, astui sisälle ja lukitsi oven jälleen huolellisesti. Ja haluten turvallista seuraa hän huusi heti paikalla: Perpetua! Perpetua! ja meni siihen pieneen saliin, jossa arveli mainitun naishenkilön paraikaa olevan illallispöytää kattamassa.

Perpetua oli, kuten jokainen huomaa, Don Abbondion palvelijatar, kiintynyt ja uskollinen palvelijatar, joka asianhaarojen mukaan osasi totella ja komennella, kärsiä isäntänsä huonoa tuulta ja päähänpistoja, ja toiste taas panna hänet sietämään omia oikkujaan, jotka päivä päivältä lisääntyivät sittenkuin hän oli saavuttanut tuon kypsyneen iän, neljäkymmentä ajastaikaa, pysyen naimattomana, hän kun oli, mikäli itse väitti, hylännyt kaikki hänelle tehdyt aviotarjoukset, tai hän kun ystävättäriensä väittämän mukaan, ei koskaan ollut tavannut yhtään koiraa, joka olisi hänestä välittänyt.

– Tulen! hän vastasi, asettaen pöydälle tavalliseen paikkaan Don Abbondion lempiviiniä sisältävän pullon, ja hän lähti vitkaan liikkeelle. Mutta Perpetua ei vielä ollut astunut ruokasalin kynnyksen yli, kun Don Abbondio kävi sisälle niin levottomin askelin, niin synkin katsein ja niin muuttunein kasvoin, että ei edes tarvinnut Perpetuan kokeneita silmiä ensi katseella huomataksaan, että hänelle oli tapahtunut jotakin vallan tavatonta.

– Taivas armahda, mikä herra pastoria vaivaa?

– Ei mikään, ei yhtään mikään, Don Abbondio vastasi ja heittäysi vallan hengästyneenä suureen nojatuoliinsa.

– Kuinka, eikö mikään? Minulleko tahdotte sellaista luulotella, noin onnettoman näköinen kuin olette? Varmaankin teille on tapahtunut joku suuri onnettomuus.

– Oh, taivaan nimessä! Kun sanon, ei mitään, niin se ei ole mitään, tai on jotakin, jota en voi sanoa.

– Jota ette voi sanoa, ette edes minulle? Kukapa sitten pitää huolta terveydestänne, kuka teille antaa hyvän neuvon?

– Voi minua! Olkaa vaiti, älkääkä hommatko mitään ruokaa. Antakaa minulle lasillinen viiniäni.

– Ja te tahdotte uskotella minua, ettei teitä vaivaa mikään! sanoi Perpetua, täyttäen lasin ja pitäen sitä kädessään, ikäänkuin ei olisi tahtonut antaa sitä muutoin kuin palkintona siitä tunnustuksesta, jota hän jo niin kauan oli saanut odottaa.

– Lasi tänne heti paikalla, Don Abbondio virkkoi, tarttuen lasiin tutisevalla kädellä ja tyhjentäen sen nopeasti, ikäänkuin se olisi ollut jotakin lääkettä.

– Tahdotteko siis pakottaa minut kyselemään sieltä ja täältä, mitä on tapahtunut isännälleni? Perpetua virkkoi, seisten hänen edessään, kädet puuskassa ja kyynäspäät eteenpäin, katsoen häneen järkähtämättä, ikäänkuin olisi tahtonut imeä salaisuuden hänen silmistään.

– Taivaan nimessä, ei mitään loruja, ei mitään rähinää: tässä on henki kysymyksessä!

– Henkikö kysymyksessä?

– No niin juuri.

– Tiedätte varsin hyvin, että joka kerta kun olette suoraan uskonut minulle jotakin, niin en milloinkaan...

– No niin, totta kai! Kuten esimerkiksi koska...

Perpetua huomasi virittäneensä väärän virren; hän muutti äkkiä äänilajiaan:

– Pastori hyvä, hän sanoi liikutetulla ja liikuttavalla äänellä, olen aina ollut teihin kiintynyt; ja se että nyt tahdon tietää salaisuutenne, johtuu huolenpidosta, minä kun tahtoisin teitä auttaa, antaa teille hyvän neuvon, keventää mieltänne...

Itse teossa Don Abbondiota halutti yhtä suuresti vapautua ahdistavasta salaisuudestaan, kuin Perpetuata siihen tutustua; sentähden yhä heikommin torjuttuaan Perpetuan uudistetut ja yhä kiivaammat hyökkäykset, saatuaan hänet moneen kertaan vannomaan, ettei hän siitä hiiskuisi sanaakaan, hän viimein monen keskeytyksen ja huokauksen jälkeen kertoi hänelle tuon surkean tapauksen. Mainitessaan sen aiheuttajan nimen, vaati hän Perpetuan vannomaan uuden valan. Ja lausuttuaan tämän nimen Don Abbondio vaipui istuimen selkänokkaan vastaan päästäen syvän huokauksen, nostaen ylös kätensä, puoleksi uhaten, puoleksi rukoillen ja sanoen:

– Armollinen taivas!..

– Voi minun päiviäni! huudahti Perpetua. Tuo roisto, tuo väkivallantekijä, tuo jumalaton mies!

– Suu kiinni! Vai tahdotteko kokonaan syöstä minut turmioon!

– No, olemmehan täällä yksin, eikä kukaan meitä kuuntele. Mutta mitä aiotte tehdä?

– Katsokaapas, sanoi Don Abbondio närkästyneellä äänellä, annatpa minulle hyviä neuvoja. Kysytte minulta, mitä aion tehdä; ikäänkuin te olisitte pulassa, ja minun pitäisi teidät siitä päästää.

– No, olisihan minulla kyllä vähäinen neuvo annettavana; mutta sitten...

– Entä sitten! antakaa kuulua.

– Minun neuvoni olisi se, kun kaikki sanovat arkkipiispaamme pyhäksi mieheksi ja jänteväksi mieheksi, ja ettei hän pelkää ketään, vaan että hän riemuitsee joka kerta kun hän voi kurittaa noita julmureita puolustaakseen pappia; niin minä sanon vaan, että kirjoittaisitte hänelle kauniin kirjeen ja selvittäisitte hänelle kuinka...

– Vaiti, vaiti! Kelpaavatko tuollaiset neuvot miesparalle! Ja kun sitten saisin pyssyn luodin selkääni, Jumala minua siitä varjeltakoon, niin ottaisiko arkkipiispa sen minulta pois?

– Hui, hai! Eipä niitä pyssyn luoteja viskellä kuin papuja. Ja miten kävisi tämän matoisen maailman, jos nuo koirat purisivat joka kerta kuin haukkuvat. Sitäpaitsi olen huomannut, että ne, jotka osaavat käyttää hampaitaan ja hankkia itselleen respektiä, saavuttavat kunnioitusta. Ja juuri sentähden, että te ette koskaan tuo esiin syitä, kaikki tätä nykyä hävyttömästi hyppäävät nenällemme...

– Vaiti heti paikalla!

– Kyllä minä pian olen vaiti. Mutta varmaa on sittenkin, että kun huomataan jonkun alati alistuvan ja panevan häntänsä jalkojen väliin...

– Suu kiinni! Onko nyt sopiva aika tuollaisiin jaarituksiin?

– No, riittäköön sitten: ajatelkaa asiaa ensi yönä. Mutta älkää tässä hyväksi aluksi itse vahingoittako itseänne tarvelemällä terveytenne. Syökää toki joku suupala.

– Totta kai sitä ajattelen, Don Abbondio mutisi, se on aivan varma.

Minä sitä ajattelen, sillä se on minun asiani. Ja hän nousi jatkaen:

– En tahdo syödä mitään, minulla on parempaa tekemistä. Totta mar minä sen tiedän, että minun on sitä asiaa ajattelemisen. Oh, oh, pitipä tämän onnettomuuden laskeutua juuri minun pääni päälle!

– Juokaa ainakin vielä tämä viinitilkka, sanoi Perpetua kaataen lasiin. Tiedätte, että tämä aina saattaa vatsanne kuntoon.

– Toisenlaista lääkettä tässä nyt tarvitaan!

Näin sanoen hän otti kynttilän ja mutisi yhä:

– Mitätön pikkuseikka! minun veroiselleni kunnon miehelle! Entä miten on käypä huomenna?

Tähän tapaan valittaen hän poistui kiivetäkseen yläkerrassa olevaan huoneeseensa. Saavuttuaan kynnykselle, hän kääntyi Perpetuaa kohti, painoi sormensa huulelleen ja virkkoi hitaalla ja juhlallisella äänellä:

– Taivaan nimessä. Ja hän katosi.

TOINEN LUKU

Kerrotaan, että Condén prinssi nukkui sikeästi Rocroyn taistelun edellisenä yönä; hän oli kuitenkin ensiksikin hyvin väsynyt ja toiseksi hän oli jo ryhtynyt kaikkiin tarpeellisiin valmistuksiin ja määrännyt, mitä oli tehtävä seuraavana aamuna, Don Abbondio taas ei vielä tietänyt muuta kuin että seuraava päivä oli oleva taistelupäivä. Senpä vuoksi suuri osa yötä kului tuskalliseen punniskeluun. Hän ei edes ottanut lukuun sitä menettelymahdollisuutta, että konnamaisesta selityksestä ja uhkauksista huolimatta olisi toimeenpannut vihkiäiset. Tunnustaa Renzolle asianlaidan ja jotenkin sopia hänen kanssaan... Jumala siitä varjeloon. "Älkää hiiskuko sanaakaan ... muuten!" oli toinen bravoista sanonut, ja kuunnellessaan "muuten" sanan kaikuvan mielessään, Don Abbondio karkoitti kauas itsestään sen ajatuksen, että rikkoisi tuon määräyksen, jopa lisäksi katui löpötelleensä Perpetuan kanssa. Paeta? Mutta minne? Ja sitten: kuinka paljon selkkauksia ja selityksiä! Jokaisesta hylkäämistään tuumasta miesparka kääntyi vuoteellaan. Paraalta pelastuksen tieltä hänestä viimein tuntui ajan voittaminen kauniiden Renzolle annettujen lupauksien avulla. Onneksi hänen mieleensä juolahti, että oli jäljellä ainoastaan muutama päivä siihen aikaan, jonka kuluessa avioliiton solmiminen oli kielletty.

– Ja jos näiden muutaman päivän kuluessa onnistun pidättämään tuota nuorukaista, on minulla sitten kaksi kuukautta mietintä-aikaa; ja kahdessa kuukaudessa voi tapahtua paljon asioita!

Hän hautoi sitten mielessään niitä verukkeita, jotka aikoi tuoda esiin. Ja vaikka ne hänestä itsestään tuntuivat hieman köykäisiltä, hän kuitenkin rauhoitti itseään ajattelemalla, että hänen arvokkaisuutensa saattaisi ne painaviksi ja että hänen vanha kokemuksensa antaisi hänelle etuuden kokemattomaan nuoreen mieheen nähden.

– Saammehan nähdä, hän virkkoi itsekseen. Hän ajattelee hempuansa. Mutta minä ajattelen nahkaani. Minä olen meistä kahdesta se, jolla on enemmän menetettävissä, lukuunottamatta, että olen viisaampi mies. Poikaseni, jos sinä tunnetkin suurta lemmentuskaa, niin en minä silti tahdo henkeäni menettää.

Rauhoitettuaan täten hieman mieltänsä tekemällään päätöksellä saattoi hän viimein sulkea silmänsä. Mutta mikä lepo, mitä unia! Bravoja, Don Rodrigo, Renzo, ahtaita polkuja, kallioita, pakoretkiä, takaa-ajoa, huutoja, laukauksia.

Heräämishetki suuren onnettomuuden jälkeen tai vaikeassa pulassa ollen on hyvin katkera. Mieli, tuskin vapauduttuaan unen siteistä, kääntyy edellisen rauhallisen elämän harrastuksiin. Mutta uuden tilan tietoisuus ilmaantuu silloin äkkiä julmana. Ja tämä äkillinen vertailu tekee mielipahan kahta katkerammaksi. Koettuaan tämän hetken tuskallisuutta Don Abbondio punnitsi vielä kerran nopeasti yöllä tekemiään suunnitelmia, hyväksyi ne lopullisesti, järjesteli niitä tehokkaammiksi, nousi vuoteeltaan ja rupesi odottamaan Renzoa pelokkaana ja kärsimättömänä.

Lorenzo, tai kuten kaikki sanoivat Renzo, ei antanut itseään pitkään odottaa. Tuskin katsoi hän sen päivänhetken saapuneen, jolloin hän piti sopivana ilmestyä pastorin eteen, kun hän lähti matkaan hurjan iloisena kuin kaksikymmenvuotias ainakin, jonka on määrä samana päivänä viedä vihille rakastamansa nainen. Hän oli nuoruudestaan ollut orpo, ja harjoitti ammattinaan silkinkehräystä, joka ammatti oli ikäänkuin perinnöllinen hänen suvussa. Se oli aikoinaan ollut sangen tuottava, mutta nyt oli se rappiolla, ei kuitenkaan siihen määrään, ettei taitava työntekijä olisi voinut sillä ansaita kunniallista toimeentuloa. Työ väheni päivä päivältä. Mutta ammattilaisten jatkuva siirtyminen, heitä kun houkuttelivat lähivaltioiden lupaukset, niiden tarjoamat etuoikeudet ja suuret palkat, aiheutti sen, että paikoilleen jääneiltä ei vielä puuttunut työtä. Sitäpaitsi Renzolla oli pieni maatilkku, jota hän viljelytti ja jota itse viljeli, kun hänen kehruulaitoksensa oli pysähdyksissä, niin että häntä säätyynsä nähden saattoi sanoa hyvin toimeentulevaksi. Ja vaikka tämä vuosi oli edellisiä vielä huonompi ja vaikka jo alettiin kärsiä todellista ruokavarojen puutetta, oli tämä nuori mies, siitäperin kuin oli luonut

silmänsä Luciaan, muuttunut hyvin säästäväiseksi ja omisti riittävästi ruokavaroja, niin ettei hänen tarvinnut nähdä nälkää.

Hän ilmestyi Don Abbondion eteen juhlapukuisena, hatussa erivärisiä höyheniä, kauniskahvainen tikari housuntaskussa. Hän oli juhlallisen, jopa hieman uhkarohkean näköinen, mikä oli hyvin tavallista noina aikoina hiljaisimmillakin ihmisillä. Don Abbondion epävarma ja salaperäinen vastaanotto oli omituisena vastakohtana nuoren miehen hilpeälle ja päättäväiselle esiintymiselle.

– Mitähän hän mielessään hautonee? kysäsi Renzo itsekseen; sitten hän virkkoi:
– Tulin, herra pastori, kysymään, minä hetkenä teille sopii, että tapaamme toisemme kirkossa.
– Minäkö päivänä?
– Kuinka, minäkö päivänä? Ettekö muista, että se päivä on juuri tänään?
– Tänään, Don Abbondio virkkoi, ikäänkuin olisi kuullut siitä puhuttavan ensi kerran. – Tänään, tänään ... malttakaa mieltänne, tänään minä en voi.

– Tänään te ette voi! Mitä siis on tapahtunut?
– Ennen kaikkea, nähkääs, minä en voi hyvin.
– Se on ikävä asia; mutta se, mitä teidän tulee tehdä, kestää niin vähän aikaa, ja tuottaa niin vähän vaivaa...

– Ja sitten, ja sitten, ja sitten...
– Ja sitten, mitä sitten?
– Ja sitten on esteitä...
– Esteitä? Mitä esteitä voikaan olla?
– Teidän pitäisi olla minun sijassani tietääksenne, mitä ikävyyksiä tällaisissa asioissa esiintyy, kuinka suuri edesvastuu meikäläisillä on. Minäpä olen liian hyväsydäminen, en ajattele muuta kuin esteiden syrjäyttämistä, kaiken helpottamista, kaikkien mielen noudattamista, ja näin laiminlyön velvollisuuteni. Ja siitä saan kärsiä nuhteita, jopa pahempaaakin.

– Mutta taivaan nimessä, älkää näin pitkää minua piinapenkissä, vaan sanokaa suoraan, miten on asianlaita.

– Te ette siis tiedä kuinka monta muodollisuutta täytyy noudattaa asetuksienmukaista avioliittoa varten.

– Totta kai minä siitä jotakin tiedän, Renzo virkkoi, alkaen kiivastua, – olettehan te tarpeeksi saanut sillä pääni pyörälle näinä viime päivinä. Mutta eikö nyt vihdoin kaikki ole kunnossa? Eikö kaikki ole tehty, mitä on ollut tehtävää?

– Kaikki, kaikki, niin te luulette. Mutta, malttakaahan mieltänne, minä olen houkkio, joka laiminlyön velvollisuuteni, säästääkseni muilta ikävyyksiä. Mutta nyt – riittää, minä tiedän, mitä sanon. Me pappiparat olemme alasimen ja vasaran välissä. Te olette kärsimätön; minä teitä säälin, poika parka. Entä esimiehet ... no niin, eihän sitä voi kaikkea sanoa. Ja me saamme vastata kestit, me...

– Mutta selittäkääpä minulle, mikä on tuo toinen muodollisuus, joka vielä on noudatettava, kuten sanotte; niin se on heti paikalla täytettävä.

– Tiedättekö, kuinka monta estettä on olemassa, jotka tekevät asian laittomaksi?
– Mitäpä minä noista esteistä tietäisin!
– Error, conditio, votum, cognatio, crimen. Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas. Sis sis affinis ... näin alkoi Don Abbondio, toimittaen yhteenlaskua sormillaan.

– Teettekö minusta pilaa? nuorukainen keskeytti, Mitä hyödyttää minua teidän latinanne?
– No niin, koska ette asioita ymmärrä, niin olkaa hieman kärsivällinen ja luottakaa siihen, joka niitä ymmärtää!..

– Asiaan!..
– Kas niin, rakas Renzo, älkää vihastuko, minähän olen valmis tekemään kaiken sen, mikä riippuu minusta. Tahtoisinhan nähdä teidät tyytyväisenä; tahdon teidän parastanne. Oh! ... kun

ajattelen, että teidän oli niin hyvä elää; eihän teiltä puuttunut mitään. Ja sitten saitte äkkiä tuon päähänpiston naida...

– Mitä puheita nuo ovat, herra pastori? Renzo keskeytti, kasvot hämmästyneen ja samalla vihastuneen näköisinä.

– Sanonhan vain näin, sanoakseni, rauhoittukaa toki, Tahtoisin nähdä teidät tyytyväisenä...

– No, entä sitten?

– Sitten, poikaseni, tahdon huomauttaa, ettei syy ole minun. Enhän minä ole säätänyt lakia. Ja ennenkuin vahvistamme avioliiton, on meidän velvollisuutemme tehdä monta monituista tutkistelua saadaksemme varmuutta siitä, ettei ole olemassa esteitä.

– Asiaan, ja sanokaa minulle lopultakin mikä este on sattunut.

– Vähän kärsivällisyyttä. Ne eivät ole asioita, joita voisi selittää noin vaan kädenkäänteessä. Toivottavasti ei ole mitään esteitä; mutta meidän täytyy joka tapauksessa tiedustella, Teksti on ilmeisen selvä: *antequam matrimonium denunciaret*...

– Johan sanoin teille, etten huoli latinasta.

– Mutta täytyyhän minun teille selittää...

– Ettekö siis ole jo tehnyt noita tutkisteluja?

– En kaikkia, niinkuin olisi pitänyt.

– Miksi ette tehnyt niitä ajoissa? Miksi sanoitte minulle, että kaikki oli valmista? Mitä siis toimittaa lykkäys?..

– Kas niin! soimaatte liiallista hyvyttäni. Olen koettanut helpottaa asioita, auttaakseni teitä pikemmin; mutta nyt ... nyt on tapahtunut ... no niin, minä sen yksin tiedän.

– Mitä minun siis pitää tehdä?

– Malttakaa mielenne muutama päivä. Poikaseni, muutama päivä ei ole ijankaikkisuus. Siis kärsivällisyyttä!

– Kauanko?

– Tämähän jo alkaa kuulua joltakin, ajatteli Don Abbondio itsekseen.

Ja ystävällisemmän näköisenä kuin koskaan ennen hän jatkoi:

– No parissa viikossa minä koetan...

– Pari viikkoa? Onpa se kaunis uutinen! On tehty kaikki, mitä te vaaditte; päivä on määrätty; tämä päivä saapuu ... ja nyt te äkkiä sanotte minulle, että täytyy odottaa kaksi viikkoa. – Kaksi viikkoa! ... hän vielä toisti kovemmalla ja vihaisemmalla äänellä, ojentaen kätensä ja puiden nyrkkiänsä. Ja kuka tietää miten pitkälle hänen kiivastumisensa olisi voinut mennä, ellei Don Abbondio ajoissa olisi häntä keskeyttänyt, tarttuen hänen toiseen käteensä ja sanoen pelokkaan lempeästi ja vakuuttaen:

– No, no, älkää toki taivaan nimessä kiivastuko. Saammehan nähdä, koetanpa, ehkäpä yhdessäkin viikossa...

– Ja mitä sanon minä Lucialle?

– Että minä olen erehtynyt.

– Entä ihmisten juorut?

– Eihän mikään estä teitä sanomasta, että minä olen tehnyt tyhmyyden pelkästä asianharrastuksesta ja liiallisesta ystävällisyydestä. Te voitte luoda koko syyn minun hartioilleni. Mitä parempaa voin enää teille sanoa. Siis viikon kuluttua.

– Ja silloin ei enää ilmaannu muita esteitä?

– Kun minä kerran sen sanon...

– Hyvä. Tahdon kärsivällisesti odottaa yhden viikon. Mutta pankaa mieleenne, että sen kuluttua en enää tyydy pelkkiin lupauksiin. Hyvästi siihen asti.

Näin sanottuaan hän läksi pois, kumartaen Don Abbondiolle tavallista jäykemmin ja luoden häneen katseen, jossa oli enemmän uhkausta kuin kunnioitusta.

Renzon tultua ulos maantielle ja astuessa allapäin morsiamensa kotia kohti, palasivat hänen ajatuksensa keskellä suuttumustaan äskeiseen keskusteluun, ja hänestä tämä tuntui yhä kummallisemmalta. Don Abbondion osoittama kylmä ja neuvoton vastaanotto, hänen levoton ja väkinäinen keskustelunsa, hänen harmaat silmänsä, jotka hänen puhuessaan lakkaamatta harhailivat sinne tänne, ikäänkuin ne olisivat pelänneet kohdata suusta lähteneitä sanoja; tuo teeskentely, että hän muka ensi kerran kuuli puhuttavan tuosta jo niin tarkoin yhteisin neuvoin määrätystä avioliitosta ja ennen kaikkea tuo itsepäinen viittaaminen johonkin suureen esteeseen, ilman että hän sanoi mitään selvää – kaikki nämä seikat yhteensä panivat Renzon ajattelemaan, että tässä piili salaisuus, joka oli toisenlainen kuin mitä Don Abbondio koetti luulotella. Nuorukainen pysähtyi hetkeksi epäröiden, pitikö hänen palata takaisin kovistamaan häntä ja pakottamaan häntä puhumaan selvää kieltä. Mutta nostaessaan katseensa hän näki Perpetuan, joka astui hänen edellensä ja aikoi mennä sisälle muutaman askeleen päässä pappilasta olevaan kyökkipuutarhaan. Renzo huusi hänelle hänen avatessaan porttia, joudutti askeleitaan, saavutti hänet, pysäytti hänet kynnyksellä, ja toivoen häneltä saavansa tietää jotain lähempää hän yhtyi keskusteluun hänen kanssansa.

– Päivää, Perpetua. Olin toivonut, että me kaikki tänään olisimme saaneet yhdessä iloita.

– Oh! Jumala päättää joskus toisin, Renzo parka.

– Tehkääpä minulle tämä mieliteko: tuo kunnianarvoinen herra pastori lateli minulle syitä, joita en oikein ymmärtänyt. Voisittekohan te paremmin selittää minulle, miksi hän ei voi tai ei tahdo meitä tänään vihkiä.

– Luuletteko minun tietävän isäntäni salaisuuksia?

– Tiesinhän, että tässä piilee joku salaisuus, ajatteli Renzo. Ja saadakseen sen ilmi hän jatkoi:

– Kuulkaahan, Perpetua. Olemmehan ystäviä. Sanokaa minulle, mitä tiedätte. Auttakaa poika parkaa.

– Ikävä asia syntyä köyhänä, Renzo hyvä.

– Luonnollisesti, tämä virkkoi, ja hänen epäilyksensä yhä kasvoivat.

Ja koettaen tunkea syvemmälle kysymykseen, hän lisäsi:

– Mutta sopiiko pappien kohdella pahoin köyhää väkeä?

– Kuulkaahan, Renzo, minä en voi sanoa mitään, sillä ... en tiedä mitään; mutta voin vakuuttaa teille, ettei isäntäni tahdo tehdä vääryyttä teille, eikä kellekään muulle. Hän ei ole ollenkaan syyllinen.

– Kuka sitten tässä on syyllinen? kysyi Renzo, näyttäen hajamieliseltä, mutta itse teossa sydän täynnä odotusta ja korva tarkkaavaisena.

– Johan sanoin, etten tiedä mitään... Isäntääni minun vaan täytyy puolustaa; sillä minua pahoittaa kuullessani häntä syytettävän siitä, että hän muka tekisi kellekään pahaa. Mies parka! Hänen ainoa vikansa on hänen liiallinen hyväsydämisyytensä. Sillä, nähkääs, tässä matoisessa maailmassa on konnia, väkivallan tekijöitä ja jumalattomia ihmisiä...

– Väkivallan tekijöitä, konnia! Renzo ajatteli: ainakaan ei tässä ole kysymys esimiehistä. No sanokaapa, hän sitten virkkoi, vaivoin peittäen kiihtyvää mielenliikutustaan, sanokaapa, keitä ne ovat.

– Kas! Tahtoisitte saada minut puhumaan; enkä minä voi puhua, kun ... en tiedä mitään: kun en tiedä mitään, se on yhtä kuin olisin vannonut olevani vaiti. Vaikka ojentaisitte minut kidutuspenkille, ette saisi minua sanaakaan hiiskumaan. Hyvästi; kumpikin hukkaamme aikaamme.

Näin sanoen hän kiireisesti astui sisään puutarhaan, ja sulki oven jälkeensä. Renzo vastasi hänen jäähyväiseensä ja kääntyi, poistuen hiljaa, jotta Perpetua ei huomaisi mihin päin hän kulki. Mutta tultuaan Perpetuan korvan kuulemattomiin hän joudutti askeleitaan ja oli seuraavassa tuokiossa Don Abbondion ovella. Hän astui suoraa päätä sisälle siihen pieneen saliin, johon oli hänet jättänyt, tapasi hänet vielä siellä, ja riensi hänen luokseen rohkeana ja silmät pyörien vihasta.

– No, mitä tämä merkitsee? Don Abbondio virkkoi.

– Kuka on tuo väkivallan tekijä? kysyi Renzo miehen tavoin, joka on päättänyt saada varman vastauksen, kuka on tuo väkivallan tekijä, joka ei tahdo, että minä naisin Lucian?

– Mitä loruja? ... miesparka soperteli hämmästyksissään, kasvot äkkiä valkeina ja raukeina kuin vaateriepu, joka juuri otetaan pesusta. Noita sanoja soperrellessaan hän kavahti ylös tuoliltaan karatakseen ovelle. Mutta Renzo, joka oli odottanut tätä liikettä, oli ollut varoillaan, juoksi ennen häntä ovelle, lukitsi sen ja pisti avaimen taskuunsa.

– Kas noin. Aiotteko nyt puhua, herra pastori? Kaikki muut tuntevat minun asiani, paitsi minä itse. Minäkin tahdon sen tuntea, hitto vieköön? Mikä on hänen nimensä?

– Renzo, Renzo! Jumalan nimessä, varokaa, mitä teette. Ajatelkaa sielunne autuutta!

– Minä ajattelen vaan, että tahdon sen tietää heti paikalla.

Ja näin sanoessaan hän ehkä huomaamattaan tarttui taskustaan esiin pistävän tikarin kahvaan.

– Armoa! Don Abbondio huudahti murtunein äänin.

– Tahdon sen tietää.

– Kuka teille siitä puhui?..

– Pois kaikki väistelyt. Puhukaa suoraan ja pian.

– Tahdotteko minun surmaani?

– Tahdon tietää sen, mikä minulla on oikeus tietää.

– Mutta jos puhun, olen surman oma. Eikö minun henkeni kenties ole minulle rakas?

– Juuri sentähden puhukaa!

Tämä "sentähden" lausuttiin niin pontevasti ja Renzon kasvojenilme kävi niin uhkaavaksi, ettei Don Abbondio enää voinut olettaa vastustamista mahdolliseksi.

– Lupaatteko, ... vannotteko minulle, hän sanoi, ettette puhu siitä kellekään, ettette koskaan virka...

– Lupaen teille, että teen raivokkaan teon, jollette nopeasti sano minulle tuon henkilön nimeä.

Tämän uuden uhkauksen kuultuaan, Don Abbondio, samannäköisenä kuin henkilö, jonka suuhun hammaslääkäri jo on pistänyt pihtinsä, sanoi:

– Don...

– Don? Renzo toisti ikäänkuin auttaakseen potilasta saamaan esille suustaan loput; ja hän seisoi kumarassa, kallistaen korvaansa pastorin suuta kohden, käsivarret taapäin ojennettuina ja kädet nyrkillä.

– Don Rodrigo! lausui kidutuksenalainen kiireisesti, lasketellen nuo harvat tavuut katkonaisesti perätysten ja lausuen epäselvästi kerakkeet, osaksi suuren hätänsä vuoksi, osaksi sentähden, että hän turvautuen vähäiseen järellä olevaan mielenmalttiinsa koetti sovittelua noita kahta pelkonsa aihetta ja tahtoi tehdä epäselväksi ja ymmärtämättömäksi tuon sanan sinä hetkenä, jolloin hänen oli pakko lausua se julki.

– Tuo koira! Renzo ulvoi. Ja millä tavoin hän sen teki? Mitä hän on teille sanonut, jotta...?

– Millä tavoin, niin, millä tavoin! virkkoi Don Abbondio melkein paheksuvalla äänellä; hän näet mielestään näin suuren uhrauksen jälkeen arveli tulleen ikäänkuin velkojaksi. Millä tavoin? Olisinpa tahtonut nähdä teidät samassa pulassa kuin minä; varmaankaan ei teille silloin olisi jäänyt päähän noin paljon hullutuksia.

Ja nyt hän kuvasi hirvittävän värein tuon kamalan kohtauksen. Ja huomattuaan puhuessaan sisällään kuohuvaa suurta kiukkua, joka tähän asti oli pysynyt salassa ja pelon verhossa, ja nähdessään samalla miten Renzo puoleksi raivokkaana, puoleksi hämmästyneenä seisoi allapäin, hän jatkoi rohkeammin:

– Olettepa aiheuttanut kauniin jutun! Olettepa tehnyt minulle mokoman palveluksen! Tällaisen kepposen kunnon miehelle, hengenpaimenellenne, hänen omassa talossaan, pyhässä paikassa! Todella olette tehnyt aika kepposen, ja kaiken tämän houkutellaksenne esiin suustani minun onnettomuuteni, teidän onnettomuutenne, sen salaisuuden, jota säilytin varovaisuudesta, teidän menestyksenne huolenpidosta! Ja kun sen nyt tiedätte, niin mitä, taivaan nimessä, aiotte minulle vielä tehdä? Tässä ei toisesta ole kysymys pilasta, ei vääryydestä eikä oikeudesta, tässä on kysymys väkivallasta. Ja kun

tänä aamuna annoin teille hyvän neuvon ... niin heti jouduitte raivoihinne. Minä menettelin järkevästi sekä itseni että teidän puolesta. Mutta mitä nyt tehdä? Avatkaa toki ovi; antakaa minulle avaimeni!

– Olen ehkä ollut väärässä, virkkoi Renzo Don Abbondiolle leppyneellä äänellä, jossa kuitenkin värähteli viha ilmisaatua vihollista kohtaan; olen ehkä erehtynyt, mutta tutkistelkaa omaatuntoanne ja ajatelkaa miten te minun sijassani...

Näin puhuessaan hän oli ottanut avaimen taskustaan ja meni nyt aukaisemaan ovea. Don Abbondio astui hänen jälkeensä, ja sillaikaa kuin Renzo väänsi avainta reiässä, hän asettui vallan lähelle Renzoa, katsoi häneen vakavasti ja levottomana, nosti hänen silmiensä tasalle oikean kätensä kolme sormea, ikäänkuin puolestaan helpottaakseen Renzon lupauksentekoa ja sanoi:

– Vannokaa ainakin!

– Olen kenties menetellyt väärin: ja suokaa minulle anteeksi, vastasi Renzo, avaten oven ja tehden lähtöä.

– Vannokaa! ... kehoitti Don Abbondio, tarttuen vapisevin käsin hänen käsivarteensa.

– Olen kenties menetellyt väärin... Renzo toisti, irtaantuen hänen kädenpuristuksesta; ja hän poistui nuolena, katkaisten täten kysymyksen, jota kirjallisen, filosoofisen tai muunlaisen kysymyksen tavoin olisi voinut kestää vuosisatoja, kun kumpikin puoli ainoastaan toisteli omaa todistusperustettaan. – Perpetua! Perpetua! huusi Don Abbondio, turhaan kutsuttuaan takaisin pakolaista.

Mutta Perpetua ei vastannut, Eikä Don Abbondio enää tietänyt, mitä hänen piti ajatella ja tehdä.

On tapahtunut useammin kuin kerran paljon etevämmille henkilöille kuin Don Abbondio, että ovat joutuneet niin vaikeaan pulaan, niin suuren epävarmuuden valtoihin, etteivät ole huomanneet muuta parempaa keinoa kuin paneutua kuumeisena levolle. Tätä hätäkeinoa Don Abbondion ei tarvinnut lähteä etsimään, se tarjoutui hänelle itsestään. Edellisen päivän aiheuttama pelko, kuluneen yön tuskallinen valvominen, tämän hetken jännitys ja tulevaisuuden kauhu tekivät vaikutuksensa.

Huolestuneena ja lamautuneena hän heittäysi nojatuoliinsa ja tunsu jäsenissään kylmiä väristyksiä, katseli huoaten kynsiään ja huusi tuon tuostakin värisevällä ja kiukkuisella äänellä:

– Perpetua!

Tämä tuli viimein, suuri kaalinkupu kainalossa ja vallan levollisen näköisenä, ikäänkuin ei mitään olisi tapahtunut. Säästän lukijalta kaikki valitukset, surkuttelut, syytökset, puolustukset ja nuo puheet: "te yksin olette voinut puhua", ja "minä en ole puhunut", sanalla sanoen koko tämän sekavan keskustelun. Mainittakoon vaan, että Don Abbondio käski Perpetuan tarkasti lukita oven, olla avaamatta, oli asia sitten mikä tahansa, ja jos joku kolkutti, ikkunasta vastata pastorin menneen kuumetautisena levolle. Sitten hän hitaasti kiipesi portaita yläkertaan toistaen joka kolmannella portaalla: kaunis juttu! Ja hän laskeutui todella levolle vuoteellensa, johon hänet jätämme.

Sillävälin Renzo kulki nopein askelin kotiansa, vielä tietämättä mitä aikoi tehdä, mutta tuntien sisällään kumean raivokasta halua tehdä jotain tavatonta ja hirvittävää. Kiihottajat, sortajat, yleensä kaikki, jotka jollakin tavoin tekevät vääryyttä lähimäiselle, ovat syypäät, ei yksistään tekemäänsä pahaan, vaan myös siihen henkiseen hämmennystilaan, johon saattavat sortamansa henkilöt. Renzo oli rauhallinen nuorukainen, joka kammoksui verenvuodatusta, suora ja kaikkea vilppiä vihaava mies. Mutta tällä hetkellä hänen sydämensä sykki murhantunteita, hänen mielensä yksinomaan hautoi salaisen ansan virittämistä.

Hän olisi tahtonut rientää Don Rodrigon taloon, kouristaa häntä kurkusta ja ... mutta hänen mieleensä juolahti, että tämä talo oli kuin linnoitus, täynnä asestettuja rosvoja ja ulkoa vartioiden ympäröimä, että ainoastaan hyvin tunnetut ystävät ja palvelijat vapaasti astuivat siihen sisälle, ilman että heitä kiireestä kantapäähän tutkisteltiin, ettei tuntematon työmiesparka voisi tarkan tutkistelun alaiseksi joutumatta päästä sisälle ja että lisäksi hän, Renzo, siellä ehkä liiankin hyvin tunnettaisiin. Sitten hänen päähänsä pälkähti ottaa pyssynsä, piiloutua pensasaidan taakse ja odottaa kunnes tuo mies ehkä sattumalta yksin suuntaisi askeleensa sinnepäin; ja vaipuen hurjaa mielihyvää tuntien tähän mietiskelyyn, hän kuvitteli kuulevansa askeleita, kohottavansa hiljaa päätänsä näitä askeleita

kuullessaan, tuntevansa rikollisen, tarttuvansa pyssyyn, tähtäävänsä, ampuvansa, näkevänsä hänen kaatuvan ja vavahtelevan kuolintuskissaan, huutavansa hänelle kirouksen ja pakenevansa turviin rajan toiselle puolelle.

Entä Lucia?

Tuskin oli tämä sana tunkenut keskelle näitä nurinkurisia haaveiluja, kun paremmat ajatukset, joihin Renzon mieli oli tottunut, joukkona palasivat. Hänen mieleensä muistui vanhempiansa viimeiset kehoitukset, hänen mieleensä muistui Jumala, Neitsyt Maria ja pyhimykset. Hän ajatteli sitä mielen lohdutusta, jota hän usein oli tuntenut siitä, että oli vapaa rikoksista, ja sitä kauhua, jota hän usein oli kokenut kuullessaan kerrottavan miestaposta. Ja hän heräsi tästä verisestä unelmasta kauhistuen, tunnontuskaa kärsien, mutta samalla jonkunmoista iloa kokien siitä, että tämä kaikki olikin ollut pelkkää kuvittelua. Mutta Lucian muistelemisen herätti koko joukon muita ajatuksia.

Kuinka paljon toiveita, lupauksia, kuinka hartaan haaveilun verhooma ja varmana pidetty tulevaisuus, jota juuri tänään oli niin palavasti ajateltu! Ja miten, millä sanoin ilmoittaa Lucialle tämä uutinen? Ja mitä sitten oli tehtävä? Miten saada Lucia omakseen tuon voimakkaan kilpailijan väkivallasta huolimatta? Ja keskellä kaikkea tätä heräsi hänen mielessään, jollei suoranainen epäily, niin kuitenkin jonkunmoinen epämääräinen levottomuus. Tuo Don Rodrigon vaino saattoi johtua yksinomaan raa'asta Luciaa kohtaan tunnetusta intohimosta.

Entä Lucia itse?

Se ajatus, että Lucia olisi antanut hänelle vähintäkään tilaisuutta, pienintäkään toiveenvälkähdyistä, ei hetkeksikään pujahtanut Renzon päähän. Mutta tiesikö Lucia asianlaidan? Oliko tuossa häijyssä miehessä syttynyt tuo himo, ilman että Lucia sitä oli huomannut? Oliko tuo mies pakottanut asiat näin kireälle, koettamatta ensin Luciaa jollakin tavoin viekotella? Ja Lucia ei koskaan ollut sanonut siitä sanaakaan hänelle, sulhaselleen!

Näiden ajatusten valtaamana hän kulki keskellä kylää sijaitsevan talonsa ohi, astui kylän läpi ja lähestyi Lucian kotia, joka oli kylän päinvastaisessa päässä, tai oikeammin hieman ulkopuolella kylää. Tällä pikkutalolla oli edessään pieni puutarha, joka erotti sen tiestä, ja sitä ympäröi matala muuri. Astuessaan pihalle Renzo kuuli yläkerran huoneesta sekavaa ja jatkuvaa puheen humua. Hän kuvitteli, että tämän matkaansaivat Luciaa tervehtimään tulleet ystävättäret ja tuttavat; eikä hän tahtonut ilmestyä keskelle tätä iloista seuraa sellainen uutinen mielessä ja kasvoilla kuvastuneena.

Muuan pihalla oleva tyttö juoksi häntä vastaan huutaen: Sulhanen, sulhanen!

– Vaiti, Bettina, vaiti! virkkoi Renzo. Tule tänne; mene ylös Lucian luo, vie hänet syrjään ja kuiskaa hänen korvaansa ... mutta niin ettei kukaan kuule, eikä epäile mitään, kuuletkos! ... sano hänelle, että minulla on puhuttavaa hänen kanssaan, että odotan häntä alikerrassa, ja että hän tulisi heti.

Tyttönen kiipesi joutuissaan portaita yläkertaan, iloisena ja ylpeänä siitä, että hänellä oli salainen asia toimitettavana.

Lucian oli äitinsä vastikään koristanut. Ystävättäret tunkeutuivat kilvan morsiamen ympärille, tahtoen jokainen väkisin häntä ihailla. Lucia väistyi hieman rajun kainona kuten talonpoikaisnaisilla on tapana, peittäen kyynäpäillään kasvonsa, jotka kumarsi rintaa kohden, ja rypisti pitkiä mustia kulmakarvojaan, vaikka samalla suu hymyili. Mustat nuoret hiuksensa, jotka otsan kohdalla erotti toisistaan valkoinen ja kapea jakaus, kiemurtelivat taapäin moninkertaisina palmikkokiehkuroina, joihin oli pistetty pitkiä hopeaneuloja, mitkä muodostivat ikäänkuin pyhimyksen sädekehän, kuten vieläkin on tapana milanolaisilla maailmannaisilla. Kaulassa hänellä oli granaatti-helmien ja kirjailtujen kultanappien muodostama koriste. Hänellä oli yllään kaunis kukallinen brokaatti-röijy, jonka hihojen aukeita saumoja yhdistivät kauniit nauhat. Lisäksi hänellä oli lyhyt kehrätystä silkistä tehty hame tiheine ja pienine laskoksineen, punaiset sukat ja silkkitorvet, nekin koruompeleiset.

Paitsi näitä hääpäivän varsinaisia koristepukineita, somisti Luciaa tuona päivänä hänen jokapäiväinen koristeensa, nimittäin hänen vaatimaton kauneutensa, jota nyt kohottivat erilaiset kasvoihin kuvastuvat hellät tunteet. Niissä näkyi kevyen levottomuuden hillitsevä ilo, tuo levollinen

huoli, joka tuon tuostakin huomataan morsianten kasvoilla, ja joka ei suinkaan karkoita niiden kauneutta, vaan päinvastoin luo niihin erityisen leiman.

Pikku Bettina hiipi keskelle naisjoukkoa, lähestyi Luciaa, antoi hänelle taitavasti merkin, joka osoitti että hänellä oli jotain hänelle sanottavaa ja kuiskasi hänelle sanottavansa korvaan.

– Poistun hetkeksi, mutta palaan pian, Lucia sanoi naisille ja meni nopeasti alakertaan. Nähdessään Renzon muuttuneet kasvot ja levottoman ryhdin hän virkkoi: Mikä sinun on? ja hän tunsi epämääräisen kauhunaavistuksen valtaavan mielensä.

– Lucia, vastasi Renzo, tänään on kaikki rauennut tyhjiin, ja Jumala tietää, milloin meistä voi tulla mies ja vaimo.

– Kuinka? sanoi Lucia, ollen vallan suunniltaan. Renzo kertoi hänelle lyhyesti senaamuisen tarinan.

Lucia kuunteli häntä ahdistuksissaan; ja kuullessaan Don Rodrigon nimen hän huudahti: Ah! punastuen ja vavisten, – niinkö pitkälle!

– Sinä siis tiesit...? Renzo kysyi.

– Liiankin hyvin! Lucia vastasi. – Mutta, että hän sentään julkeni!

– Mitä sinä tiesit?

– Älä nyt vaadi minua puhumaan, älä saata minua itkemään. Riennän kutsumaan äitiäni ja pyydän naisia lähtemään kotiansa. Meidän täytyy olla yksin.

Hänen poistuessaan Renzo mutisi: Et ole koskaan puhunut minulle mitään.

– Voi, Renzo! huokasi Lucia, kääntyen hetkisen, kuitenkin pysähtymättä.

Renzo käsitti vallan hyvin että hänen nimensä, jonka Lucia tällä hetkellä ja tällä äänenpainolla lausui, merkitsi seuraavaa: – Voitko epäillä minun vaienneen muista kuin oikeista ja puhtaista syistä?

Tälläväläin kunnon Agnese – se oli Lucian äidin nimi – jonka epäluulo ja uteliaisuus oli herännyt pikkutyön kuiskauksesta ja tyttärensä poistumisesta, oli tullut alas katsomaan mitä oli tekeillä. Tytär jätti hänet kahdenkesken Renzon kanssa, palasi ylhäälle kokoontuneiden naisten luo ja sanoi muuttaen kasvonsa ja äänensä niin välinpitämättömiksi kuin suinkin: – Herra pastori on sairas, tänään ei tule asiasta mitään.

Tämän sanottuaan hän sanoi heille kaikille joutuisasti hyvästi ja palasi takaisin alakertaan.

Naiset poistuivat eri tahoille kertomaan mitä oli tapahtunut. Pari tai kolme heistä meni pastorin ovelle asti saadakseen varmuutta siitä, oliko hän todella sairas.

– Kuumetta, Perpetua vastasi ikkunasta. Ja tämä surullinen sanoma, jonka he kertoivat toisille, katkaisi äkkiä ne arvelut ja aavistukset, jotka jo olivat alkaneet liikkua heidän aivoissaan ja jotka olivat ilmenneet heidän katkonaisissa ja salaperäisissä puheissaan.

KOLMAS LUKU

Lucia astui sisälle alakerran huoneeseen, missä Renzo paraikaa kertoi asiaa Agneselle, joka levottomana häntä kuunteli. Molemmat kääntyivät Lucian puoleen, joka siitä tiesi enemmän kuin he, ja jolta odottivat selvittelyä, mikä epäilemättä oli oleva sangen tuskallinen. Heistä kun kumpikin rakasti Luciaa eri tavalla, kummankin kasvot ilmaisivat erilaista paheksumista siitä, että hän oli voinut heiltä jotakin salata, ja lisäksi näin tärkeän seikan. Vaikka Agnesen oli kiire saada kuulla tyttärensä puhuvan, hän ei kuitenkaan malttanut olla soimaamatta häntä:

- Salata äidiltään sellainen asia!
- Nyt sanon teille kaikki, virkkoi Lucia, pyyhkien silmiään esiliinallaan.
- Puhu, puhu! huusivat samaan aikaan äiti ja sulho.
- Pyhä Neitsyt! huudahti Lucia. – Kuka olisi voinut uskoa, että asiat menisivät näin pitkälle!

Ja kyöneleiden keskeyttämällä äänellä hän kertoi miten Don Rodrigo toisen herran seurassa muutama päivä sitten, Lucian palatessa kehruutuvasta, oli kulkenut hänen ohitsensa ja miten edellinen oli koettanut huvittaa häntä kaikkea muuta kuin kauniilla sukkeluuksilla. Mutta Lucia ei ollut häntä kuunnellut, vaan oli jouduttanut askeleitaan ja saavuttanut muut toverinsa. Silloin oli Lucia kuullut toisen herroista purskahtavan naurunhohotukseen ja Don Rodrigon sanovan: – Lyökäämme vetoa. – Seuraavana päivänä olivat nuo herrasmiehet taas kävelleet tiellä; mutta Lucia oli kulkenut keskellä tovereitaan, katse maahan luotuna. Taas oli toinen herroista nauraa hohottanut ja Don Rodrigo oli sanonut: – Saammehan nähdä, saammehan nähdä! Kiitos taivaan, jatkoi Lucia, tuo päivä oli viimeinen, jona menin kehruutuvalle. Kerroin tapauksen heti...

– Kenelle sen kerroit? Agnese kysyi jouduttaen hieman närkästyneenä tuon onnellisen suositun nimen mainitsemista.

– Isä Cristoforolle, rippitunnustuksessa, äiti, vastasi Lucia lempeällä puolustelevalle äänenpainolla. Kerroin hänelle kaikki, kun sinä äiti ja minä viimeksi kävimme luostarikirkossa. Ja jos muistatte niin minä tuona aamuna otin käsille toisen askareen toisensa jälkeen viivyttääkseni aikaa odottaakseni muun kirkkoväen tuloa ja kulkeakseni heidän seurassaan. Sillä tuon kohtauksen jälkeen tiet minua suuresti pelottivat...

Kun Agnese kuuli kunnianarvoisen isä Cristoforon nimeä mainittavan, lauhtui hänen paheksumisensa.

- Teitpä siinä hyvin, hän sanoi; – mutta miksi et kertonut kaikkea äidillesikin?

Lucialla oli ollut tähän kaksi hyvää syytä: toinen oli ollut se, ettei hän ollut tahtonut huolestuttaa ja pelästyttää tuota kunnon vaimoa seikan vuoksi, jota ei kuitenkaan voinut muuttaa; toinen oli ollut se, ettei hän ollut tahtonut panna liikkumaan useiden suiden kautta juttua, jonka hän hartaasti halusi pysyvän salassa, sitä hartaammin, kun hän toivoi häidensä heti alussa katkaisevan tämän kammatun vainon. Näistä kahdesta syystä hän ei kuitenkaan maininnut muuta kuin toisen.

– Ja sinulle, hän sitten sanoi kääntyen Renzon puoleen, äänessä sellainen väre, jonka tarkoitus on saada ystävä tunnustamaan, että hän on ollut väärässä, – olisiko minun pitänyt sinulle puhua tästä? Tiedäthän siitä nyt liikaakin!

- Ja mitä sanoi sinulle Isä? kysyi Agnese.

– Hän sanoi, että minun pitäisi koettaa jouduttaa häitäni niin paljon kuin suinkin ja että minun siihen asti pitäisi pysyä kotiin suljettuna, että hartaasti rukoilisin Jumalaa ja että hän toivoi tuon miehen unhottavan minut, kun ei enää minua näkisi. Ja tämän vuoksi, hän jatkoi uudelleen kääntyen Renzon puoleen, kuitenkin katsomatta häntä silmiin ja vahvasti punastuen, tein tuon kainostelemattoman teon ja kehoitin sinua jouduttamaan aviomme solmimisesta aikaisemmin kuin oli ennemmin määrätty. Kuka tietää mitä sinä minusta ajattelitkaan! Mutta luulin menetteleväni hyvin, ja niin oli minua neuvottu, ja pidin varmana ... ja tänä aamuna en olisi voinut aavistaakaan... Tässä keskeytti kyyneltulva hänen puheensa.

– Tuo konna, tuo kirottu mies, tuo murhaaja! huusi Renzo kiitäen edes takaisin huoneessa ja puristaen tuontuostakin tikarinsa kahvaa.

– Miten sekava juttu, taivas meitä varjelkoon, huudahti Agnese.

Nuorukainen pysähtyi äkkiä Lucian eteen, joka yhä vielä itki. Hän loi morsiamensa katseen, jossa kuvastui hellyyttä, surua ja raivoa, ja virkkoi: – Tämä on tuon ilkiön viimeinen konnanteko!

– Ei niin, Renzo, taivaan nimessä! huusi Lucia. Ei suinkaan niin! Onhan köyhilläkin Herra taivaassa; ja miten toivot hänen meitä auttavan, jos teemme pahaa?

– Ei niin, ei taivaan nimessä niin, Agnese toisti.

– Renzo, sanoi Lucia, tuntuen saaneen toivoa ja tyynesti päättäväisenä, sinulla on ammatti, ja minä osaan tehdä työtä: menkäämme niin kauas täältä, ettei tuo mies enää kuule meistä puhuttavan.

– Oh, Lucia! Entä sitten! Emmehän vielä ole mies ja vaimo. Luuletko että pastori antaa meille esteettömyyden todisteen? Moinen mies? Jos jo olisimme naimisissa, niin silloin...

Lucia alkoi uudelleen itkeä. Ja kaikki kolme vaikenivat ja vajosivat alakuloisuuteen, joka tarjosi jyrkän vastakohdan heidän häävaatteidensa upeudelle.

– Kuulkaa, lapset, noudattakaa minun neuvoani, Agnese sanoi muutaman hetken kuluttua. Minä olen teitä vanhempi ja tunnen hieman maailmaa. On tarpeetonta niin suuresti pelästyä. Paholainen ei ole niin ruma, kuin miksi häntä kuvataan. Meistä ihmisparoista vyyhti tuntuu kahta sekavammalta, kun emme osaa löytää oikeata langanpäättä. Mutta joskus sellaisen miehen neuvo ja sana, joka on lukenut ... niin minä olen varma asiastani. Renzo, seuraa neuvoani, mene Leccoon, hae tohtori Juonittelija, kerro hänelle ... Mutta älä taivaan nimessä mainitse häntä tällä nimellä, sehän on liikanimi. Pitää sanoa herra Tohtori... Niin, mikä hänen oikea nimensä onkaan? Noh, enhän minä sitä oikeata nimeä tiedäkään, mainitsevathan kaikki häntä tuolla nimellä. Yhtä kaikki, kysy tuota suurta, laihaa ja kaljupäistä tohtoria, jolla on punainen nenä ja vaaraimen kokoinen syylä poskessa.

– Tunnen hänet ulkonäöltä, sanoi Renzo.

– Hyvä, jatkoi Agnese; siinä vasta mies! Olenpa nähnyt useamman kuin yhden pulaan joutuneen, joka ei enää tietänyt mitä tehdä, oltuaan tunnin kahdenkesken tohtori Juonittelijan kanssa (varo vaan, ettet mainitse häntä tällä nimellä) nauravan koko pulalleen. Ota nämä neljä kuohilaskukkoa; eläinparat, aioin itse vääntää niiden kaulat poikki tämäniltaista juhla-ateriaa varten. Vie ne hänelle, sillä sellaisten herrojen luo ei koskaan pidä mennä tyhjin käsin. Kerro hänelle kaikki, mitä on tapahtunut, ja saat nähdä, että hän tarkalleen sanoo sinulle sellaista, mikä ei koskaan olisi pälkähtänyt päähämme, vaikka tuumisimme koko vuoden.

Renzo hyväksyi mielellään tämän neuvon, samoin Lucia, ja Agnese ylpeänä siitä, että oli sen antanut, otti toisen toisensa jälkeen ulos kanakopista nuo eläinparat, kokosi kimppuun niiden kahdeksan jalkaa, ikäänkuin olisi tehnyt kukkavihon, sitoi ne yhteen nyörillä ja antoi ne Renzon käteen, joka lausuttuaan ja kuultuaan rohkaisevia sanoja astui ulos puutarhan portista, jotta eivät kylän lapset olisi häntä nähneet, he kun olisivat juosseet hänen jälessänsä huutaen: – Sulhanen, sulhanen!

Kulkien yli ketojen, tai kuten näillä seuduoin sanottiin, alueiden, hän poistui pikku polkuja myöten ja värisi raivosta ajatellessaan vastoinikäymistään ja tuumi sitä puhetta, jota aikoi pitää tohtori Juonittelijalle. Annan lukijan itsensä kuvitella, missä tilassa olivat matkalla nuo lintuparat, joiden jalat olivat yhteensidotut ja päät roikkuivat alaspäin ja jotka lisäksi olivat miehen kädessä, joka suuren mielenliikutuksensa valloissa vilkkain liikkein säesti päässään temmeltäviä myrskyisiä ajatuksia. Milloin hän vihoissaan ojensi käsivartensa, milloin hän epätoivoissaan nosti sen ilmaan, milloin hän sitä heilutti ikäänkuin uhaten, ja joka kerralla hän antoi niille aika tärähdyksen, pannen niiden roikkuvat päät heilahtamaan. Kukot nokkivat toisiaan päähän; tämäntapaistahan usein sattuu onnettomuudentoverien kesken.

Saavuttuaan kauppalaan Renzo kysyi tohtorin asuntoa; se osoitettiin hänelle ja hän riensi sinne. Astuessaan sisälle hän tunsu mielessään sellaista levottomuutta, jota oppimattomat ihmisparat kokevat oppineen läheisyydessä, ja hän unhotti kaikki valmistamansa puheet. Mutta silmäillessään

salvukukkoja, hän sai uutta rohkeutta. Hän astui sisälle kyökkiin ja kysyi palvelijattarelta, voiko puhua tohtorin kanssa. Palvelijatar katsahti kukkoihin ja tarttui niihin, tottuneena sellaisiin lahjoihin, vaikka Renzo veti niitä taaksepäin, hän kun tahtoi, että tohtori näkisi ja tietäisi hänen tuoneen jotakin. Tohtori tuli kyökkiin juuri sillä hetkellä kuin palvelijatar sanoi:

– Antakaa tänne ja astukaa sisälle.

Renzo kumarsi syvään, tohtori otti hänet ystävällisesti vastaan sanomalla: Tule, poikaseni! ja vei hänet työhuoneeseensa. Tämä oli avara huone, jonka kolmella seinällä riippui kahdentoista Caesarin kuvat; neljättä seinää peitti hylly täynnä vanhoja ja tomuisia kirjoja. Keskellä oli pöytä ja sillä sokin sokin todistuksia, anomuksia, kirjallisia valituksia ja julistuksia; sen ympärillä kolme tai neljä nojatuolia, korkeine ja neliskulmaisine selkänojineen. Näiden kulmissa oli kaksi sarvenmuotoista puuveistoskoristetta, ja nahkapäällystä somistivat suuret kilvenmuotoiset metallikoristeet, joista muutamat olivat aikoja sitten pudonneet pois, niin että nahka siellä täällä kulmissa oli irtaantunut ja kääntynyt roikkumaan ulospäin.

Tohtorilla oli yllään yönuttu, nimittäin kulunut kaapu, jota hän aikoja sitten oli käyttänyt virkapukuna mennessään Milanoon ajamaan jotain tärkeätä asiaa. Hän sulki oven ja rohkaisi nuorukaisen mieltä näillä sanoilla:

– Poikaseni, sano minulle asiasi!

– Minulla olisi teille uskottavana eräs asia.

– Sitä varten olen täällä, tohtori virkkoi, puhu. Ja hän istui nojatuoliin. Seisoen pöydän ääressä ja pitäen vasemman käden varassa lakkiaan, jota pyöritteli oikealla kädellä, Renzo alkoi: Tahtoisin kuulla teiltä, joka olette oppinut...

– Sano minulle suoraan asiasi, tohtori keskeytti.

– Suokaa anteeksi, me ihmisparat emme osaa hyvin puhua. Tahtoisinhan tietää...

– Hiisi vieköön! olette kaikki samanlaisia: sensijaan että kertoisitte suoraan asianne, kyselette, teillä kun on jo oma tuumanne päässä.

– Anteeksi, herra tohtori, tahtoisin tietää, saako siitä rangaistusta, kun uhkaa pappia, joka kieltäytyy vihkimästä yhteen ihmisiä.

– Ymmärrän, tohtori ajatteli, vaikka hän todella ei ollut ymmärtänyt; – ymmärrän. Ja äkkiä hän kävi vakavan näköiseksi. Mutta tähän vakavaan ilmeeseen sekaantui sääliä ja huolenpitoa. Hän puristi huulensa yhteen ja päästi tolkuttoman äänen, joka ilmaisi jotakin tunnetta, minkä hänen seuraavat sanansa tulkitsivat selvemmin:

– Vakava tapaus, poikaseni, lakipykälän käsittelemä tapaus. Teitpä hyvin, kun tulit minun luokseni. Se on päivänselvä tapaus, lukemattomien asetusten käsittelemä ja ... juuri eräässä nykyisen kuvernöörin viime vuonna säätämässä asetuksessa. Näytän sen sinulle heti, niin että saat siihen kajota omin käsin.

Näin sanoen hän nousi nojatuolistaan ja upotti kätensä sekavaan paperikasaan, penkoen sitä ylös alaisin kuin ryynejä pöntössä.

– Missä se onkaan? Tuossa tuokiossa sen löydän. Meikäläisellä kun pitää olla esillä niin paljon tavaraa. Aivan varmaan se on tässä, se kun on tärkeä. Kas! tuossa se onkin.

Hän otti sen käteensä, kääri sen auki, tarkasti päivämäärää ja käyden vielä vakavamman näköiseksi huudahti: lokakuun 15 päivä 1627! Aivan oikein! se on viime vuodelta: vallan veres asetus. Sellaiset enimmin pelottavat. Osaatko lukea, poikaseni?

– Vähäisen, herra tohtori.

– Hyvä, seuraa mukana kun luen, niin saat nähdä.

Ja pitäen asetusta levällään edessään, hän alkoi lukea, mutisten nopeasti ja epäselvästi muutamia kohtia ja viivähtäen selvästi lausuen ja painokkaasti toisissa kohdin, aina tarpeen mukaan:

"Vaikka 14 päivänä joulukuuta 1620 hänen ylhäisyytensä Ferian herttuan käskystä julaistu asetus, jonka on valmistanut hänen ylhäisyytensä Gonzalo Fernandez de Cordova, j.n.e. säätää mitä tavattomimpia ja ankarimpia toimenpiteitä väkivaltaa, kiristysiksi ja Hänen Majesteettinsa uskollisia

vasalleja julkeasti sortavia tekoja vastaan, niin näiden rikoksien esiintyminen ja se pahanilkisyys j.n.e. on lisääntynyt siihen määrään, että Hänen Ylhäisyytensä on katsonut välttämättömäksi, j.n.e. Sentähden hän tiedusteltuaan Senaatin ja Ylimmän tuomioistuimen mielipidettä, on päättänyt julaista seuraavan asetuksen."

"Ja alkamalla sortoteoista, kokemus kun on osoittanut että useat henkilöt kaupungissa ja maalla" – kuuletko – "tässä valtiossa väkivaltaisesti harjoittavat kiristystä, lukemattomilla tavoilla saartaen turvattomia, kuten esim. pakottaen heitä tekemään kauppa- ja vuokrasopimuksia... j.n.e." Missä olenkaan? Niin, oikein, kuuleppas: "pakottaen solmimaan tai olemaan solmimatta avioliittoja". Häh?

– Se koskee minun asiaani, sanoi Renzo.

– Kuule, kuule, tässä on vielä muutakin, ja tarkastetaan rangaistuksia. " – Joko todistetaan tai ei todisteta, että joku lähtee kotiseudultaan" j.n.e. "että joku maksaa velkansa ja ettei toinen häntä hätyytä, että joku menee myllylleen". Kaikki tämä ei koske meitä. Mutta tässä se nyt on: "että joku pappi ei tee sitä, mihin hänen virkansa häntä velvoittaa, tai että hän tekee sellaista, mikä ei ole hänelle soveliasta." Häh?

– Näyttää siltä, kuin tuo asetusta olisi tehty vasiten minua varten.

– Niin, eikö totta? Kuulehan: "ja muita samankaltaisia väkivaltaisuuksia, joita tekevät vasallit, aateliset, vähävaraiset tai rahvas." Ei kukaan pääse lain käsistä; tässä ovat kaikki. Se on vallan kuin Josafatin laakso. Kuule nyt rangaistuksia. "Vaikka nämä ja muut samanlaiset rikokset jo ovat laissa kiellettyjä, niin kuitenkin, koska on tarpeellista käyttää suurempaa ankaruutta, Hänen Ylhäisyytensä kumoamatta entisiä asetuksia, j.n.e. vaatii ja säättää, että jonkun yllä mainitun pykälän tai senkaltaisen rikkojia tämän valtion lailliset tuomarit rankaisisivat rahasakoilla tai ruumiillisella kurituksella, jopa maanpaolla, laivaorjuudella, vieläpä kuolemallakin..." pikkuseikka! "riippuen Hänen Ylhäisyydestään, Senaatista, rikoksen laadusta, henkilöistä ja asianhaaroista. Ja tämän järkäh-tä-mättömästi ja kaikella ankaruudella", j.n.e. Onpa tässä jo riittämiin asti, häh? ja katsoppas allekirjoituksia: Gonzalo Fernandez de Cordova; ja alempana: Platonus. Ja tässä vielä: Nähnyt Ferrer. Siitä ei puutu mitään.

Tohtorin lukiessa Renzo seurasi hitaasti katseellaan, koettaen käsittää noiden lauseiden merkitystä ja omin silmin nähdä nuo pyhät sanat, joita hän piti pelastuksenaan. Nähdessään uuden turvattinsa olevan tarkkaavaisen, eikä pelästyneen, tohtori hämmästyi suuresti.

– Onpa se aika veijari tuo nuori mies, hän ajatteli. Vai niin! Hän sanoi sitten. Olet leikkuuttanut otsatupsusi. Oletpa ollut varovainen. Mutta kun uskoit itsesi minulle, ei todellakaan maksanut vaivaa. Tämä asia on todella hyvin vakava. Mutta etpä tiedä mitä minä kykenen tekemään auttaakseni turvattiani pahassa pulassa.

Käsittääksemme tätä tohtorin puhetta, tulee meidän tietää tai muistella, että bravoilla eli palkkalaisrosvoilla ja kaikenlaisilla pahantekijöillä oli tähän aikaan tapana käyttää otsalla pitkää hiustupsua, jonka sitten hyökätessään jonkun kimppuun vetivät alas kasvoille kypärinsilmikon tavoin, jos yritys oli sellainen, että se vaati samalla voimaa ja varovaisuutta. Julistukset eivät olleet jättäneet tätä seikkaa koskettelematta: "Hänen Ylhäisyytensä (markiisi de la Hynajoja) säättää että jokainen, joka käyttää niin pitkiä hiuksia, että ne peittävät otsan, siihen kulmakarvat luettuina, tai palmikkooa joko korvien edessä tai takana, maksaa sakkoa kolme sataa riksiä, ja jos hän ei siihen kykene, niin rangaistakoon ensi kerralla kolmivuotisella laivaorjuudella, toisella kerralla, paitsi juuri mainitulla tavalla vielä ankarammin sakko- ja kuritusrangaistuksella Hänen Ylhäisyytensä mielivallan mukaan."

"Siinä tapauksessa kuitenkin, että joku on kaljupäinen, tai että hänellä on toinen pätevä syy, nimittäin syntymämerkki tai arpi, olkoon hänen sallittu kauneuden ja terveyden syistä käyttää juuri niin pitkiä hiuksia, kuin on tarpeen näiden vammojen peittämiseksi, mutta ei ollenkaan sen pitempiä. Luonnollisesti ei saa näin menetellä muutoin kuin välttämättömyyden niin vaatiessa, ellei tahdo joutua saman rangaistuksen alaiseksi kuin muut tämän lakimääräyksen rikkojat."

"Samoin Hänen Ylhäisyytensä säätää partureille, sakon tai kolmen julkisessa paikassa toimeenpannun kidutusnuoran nykyksen uhalla, jopa, kuten yllä, mielivallasta riippuen, vielä ankaramman ruumiillisen rangaistuksen uhalla, että eivät saa jättää niille, joiden hiuksia leikkaavat, minkäänlaisia palmikoita, tupsuja ja kähermiä, eivätkä hiuksia, jotka kasvavat otsalla, ohimoilla tai korvan takana; vaan että heidän tulee leikata ne kaikki yhtä pitkiksi, lukuunottamatta yllämainittuja poikkeustapauksia, kuten kaljupäisyyttä ja muita vammoja."

Hiustupsu oli siis osa asevarustusta ja pöyhkyrien ja pahantekijöiden tunnusmerkki; siitä johtui, että sentapaisia ihmisiä yleisesti sanottiin tupsuniekkoiksi. Tämä soimanimi on pysynyt ja elää vieläkin lieventyneenä murteessa; eikä kenties ole ainoatakaan milanolaisista lukijoistamme, joka ei muistaisi kuulleen lapsuudessaan vanhempiensa, opettajainsa, jonkun perheen ystävän tai palvelijan sanoneen hänestä: "Sinä olet tupsuniekka, pikku tupsuniekka."

– Toden totta, Renzo huomautti, en minä poika pahaisesta alkaen koskaan elämässäni ole käyttänyt hiustupsua.

– Täten asiasta ei tule mitään, tohtori virkkoi, pudistaen päätään puoleksi vihaisen, puoleksi kärsimättömän näköisenä. Jollei sinulla ole luottamusta minuun, asiasta ei tule mitään. Ken sanoo tohtorille valheita, näetkös poikaseni, on hölmö, joka tulee sanomaan tuomarille totuuden. Asianajajalle pitää sanoa asiat selvinä; meidän asiamme on tehdä ne sekaviksi. Jos tahdot, että minä sinua autan, niin täytyy sanoa kaikki a: sta ö:hön, sydän kädessä, kuten rippi-isälle. Sinun täytyy mainita minulle, keltä olet saanut toimeksesi tämän tehtävän; luonnollisesti se on joku huomattava henkilö; ja tässä tapauksessa käyn hänen puheillaan, kuten kohteliaisuus vaatii. En hänelle sano, näetkös, että sinulta olen kuullut hänen sinut lähettäneen; siitä voit olla varma. Minä sanon tulevani rukoilemaan hänen suojelustaan parjatulle nuorukaisparalle. Ja hänen kanssaan teen sopivan päätöksen onnellisesti ratkaistakseni asian. Huomaa, että hän pelastaessaan itsensä myöskin pelastaa sinut. Ja jos tämä teko on kokonaan sinun laskuusi pantava, niin en minä vetäydy pois; olenpa auttanut toisia pahemmastakin pulasta... Kunhan vaan et ole loukannut ketään ylhäistä henkilöä, niin sitoudun pelastamaan sinut hädästä, tietysti vaatimalla hieman korvausta. Sinun tulee mainita minulle, kuka on loukattu, kuten sanotaan; ja riippuen asianomaisen säädystä, ominaisuuksista ja luonteesta saamme päättää, onko sopivampaa pitää häntä pelonalaisena meidän suojelijaimme avulla, vai keksiä joku rikos, jonka lykkäämme hänen hartioilleen, eli panna hänelle kirppu korvaan. Sillä, näetkös, kunhan vaan oikein osaa käsitellä asetuksia, niin ei kukaan ole syylinen, eikä kukaan ole syytön. Mitä pastoriin tulee, jos hän on ymmärtäväinen mies, niin hän pysyy alallaan; jos hän taas on itsepäinen, niin on tätäkin varten apukeinoja. Jokaisesta pulmasta voi suoriutua; mutta sitä varten tarvitaan kykenevä mies. Ja sinun asiasi on vakavaa laatua, vakavaa, sanon minä, hyvin vakavaa. Laki on tässä kohden selvä; ja jos asia tulee ratkaistavaksi sinun ja oikeuden välillä, noin niin sanoakseni kahden kesken, niin olet pahemmassa kuin pulassa. Puhun sinulle ystävänä. Uhkatekonsa saa maksaa; ja jos tahdot asiasta suoriutua ilman melua, vaaditaan rahaa ja suoruutta, luottamusta siihen henkilöön, joka tahtoo sinua auttaa ja tottelevaisuutta tekemään kaikki mitä määrätään.

Tohtorin päästäessä ilmoille tätä sanatulvaa, Renzo seisoi töllistellen häneen haltioituneen tarkkaavaisesti, vallan niin kuin moukka suu auki torilla katselee silmäkääntäjää, joka pistettyään suuhunsa tappuroita, ja yhä vaan tappuroita, sitten vetää sieltä ulos nauhaa aivan loppumattomiin. Mutta huomattuaan mitä tohtori tahtoi sanoa ja oivallettuaan hänen väärinkäsityksensä, hän katkaisi nauhan hänen suustansa, sanoen:

– Oh, herra tohtori, miten olettekaan ymmärtänyt asiani? Asianlaita on vallan päinvastainen. Enhän minä ole ketään uhannut; minä en yleensä tee sellaista. Kysykääpä vaan koko minun kyläkunnaltani, niin saatte kuulla, ettei minulla koskaan ole ollut mitään tekemistä oikeuden kanssa. Ilkityö on tässä päinvastoin tehty minulle; ja olen tullut luoksenne saadakseni tietää mitä minun pitää tehdä saavuttaakseni oikeutta; ja olen hyvin tyytyväinen, että olen nähnyt tämän asetuksen.

– Hiisi vieköön! tohtori huusi aukaisten silmänsä levälleen. Mitä loruja minulle laskettelet? Siinä sitä ollaan; kaikki te olette samanlaisia. Ettekö milloinkaan voi kertoa asiaanne selvästi, niinkuin se todella on!

– Anteeksi; ettehan ole antanut minulle aikaa. Nyt kerron, miten asia on. Tietäkää siis, että minun oli määrä tänään naida nuori nainen – tässä Renzon ääni värähti liikutuksesta – nuori nainen, jota kosin jo kesän alussa; ja tänään, kuten jo sanoin, on se päivä, josta oli sovittu herra pasturin kanssa, ja kaikki oli jo tätä varten valmistettu. Äkkiä herra pastori tuo esiin esteitä ... no niin, lyhyesti, jotta en Teitä kyllästyttäisi, minä panin hänet puhumaan suoraa kieltä, kuten oli oikein ja kohtuullista. Ja lopuksi hän tunnusti, että häntä hengen uhalla on kielletty tätä vihkimistä toimeenpanemasta. Tuo väkivallan tekijä, tuo Don Rodrigo...

– Riittää! tohtori äkkiä keskeytti, rypisti kulmakarvojaan, nyrpisti punaista nenäänsä ja väänsi suutansa – riittää, riittää! Mitä tulet häiritsemään minua moisilla loruilla? Tuollaista moskaa voit puhua vertaisillesi, jotka eivät kykene sanojaan punnitsemaan. Mutta älä tule niitä laskettelemaan säätyhenkilölle, joka tietää minkäarvoiset ne ovat. Mene tiehesi; ethän tiedä mitä sanot. Minä en puutu puheisiin poikanulikkojen kanssa. En tahdo kuulla tuonlaisia puheita, ilmasta temmattuja hullutuksia...

– Vannon Teille...

– Mene tiehesi, sanon; mitä minä teen sinun valoillasi? Tämä on asia, johon en minä puutu; minä pesen käteni. Ja hän rupesi astumaan, hieroen käsiään, ikäänkuin hän todella olisi niitä pessyt, – Opi paremmin puhumaan; ei sitä niin vaan tulla säätyhenkilön puheille.

– Mutta kuulkaahan toki, Renzo turhaan toisteli. Tohtori huusi koko ajan ja työnsi häntä ovea kohti; ja tuupattuaan hänet ovelle asti, hän aukaisi sen, huusi saapuville palvelijattaren ja sanoi:

– Antakaa heti takaisin tälle miehelle se, minkä hän on tuonut; minä en tahdo vastaanottaa mitään, en yhtään mitään!

Tällä naisella ei ollut koskaan koko siihen aikaan, jonka oli ollut tässä talossa, ollut toimeenpantavana tällaista määräystä. Mutta tämä oli annettu niin päättäväisesti, että hän ei epäröinyt sitä täyttää. Hän otti nuo neljä lintuparkaa ja antoi ne Renzolle, luoden häneen halveksivaa sääliä ilmaisevan katseen, joka tuntui tahtovan sanoa: "Juttusi lienee aika soma." Renzo tahtoi uudelleen ryhtyä keskusteluihin, mutta tohtori oli järkähtämätön. Ja nuorukaisen, joka oli tavattomasti hämillään ja suutuksissaan, täytyi ottaa takaisin ylenkatsotut uhrieläimet ja palata kylään kertomaan naisille matkansa loistavaa tulosta.

Nämä olivat hänen poissaolonsa aikana surullisina riisuneet juhla-aatteet, pukeutuneet arkivaatteisiin ja uudelleen ryhtyneet neuvottelemaan, Lucia nyyhkytti, Agnese huokaili, Kun Agnese oli laajalti puhunut niistä suurista tuloksista, joita sopi odottaa tohtorin neuvoista, Lucia huomautti, että oli pakko suoriutua pulasta joka tapauksessa, että isä Cristoforo ei yksistään ollut mies, joka osasi antaa hyviä neuvoja, vaan että hän myös kykeni työllä ja teolla auttamaan, kun oli kysymyksessä turvattomien auttaminen, ja että olisi mainio asia, jos voisi saada hänen tietoonsa mitä oli tapahtunut.

– Epäilemättä, Agnese sanoi; ja he rupesivat yhdessä miettimään keinoja; sillä he tiesivät, ettei heillä ollut rohkeutta tuona päivänä lähteä luostariin, joka kenties oli parin peninkulman päässä; eikä varmaankaan kukaan järkevä ihminen olisi heitä siihen kehoittanut. Mutta heidän punnitessaan eri tuumiaan, kuului ovelta naputus ja samalla ääni, joka hiljaisesti, mutta selvästi lausui: *Deo gratias!*

Ihmetellen kuka se saattoi olla Lucia juoksi avaamaan; ja nopsasti, tuttavallisesti kumartaen, astui sisälle kerjäävä kapusiinilainen palvelija-munkki, vasemmalla olalla pussi, jonka kireään kokoonpunottua suuta hän molemmin käsin piteli rinnoillaan.

– Kas, veli Galdino! molemmat naiset huudahtivat.

– Herra olkoon kanssanne, munkki sanoi. Tulen pähkinöiden kanton.

– Mene noutamaan luostari-isille tulevat pähkinät, sanoi Agnese. Lucia nousi ja meni toiseen huoneeseen päin, mutta ennenkuin hän astui siihen sisälle, hän pysähtyi hetkeksi veli Galdinon selän taa, tämä kun oli jäänyt seisomaan ensi asentoonsa; ja painaen sormeaan huulilleen hän loi äitiinsä

merkitsevän katseen, joka näytti pyytävän asian salassa pitämistä, tehden sen hellästi ja rukoilevasti, mutta myöskin samalla jonkunmoisella vaativaisella arvokkaisuudella.

Kerjäläismunkki iski Agneselle näin kaukaa silmää ja sanoi:

– Entä häät? Pitihän niiden olla tänään; huomasin kylällä jonkunmoisen hämmennystilan, ikäänkuin jotain outoa olisi tapahtunut. Mitä siis on sattunut?

– Herra pastori on sairas, ja täytyy lykätä vihkiäiset toistaiseksi, sanoi emäntä kiireissään. Ellei Lucia olisi antanut tuota merkkiä, vastaus luultavasti olisi ollut toinen. Ja miten menestyy pähkinän kanto? hän kysyi, kääntääkseen keskustelun toisaalle.

– Eipä kehuttavasti, emäntä hyvä, eipä kehuttavasti. Tässä on kaikki.

Ja näin sanoen hän nosti olaltaan säkin ja hypitteli sitä molemmin käsin. – Tässä on kaikki. Ja kootakseni tämän runsaan saaliin on minun täytynyt kolkuttaa kymmenelle ovelle.

– Vuosi on huono, veli Galdino, ja kun täytyy mittaellen leikata leipää, niin on pakko muutenkin pysytellä annokset pieninä.

– Mutta jotta hyvät vuodet palaisivat, niin mitä pitää tehdä? Antaa almuja. Ettekö ole kuullut puhuttavan tuosta pähkinäihmeestä, joka takavuosina tapahtui tuolla meidän Romagnassa olevassa luostarissamme.

– Enpä ole kuullut; kertokaahan se minulle.

– Oh, tietäkää siis, että tuossa luostarissa oli yksi meidän munkkejamme, joka oli pyhä mies ja jonka nimi oli isä Macario. Talvipäivänä, kun isä kulki polkua pitkin erään hyväntekijämme kentällä, joka tämäkin oli hyväsydäminen mies, hän näki tuon hyväntekijän seisovan erään suuren pähkinäpuun juurella ja samassa paikassa neljä miestä, kirveet pystyssä hakatakseen esiin sen juuret, auringossa kuihtumaan.

– Mitä teette tälle puuparalle? isä Macario kysyi.

– Nähkääs, isä, se ei vuosikausiin enää ole kantanut pähkinöitä; siksi hakkaan sen polttopuiksi.

– Antakaa sen olla, sanoi isä; tietäkää, että se tänä vuonna on kantava enemmän pähkinöitä kuin lehtiä.

Hyväntekijä, joka hyvin tiesi, mikä mies tämän ennustuksen lausuja oli, käski työmiesten peittää juuret mullalla; ja kutsuttuaan luokseen munkin, joka alkoi jatkaa matkaansa, hän sanoi:

– Isä Macario, puolet sadosta on tuleva luostarille.

Ennustus levisi pian miehestä mieheen; ja kaikki riensivät pähkinäpuuta katsomaan. Ja todella kevään tultua puhkesi joukottain kukkia ja kasvoi suunnattomasti pähkinöitä. Jalolla hyväntekijällä ei ollut iloa niitä poimia; sillä hän lähti pois ennen korjuuta hakemaan taivaasta armeliaisuutensa palkkaa. Tämä kunnon mies oli jättänyt jälkeensä pojan, joka oli vallan toista maata. No, korjuuaikana kerjäävä veli ilmestyi kantamaan sadon toisen puolen, joka oli tuleva luostarille. Mutta nuori isäntä teeskenteli suurta ihmetystä ja oli kyllin julkea huomauttamaan, ettei hän ollut koskaan kuullut sanottavan kapusiini-munkkien osaavan tehdä pähkinöitä. Tiedättekö mitä nyt tapahtui? Eräänä päivänä (kuulkaahan nyt) tuo heittiö oli kutsunut luokseen muutamia samanmielisiä tovereita, ja heidän mässästessään hän kertoi tarinan pähkinäpuusta ja ilkkui luostariveljiä. Noiden nulikoiden teki mieli mennä katsomaan tuota suunnatonta pähkinäpaljoutta, ja hän vei heidät aittaan. Mutta kuulkaapas: hän avaa oven, menee runsaiden pähkinäin säilytyspaikkaa kohti, ja sanoessaan: katsokaa, hän itse katsoo ja näkee ... mitä? Ison läjän kuivaneita pähkinänlehtiä! Olipa se aika esimerkki! Ja luostari, sen sijaan, että tämän kautta olisi hävinnyt, päinvastoin voitti. Sillä näin suuren tapahtuman jälkeen pähkinäin korjuu tuotti niin paljon, että muuan hyväntekijä, heltyen kerjääjäparan vaivasta, lahjoitti luostarille aasin, joka selässään kantoi pähkinät kotia. Ja valmistettiin niin paljo öljyä, että jokainen köyhä tuli sitä noutamaan tarpeen mukaan; me näet olemme kuin meri, joka saa vettä joka taholta ja sitten vuorostaan jakelee sitä kaikille joille.

Tällöin Lucia palasi takaisin, esiliina niin täynnä pähkinöitä, että hänen oli vaikeata sitä kantaa, ja että hänen ponnistellen ja ojennetuin käsin oli nostaminen sitä ilmaan, Sillävälin kuin veli Galdino uudelleen otti pussin hartioiltaan ja laski sen maahan, avaten sen suun, siihen kaataakseen runsaan

almun, äiti katsahti hämmästyneenä ja ankarana Luciaan hänen tuhlaavaisuutensa vuoksi; mutta Lucia vastasi hänelle katseella, joka näytti sanovan: Selitän kyllä minkätähden. Veli Galdino puhkesi kiitoslauseisiin, onnentoivotteluihin, lupauksiin, ylistyksiin. Ja säilytettyään jälleen säkkinsä olalle hän hankki lähtöä. Mutta Lucia pidätti häntä ja sanoi:

– Pyytäisin teiltä palvelusta; pyytäisin teitä sanomaan isä Cristoforolle, että minun olisi hyvin tärkeätä puhua hänen kanssaan, ja että hän tekisi meille mieliteon, jos hyvin pian tulisi meitä majaamme tervehtimään, me kun emme voi lähteä kirkkoon.

– Ettekö tahdo muuta? Ei kulu tuntiakaan, ennenkuin isä Cristoforo tietää toivomuksenne.

– Luotan teihin.

– Sen voitte varmasti tehdä.

Näin sanottuaan hän poistui hieman kumarammassa, mutta tyytyväisempänä kuin tullessaan.

Huomatessaan tyttöparan näin tutunomaisesti lähettävän kutsun isä Cristoforolle ja kerjäläismunkin hämmästyttävä ja muutta mutkitta ottavan tämän tehtäväkseen, alköön kukaan luulko, että isä Cristoforo silti oli mikään tusina-munkki tai henkilö, jota saattoi ylenkatseellisesti kohdella. Hän oli päinvastoin vaikutusvaltainen mies, jolla luostarilaisten keskuudessa ja koko seudulla oli suuri vaikutusvalta. Mutta sellainen oli tähän aikaan kapusiinimunkkien laatu, etteivät he pitäneet mitään liian alhaisena eikä liian ylhäisenä. He suojelivat heikkoja ja antoivat mahtavien suojella heitä itseään; he astuivat sisälle palatseihin ja mökkeihin yhtä nöyrinä ja varmoina; he olivat joskus saman katon alla pilan esineenä ja henkilöinä, joiden neuvotta ei tehty mitään päätöstä; he anoivat kaikkialla almuja ja jakelivat sitten kaikille niille, jotka tulivat niitä luostariin pyytämään. Kapusiinimunkki oli kaikkeen tähän tottunut. Retkillänsä hänelle saattoi yhtä hyvin tapahtua, että hän kohtasi jonkun ruhtinaan, joka täynnä kunnioitusta suuteli hänen köysivyönsä päätä, kuin että hän tapasi joukon poikanulikoita, jotka, ollen keskenään riitelevinä, viskelivät lokaa hänen partaansa. Tähän aikaan "munkki" sanaa lausuttiin joko mitä suurimmalla kunnioituksella tai mitä katkerimmalla halveksumisella. Ja kapusiinit ehkä enemmän kuin mikään muu munkkikunta olivat näiden kahden päinvastaisen tunteen esineinä ja kokivat hyvää ja huonoa onnea. Koska he eivät omistaneet mitään ja kävivät puettuina kaapuun, joka mitä eriskummaisimmin pisti silmään muitten pukineista, ja koska he muita selvemmin julkisesti osoittivat nöyryyttään, he lähemmin joutuivat alttiiksi kunnioitukselle ja ylenkatseelle, joita tunteita nuo heidän ominaisuutensa saattavat herättää, riippuen ihmisten eri luonteista ja ajatuskannasta.

Kun veli Galdino oli lähtenyt, Agnese huudahti:

– Kuinka! Niin paljon pähkinöitä: tällaisena vuotena!

– Anteeksi, äiti, vastasi Lucia. Mutta jos olisimme antaneet samankokoisen almun kuin toisille, olisi veli Galdinon ollut pakko juoksennella vielä Jumala tiesi kuinka kauan, ennenkuin hänen säkkinsä olisi täyttynyt, ja Herra tietää, milloin hän olisi voinut palata luostariin. Ja kuka tietää olisiko hän edes muistanut asiaani kaiken retkellään panemansa ja kuulemansa pakinan jälkeen.

– Se on totta, olet oikeassa, ja lisäksi tämä kaikki on armeliaisuutta, joka aina tuottaa hyviä hedelmiä, virkkoi Agnese, joka pienine vikoineen pohjaltaan oli kunnon vaimo ja joka olisi, kuten sanotaan, mennyt tuleen tämän ainoan tyttärensä edestä, johon koko hänen hellyytensä oli kiintynyt.

Tälläväläin Renzo saapui. Hänen kasvonsa olivat sekä surkeat että vihastuneet, ja hän viskasi sisään astuessaan salvokukat pöydälle. Tämä oli viimeinen kärsimys, joka näillä elukkaparoilla sinä päivänä oli kestäväänä.

– Annoittepa minulle mokoman neuvon! hän sanoi Agneselle.

Lähetittepä minut kelpo miehen luo, joka todella auttaa ihmisparkoja!

Ja hän kertoi tohtorin ja hänen välillään tapahtuneen keskustelun.

Vaimoparka, tyrmistyneenä näin huonosta tuloksesta, tahtoi ruveta todistelemaan, että neuvo kyllä oli ollut hyvä, mutta että Renzo varmaankaan ei ollut osannut asiaa oikein ajaa. Mutta Lucia keskeytti huomauttamalla, että hän toivoi keksineensä paremman keinon. Renzo tarttui tähänkin toivoon, kuten käy niiden, joita on kohdannut onnettomuus ja pula.

– Mutta jos isä ei keksi keinoa, hän sanoi, niin minä sen keksin tavalla tai toisella.

Naiset kehoittivat Renzoa tyyntymään, kärsivällisesti odottamaan ja varovasti menettelemään.

– Huomenna, virkkoi Lucia, isä Cristoforo aivan varmasti tulee; ja saattepa nähdä, että hän keksii jonkun keinon, jommoista me poloiset emme osaa edes kuvitella.

– Sitä toivon, sanoi Renzo; mutta jokatapauksessa tiedän miten hankin itselleni oikeutta tai miten panen muut sitä itselleni hankkimaan. Onhan toki tässä matoisessa maailmassa kaikesta huolimatta oikeutta!

Näin tuskallisissa keskusteluissa, alituudessa hyörinässä, tämä päivä oli kulunut, ja alkoi jo hämärtää.

– Hyvää yötä, sanoi Lucia surullisesti Renzolle, joka ei hennonnut lähteä pois.

– Hyvää yötä, vastasi Renzo vielä surullisemmin.

– Joku pyhimys tulee meitä auttamaan, virkkoi Lucia; ole varovainen ja malta mielesi.

Äiti liitti tähän muita samanlaisia neuvoja; ja sulhanen läksi pois, sydän myrskyisänä, ja hän toisteli itsekseen noita kummallisia sanoja:

– Onhan toki tässä matoisessa maailmassa kaikesta huolimatta oikeutta!

Todella suuren tuskan raatelema ihminen ei useinkaan lopulta tiedä, mitä sanoo.

NELJÄS LUKU

Aurinko ei vielä ollut täydelleen noussut taivaanrannalle kun isä Cristoforo astui ulos Pescarenicon luostarista mennäkseen pikku taloon, jonne häntä odotettiin.

Pescarenico on pieni alue Addan vasemmalla rannalla tai oikeammin järven rannalla, lyhyen matkan päässä sillasta. Siinä on vähäinen ryhmä taloja, joissa enimmäkseen asuu kalastajia, ja joiden seiniä siellä täällä koristavat kuivamaan levitetyt verkot. Luostari, jonka seinämuurit vieläkin ovat pystyssä, sijaitsi ulkopuolella tätä aluetta ja vastapäätä mainittua kylää, josta sen erotti Leccosta Bergamoon johtava tie.

Taivas oli vallan selkeä: sitä myöten kuin aurinko kohosi vuorten takaa, sen valo näkyi laskeutuvan vastapäätä olevien vuorten harjanteilta ja ikäänkuin nopeasti kääriytyvän auki leviten rinteille ja laaksoon. Kevyt syystuuli irrotti silkkiäispuun oksista kuivuneet lehdet ja puhalsi ne maahan muutaman askeleen päähän puusta. Oikealla ja vasemmalla viinitarhoissa loistivat ohuissa köynnöksissä riippuvat punervat lehdet monin väriävahduksin.

Äsken kynnetyt pellot pistivät esiin ruskeina ja selvinä toisista, joita vielä peitti vaaleankeltainen ja kastehelmistä loistava sänki. Tämä näky oli hymyilevä; mutta jokainen tässä maisemassa liikkuva ihmisolento himmensi katsetta ja ajatusta. Joka hetki kohtasi siellä raihnaisia ja repaleisia kerjäläisiä, jotka joko olivat ammatissaan vanhentuneet tai jotka vasta äsken kurjuuden pakosta olivat ruvenneet ojentamaan kättänsä almunpyyntöön. Nämä kulkivat ääneti isä Cristoforon rinnalla, katsellen häntä hartaasti, ja vaikka heillä ei ollut mitään toivottavissa häneltä, kapusiini-munkki kun ei koskaan kajonnut rahaan, he kuitenkin kumartaen kiittivät häntä almusta, jonka jo olivat saaneet tai jota menivät pyytämään luostarista.

Pelloille hajaantuneiden työmiesten tarjooma näky oli vielä surullisempi. Toiset kulkivat kylväen siementä harvaan, säästäväisesti ja karsain mielin, niinkuin se, joka panee alttiiksi jotain liian arvokasta omaisuutta. Toiset polkivat lapiota vaivaloisesti ja käänsivät turvetta vastenmielisesti. Taudin hivuttama nuori tyttö veti köydestä laihaa ja kuihtunutta lehmää, tähysteli eteensä ja kumartui ketterästi alas lehmän edestä noukkimaan ruohoa, jota nälkä oli opettanut ihmisiäkin ravinnokseen käyttämään.

Tämänkaltaiset näyt lisäsivät joka askeleella luostariveljen alakuloisuutta, hänellä kun jo ennestään oli mielessään se surullinen aavistus, että hän oli saapa kuulla kerrottavan jotain onnettomuutta.

Mutta miksi hän piti niin suurta huolta Luciasta? Ja miksi hän heti sanan saatuaan oli lähtenyt matkaan yhtä joutuisasti kuin jos maakuntapiirin luostariesimies olisi häntä kutsunut? Ja kuka oli tämä isä Cristoforo?

On tarpeellista vastata kaikkiin näihin kysymyksiin.

Isä Cristoforo, kotoisin – sta, oli lähempänä kuutta- kuin viittäkymmentä. Hänen paljaaksi ajettu päänsä, jota kapusiini-munkkien ohjesääntöjen mukaisesti reunusti ainoastaan kapea hiuskiehkura, kohosi aika-ajoin tehden liikkeen, joka pani aavistamaan jotain itsetietoista ja levotonta; mutta se kumartui äkkiä taas vaipuen nöyrään mietiskelyyn. Valkea ja pitkä parta, joka peitti posket ja leuan, saattoi vielä selväpiirteisemmin esiintymään kasvojen yläosan jalon muodon, ja niihin oli aikoja sitten tavaksi tullut pidättyväisyys lisännyt vakavuutta, karkoittamatta alkuperäistä ilmeikkäisyyttä. Hänen kuoppiinsa syventyneet silmänsä olivat enimmästi maahan luotuina, mutta joskus ne säihkyivät nopean vilkkaasti, samoin kuin pari rajuja hevosia, joita ohjaa ajuri, minkä ne kokemuksesta tietävät voittamattomaksi hillitsijäkseen, kuitenkin aika-ajoin tekee hurjan syrjähyppäyksen, jonka seuraavassa tuokiossa saa maksaa kovalla ohjastennykäyksellä.

Isä Cristoforo ei aina ollut ollut tällainen, eikä hänen nimensä aina Cristoforo; hänen oikea ristimänimensä oli Lodovico. Hän oli erään – Maisen kauppiaan poika – nämä aukot johtuvat nimensä ilmoittamattoman historioitsijan varovaisuudesta – joka kauppias viimeisinä elinvuosinaan, koottuaan

tarpeeksi varoja ja ollen vailla muita perillisiä kuin tämä ainoa poika, oli lopettanut kauppaliikkeensä ja alkanut elää ylhäisen herran tavoin.

Näissä uusissa joutilaisuuden täyttämässä oloissa hän sai päähänsä ruveta suuresti häpeämään koko sitä aikaa, jonka hän oli kuluttanut tehdessään jotain hyödyllistä tässä maailmassa. Tämän päähänpiston valtaamana hän koetti kaikin tavoin saada ihmiset unhoittamaan, että hän oli ollut kauppias; jopa hän itsekin olisi tahtonut tämän seikan unhoittaa. Mutta puoti, tavaramytyt, laskukirjat, kyynäräpuu sukelsivat yhä esiin hänen mielessään, kuten Bancon hahmo näyttäytyi Macbeth'ille keskellä juhla-ateriaakin ja kärkevyyden hymyilyä. Ja tuskin saattaa kuvata sitä huolta, millä noiden ihmisparkojen täytyi välttää jokaista sanaa, joka olisi saattanut viitata isännän entiseen ammattiin. Eräänä päivänä, mainitakseni ainoastaan yhden esimerkin, vallitsi aterian lopulla mitä vilkkain ja vilpittömin hilpeys; ja oli vaikeata sanoa, kuka nautti enemmän, vieraatko siitä, että tyhjensivät pöydältä ruokia, vai isäntä siitä, että oli ne heidän eteensä kattanut. Tällöin jälkimäinen ystävällisellä ylevämmyydellä pisteli erästä vieraistaan, joka oli maailman suurimpia syömäreitä. Tämä tahtoi vastata pilaan ja sanoi tarkoittamatta mitään pahaa, teeskentelemättä kuin lapsi: – Oh, minulla on kauppiaan korvat.¹

Seuraavassa tuokiossa tämä vieras tyrmistyi lausumistaan sanoista ja loi epävarman katseen isännän synkistyneisiin kasvoihin: kumpikin olisi tahtonut saada näköönsä aikaisemman iloisin ilmeen; mutta se oli mahdotonta. Muut vieraat miettivät, kukin puolestaan, miten haihduttaisivat tämän pienen kiusallisuuden, kääntämällä keskustelun toisaalle; mutta tuumiessaan he vaikenivat, ja tämän hiljaisuuden aikana tuo kiusallinen sattuma kävi tuntuvammaksi. Jokainen vältti toisen katsetta; jokainen tunsikin, että kullakin oli sama ajatus, jota kaikki tahtoivat salata. Ilo oli siksi päiväksi kadonnut; ja tuota varomatonta, tai oikeammin, onnetonta vierasta ei enää kutsuttu pitoihin. Näin Lodovicon isä eli loppuvuotensa alituisessa ahdistuksessa, lakkaamatta peläten, että häntä ivattaisiin; hän ei koskaan tullut ajatelleeksi, ettei myyminen ole sen naurettavampaa kuin ostaminen, ja että hän sitä ammattia, josta nyt häpesi, oli harjoittanut niin monena vuotena julkisesti ja ilman tunnontuskia.

Hän antoi pojalleen huolellisen kasvatuksen, ajan vaatimusten mukaisesti ja mikäli lait ja tavat sallivat; hän hankki hänelle kirjallisuuden ja ratsastustaidon opettajia, ja kuoli, jättäen hänet jälkeensä rikkaana ja nuorena.

Lodovico oli omaksunut ylhäisen herran tavat; ja imartelijat, joiden keskuudessa hän oli kasvanut, olivat totuttaneet hänet vaatimaan hyvin kunnioittavaa kohtelua. Mutta kun hän yritti yhtyä kaupungin johtaviin henkilöihin, hän huomasi, että näiden olot olivat perin erilaiset kuin ne, joihin hän oli tottunut; ja hänelle selvisi, että hänen, jos mieli päästä heidän kanssaan seurustelemaan, mikä oli ollut hänen toiveidensa päämäärä, täytyi alistua outoon kouluun, nimittäin kärsivällisyyden ja nöyryyden kouluun, aina pysyä syrjässä ja niellä monta katkeraa palaa. Sellainen elintapa ei pitänyt yhtä Lodovicon kasvatuksen eikä luonteen kanssa. Katkerana hän poistui heiltä. Mutta poistuttuaan hän tunsikin mielihapaa; sillä hänestä tuntui, kuin nuo henkilöt sittenkin olisivat olleet hänen oikeita tovereitaan, vaikka hän odottikin heiltä ystävällisempää kohtelua.

Näin häälyen kiintymyksen ja vihan välillä, hän ei voinut tuttavallisesti seurustella heidän kanssaan, mutta halusi kuitenkin jollakin tavoin ylläpitää yhteyttä heihin, minkä vuoksi hän rupesi kilpailemaan heidän kanssaan upeudessa ja loisteliaisuudessa, täten hankkien itselleen rahoillaan vihamielisyyttä, kateutta ja ivailua. Hänen rehellinen, mutta samalla kiivas mielensä oli sittemmin pian johtanut hänet toisiin vakavampiin selkkauksiin. Hän kammoksui vaistomaisesti ja syvästi väkivallan ja vääryyden tekoja; tämä hänen kammonsensa vielä kiihtyi siitä, että niitä enimmin tekivät eräänlaiset henkilöt, joita hän kaikkein ankarimmin vihasi.

Tyydyttääkseen tai ylläpitääkseen kaikkia näitä intohimoja samalla kertaa, hän kernaasti rupesi heikon sorretun puolustajaksi, ryhtyi ehkäisemään sortajan tuumia, sekaantui välittäjänä toisten riitaan ja riitaantui täten itse heidän kanssaan. Näin hänestä vähitellen oli tullut sorrettujen suojelija ja

¹ Italialainen sananparsa, joka merkitsee: En ole kuulevinanikaan. Suoment. huom.

vääryyksien kostaja. Tämä tehtävä oli raskas; ei sovi ihmetellä, että Lodovico-paralla oli vihamiehiä, selkkauksia ja huolia.

Tämän ulospäin suuntautuvan taistelun ohella hänellä oli alituisesti kestettävänä sisäisenkin taistelu. Sillä pannakseen täytäntöön jonkun hyvän työn (puhumatta niistä, joita hänen ei onnistunut toteuttaa) hänenkin täytyi ryhtyä väkivaltaa ja viekkautta harjoittamaan, mitä hänen omatuntonsa myöhemmin ei voinut hyväksyä. Hänen täytyi pitää ympärillään suuri joukko tappelupukareita; näin hänen, sekä oman turvallisuutensa vuoksi että voidakseen tarpeen vaatiessa turvautua voimakkaampaan avustukseen, täytyi valita nuo henkilöt kaikkein rohkeimmista ja elää pahantekijäin parissa rakkaudesta oikeuteen. Tästä oli seurauksena, että hän monasti alakuloisena epäonnistuneesta yrityksestä tai pelokkaana uhkaavasta vaarasta, kyllästyen alituisen varuillaanolemiseen, inhoten seuraansa, tuumien tulevaisuuttaan ja ollen huolissaan omaisuutensa vuoksi, joka päivä päivältä väheni hyviin töihin ja uhkayrityksiin – että hän kaiken tämän vuoksi varsin usein oli ajatellut ruveta munkiksi; tämä oli siihen aikaan tavallisin keino päästä pulmallisesta asemasta. Mutta tämä ajatus, joka kenties olisi koko hänen elinaikansa pysynyt pelkkänä tuumana, muuttui järkähtämättömäksi päätökseksi tapauksen johdosta, joka oli hänen elämänsä vakavin.

Hän kulki eräänä päivänä kotikaupunkinsa katuja pitkin seuranansa kaksi bravoa ja muuan Cristoforo niminen mies, joka ennen oli ollut puotipalvelija, mutta joka liikkeen lakattua oli ylennyt hovimestariksi. Tämä mies oli viidenkymmenen vaiheilla ja oli ollut nuoruudestaan asti sydämellisesti kiintynyt Lodovicoon, jonka oli nähnyt syntyvän ja jonka maksama palkka ja antamat rahalahjat tuottivat toimeentulon sekä hänelle itselleen että hänen vaimolleen ja kahdeksalle lapselleen.

Lodovico näki kaukaa tulevan erään herrasmiehen, röyhkeän ja tunnetun sortajan, jonka kanssa hän ei koskaan ollut puhunut, mutta jota hän sydämensä pohjasta vihasi ja jota hän halukkaasti vastusti. On näet yksi tämän maailman etuja, että voi vihata ja olla vihattu, toisiaan tuntematta. Tuo mies, jota seurasi neljä ammattirosvoa, lähestyi suoraa päätä, kopein askelin, pää pystyssä ja huulillaan ylpeä ja ylenkatseellinen ilme. Molemmat kulkivat vallan lähellä muuria; mutta Lodovicolla (pankaa tämä merkille) oli oikea kuve muuriin päin; ja tämä antoi hänelle vanhan tavan mukaan oikeuden – näin laajalle ulottuu inhimillinen oikeus – olla poistumatta mainitusta muurista vastaantulijan mennessä ohi, kuka tahansa hän olikaan. Ja tuohon aikaan pantiin tavattoman suurta painoa moisiin asioihin. Vastaantuli taas väitti, että tämä oikeus olikin hänellä aatelismiehenä, ja että Lodovicon velvollisuus oli väistyä syrjään hänen edestään; tämä muka nojasi toiseen tapaan. Sillä tässä, kuten monessa muussa seikassa, oli voimassa kaksi vastakkaista sovinnaisuutta, ilman että oli ratkaistu, kumpi oli parempi. Ja tämä antoi aihetta kahakkaan aina kun joku itsepäinen pää törmäsi toista samanlaista vastaan.

Nämä molemmat tulivat vastatusten, painautuen kiinni muuriin, vallan kuin kaksi liikkuvaa kohokuvaa. Kun he olivat aivan nenätysten, tuo toinen mittaili katseillaan Lodovicoa ja sanoi, pää kenossa, käskevän näköisenä ja äänenpainolla, joka veti vertoja katseelle:

- Pois tieltä!
- Pois tieltä te itse, Lodovico vastasi. – Minulla on oikeus kulkea väistymättä eteenpäin.
- Teikäläistä kohdatessani minulla on aina edessäni avoin tie.
- Niinpä kyllä, jos teikäläisen röyhkeys olisi meikäläisen laki.

Molempien seuralaiset olivat pysähtyneet isäntiensä taakse, katsellen toisiaan kuin äkäiset koirat, käsi tikarin kahvalla ja valmiina taisteluun. Eri tahoilta paikalle osuvat henkilöt pysähtyivät matkan päähän katselemaan mitä tästä oli tuleva. Ja näiden katsojien läsnäolo kiihoitti yhä enemmän taistelevien itserakkautta.

– Pois tieltä, käsityöläisheittiö! Tai minä sinulle kerta kaikkiaan opetan miten pitää kohdella aatelismiestä.

- Valehtelette sanoessanne minua heittiöksi.
- Valehtelet, että minä muka olen valehdellut.

Tämä vastaus oli sääntöjen mukainen.

– Ja jos sinä olisit jalosukuinen, kuten minä, tuo herra lisäsi, niin minä miekoin, vaipoin sinulle osoittaisin, että valehtelija olet sinä.

– Onhan tuo hyvä tekosyy, joka vapauttaa teidät todistamasta teolla röyhkeyttänne.

– Paiskatkaa tuo konna alas lokaan, sanoi aatelismies kääntyen kätyriensä puoleen.

– Saammehan nähdä! virkkoi Lodovico, astuen äkkiä askeleen taaksepäin ja tarttuen miekkaansa.

– Sinä julkea! toinen huusi, paljastaen miekkansa: tämän minä murskaan sittenkuin se on tahraantunut sinun arvottomalla verelläsi!

Nyt hyökkäsi toinen toisensa kimppuun; palvelijat syöksyivät molemmilta puolin isäntiään puolustamaan. Taistelu oli epätasainen luvun puolesta kuin myös siihen nähden, että Lodovico koetti pikemmin välttää iskuja ja riisua aseet vastustajaltaan, kuin häntä tappaa; tämä taas kaikin mokomin haki Lodovicon surmaa. Lodovico oli jo eräältä rosvolta saanut tikarin iskun vasempaan käsivarteensa ja lisäksi pienen naarmun poskeensa, ja hänen päävihollisensa ahdisti häntä tehdäkseen hänestä lopun. Tällöin Cristoforo nähdessään herransa hengenvaarassa hyökkäsi tikari kädessä tuon ahdistajan kimppuun. Tämä käänsi nyt koko raivonsa Cristoforoon ja lävisti hänet miekallansa. Tämän nähdessään Lodovico, ollen suunniltaan, kiidatti miekkansa ahdistajan vatsaan; ahdistaja kaatui henkeään heittäen maahan melkein samassa silmänräpäyksessä kuin Cristoforo parka. Aatelismiehen rosvot, kovan löylytyksen saaneina ja nähdessään herransa makaavan maassa kuolleena, lähtivät pakoon. Myöskin Lodovicon väki, sekin pahoista iskuista ja vammoista vaivautuneena, kun ei enää ollut vastustajia ja kun se ei tahtonut joutua tekemisiin saapuville tulvivien ihmisten kanssa, livisti tiehensä toisaanne päin. Näin Lodovico jäi yksikseen, nuo kaksi synkkää toveria jalkojensa juuressa, keskelle sankkaa väkijoukkoa.

– Miten tämä tapahtui?

– On vain yksi ruumis.

– Niitä on kaksi.

– Sillä on reikä vatsassa.

– Kuka on tässä tapettu?

– Tuo ylen kopea mies.

– Oh, Neitsyt Maria, mikä teurastus!

– Ken etsii, hän löytää.

– Siinä hän nyt on saanut palkkansa.

– Hänenkin loppunsa on tullut.

– Mikä isku!

– Tästä nousee vakava juttu.

– Ja tuo toinen onneton.

– Taivas armahda! Mikä näky!

– Pelastakaa hänet! Pelastakaa hänet.

– Katsokaapa missä tilassa hän on. Veri vuotaa hänestä kuiviin.

– Paetkaa, miesparka. Älkää antako itseänne vangita.

Nämä sanat, jotka kuuluivat yli väkijoukon sekavan melun, tulkitsivat yleistä toivomusta. Ja neuvoon liittyi apu. Tämä tapaus oli sattunut lähellä kapusiinilaiskirkkoa; kirkko oli, kuten kaikki tietävät, siihen aikaan tyyssija, johon eivät päässeet tunkeutumaan teloittajat eikä koko tuo laho ihmisiä, joita sanottiin oikeudeksi.

Tänne kansa vei tai oikeammin kantoi haavoittuneen ja melkein tajuttoman murhamiehen; ja munkit vastaanottivat hänet rahvaan käsistä, joka häntä heille suositteli sanoen:

– Tämä on kunnan mies, joka on surmannut ylpeän konnan. Hän on tehnyt sen puolustautuakseen, sillä pahasti häntä ahdistettiin.

Lodovico ei ollut koskaan sitä ennen vuodattanut verta; ja vaikka murha näihin aikoihin oli jotain niin tavallista, että jokaisen korvat olivat tottuneet kuulemaan siitä puhuttavan ja silmät

sitä näkemään, kuitenkin hänen edestään henkensä heittäneen ja hänen kädestään kuolleen miehen näkemisen herättämä vaikutelma oli uusi ja selittämätön; se nosti mieleen ennen kokemattomia tunteita. Hänen vihamiehensä sortuminen, tämän kasvojen muuttuminen, jotka silmänräpäyksessä olivat vaihtaneet uhan ja raivon ilmeen liikkumattomuuteen ja kuoleman juhlalliseen levollisuuteen, olivat tarjonneet näyn, joka äkkiä muutti murhaajan mielen. Joutuin hänet vietiin luostariin, hän tuskin tiesi missä oli ja mitä teki. Ja kun hän taas oli tullut täysiin tajuihinsa, hän huomasi olevansa luostarin sairaalassa ja haavalääkärimunkin hoidon alaisena (kapusiini-munkeilla oli tavallisesti joka luostarissa yksi tällainen henkilö), joka munkki asetteli liinan-nukkaa ja siteitä potilaan äskeisessä kahakassa saamille kahdelle haavalle. Muuan vanhanpuoleinen munkki, jonka erityistehtävänä oli kuolevaisten auttaminen ja joka usein oli täyttänyt tämän velvollisuutensa kaduilla ja toreilla, oli oitis noudettu taistelupaikalle. Muutama hetki senjälkeen hän palasi luostariin, astui sairashuoneeseen, lähestyi Lodovicon vuodetta ja virkkoi:

– Rauhoittukaa, hän kuoli kuin kristitty ainakin ja antoi minulle toimeksi pyytää teiltä anteeksi ja tuoda teille hänen anteeksiantonsa.

Nämä sanat palauttivat Lodovico paran täydesti todellisuuteen ja saattoivat vilkkaammiksi ja selvemmiksi ne tunteet, jotka kumeina ja sekavina olivat liikkuneet hänen mielessään: ystävän menettämisen aiheuttaman surun, kammon ja tunnontuskan, jotka hänen oman kätensä suuntaama isku oli nostanut, ja samalla haikean säälin sitä miestä kohtaan, jonka oli surmannut.

– Entä toinen heistä, hän kysyi luostariveljeltä.

– Toinen oli jo kuollut, kuin minä saavuin.

Tällävälän luostarin käyttävät ja lähistö vilisivät uteliaita. Mutta saapuville tulleet järjestyksen valvojat karkoittivat väkijoukon ja asettuivat määrämätkan päähän portista, kuitenkin niin lähelle, ettei kukaan voinut siitä astua ulos ilman, että hänet huomattiin. Eräs vainajan veljistä, pari hänen serkkuunsa ja vanha setä saapuivat asetettuina kiireestä kantapäähän ja suuren palkkalaisrosvojoukon seurassa. He kiersivät luostaria ja katselivat halveksien ja uhkaavasti noita uteliaita, jotka eivät uskaltaneet sanoa: – Se oli hänelle oikein; – mutta joiden kasvojen ilmeet selvästi kuvastivat tätä ajatusta.

Niin pian kuin Lodovico oli voinut koota ajatuksensa, hän kutsutti luokseen ripittäjä-munkin, pyysi tätä menemään Cristoforon lesken luo ja anomaan häneltä Lodovicon nimessä anteeksi sitä, että hän, Lodovico, oli tämän suuren onnettomuuden syy, joskin epätahallinen, sekä samalla vakuuttamaan tuolle leskelle, että Lodovico otti huolehtiakseen koko hänen perheensä toimeentulosta. Kun hän sitten punnitsi tilaansa, hän tunsu itsessään heräävän entistään voimakkaampana ajatuksen ruveta munkiksi, mikä ajatus jo aikaisemmin oli liikkunut hänen mielessään. Hänestä tuntui kuin Jumala itse olisi viitonut hänelle hänen tiensä ja ilmaissut hänelle tahtonsa johtamalla hänet tällaisten asianhaaran vallitessa luostariin. Ja näin hän teki päätöksensä.

Hän pyysi luokseen luostarinjohtajan ja ilmaisi hänelle aikeensa. Tämä vastasi, että piti varoa hätäisiä päätöksiä, mutta että, jos hänen aikomuksensa oli kestävää laatua, sitä ei vastustettaisi. Silloin Lodovico kutsutti notaarin ja lahjoitti virallisesti koko jällelläolevan omaisuutensa – vielä sangen sievän perinnön – Cristoforo vainajan perheelle; hän antoi määräsumman leskelle, ikäänkuin vastalahjana, ja loput Cristoforon jälkeen jättämälle kahdeksalle lapselle.

Lodovicon päätös oli hyvin tervetullut hänen isännilleen, munkeille, jotka hänen tähtensä olivat joutuneet varsin pulmalliseen asemaan. He eivät edes ottaneet keskustelunalaiseksi sellaista menettelyä, että olisivat lähettäneet Lodovicon pois luostarista, täten pannen hänet alttiiksi oikeudelle, s.o. vihamiestensä kostolle. Täten he olisivat tunnustaneet luopuvansa omista etuoikeuksistaan, alentaneet luostarin arvoa kansan silmissä ja vetäneet ylitsensä koko maanpiirin kapusiinilais-munkkien moitteen siitä, että olisivat loukanneet heidän kaikkien oikeutta, jotka sanoivat itseään samaisen oikeuden holhojiksi. Toiselta puolen vainajan perhe, joka sekä itsessään että liittolaistensa kautta oli perin mahtava, oli kiihoittunut vaatimaan kostoja ja julisti viholliseksi jokaisen, joka yritti tätä kostontuumaa vastustaa.

Tarina ei kerro, suriko tämä perhe suuresti surmattua, eikä edes, vuodatettiin koko sukulaispiirissä ainoatakaan kyyneltä hänen kuolemansa johdosta. Se kertoo vain, että heissä kaikissa paloi himo saada surmaaja elävänä tai kuolleena käsiinsä. Kun tämä nyt puki ylleen kapusiini-munkin kaapun, hän sovitti koko asian. Hän täten ikäänkuin osoitti katumusta, otti päälleen rangaistuksen, tunnusti epäsuoraan itsensä syylliseksi ja luopui kaikesta enemmästä kiistasta; hän oli sanalla sanoen vihollinen, joka luopui aseistaan. Vainajan sukulaiset saattoivat muuten, jos hyväksi näkivät, uskoa ja kerskailla, että hän oli ruvennut munkiksi epätoivosta ja peläten heidän vihaansa. Joka tapauksessa se seikka, että miehen oli pakko luopua omaisuudestaan, ajaa paljaaksi päänsä, kulkea avojaloin, nukkua oljilla ja elää almuista, saattoi mitä ärtyisimmästäkin loukatusta tuntua riittävältä rangaistukselta.

Luostarinjohtaja ilmestyi vainajan veljen luo, esiintyen teeskentelemättömän nöyrästi, vakuutti moneen kertaan kunnioitustaan hänen ylhäistä perhettään kohtaan ja toivomustaan tehdä sille mieliksi kaikessa, mitä suinkin oli mahdollista, puhui Lodovicon katumuksesta ja päätöksestä, huomautti kohteliaasti, että vainajan perhe saattoi siihen tyytyä ja viittasi sitten lempeästi tai pikemmin ovelasti siihen, että miellytti asia häntä tai ei, se ei ollut muutettavissa. Vainajan veli joutui vihan vimmaan, jota kapusiinilais-munkki lievensi sanomalla silloin tällöin: – Surunne on täysin oikeutettu. Vainajan veli huomautti, että hänen perheensä joka tapauksessa aikoi hankkia itselleen oikeutetun hyvityksen; ja munkki, vaikka olikin toista mieltä, varoi häntä vastustamasta. Viimein tuo veli vaati ja asetti ehdoksi, että hänen veljensä surmaaja viipymättä lähtisi pois siitä kaupungista.

Luostarinjohtaja, joka jo aikaisemmin oli päättänyt, että näin piti tapahtuman, sanoi niin menettelevänsä, antaen toisen luulla, jos se häntä huvitti, että tämä tapahtui tottelevaisuudesta. Siten kaikki sovittiin. Surmatun perhe oli tyytyväinen, että se kunnialla erosi jutusta; munkit olivat tyytyväiset, he kun pelastivat miehen ja etuoikeutensa, hankkimatta itselleen vihamiehiä; tyytyväisiä olivat ritarillismieliset, jotka huomasivat riitajutun päättyvän kunniakkaasti; tyytyväinen oli kansa, joka näki suosimansa miehen suoriutuvan ikävästä selkkauksesta ja joka samalla ihaili tämän miehen mielenmuutosta; tyytyväinen, ja tyytyväisempi kaikkia muita oli lopuksi keskellä suruansa Lodovico, joka alkoi sovitukselle ja nöyrälle palvelukselle omistettua uutta elämää, mikä saattoi, jos ei kokonaan korvata, niin ainakin hyvittää hänen pahaa tekoansa ja tylsyttää tunnontuskan sietämätöntä kärkeä. Jonkun aikaa häntä suretti se epäluulo, että hän muka oli tehnyt päätöksensä pelosta; mutta hän tyyntyi pian ajatellessaan, että tämä ihmisten epäoikeutettu arvostelu vaan oli lisärangaistus hänelle ja lisäkeino sovittamaan tekoaan. Näin hän kolmenkymmenvuotiaana pukeutui karkeaan munkkikaapuun. Ja hänen kun tavanmukaisesti piti luopua nimestään ja ottaa toinen, hän valitsi nimen, joka lakkaamatta muistutti hänelle, mitä hänellä oli hyvitetävänä: hän otti nimekseen veli Cristoforo.

Heti kun munkkikaapuun pukeutumisen juhlallisuus oli ohi, luostarinjohtaja ilmoitti hänelle, että hänen oli lähdettävä – iin luostarinalokkaan koeaikaansa suorittamaan. Tämä luostari oli kuudenkymmenen penikulman päässä, ja Lodovicon oli lähdettävä matkaan jo seuraavana päivänä. Alokas kumarsi syvään ja pyysi erästä armonosoitusta.

– Sallikaa minun, isä, hän sanoi, ennen lähtöäni tästä kaupungista, missä olen vuodattanut miehen veren, ja johon jätän julmasti kärsineen perheen, ainakin lieventää tätä perhettä kohdannutta loukkausta, osoittamalla mielipahaani siitä, etten voi korvata vahinkoa, pyytämällä anteeksi surmatun veljeltä ja poistamalla hänen sydämeästään katkeruuden, jos Jumala sen sallii.

Luostarinjohtajan mielestä tällainen toimenpide, ollen jo itsessään hyvä, lisäksi oli omansa saattamaan tuon aatelisperheen välit luostariin sovinnollisemmiksi. Ja hän riensi joutuin surmatun veljen luo esittämään veli Cristoforon pyynnön. Kuullessaan tämän niin odottamattoman ehdotuksen tuo veli tunsikin sekä ihmetystä että suuttumusta ja siitä huolimatta joltistakin mielihyvää.

Hetkisen mietittyään hän virkkoi:

– Hän tulkoon huomenna. – Ja hän määräsi tunnin.

Luostarinjohtaja palasi viemään alokkaalle tiedon toivotusta suostumuksesta.

Aatelismies ajatteli heti, että tämä sovintotilaisuus lisäisi sitä enemmän hänen arvoaan kaikkien hänen sukulaistensa ja yleisön silmissä, kuta juhlallisempi ja huomiota herättävämpi se oli, ja että siitä oli tuleva – kuten uudenaikainen sievistelevä puhetapa kuuluu – kaunis lehti perheen historiaan. Kiireisesti hän lähetti sanan kaikille sukulaisilleen, että he suvaitisivat vaivata itseään – tämä oli sen ajan kutsumuoto – tulemaan seuraavana päivänä puolisen aikaan hänen taloonsa saamaan yhteistä hyvitystä.

Päivällisaikaan palatsi vilisi kaikenikäisiä ja kummankin sukupuolisia ylhäisiä herroja. Siinä häärittiin, siinä liehui ja heilui sekaisin suuria vaippoja, korkeita höyhentöyhtöjä, riippuvia miekkoja, siinä liiteli jäykkiä ja poimukkaita kauluksia, kahisi kuviokuteisia laahustimia. Eteiset, piha ja katu vilisivät palvelijoita, hovipoikia, palkkalaisrosvoja ja uteliaita. Veli Cristoforo huomasi nämä valmistukset, arvasi niiden aiheen ja tunsu sen johdosta hetkisen levottomuutta. Mutta seuraavassa tuokiossa hän arveli:

– Tämä on, niinkuin olla pitää: Surmasinhan hänet julkisesti, niin monen hänen vihamiehensä läsnäollessa. Se oli ollut häväistys; tämä oli hyvitys!

Kulkien katseet maahan luotuina, seuralaismunkin vieressä, hän astui sisälle tämän talon portista, meni pihan poikki keskeltä väkijoukkoa, joka seurasi häntä jotenkin tungettelevan uteliain katsein, kiipesi ylös portaita kulkien ylhäissukuisen väkijoukon keskitse, joka väistyi sivuille hänen edestään. Ja satojen katseiden seuraamana hän saapui talon isännän eteen. Tämä seisoi lähimpien sukulaistensa ympäröimänä keskellä salia, katse maata kohti, leuka pystyssä, vasen käsi miekan kahvalla ja oikea käsi painaen vaipan kaulusta rintaa vastaan.

On joskus miehen kasvoissa ja ryhdissä niin välitön ilme, tekisi mieli sanoa sellainen sisäisen sielun tilan heijastus, että lukuisan katsojakunnan mielipide tuosta sielun tilasta on yksi ainoa. Veli Cristoforon kasvot ja ryhti ilmaisivat selvästi läsnäolijoille, ettei hän ollut ruvennut munkiksi eikä hakenut tätä nöyryytystä pelosta ihmisiä kohtaan. Ja tämä alkoi saada hänelle kaikki myötätuntoisiksi.

Nähdessään loukkaamansa aatelismiehen hän joudutti askeleitaan, laskeutui polvilleen hänen jalkojensa juureen, pani kädet ristiin rinnalleen ja sanoi kumartaen ajatun päänsä nämä sanat:

– Olen teidän veljenne surmaaja. Jumala tietää, että tahtoisin antaa hänet teille takaisin vaikka koko oman vereni hinnasta. Mutta en voi muuta kuin teille esittää tehottoman ja myöhäisen anteeksipyyntöni, jota Jumalan nimessä rukoilen teitä hyväksymään!

Kaikkien katseet olivat liikkumattomina kiintyneet munkinalokkaaseen ja siihen henkilöön, jota hän puhutteli; kaikki kuuntelivat tarkkaavaisesti, Veli Cristoforon vaiettua nousi koko salissa hiljainen säälän ja kunnioituksen murina. Aatelismies, joka seisoi siinä väkinäisen ylpeänä ja vihaansa tukahuttaen, heltyi näistä sanoista ja kumartuen polvistuneen puoleen:

– Nouskaa, hän sanoi värähtelevin äänin, loukkaus ... todella tekonne ... mutta se puku, jota kannatte ... eikä ainoastaan sentähden, vaan myös teidän itsenne vuoksi... Nouskaa, veljeni... veli parkani ... enhän voi sitä kieltää ... oli ritari ... oli mies ... hieman raju ... hieman kiivas... Mutta tapahtuuhan kaikki Jumalan sallimuksesta. Älkäämme enää siitä puhuko... Mutta, veliseni, älkää enää olko tuossa asennossa!

Ja tarttuen hänen käsivarteensa, hän nosti hänet pystyyn.

Seisoen, mutta pää kumarassa, veli Cristoforo vastasi:

– Saatan siis toivoa, että te olette myöntynyt anteeksipyyntööni! Ja jos olen saanut anteeksiantonne, keltä en sitten voisi sitä toivoa? Oi, jos saisin kuulla teidän huuliltanne nämä sanat: Annan anteeksi!

– Anteeksiantoni? virkkoi aatelismies. Ettehän enää sitä tarvitse. Mutta kun sitä haluatte, niin tietysti, tietysti annan teille sydämeistäni anteeksi, kuten myöskin kaikki muut...

– Kaikki, kaikki, läsnäolijat huusivat yhteen ääneen.

Luostariveljen kasvot kirkastuivat kiittolisuuden väikkeestä, jonka alta kuitenkin vielä pilkoitti esiin nöyrä ja syvä tehdyn pahan teon tietoisuus, mitä ei ihmisten anteeksianto voinut haihduttaa.

Aatelismies, tämän näyn hellyttämänä ja yleisen mielenliikutuksen valtaamana kietoi käsivarsillaan Cristoforon kaulan, antoi hänelle ja sai häneltä takaisin sovinnon suudelman.

Raikas hyvähuuto kajahti joka taholta salia. Kaikki lähtivät liikkeelle ja tunkeutuivat munkin ympärille. Tällävin saapui palvelijoita tuoden runsaasti virvokkeita. Aatelismies lähestyi Cristoforo ystäväämme, joka hankki lähtöä, ja sanoi hänelle:

– Veliseni, nauttikaa jotain; antakaa minulle tämä ystävyidenosoitus.

Ja hän tarjosi hänelle ennen kuin kellekään toiselle; mutta munkki vetäytyi syrjään osoittaen jonkunmoista sydämellistä vaatimattomuutta:

– Tällaiset seikat, hän virkkoi, eivät enää ole minua varten, mutta en suinkaan tahdo kieltäytyä vastaanottamasta antimianne. Olen juuri matkaan lähdössä. Suvaitkaa käskeä, että minulle annetaan leipä, jotta voin sanoa nauttineeni vieraanvaraisuuttanne, syöneeni teidän leipääne ja saaneeni todisteen anteeksiannostanne.

Liikutettuna aatelismies käski, että näin oli tehtävä. Ja kiireisesti tuli juhlapukuinen palvelija kantaen hopeatarjottimella leipää, jonka tarjosi munkille; tämä otti sen, kiitti ja pisti sen koriinsa. Sitten hän pyysi saada poistua; ja uudelleen syleiltyään talon isäntää ja kaikkia niitä, jotka olleen hänen läheisyydessään hetkeksi saivat hänet valtoihinsa, hän vaivoin pääsi heistä erille. Vielä eteisessäkin hänen oli vaikea tempautua irti palvelijoista jopa palkkalaisrosvoista, jotka suutelivat hänen kaapunsa helmaa, nuoravyötään ja päähinettä. Ja häntä saatettiin kadulle kuin riemukulussa, ja kansanjoukko seurasi häntä kaupungin portille asti; hän astui siitä ulos, alkaen jalkamatkansa alokkaantoimensa päämäärää kohti.

Surmatun veli ja sukulaiset, jotka olivat odottaneet saavansa kokea sinä päivänä ylpeyden tuottamaa surullista tyydytystä, olivat nyt päinvastoin täynnä anteeksiannon ja hyvántahtoisuuden nostamaa selkeätä iloa. Koolla oleva seura jäi vielä hetkeksi keskustelemaan, tehden sen hilpeämielisesti ja tavattoman sydämellisesti sekä kosketellen aiheita, joita ei kukaan ollut odottanut sinne tullessaan. Ei puhuttu saadusta hyvityksestä, kostetusta solvauksesta, voitetuista vastuksista, vaan sen sijaan luostarinalokkaan ylistäminen, sovinto ja leppeys olivat puheenaiheina. Muuan läsnäolijoista, joka muuten olisi viidennenkymmenennen kerran kertonut miten hänen isänsä, kreivi Muzio, oli osannut tuossa kuuluisassa yhteentörmäyksessä saada vaikenemaan tuon kaikkein tuntemaan suurkerskurin, markiisi Stanislaon, puhui nyt sen asemesta erään useita vuosia sitten kuolleen munkki Simonen katumuksenteoista ja kärsivällisyydestä.

Vieraiden lähdettyä isäntä, yhä vielä mielenliikutuksen valtaamana, ihmetellen muisteli mitä oli kuullut ja mitä itse oli sanonut; ja hän mutisi itsekseen:

– Lempo vie, tuo munkki! (pidämme velvollisuutenamme tarkoin mainita hänen sanansa), lempo vieköön! Jos hän olisi ollut vielä jonkun hetken siinä polvillaan, niin vähällä olisin minä pyytänyt häneltä anteeksi, että hän surmasi veljeni!

Historiallinen lähteemme huomauttaa nimenomaan että tuo aatelismies tästä päivästä alkaen ei enää ollut niin raju, vaan että hän muuttui sävyisämmäksi.

Isä Cristoforo astui edelleen, mielessään sellainen lohdutuksen tunne, jota hän ei ollut kokenut tuon hirvittävän päivän jälkeen, minkä hyvittämiselle koko hänen elämänsä oli oleva omistettu. Sitä vaiteliaisuutta, mikä oli määrätty alokkaille, hän vaikeudetta noudatti, hän kun oli kokonaan vajonnut miettimään niitä vaivoja, puutteita ja nöyryyksiä, mitkä hänellä oli kärsittävänsä hyvittäessään rikostaan. Kun hän pysähtyi virkistymään ateriasta erään luostarinsa hyväntekijän luona, hän söi, jonkunmoista hekkumaa tuntien, anteeksiannon leipää. Mutta hän säästi siitä palan ja kätki sen koriinsa, säilyttääkseen sitä ainaisena muistona.

Ei ole tarkotuksemme kirjoittaa hänen luostarielämänsä historiaa. Mainitsemme ainoastaan että hän aina hyvin halukkaasti ja huolellisesti täytti ne velvollisuudet, jotka hänelle tavallisesti asetettiin, nimittäin saarnaamisen ja kuolevain lohduttamisen; mutta sen ohella hän ei koskaan laiminlyönyt tilaisuutta täyttääkseen kahta muuta velvollisuutta, jotka hän omasta aloitteestaan oli ottanut täyttääkseen ja jotka olivat eripuraisuuksien sovittaminen ja sorrettujen auttaminen.

Tähän taipumukseen liittyi, osaksi ja ilman että hän itse sitä huomasi, hänen vanha tapansa ja jäännös sotaista uljuutta, joita nöyrytys ja itsensähillitseminen eivät olleet voineet täydelleen tukehtua. Hänen puheensa oli tavallisesti nöyrää ja hiljaista. Mutta kun oli kysymys oikeuden ja totuuden polkemisesta, hänessä oitis leimahti liekkiin entinen kiivaus, johon sekaantui ja jota tasoitti saarnaamisesta johtunut mahtipontisuus ja joka loi hänen puheeseensa erityisen leimansa. Koko hänen käytöksensä ja ulkomuotonsa ilmaisi pitkälistä taistelua, joka hänessä tapahtui hehkuvan ja herkän tunne-elämän välillä toiselta puolen ja vastaisen tahdonvoiman välillä toiselta, mikä jälkimäinen tavallisesti oli voitokas, alati varuillaan ja korkeampien vaikuttimien ja pyrkimysten ohjaama.

Eräs hänen kanssaveljensä ja ystävänsä, joka hänet hyvin tunsi, oli kerran verrannut häntä noihin luonnollisissa muodossaan liian tunteenvoittoisiin sanoihin, joita muutamit hyvinkin kasvatetut henkilöt, intohimon purkautuessa esiin, lausuvat typistämällä niitä tai muuttamalla jonkun kirjaimen, sanoja, jotka näin muutettuinakin muistuttavat alkuperäistä pontevuuttaan.

Jos joku tuntematon naisparka, ollen samanlaisessa surullisessa asemassa kuin Lucia, olisi vedonnut isä Cristoforon apuun, tämä olisi viipymättä rientänyt apuun. Kun nyt oli kysymys Luciasta, hän kiiruhti askeleitaan kahta joutuisammin, hän kun tunsi ja ihaili tämän naisen viattomuutta; ja hän oli jo väristen ajatellut Lucian vaaroja, tuntien pyhää paheksuntaa sen häpeällisen vainon johdosta, jonka alaiseksi tuo nainen oli joutunut. Tämän lisäksi hänen mieleensä muistui, että hän oli Lucialle parhaana keinona suositellut asian täydellistä salassapitämistä ja alallaanpysymistä, ja hän pelkäsi nyt, että tuo neuvo oli voinut aiheuttaa jotain ikävää. Ja hänen huolehtivaan armeliaisuuteensa, joka oli hänessä ikäänkuin synnynnäinen, liittyi tässä tilaisuudessa tuollainen levoton tunnollisuus, joka usein vaivaa hyviä ihmisiä.

Mutta kertoessamme isä Cristoforon kohtaloita, hän on saapunut perille ja astunut kynnykselle. Ja molemmat naiset luopuivat kerinpuiden kahvasta, joita he rämykkäästi olivat pyörittäneet, nousivat istuimiltaan ja sanoivat yhteen ääneen:

– Kas, isä Cristoforo! Olkaa siunattu!

VIIDES LUKU

Isä Cristoforo pysähtyi hetkeksi kynnykselle. Hän oli tuskin luonut katseensa naisiin, kun aivan selvästi huomasi, etteivät hänen aavistuksensa olleet häntä pettäneet. Hänen äänessään oli sellainen kysymyksen levottomuus, joka odottaa surullista vastausta. Hän kohotti partaansa, tehden kevyen päänliikkeen ja sanoi:

– No miten ovat asiat?

Lucia vastasi purskahtamalla itkuun. Äiti alkoi pyytää anteeksi, että oli uskaltanut... Mutta munkki lähestyi, istuutui kolmijalkaiselle jakkaralle ja keskeytti kaikki anteeksipyynnöt virkkaen Lucialle:

– Rauhoittukaa, tyttöparka!.. Ja te, hän sitten sanoi Agneselle, kertokaa minulle, mitä on tapahtunut.

Kunnon vaimon kertoessa tuota surullista tapausta niin hyvin kuin osasi, munkin kasvojen väri vaihteli moneen kertaan; milloin hän nosti katseensa taivasta kohti, milloin polki jalallaan. Kun kertomus oli lopussa, hän peitti kasvonsa ja huudahti:

– Taivaan Jumala! Kuinka pitkälle...

Mutta hän ei päättänyt lausettaan, vaan kääntyi uudelleen naisten puoleen:

– Ystäväparkani, hän sanoi, Jumala on teitä koetellut, Lucia raukka!

– Ettehän meitä hylkää, isä? tämä sanoi nyyhkyttäen.

– Minäkö teidät hylkäisin! hän vastasi. Minkä näköisenä saattaisin Jumalalta anoa jotain, jos olisin teidät hylännyt? Jättää teidät tässä tilassa! Teidät, jotka hän on minulle uskonut. Älkää menettäkö rohkeuttanne: Hän on teitä auttava. Hän näkee kaiken! Hän saattaa välikappaleenaan käyttää niinkin mitätöntä ihmistä kuin minä, tehdäkseen tyhjäksi sellaisen aikeet... Katsokaamme, tuumikaamme mitä voimme tehdä.

Näin sanottuaan hän nojasi vasemman kyynäspäänsä polveen, kumarsi otsansa käden varaan ja siveli oikealla kädellä partaansa ja leukaansa ikäänkuin kootakseen ja keskittääkseen kaikki sielunvoimansa. Mutta kuta tarkkaavammin hän asiaa pohti, sitä selvemmin hän huomasi kuinka kiireellistä toimintaa vaativa ja sekava tämä tapaus oli, ja miten harvat, epävarmat ja vaaralliset olivat vastustamiskeinot. Herättää don Abbondiossa häpeäntunnetta ja saada hänet huomaamaan, kuinka suuresti hän rikkoi velvollisuuden vaatimuksia? Häpeä ja velvollisuus eivät merkitse hänelle mitään, jos pelko hänet valtaa. Mitä keinoja olisikaan minulla hänessä herättää suurempaa pelkoa kuin pyssynluoti? Ilmoittaa kaikki kardinaali-arkkipiispalle ja vedota hänen vaikutusvaltaansa? Mutta se vaatisi aikaa. Ja odottaessa, ja sitten? Vaikka tämä naisparka olisi naimisissakin, niin olisiko se esteenä tuon miehen aikeille? Kuka tietää, miten pitkälle hän voisi mennä?.. Entä jos häntä vastustaisi? Miten? Mitähän, jos voisin saada tänne munkkiveljeni luostaristani ja Milanosta minua avustamaan? Mutta eihän se ole yleishyvää tarkoittava yritys; he tulisivat siitä kieltäytymään. Tuo mies teeskentelee olevansa luostarimme ystävä, hän tahtoo muka käydä kapusiinilais-munkkien ystävästä; ovathan hänen rosvonsa monasti hakeneet turvaa meiltä. Jäisin yksin asiaa ajamaan. Minä joutuisin vain hätikön, rettelöivän ja toraisen miehen kirjoihin; ja mikä pahempi on, voisin vielä tehottoman yrityksen kautta saattaa tyttöparan asian vielä arveluttavammaksi.

Kun hän oli punninnut syitä ja vastasyitä, hänestä tuntui luotettavimmalta mennä suoraa päätä itse don Rodrigon puheille ja koettaa rukoilemalla ja huomauttamalla toisen ja mahdollisesti myös tämän elämän vaaroja saada hänet luopumaan häpeällisestä aikeestaan. Pahimmassa tapauksessa saattoi tätä tietä ainakin päästä selvemmin sen perille, miten itsepäisesti don Rodrigo koetti panna inhoittavaa yritystensä täytäntöön, saattoi paremmin paljastaa hänen aikeitaan ja järjestää toimintansa sen mukaan.

Munkin näin ollessa vaipuneena mietteisiinsä Renzo, joka kaikkien arvaamista syistä ei malttanut pysyä poissa tästä talosta, oli ilmestynyt ovelle. Mutta huomattuaan munkin näin mietteisiin

vaipuneeksi ja naisten tekevän hänelle merkkejä, ettei hän häntä häiritsisi, hän pysähtyi naisten kynnyselle. Nostaessaan päätään ilmoittaakseen naisille tuumansa munkki huomasi Renzon ja tervehti häntä tavallisella ystävällisyydellään, joka säälistä vielä oli vahvistunut.

– He ovat siis teille kertoneet ... isä? Renzo kysyi häneltä, ääni värähdellen liikutuksesta.

– Tarkalleen kaiken; ja sitä varten olen tullut tänne.

– Mitä sanotte tuosta konnasta?..

– Mitäpä hänestä sanoisin? Eihän hän ole täällä sitä kuulemassa: mitä siis toimittaisivat sanani? Sanon sinulle, Renzo ystäväni, että sinun pitää luottaa Jumalaan, ja että Jumala ei ole sinua hylkäävä.

– Siunatut olkoot sananne! nuorukainen huudahti. – Te ette ole niitä, jotka aina sanovat köyhien olevan väärässä. Mutta tuo herra pastori ja tuo herra tohtori...

– Mitä hyödyttää muistojen palauttaminen, jotka ainoastaan turhanpäiten mieltäsi kiihoittavat! Olenhan vain yksinkertainen luostariveli. Mutta toistan sinulle mitä olen sanonut näille naisille: voimani ovat vähäiset, mutta en tahdo teitä hyljätä, vaan käyttää ne teidän hyväksenne.

– Oh, te ette ole samanlainen kuin maailmanystävät! Nuo tositoimiin kykenemättömät! Jos olisin luottanut niihin kauniisiin lupauksiin, jotka he minulle ennen, hyvinä aikoina antoivat! He olivat valmiit vuodattamaan vertansa minun edestäni; he olisivat puolustaneet minua itse pirua vastaan. Jos minulla vain olisi ollut joku vihamies, niin ei minun muka olisi tarvinnut muuta kuin antaa merkki, niin olisi tuo mies jäänyt leivättömäksi. Ja nyt, jos näkisitte, miten he vetäytyvät syrjään!..

Tällöin Renzo loi katseensa munkin kasvoihin ja huomasi että nämä olivat kokonaan synkistyneet ja huomasi sanoneensa suuren tyhmyyden. Mutta kun hän tahtoi korjata sen, hän takertui ja sekaantui kahta pahemmin... Tahdoin sanoa ... tarkoitukseni ei ollut ... aikomukseni oli tuota noin...

– Mitä tahdoit sanoa? Hä? Sinä olit ruvennut pilaamaan minun työtäni jo ennenkuin minä oli siihen ryhtynyt! Onneksi sinut ajoissa nolattiin. Kuinka? Sinä etsit ystäviä ... ja millaisia ystäviä! ... sellaisia, jotka eivät olisi kyenneet sinua auttamaan, vaikka olisivat tahtoneetkin. Ja täten olit vähällä menettää sen ainoan, joka voi ja tahtoo auttaa. Etkö tiedä, että Jumala on ahdistettujen ystävä, jotka luottavat häneen? Etkö tiedä, ettei heikko voita mitään näyttämällä hampaitaan? Ja jos voittaisikin...

Näin sanoen hän tarttui voimakkaasti Renzon käsivarteen. Hänen kasvonsa kuvastivat äkkiä juhlallista alakuloisuutta, silti menettämättä arvokkaisuuttaan, hänen katseensa suuntautuivat alas ja ääni muuttui hitaaksi ja kajahti maanalaiselta:

– Vaikka voittaisikin, niin se olisi kauhea voitto! Renzo! Tahdotko luottaa minuun? Mitä sanonkaan, minuun, mitättömään ihmiseen, munkki parkaan? Tahdotko luottaa Jumalaan?

– Tahdonpa kyllä, Renzo vastasi. Hän on oikea Herra.

– No hyvä; lupaa, ettet ketään hätyytä, ettet ketään yllytä, että annat minun sinua ohjata.

– Sen lupaan.

Lucia huokasi syvään, kuten se, joka vapautuu raskaasta taakasta. Ja Agnese sanoi:

– Hyvä, poikani!

– Kuulkaa, lapsukaiseni, virkkoi veli Cristoforo. – Minä lähdän tänään tuon miehen puheille. Jos Jumala liikuttaa hänen sydäntänsä ja antaa voimaa minun sanoilleni, se on hyvä. Jollei, niin Hän saa meidät löytämään jonkun toisen keinon. Pysykää te sillävälän alallanne, kodeissanne, välttäkää joutumasta juorujen esineeksi, pysykää piilossa. Tänä iltana tai viimeistään huomisaamuna näette minut jälleen.

Näin sanoen hän keskeytti kaikki kiitokset ja siunaukset ja poistui.

Hän kulki luostariin, saapui ajoissa mennäkseen kirkon kuoroon messuamaan, söi aamiaisen ja lähti nopeasti matkaan sen pedon luolaa kohti, jonka toivoi kesyttävänsä. Don Rodrigon pieni palatsi kohosi yksinäisenä, linnoituksen tavoin, ylimmällä huipulla, eräällä niistä kallioista, joita siellä täällä pistää esiin tällä joen rantamalla. Tähän huomautukseen kertomuksemme nimetön historioitsija lisää, että tämä paikka (hän olisi suorastaan voinut mainita sen nimen) oli hieman ylempänä kihlautuneiden pikku kylää, ehkä siitä noin kolmen ja luostarista neljän virstan päässä. Rantakallion juurella,

eteläpuolella ja järveen päin oli pieni ryhmä majoja, joissa don Rodrigon alustalaiset asuivat. Tämä oli ikäänkuin hänen pienen valtakuntansa pääkaupunki. Riitti, että siellä käväisi saadakseen käsityksen näiden asujanten oloista ja tavoista. Kun loi katseen maan tasalla oleviin huoneisiin, missä ovi oli sattunut jäämään auki, näki seinillä riippuvan sikin sokin pyssyjä, räikkiä, kuokkia, haravia, olkihattuja, verkkoja ja ruutisarvia. Ne ihmiset, joita siellä kohtasi, olivat rotevia ja karkeitä, päässä suuri taaksepäin pyyhkäisty ja verkonmuotoiseen päähineeseen suljettu hiustupsu; vanhuksia, jotka menetettyään hampaansa näyttivät olevan valmiit paljastamaan ikeniään jokaiselle, joka vähänkin heitä ärsytti; naisia, joilla oli miesmäiset kasvot ja jäntevät käsivarret ja jotka tarvittaessa kykenivät hyvää kieliavustusta antamaan; jopa kadulla leikittelevien lastenkin kasvoissa ja liikkeissä huomasi jotakin rajua ja uhkamielistä.

Veli Cristoforo kulki kylän läpi, kiipesi ylös pientä mutkikasta polkua ja saapui pienelle palatsin edessä olevalle tasaiselle paikalle. Portti oli suljettu, mikä tiesi sitä, että isäntä paraikaa oli ruoalla ja ettei hän kärsinyt häiritsijöitä. Harvojen ja pienten ikkunain edessä, jotka olivat tielle päin, oli liitteistään irtonaiset vanhat luukut ja lisäksi niitä suojelivat vahvat rautakanget; alikerran ikkunat olivat niin korkealla, että niihin tuskin olisi ylettynyt toisen hartioilla seisova mies.

Täällä vallitsi mitä syvin hiljaisuus. Ohikulkija olisi voinut luulla, että tämä oli asujanten hylkäämä talo, ellei neljä olentoa yhdenmukaisissa asennoissaan sen ulkopuolella olisi ilmaissut sen olevan asutun. Kaksi suurta korppikotkaa, siivet levällä ja päät riippuen, toinen höyhenettömänä ja puoleksi ajan hampaan kalvamana, toinen vielä eheänä ja höyhenisenä, olivat naulittuina kumpikin portin puoliskoon. Ja kaksi palkkalaisrosvoa, pitkänään kummallakin puolen porttia olevalla penkillä, tekivät vartijan virkaa odottaen kutsua syömään herransa aterian jätteitä. Munkki pysähtyi aikoen asettua odottamaan; mutta toinen rosvoista nousi ja virkkoi hänelle:

– Tulkaa vain lähemmäksi, isä! Täällä ei anneta kapusiinilais-munkkien odottaa. Olemmehan luostarin ystäviä. Ja minä olen ollut sen turvissa erityisinä hetkinä, jolloin ulkoilma ei ollut minulle ollenkaan terveellinen. Ja jos minulta silloin olisi suljettu ovi, olisi minun käynyt huonosti.

Näin sanoen hän iski kahdesti vasaralla oveen. Tähän ääneen vastasi heti sisältä suurten koirain ulvonta ja rakkien vinkuminen. Ja muutaman silmänräpäyksen kuluttua ilmestyi muristen vanha palvelija; mutta huomattuaan munkin, hän kumarsi hänelle syvään, saattoi kädenliikkeillä ja äänellään koirat vaikenemaan, vei vieraan ahtaalle pihalle ja sulki jälkeensä oven. Sitten hän saattoi hänet pieneen saliin, katseli häntä ihmetellen ja kunnioittaen ja virkkoi:

– Ettekö ole ... isä Cristoforo Pescarenicosta?

– Olenpa kyllä.

– Te täällä?

– Kuten näette, ystäväni.

– Epäilemättä tehdäkseenne jotain hyvää. Hyvää, näin hän jatkoi mutisten hampaiden välillä ja lähtien taas liikkeelle, voi tehdä kaikkialla!

He kulkivat parin tai kolmen pimeän huoneen läpi ja saapuivat ruokasalin ovelle. Sieltä kuului kumeata melua, joka syntyi haarukoista, veitsistä, lasaista, lautasista ja ennen kaikkea sekavista äänistä, jotka koettivat huutaa kukin toistaan kovemmin. Munkki tahtoi vetäytyä pois ja rupesi oven takana sopimaan palvelijan kanssa siitä, että hän jossakin syrjähuoneessa saisi odottaa, kunnes ateria oli lopussa. Mutta samassa ovi aukeni. Muuan kreivi Attilio, joka istui vastapäätä ovea (hän oli talon isännän serkku, ja olemme jo maininneet hänet sanomatta hänen nimeään) huomasi ajatun pään ja munkkikaapun sekä hyvän munkin vaatimattoman aikomuksen ja sanoi:

– Seis, seis, on tarpeetonta paeta, arvon isä; sisälle, sisälle vain.

Don Rodrigo, joka ei suorastaan arvannut tämän käynnin aiheita, aavisti kuitenkin epämääräisesti jotakin ja olisi kernaasti suonut, että hänen serkkunsa olisi ollut munkkia kutsumatta. Mutta kun ajattelemaan Attilio oli noin äänekkäästi lausunut kutsunsa, ei hänen sopinut olla siihen yhtymättä, vaan hän virkkoi:

– Tulkaa, isä, tulkaa.

Munkki lähestyi, kumartaen isännälle ja vastaten molemmin käsin pöytävierasten tervehdyksiin.

Tavallisesti kuvitellaan kunnon miestä häijyn edessä – en kuitenkaan väitä, että kaikki näin tekisivät – esiintyvänä pää pystyssä, katse varmana, rinta paisuneena ja kieli vapaana. Itse teossa kuitenkin vaaditaan, jotta hän voisi esiintyä tuonryhtisenä, useita asianhaaroja, jotka hyvin harvoin sattuvat samanaikaisesti. Älkää siis ihmetelkö, että veli Cristoforo, vaikka hänen omatuntonsa olikin hyvä, vaikka hänellä olikin mitä järkähtämättömin varmuus sen asian oikeudesta, jota hän aikoi puolustaa, kuitenkin tunsikin kammon ja säälin sekaista tunnetta don Rodrigoa kohtaan ja että hän oli joltisenkin arkana ja nöyränä siinä vastapäätä don Rodrigoa, joka istui pöydän päässä, omassa talossaan, omassa valtakunnassaan, ystävien, kunnianosoitusten, niin monen voimanmerkkinsä ympäröimänä, sen näköisenä, että hän oli valmis tukahuttamaan rukouksen, ja kahta kiivaammin ohjeen tai moitteen, liikkui se sitten kenen huulilla tahansa.

Rodrigo oikealla kädellä istui tuo kreivi Attilio, hänen serkkunsa, ja tuskin tarvinnut sitä huomauttaa, hänen toverinsa hekkumoimisessa ja väkivaltaisuuksissa. Tämä oli tullut Milanosta viettämään muutaman päivän maalla serkkunsa luona. Vasemmalla pöydän laidalla istui herra pormestari, jonka kasvot kuvastivat suurta kunnioittavaisuutta, mitä kuitenkin miedoksi jokunen määrä itsetietoisuutta. Hän oli se mies, jonka tehtävä asetusten mukaisesti olisi ollut hankkia oikeutta Renzo Tramaglinolle ja määrätä don Rodrigolle sellainen rangaistus, johon yllä on viitattu. Vastapäätä pormestaria, kasvoilla mitä vilpittömin kunnioituksen ilme, istui tuttavamme tohtori "Juonittelija", yllään musta kaapu, ja nenä tavallistaan punoittavampana. Vastapäätä serkuksia istui kaksi huomiota herättämätöntä vierasta, joista läheteoksemme sanoo, että he vain söivät, nyökäyttivät päätään, hymyilivät ja myönsivät kaiken, minkä joku muista vieraista sanoi ja mitä ei kukaan muu ollut vastustanut.

– Tehkää isälle tilaa, käski don Rodrigo.

Muuan palvelija toi tuolin, jolle isä Cristoforo istuutui, pyytäen isännältä anteeksi, että oli tullut sopimattomaan aikaan.

– Toivoisin saavani tärkeän asian johdosta puhua kahdenkesken kanssanne, hän sitten kuiskasi nöyremmällä äänellä don Rodrigon korvaan.

– Hyvä, hyvä, saammehan sitten puhua, tämä vastasi. Mutta tuotakoon ensin isälle jotakin juotavaa.

Munkki tahtoi kieltäytyä. Mutta don Rodrigo kohotti ääntänsä ja huusi keskellä uudelleen alkanutta melua:

– Ettehän toki, taivaan nimessä minua näin pahoita. Ei saa koskaan tapahtua, että kapusiinilais-munkki poistuisi talostani ilman että on maistanut viiniäni ja että julkea velkoja lähtisi täältä, ilman että hänen selkänsä on tutustunut metsieni raippoihin.

Nämä sanat nostivat yleisen naurunremahduksen ja keskeyttivät hetkeksi sen kysymyksen käsittelyn, jota vieraat paraikaa intohimoisesti pohtivat. Palvelija toi tarjottimella viinipullon ja korkean maljanmuotoisen lasin, jonka ojensi munkille. Tämä ei tahtonut vastustaa sen miehen tekemää kiihkeää tarjousta, jonka suosiollisuuden hän hartaasti tahtoi saavuttaa, minkä vuoksi hän estelemättä kaatoi lasiinsa ja alkoi hitaasti sitä maistella.

– Tasson arvokkaisuus ei ollenkaan tue väittämäännä, arvoisa herra pormestari; se päinvastoin sitä vastustaa – näin jatkoi kreivi Attilio ulvovalla äänellä – tuo oppinut, tuo suuri mies, joka tunsikin viisi sormeansa kaikki ritarillisuuden säännöt, antaa teoksessaan Arganten lähettilään, ennenkuin tämä vaatii kristityitä ritareita taisteluun, ensin kysyä lupaa hurskaalta Gottfried Bouillonilaiselta.

– Mutta tämä on, huomautti pormestari yhtä ulvovalla äänellä, tämähän on liioittelua, runollista kaunistelua, sillä onhan lähettiläs virkansa puolesta ja kansainvälisen oikeuden nojalla loukkaamaton. Eikä tarvitse mennä niin kauas perusteluja etsimään, sanoohan jo sananlasku: lähettiläs ei ole rangaistuksen alainen. Ja sananlaskut, herra kreivi, edustavat ihmiskunnan viisautta. Ja kun nyt lähettiläs ei sanonut mitään omassa nimessään, vaan ainoastaan toi esiin kirjallisen manauksen...

– Mutta ettekö huomaa, että tuo lähettiläs oli julkea aasi, joka ei tietänyt ensimmäisiä...?

– Jos herrat sallivat, keskeytti Don Rodrigo, joka ei tahtonut, että kysymys olisi kehittynyt sen pitemmälle, – niin lykätkäämme asia isä Cristoforon arvosteltavaksi; ja alistukaamme hänen ratkaisuuksensa.

– Hyvä, erittäin hyvä, virkkoi kreivi Attilio, joka piti varsin hullunkurisena, että kapusiinilais-munkki ratkaisisi ritarillisuutta koskevan kysymyksen; sitävastoin pormestari, joka paljoo hehkuvammin otti osaa kysymyksen käsittelyyn, ainoastaan vaivoin rauhoittui, ja hänen kasvoissaan oli omituinen ilme, mikä näytti sanovan: Lapsenloruja!

– Mutta mikäli luulen ymmärtäneeni, sanoi munkki, ne eivät ole seikkoja, joita minun pitäisi tuntea.

– Tavallisia munkkien vaatimattomuuden aiheuttamia estelyjä, virkkoi Don Rodrigo. Mutta älkää luulko, että minä teitä päästän. Oh, tiedämmehän varsin hyvin, ettette Te ole tullut maailmaan munkinkaapu yllä, ja että olette tuntenut maailmaa. No niin, asia on seuraava...

– Tapaus oli seuraava, kreivi Attilio alkoi huutaa.

– Antakaa minun puhua, serkku, minun, joka olen puolueeton, huomautti Don Rodrigo. Juttu on seuraava. Eräs espanjalainen aatelismies lähettää milanolaiselle aatelismiehelle kaksintaisteluvaatimuksen. Tämän tuoja ei tapaa miekkasille vaadittua kotona, jättää vaadintakirjeen aatelismiehen veljelle. Tämä lukee sen ja antaa vastaukseksi tuojalle muutaman kepinlyönnin. No mitä asiasta arvellette...

– Hyvin vastattu ja hyvin tehty! huusi kreivi Attilio. Olipa se oikea haltioitunut innostus...

– Pahan hengen nostama, pormestari lisäsi. Piestä lähettiä. Miestä, jonka persoonaa ei saa loukata. Tekin, arvoisa isä, voitte sanoa, onko tämä ritarillisesti menetelty.

– Onpa kyllä, herraseni, huusi kreivi. Minä sen voin vakuuttaa, minä, joka luullakseni tunnen ritarillisia tapoja. Oh, jos hän olisi jaellut nyrkiniskuja, se olisi ollut vallan toista; mutta sauva ei likaa kenenkään käsiä. Enpä ollenkaan saata ymmärtää, miksi niin suuresti säälitte jätkän hartioita.

– Kuka tässä on puhunut hartioista, hyvä herra kreivi? Te väitätte minun sanoneen mielettömyyksiä, jotka eivät koskaan ole edes johtuneet mieleeni. Minä olen puhunut miehen karaktääristä, enkä hänen hartioistaan. Puhun ennen kaikkea kansainvälisestä oikeudesta. Sanokaapas, tehkää niin hyvin, tokko ne airuet, joita muinaiset roomalaiset lähettivät julistamaan sota toisille kansoille, pyysivät lupaa esittääkseen asiaansa; ja mainitkaapa minulle joku kirjailija, joka kertoisi, että tuollaista sota-airuetta koskaan olisi piesty.

– Mitä liikuttavat meitä muinaisten roomalaisten sota-airuet. Ne olivat henkilöitä, jotka menettelivät kursailematta ja jotka tässä suhteessa olivat hyvin alkuperäisellä kannalla. Mutta nojaten uudenaikaisen, ja ainoan oikean ritarillisuuden sääntöihin, sanon ja väitän, että lähetti, joka rohkenee ojentaa aatelismiehelle miekkasille vaatimusta, pyytämättä siihen lupaa, on julkea mies, joka hyvin on loukattavissa, jopa mitä suurimmassa määrin loukattavissa, että hän on selkäsaunan ansainnut, jopa runsaimmalla mitalla ansainnut...

– Selvittäkääpä hieman tätä päätelmäämme.

– En ikinä!

– Mutta kuulkaahan toki! Lyödä aseeton on kuitenkin katala teko.

Koska lähetti oli aseeton, niin...

– Rauhoittukaa toki, herra pormestari.

– Kuinka, minunko pitää rauhoittua?

– Rauhoittukaa, sanon vieläkin. Mitä loruja te laskettelettekaan? Katala teko olisi takaapäin lyödä toista miekalla tai kiidättää hänelle luoti selkään; ja tässäkin suhteessa saattaa olla eri tapauksia, mutta pysykäämme asiassa. Myönnän, että tällaista yleensä voisi sanoa katalaksi teoksi. Mutta kun antaa neljä kepinlyöntiä jätkälle! Pitäisi kai tälle ensin virkkaa: – Katso eteesi, aion antaa sinulle selkäsaunan – vallan kuin sanotaan aatelismiehelle: – Miekka esiin! Ja te, arvoisa herra tohtori, sen

sijaan että minulle hymyilette osoittaaksenne, että olette samaa mieltä kuin minä, voisitte ennemmin tukea perusteitani liukkaalla kielellänne ja auttaa minua saattamaan tätä herraa järkiinsä.

– Minä, vastasi tohtori, hieman joutuen hämilleen, minua huvittaa kuunnella tätä väittelyä; ja kiitän sattumaa, joka on tarjonnut tilaisuuden kuunnella näin henkevä aatekiistaa. Lisäksi, ei ole minun tehtäväni ratkaista tätä kysymystä, Teidän ylhäisyytenne on jo määrännyt ratkaisijan ... nimittäin läsnäolevan arvoisan isän...

– Se on totta, sanoi Don Rodrigo; mutta miten luulette tuomarin voivan puhua, kun riitaveljet eivät tahdo vaieta?

– Minä vaikenen, virkkoi kreivi. Pormestari rypisti kokoon huulensa ja kohotti kättänsä, ikäänkuin alistumisen merkinä.

– Oh, kiitos olkoon taivaan! Nyt on teidän vuoronne, isä, huomautti Don Rodrigo, puoleksi ivallisen vakavasti.

– Olenhan jo selitellyt kykenemättömyyttäni, vastasi veli Cristoforo, antaen takaisin lasinsa palvelijalle.

– Huonoa välttelyä, huusivat molemmat serkukset. Tahdomme kuulla teidän ratkaisunne.

– Jos asianlaita on näin, niin minun heikon ymmärrykseni mukaan ei pitäisi olla miekkasille vaatimuksia, ei taistelujulistuksen tuojia, eikä kepinlyöntejä.

Pöytävieraat katsoivat toisiinsa hämmästyneinä.

– Onko kummempaa kuultu! tokaisi kreivi Attilio. Suokaa anteeksi, isä, mutta tuo menee liian pitkälle. Huomaa, ettette tunne maailmaa.

– Häinkö? sanoi Don Rodrigo. Hui, hai, hän tuntee sen yhtä hyvin kuin te, serkkuseni! Isä? Sanokaapa, mikä kokemuksen koulu teilläkin on ollut.

Munkki ei vastannut tähän kaikkea muuta kuin hyvää tarkoittavaan huomautukseen, vaan lausui sen sijaan hiljaisessa mielessään itselleen sanasen:

– Tämä pistos oli sinuun tähdätty; mutta muista, ettet ole täällä itsesi tähden, ja että kaikki mikä loukkaa sinua yksistään, ei ole otettava lukuun.

– Se on hyvin mahdollista, sanoi serkku; mutta isä ... mikä onkaan isän nimi.

– Isä Cristoforo, vastasivat monet.

– Mutta korkeasti kunnioitettu isä Cristoforo, tuollaisine periaatteinenne te käännätte maailman nurin. Ilman miekkasille vaatimusta, ilman kepinlyöntejä! Hyvästi kaikki kunniantunto! Jokainen jätkä olisi vapaa rangaistuksesta. Onneksi oletuksenne on mahdoton!

– No, herra tohtori, huudahti äkkiä Don Rodrigo, joka yhä koetti siirtää pois kiistelyn kahdelta ensimmäiseltä väittelijältä; nytpä on teidän vuoronne, teidän, joka olette omanne perustelemaan kaikkien asiat. Saammepa nähdä, millä tavoin tässä kohdin osaatte tukea isä Cristoforon perusteita.

– Totisesti, sanoi tohtori, heiluttaen haarukkaa ilmassa ja kääntyen munkin puoleen, totisesti en ymmärrä, miten isä Cristoforo, joka samalla on mallikelpoinen luostariveli ja maailmanmies, ei ole ajatellut, että hänen periaatteensa, joka on hyvä, oivallinen ja painava saarnatuolista julistettuna, ei ole minkäänarvoinen, sanottakoon se täydellä kunnioituksella, ritarillisuutta koskevassa väittelyssä. Mutta isä tietää paremmin kuin minä, että jokainen seikka on hyvä oikealla paikallaan, ja luulen hänen tällä kertaa pilan muodossa tahtoneen päästä pulmasta lausua tuomiopäätöstä.

Mitä olisikaan saattanut vastata näin vanhasta ja samalla alati uudesta viisaudesta ammennettuun järkeilyyn? Ei mitään; ja näin menetteli munkki.

Mutta Don Rodrigo tahtoi keskeyttää tämän asian ja otti sentähden puheeksi toisen.

– Kuulkaahan, hän virkkoi, huhutaan Milanossa tehtävän sovitussyrityksiä.

Lukija tietää, että tuona vuonna taisteltiin Mantovan herttuakunnan perimisestä. Vincenzo Gonzagan kuoltua, joka ei ollut jättänyt miehisiä perillisiä, mainittu herttuakunta oli joutunut Nevers'in herttuan, Gonzagan lähimmän sukulaisen haltuun. Ludvik XIII, eli oikeammin kardinaali Richelieu, kannatti suosikkiaan ja kansalaistunutta ranskalaista Nevers'in herttuata. Filip IV, tai oikeammin kreivi Olivares, yleisesti mainittu kreivi-herttuaksi, ei puolestaan kannattanut häntä

vastikään mainittujen syiden nojalla, ja oli julistanut sodan häntä vastaan. Mutta kun tämä herttuakunta oli keisarikunnan läänitysmää, molemmat puolueet koettivat kaikenlaisilla juonilla, kehoituksilla ja uhkauksilla vaikuttaa keisari Ferdinand II: seen; edellinen puolue yrittäen taivuttaa häntä myöntämään läänitysoikeudet uudelle herttualle, jälkimäinen koettaen saada keisaria tuota oikeutta kieltämään, jopa karkoittamaan hänet herttuakunnasta.

– Olenpa taipuvainen uskomaan, virkkoi kreivi Attilio, että tämä asia voidaan rauhallisesti sovittaa. Minulla on erityiset osviittani.

– Sitä en luule, herra kreivi, sitä en luule, pormestari keskeytti. Minä, vaikka elänkin täällä syrjässä, kuitenkin tunnen hieman maailman menoa; nähkääs, espanjalainen linnanherra, joka hyvyytensä vaikutuksesta minullekin suo hieman hyvää, ja joka on erään kreivi-herttuan suosikin poika ja siis tuntee kaiken, mikä tapahtuu...

– Ja minulla taas, herraseni, on tilaisuus joka päivä Milanossa puhua vallan toisenlaisten henkilöiden kanssa. Ja tiedän luotettavasta lähteestä, että paavi, joka ennen kaikkea harrastaa rauhaa, on tehnyt ehdotuksia...

– Se on kuin olla pitää. Asia on oikealla tolalla. Hänen Pyhyytensä täyttää velvollisuutensa: paavin tulee aina järjestää ruhtinasten ja kristittyjen välit hyväksi. Mutta kreivi-herttualle on oma politiikkansa, ja...

– Saattaa niin olla; mutta tiedätkö, herraseni, mitä keisari tällä hetkellä ajattelee? Luuletteko ettei maailmassa olekaan muuta kuin Mantova? Onpa paljo seikkoja, joita pitää ajatella, herraseni. Tiedätkö esimerkiksi missä määrin keisari saattaa tätä nykyä luottaa Valdistanon eli Vallistain ruhtinaaseen, vai miten hänen nimensä oikein kuulune?...

– Wallenstein on hänen oikea nimensä saksaksi, keskeytti pormestari uudelleen, niin olen useammin kuin kerran kuullut espanjalaisen linnaherramme tätä nimeä lausuvan. Mutta rauhoittukaa vaan, sillä...

– Tahdotteko kenties ruveta minua neuvomaan? huudahti kreivi kiivaasti. Mutta Don Rodrigo tuuppasi häntä polveen merkiksi, että hän ystävyystään häneen, isäntään, herkeäisi enemmästä vastustelemisesta. Kreivi vaikenä, mutta pormestari, kuni laiva, joka on vapautunut hiekkasärkältä, jatkoi pullistunein purjein kaunopuheisuutensa kulkua:

– Wallensteinistä minä en välitä tuon taivaallista, sillä kreivi-herttua pitää silmällä joka seikkaa ja joka paikkaa. Ja jos tuon Wallensteinin päähän pälkähtäisi noudattaa omia mielijohteita, niin kreivi-herttua kyllä hyvällä tai pahalla saa hänet järkiinsä. Hän pitää silmällä kaikkea, sanon vieläkin, ja hänellä on pitkät kädet; ja jos hän on saanut päähänsä, niin kuin on saanutkin, ja syystä, ettei Nevers'in herttua pääse kotiutumaan Mantovaan, niin hän, tuo suuri poliitikko, empimättä estää Nevers'in herttuan sinne kotiutumasta. Ja kardinaali Richelieu iskee miekallaan veteen. Minua todella naurattaa, että herra kardinaali Richelieu ryhtyy taistelemaan kreivi-herttuan veroisen miehen, Olivaresin, kanssa! Tahtoisinpa totisesti palata maailmaan kahdensadan vuoden päästä kuullakseni mitä meidän jälkeläisemme arvelevat niin ylvästelevästä hankkeesta. Vaaditaanpa muutakin kuin pelkkää kateutta, vaaditaan ennen kaikkea päätä. Ja sellaisia päitä kuin kreivi-herttuan on vaan yksi koko maailmassa! Kreivi-herttua, hyvät herrat, jatkoi pormestari, yhä kiitäen eteenpäin purjeet pulleina ja hieman ihmetellen, ettei kohdannut ainoatakaan karia, kreivi-herttua on kaikella kunnioituksella sanottu vanha kettu, joka osaa eksyttää pois kenet tahansa jäljiltään; kun hän näyttää aikovan kääntyä oikealle, hän livistääkin vasemmalle, mistä on seurauksena, ettei kukaan voi kerskata tuntevansa hänen tuumiansa. Nekään, joiden tulee nämä tuumat toteuttaa ja joiden tulee kirjoittaa tiedonannot, eivät niistä ymmärrä yhtään mitään. Minä saatan puhua jonkunmoisella asiantuntemuksella. Sillä tuo kunnan linnanherra suvaitsee jutella kanssani jotenkin tuttavallisesti. Kreivi-herttua sitävastoin tuntee tarkalleen mitä keitosta valmistetaan kaikkien hovien kattiloissa. Ja kaikki nuo suuret politikoitsijat (joiden joukossa kieltämättä on runsaasti taitavia) ovat tuskin hautoneet valmiiksi tuuman, kun kreivi-herttua jo sen on arvannut, hyväpäisyydellään, salaisine keinoineen ja kaikkialle pingoitettuine lankoineen. Tuo kardinaali Richelieu parka yrittelee täällä,

vainuilee toisaalla, hikoilee ja vaivautuu. Mutta miten käykään lopulla? Kun hänen on onnistunut kaivaa salakaivanto, niin hän aina kohtaa kreivi-herttuan taitavasti luoman vastakaivannon.

Kuka tietää milloin pormestari olisi laskenut lorupurtensa maihin; mutta Don Rodrigo huomasi sukulaisansa merkitsevät ilmeet, kääntyi ikäänkuin äkillisen mielihohteen saatuaan palvelijan puoleen ja käski hänen tuoda pöytään erään pullon.

– Herra pormestari ja muut herraseni! hän sitten sanoi, juokaamme kreivi-herttuan malja; ja sitten teidän tulee sanoa, onko viini miehen veroista.

Pormestari vastasi nyökäyttäen päätään kasvoissa ilme, joka kuvasi erityistä kiittollisuutta. Sillä kaiken, mikä tehtiin tai sanottiin kreivi-herttuan kunniaksi, hän katsoi osaksi kohdistuvan itseensä.

– Kauan eläköön Don Gasparo Guzman, Olivaresin kreivi, San Lucarin herttua, kuningas Filip Suuren, hallitsijamme suuri suosikki! hän huudahti kohottaen lasiaan.

– Eläköön hän kauan, vastasivat kaikki.

– Kaatakaa isälle viiniä, sanoi Don Rodrigo.

– Oh, anteeksi, vastasi munkki, mutta olenpa jo tehnyt itseni syypääksi kohtuuttomuuteen, enkä enää saata...

– Kuinka? virkkoi Don Rodrigo. On juotava kreivi-herttuan malja.

Tahdotteko siis saattaa meidät siihen luuloon, että olette Navarralaisten puolella?

Tämä soimanimi annettiin silloin Ranskalaisille Navarran prinssien vuoksi, jotka Henrik IV:n kanssa olivat alkaneet heitä hallita.

Tällaisen kehoituksen jälkeen oli pakko juoda. Kaikki pöytävieraat puhkesivat huudahduksiin sekä viinin ylistelyihin; lukuunottamatta tohtoria, joka pää pystyssä, tuijottavin katsein ja suljetuin huulin vaieten ilmaisi enemmän kuin sanoin.

– No mitä sanotte, tohtori? kysyi Don Rodrigo.

Vetäen esiin lasista nenänsä, joka oli punaisempi ja loistavampi kuin itse lasi, tohtori vastasi, koristaen teeskennellysti joka tavuuta:

– Sanon, julistan ja arvelen, että tämä on viinien Olivares: censui, et in eam ivi sententiam,² että tällaista juomaa ei löytäisi herramme ja kuninkaamme kahdestakymmenestä kahdesta valtakunnasta; Jumala häntä muuten suojelemaan. Väitän ja selitän, että jalosukuisen Don Rodrigon ateriat voittavat Heliogabaluksen juhlat ja että nälänhätä ja puute on ainaiseksi karkoitettu ja syrjäytetty tästä palatsista, missä asustaa ja hallitsee loistava ylellisyys.

– Hyvin sanottu, hyvin arvosteltu! huusivat kuorona pöytävieraat. Mutta tuo sana nälänhätä, jonka tohtori sattumalta oli julkilausunut, palautti äkkiä kaikkien mieleen tämän surullisen aiheen, ja kaikki rupesivat puhumaan nälänhädestä. Siitä puhuessaan he kaikki olivat yhtä mieltä, ainakin pääasiassa. Mutta melu oli kenties vielä suurempi kuin jos he olisivat olleet eri mieltä. Kaikki puhuivat yhtä haavaa.

– Ei ole mitään nälänhätää, sanoi joku; korkohinnan kiskurit ovat syypäät...

– Ja leipurit, huomautti toinen, jotka kätkevät viljan. He ovat hirtettävät.

– Todella hirtettävät, ja ilman sääliä!

– Vedettäköön heidät oikeuteen, huusi pormestari.

– Mitä, oikeuteen? huusi entistään äänekkäämmin kreivi Attilio. Oikeutta summittain! Otettakoon kolme tai neljä tai viisi tai kuusi niistä, jotka yleisen mielipiteen mukaan ovat kaikkein rikkaimmat ja konnamaisimmat ja hirtettäköön ne muutta mutkitta!

– On annettava varoittava esimerkki! Ilman esimerkkiä ei saada mitään aikaan. Hirteen tuo väki, silloin satelee viljaa joka taholta.

Ken kulkiessaan markkinoilla on nauttinut siitä sopusoinnusta, minkä ilveilijät matkaansaavat siten että eri laulujensa välillä kukin heistä virittää soitintaan pannen sen ääntämään niin kovasti kuin mahdollista, voidakseen kuulla oman soittimensa äänen keskellä yleistä pärinää – se saattaa kuvitella

² Olen antanut ääneni ja suostunut siihen päätökseen.

millainen oli tuon keskustelun synnyttämä hälinä. Tällävälin täytettiin ahkeraan laseja tuolla uudella viinillä, ja sitä ylistelevät huudahdukset sekaantuivat, kuten odottaa sopi, valtiotaloudellisten pykäläin tulkintaan. Ja näin ne sanat, jotka voimakkaaimmin ja useimmin kajahtivat, olivat: *Jumalien juomaa* ja *hirteen*.

Tämän kestäessä Don Rodrigo loi aika ajoin salaisen katseen munkkiin. Hän näki tämän koko ajan istuvan tyynenä, ilmaisematta vähintäkään levottomuutta tai kiirettä ja tekemättä ainoatakaan liikettä, joka olisi osoittanut, että hän oli odottamassa. Mutta samalla hän huomasi munkin olevan sen ilmeisen, ettei aikonut poistua, ennenkuin oli kuultu hänen asiansa. Don Rodrigo olisi kernaasti antanut hänelle matkapassin ja välttänyt tuon keskustelun. Mutta kapusiinilais-munkin luota-lähetttäminen, ilman että oli hänen asiaansa kuunnellut, ei ollut Don Rodrigon valtiotaidon mukaista. Koska hän nyt siis ei voinut välttää tuota ikävää kohtausta, päätti hän heti alistua siihen ja mitä pikimmin siitä vapautua. Hän nousi pöydästä, ja hänen mukanaan koko viinistä punoittava seura, joka ei silti herjennyt ääneensä jupakoimasta. Pyydettyään vierailtaan poistumistaan anteeksi Don Rodrigo lähestyi vakavan näköisenä munkkia, joka muiden kanssa oli noussut, ja sanoi hänelle:

– Olen valmis teitä kuuntelemaan.

Ja hän vei hänet toiseen huoneeseen.

KUODES LUKU

– Miten voin teitä palvella? kysyi Don Rodrigo, pysähtyen keskelle huonetta. Näin kuuluivat hänen sanansa. Mutta se äänenpaino, millä ne lausuttiin, tiesi selvästi: Ota huomioon, kenen edessä seisot, punnitse puheesi ja esitä asiasi lyhyesti.

Ei ollut varmempaa ja pikemmin vaikuttavaa keinoa rohkaista veli Cristoforoa kuin ylpeä puhuttelemineen. Hän, joka oli epäröinyt, etsinyt sopivia sanoja ja pyörittänyt sormiensa välissä vyöstään riippuvan rukousnauhan helmiä, ikäänkuin hän olisi toivonut jostakin niistä löytävänsä puheensa alkusanat, tunsu tuon Don Rodrigon kohtelun johdosta huulilleen tulvivan enemmän sanoja kuin mitä tarvitsi. Mutta hoksaten, miten tärkeätä oli, ettei pilannut asiaansa, tai oikeammin toisen asiaa, hän muutti ja lievensi ne lauseet, jotka olivat johtuneet mieleensä, ja sanoi varovan nöyrästi:

– Tulen ehdoittamaan teille oikeuden tekoa, rukoilemaan sääliväistä avunantoanne. Muutamat pahantekijät ovat väärinkäyttäneet teidän ylhäisyytenne nimeä peloittaakseen erästä pappiparkaa täyttämästä velvollisuuttaan, täten syösten onnettomuuteen kaksi viatonta ihmistä. Te voitte yhdellä ainoalla sanalla tehdä tyhjäksi noiden henkilöiden tuumat, saattaa asian jälleen oikealle tolalle ja antaa hyvitystä niille, joille on tapahtunut niin suuri vääryys. Te voitte sen tehdä, ja koska voitte ... niin omatunto ... kunnia...

– Teidän sopii puhua minulle minun omastatunnostani ainoastaan silloin, kun katson hyväksi tulla luoksenne ripille. Mitä taas tulee kunniaani, niin tietäkää, että minä, ja yksinomaan minä olen sen vartija, ja että pidän julkeana loukkaajana jokaista, joka rohkenee tuppautua tätä minun huoltani jakamaan.

Veli Cristoforo huomasi näistä sanoista että Don Rodrigo koetti antaa hänen puheelleen mitä pahimman merkityksen ja muuttaa keskustelun riidaksi, jotta Cristoforolla ei olisi ollut tilaisuutta päästä itse asiaan. Tämän vuoksi munkki muutti esiintymisensä alistuvaksi, päätti kärsivällisesti niellä mitä vaan tuo toinen suvaitsi sanoa, ja vastasi nopeaan nöyrä sävy äänenpainossa:

– Jos olen sanonut jotain sellaista, mikä ei teitä ole miellyttänyt, on se aivan varmaan tapahtunut aikeettomasti. Oikaiskaa minua, nuhdelkaa minua, jos en voi puhua niinkuin sopii; mutta suvaitkaa minua kuunnella. Jumalan nimessä, jonka kasvojen eteen meidän kaikkien kerta tulee astua ... – ja näin sanoen hän otti käteensä ja ojensi synkän kuuntelijansa silmien eteen rukousnauhaansa kiinnitetyn pienen puisen pääkallon – älkää itsepäisesti kieltäkö hankkimasta ihmisparoilta oikeutta, joka on niin helposti toteutettavissa, ja jonka he täydelleen ansaitsevat. Ajatelkaa, että Jumala lakkaamatta luo silmänsä näihin poloisiin, ja että heidän rukoilevat valituksensa kuullaan tuolla ylhäällä. Viattomuus on voimakas oikeudes...

– Seis, arvoisa isä! keskeytti äkkiä Don Rodrigo; se kunnioitus, jota tunnen munkkikaapuanne kohtaan, on suuri. Mutta voisimpa unhoittaa tämän kunnioituksen, jos näkisin tuon puvun henkilön yllä, joka rohkenisi tunkeutua talooni urkkijana!

Tämä sana nosti punan munkin kasvoihin. Kuitenkin hän jatkoi sen näköisenä kuin henkilö, joka nielee hyvin karvasta lääkettä:

– Ettepä itsekään voi luulla, että tällainen lisänimi minuun soveltuisi. Te tunnette sydämessänne, että toimenpiteeni täällä ei ole halpamainen eikä halveksittava. Kuulkaa minua, arvoisa Don Rodrigo; ja suokoon taivas, ettei se päivä valkenisi, jolloin kadutte, ettette minua ole kuunnellut. Ettehän tahdo panna alttiiksi kunniaanne ... ja minkälaista kunniaa, Don Rodrigo, ettehän tahdo panna kunniaanne alttiiksi ihmisten silmissä, ettekä Jumalan silmissä! Olettehan te hyvin mahtava täällä maan päällä, mutta...

– Tietäkää, sanoi Don Rodrigo kiukkuisena, mutta kuitenkin hieman väristen, tietäkää, että kun päähäni pälkähtää kuunnella saarnaa, osaan vallan mainiosti mennä kirkkoon, kuten muutkin tekevät! Mutta kotonani! Oh – ja hän jatkoi hymyillen teeskennellyn ivallisesti – te osoitatte minulle

suurempaa kunniaa kuin mitä minä ansaitsen. Saarnamies minun kotonani! Se on yksinomaan ruhtinasten ylellisyyttä.

– Ja Jumala, joka vaatii ruhtinaat tilille siitä sanasta, jota hän kuuluttaa heille heidän omassa palatsissaan, Jumala, joka paraikaa osoittaa teille armoaan, lähettämällä luoksenne palvelijansa, arvottoman ja viheliäisen olennon, mutta joka tapauksessa palvelijansa, taivuttamaan sydäntänne auttamaan viatonta...

– Riittää jo, arvoisa isä, virkkoi Don Rodrigo, tehden liikkeen poismennäkseen, en tiedä mitä oikeastaan tahdotte sanoa. Käsitän ainoastaan, että on kysymys jostakin tyttö letukasta, jonka asioita lämpimästi harrastatte. Menkää uskomaan harrastuksenne kelle tahansa, mutta varokaa kauempaa häiritsemästä aatelismiestä.

Don Rodrigon lähtiessä liikkeelle, munkki astui hänkin pari askelta, asettui kunnioittavasti hänen eteensä, kohotti kätensä ikäänkuin samalla häntä rukoillakseen ja pidättäkseen ja virkkoi vielä:

– Harrastan todella suuresti tuon tytön menestystä, mutta en enempää kuin teidän menestystänne. Teidän molempien sielut ovat minulle kallisarvoisemmat kuin oma henkeni. Don Rodrigo! En saata tehdä mitään muuta teidän hyväksenne kuin rukoilla Jumalaa; mutta sen teen sydämeni pohjasta. Älkää vastatko kieltäen. Älkää antako viattoman tyttöparan kauempaa olla tuskan ja pelon valloissa. Teidän lausumanne yksi ainoa sana kykenee järjestämään koko asian.

– No hyvä, sanoi Don Rodrigo, koska luulette, että minä voin tehdä paljon tuon naishenkilön hyväksi, ja koska niin lämpimästi harrastatte hänen parastaan...

– No niin? virkkoi levottomana veli Cristoforo, jota Don Rodrigon ilme ja ryhti ei aiheuttanut antautumaan niihin toiveihin, joita nuo sanat näyttivät lupaavan.

– No hyvä, kehoittakaa tuota nuorta naista tulemaan tänne ja asettumaan minun suojelukseni alaiseksi. Häneltä ei silloin ole puuttuva mitään, eikä kukaan rohkene häntä hätyyttää, taikka minä en ole mikään ritarillinen aatelismies!

Tällaisen ehdotuksen johdosta munkin närkästys, jota hän siihen asti vaivoin oli pidättänyt, puhkesi ilmoille. Kaikki hänen kauniit tarkoituksensa esiintyä varovaisesti ja kärsivällisesti haihtuivat. Hänen vanha luontonsa heräsi ja liittyi uuteen; ja tällaisissa tapauksissa veli Cristoforossa todella oli kaksi ihmistä.

– Teidän suojeluksenne! hän huudahti, peräytyen pari askelta, nojaten ylpeästi oikeaan jalkaansa, pani oikean käden lanteille, nosti vasenta kättä, etusormi ojennettuna don Rodrigoa kohti ja loi häneen kaksi tulista silmää: Teidän suojeluksenne! Onpa hyvä, että olette puhunut näin, että olette tehnyt minulle tuon ehdoituksen. Nyt on mittanne täysi, enkä minä teitä enää pelkää.

– Mitä julkeat puhua, munkki?

– Puhun, niinkuin sopii puhua sen kanssa, jonka Jumala on hylännyt, ja joka ei enää voi herättää pelkoa. Teidän suojeluksenne! Tiesinhän, että tuo tyttöparka on Jumalan suojeluksen alla. Mutta te panette minut sen huomaamaan niin varmasti, ettei minun enää tarvitse ollenkaan säästää sanojani siitä kanssanne puhuessani. Puhun Luciasta: huomaatte miten mainitsen tämän nimen pää pystyssä ja silmiäni räpäyttämättä.

– Kuinka, täällä, tässä talossa!

– Surkuttelen tätä taloa: kirous leijailee sen ylitse! Saattepa nähdä, tuleeko jumalallinen oikeus välittämään neljästä kiviportaasta ja neljästä rosvosta. Luuletteko, että Jumala on asettanut tänne maailmaan kuvansa mukaan luodun olennon, antaakseen teille hovin sitä kiusata! Olette kai luullut, ettei Jumala osaisi häntä puolustaa. Olette halveksinut hänen viittaustaan, olette itse tuominut itsenne! Faraon sydän oli paatunut niinkuin teidän, ja Jumala sen musersi. Lucia on turvissa vainoltanne, minä sen teille sanon, minä munkki parka. Ja mitä teihin tulee, niin kuulkaa tarkoin mitä teille ennustan: On tuleva se päivä...

Don Rodrigo oli tähän asti häälynnyt raivon ja hämmästyksen välillä, eikä ollut löytänyt sanoja. Mutta kun hän kuuli munkin suusta ennustuksen ensi sanat, hänen raivoonsa sekaantui kaukainen

ja salaperäinen kauhu. Hän tarttui nopeasti nostettuun ja uhkaavaan käteen, ja kohottaen äänensä katkaistakseen onnettomuuden-profeetan puheen, hän huudahti:

– Korjaa luusi, sinä julkea heittiö, munkkikaapuun puettu tyhjäntoimittaja!

Nämä niin selvät sanat saattoivat silmänräpäyksessä isä Cristoforon tyyntymään. Koetun huonon kohtelun ja solvauksen tietoisuuteen oli jo hetki sitten yhtynyt alistumisen ja vaikenemisen tarpeellisuuden tajuaminen, niin että hänessä, hänen tuota kohteliaisuutta kuullessaan kaikki paheksuminen ja into lamautui ja ettei hän katsonut soveliaaksi muuta menettelyä, kuin levollisesti kuunnella, mitä Don Rodrigo suvaitsisi lisätä. Hän siis veti pois kätensä aatelismiehen kourista, painoi alas päänsä ja jäi seisomaan liikkumatta kuten, tuulen hieman hellittäessä myrskysäiliä, vanha tammi palauttaa oksansa entiseen asentoon ja sitten vastaanottaa rakeet, miten vaan taivas suvaitsee ne alas lähettää.

– Julkea nousukas! jatkoi Don Rodrigo. Kohtelet minua kuin vertaistasi. Saat kiittää kaapua, mikä peittää jätkänhartioitasi ja mikä säästää sinulta ne hyväilyt, joiden avulla sinun kaltaisiasi opetetaan puhumaan. Korjaa tällä kertaa luusi omin koipinesi, muuten saat nähdä!

Näin sanottuaan hän ilkkuvan käskevänä osoitti ovea, joka oli vastapäätä sitä ovea, mistä olivat astuneet sisälle. Isä Cristoforo painoi alas päänsä ja poistui, jättäen Don Rodrigon raivokkain askelin mittailemaan taistelutannerta.

Suljettuaan oven jälkeensä munkki huomasi viereisessä huoneessa, johon astui, erään miehen hiljaa hiipivän pois seinää pitkin, ikäänkuin hän ei olisi tahtonut, että häntä olisi huomattu viereisestä huoneesta, missä äskeinen keskustelu oli tapahtunut. Munkki tunsikin hänet samaksi vanhaksi palvelijaksi, joka oli vastaanottanut hänet tielle johtavalla portilla. Tämä mies oli palvellut talossa neljäkymmentä vuotta ja oli siis astunut toimeensa ennen Don Rodrigon syntymää. Viimemainitun isä oli ollut vallan toista maata. Isänsä kuoltua Don Rodrigo oli eroittanut kaikki vanhat palvelijat ja pestannut uusia, kuitenkin jättäen tämän yhden taloon, osaksi hänen korkean ikänsä vuoksi, osaksi sen nojalla, että hän, vaikka olikin vakaumuksiltaan ja tavoiltaan aivan erilainen kuin nuori isäntä, korvasi näitä vikojaan kahdella ominaisuudella; ensiksi hän suuresti kunnioitti talon arvoa, ja toiseksi hän paremmin kuin kukaan muu tunsikin vanhat juhlalliset menot ynnä näiden pienimmätkin yksityiskohdat. Isäntänsä edessä tämä vanhusparka ei koskaan olisi rohjennut ilmeillä, vielä vähemmän sanoilla ilmaista paheksumistaan siitä, mitä näki pitkin päivää. Nipin napin uskalsi hän joskus päästää huudahduksen tai mutista partaansa muiden palvelijain piirissä. Nämä nauroivat hänelle, jopa joskus huvikseen yllyttivät häntä jatkamaan, viekoittelien häntä sanomaan enemmänkin kuin mitä oli aikonut, jolloin saivat kuulla hänen uudelleen virittävän tämän talon entisten elintapojen ylistysvirttä. Nämä nuhdesaarnat saapuivat isännänkin korviin aina vaan höystettyinä kertomuksilla, miten muut palvelijat olivat vanhusta ivanneet, joten ne Don Rodrigossa vaan herättivät katkeruudesta vapaata ylenkatsetta. Mutta suurina vastaanottopäivinä vanhus taas oli vakava ja perin tärkeä henkilö.

Isä Cristoforo katsahti tuohon palvelijaan ohikulkiessaan, tervehti häntä ja kulki edelleen. Mutta vanhus astui salaperäisesti hänen luokseen, painoi sormen huulilleen ja antoi sitten samalla sormella merkin astumaan hänen kanssaan pimeään käytävään. Kun he olivat saapuneet sinne, hän sanoi munkille matalalla äänellä:

– Isä, olen kuullut kaiken, ja minun on tarve puhua kanssanne...

– Nopeasti siis, ystäväni.

– Ei täällä; hukka minut perii, jos Don Rodrigo tämän huomaa... Mutta saatanpa tietää paljon asioita ja koetan tulla huomenna luostariin.

– Onko olemassa joku tuuma?

– Epäilemättä on jotain tekeillä, sen olen jo saattanut huomata.

Mutta nyt aion olla varuillani, ja toivon saavani selville kaiken.

Antakaa minun vaan toimia. Minä saan nähdä ja kuulla seikkoja...!

Kauheita seikkoja! Olenpa talossa, missä...! Mutta tahtoisin pelastaa sieluni.

– Herra teitä siunatkoon! ja sanottuaan puoliääneen nämä sanat, munkki laski kätensä palvelijan pään päälle; vanhus, vaikka häntä paljoa iäkkäämpi, seisoi kumarassa hänen edessään, nöyrän lapsen asennossa.

– Herra on teitä palkitseva, jatkoi munkki; älkää jääkö tulematta huomenna.

– Tulen varmasti, vastasi vanhus; mutta menkää te joutuin pois täältä ja, taivaan nimessä, älkää minua ilmaisko. Näin sanoen ja katsellen ympärilleen hän poistui käytävän toisesta päästä huoneeseen, josta ovi johti pihalle. Huomattuaan paikan turvalliseksi, hän kutsui pihalle munkin, jonka kasvot vastasivat palvelijan viime sanoihin paljoa selvemmin, kuin mitkään vakuutukset. Palvelija näytti hänelle oven, ja munkki poistui mitään puhumatta.

Tuo mies oli kuunnellut isäntänsä ovella: oliko hän siinä tehnyt oikein? Ja oliko veli Cristoforo menetellyt oikein häntä siitä kiittäessään? Mitä tavallisimmat ja vakaantuneimmat elämänohjeet sanovat sellaista hyvin rumaksi teoksi. Mutta saattoiko tuota tapausta pitää poikkeuksena? Ja onko yleensä olemassa poikkeuksia yleisesti tunnustetuista säännöistä? Tärkeitä kysymyksiä, jotka lukija ratkaiskoon mielensä mukaan. Meidän tehtävämme ei ole langettaa arvostelmia; rajoitumme tosiseikkojen kertomiseen.

Astuttuaan ulkoilmaan ja käännettyään selkänsä tälle kirotulle asunnolle veli Cristoforo hengitti vapaammin ja astui kiireisin askelin mäen rinnettä alas, kasvot hehkuen, mieli kuohuksissa ja ajatukset ristiriitaisina, kuten jokainen saattaa kuvitella; olihan se luonnollista kaiken sen jälkeen, mitä hän oli kuullut ja sanonut. Mutta vanhuksen odottamaton avun tarjous oli ollut hänelle suuri rohkaisu: hänestä tuntui kuin olisi taivas antanut hänelle selvän merkin myöntämästään suojeluksesta.

– Tässä on ohjauslanka, jonka kaitselmus laskee käteeni. Ja itse tuossa talossa! Ja ilman että sitä edes tiesin hakea!

Vaipuneena näihin ajatuksiin hän nosti katseensa läntistä taivaanrantaa kohti ja huomasi maillemenoon kallistuvan auringon jo melkein hipaisevan vuoren huippua, ja ajatteli, että päivä jo oli varsin vähissä. Vaikka hän tunsikin jäsenensä väsyneiksi tämän päivän monista vaivoista, hän kuitenkin joudutti askeleitaan, hän kun tahtoi turvateilleen tuoda jotakin, vaikkapa vähäistäkin tietoa, sekä saapua luostariin ennen yötä. Tämä näet oli kapusiinilaisten ankarimpia ja mitä täsmällisimmin noudatettuja sääntöjä.

Tälläväläin oli Lucian majassa keksitty ja punnittu tuumia, jotka meidän on saattaminen lukijan tietoon. Munkin lähdettyä nuo kolme henkilöä pysyivät hetken aikaa ääneti. Lucia valmisti surullisena päivällistä. Renzo yritti moneen kertaan lähteä pois ja päästä näkemästä masentunutta lemmittyään, mutta ei kuitenkaan hennonnut poistua; Agnese oli näennäisesti kokonaan kiinnittänyt huomionsa vyyhdinpuuhun, jota pyöritti. Mutta itse teossa hän hautoi tuumaa; kun se oli kypsynyt, hän keskeytti vaitiolon näillä sanoin:

– Kuulkaapa lapset! Jos voitte olla tarpeeksi rohkeat ja taitavat, jos teillä on luottamusta teidän äitiinne (tämä *teidän* sana saattoi Lucian vavahtamaan), niin minä otan pelastaakseni teidät tästä pulasta ehkä paremmin ja pikemmin kuin isä Cristoforo, vaikka hän onkin niin etevä mies.

Lucia pysähtyi ja loi äitiin katseen, joka ilmaisi enemmän hämmästyksiä kuin luottamusta näin suuremmoiseseen lupaukseen; ja Renzo virkkoi nopeasti:

– Rohkeutta? Taitavuutta? Sanokaa toki mitä pitää tehdä.

– Eikö ole totta, jatkoi Agnese, että jos olisitte naimisissa, niin olisi siten jo voitettu melkoisesti. Ja että kaikesta muusta sitten helposti suoriuduttaisiin?

– Kuka sitä epäilee? sanoi Renzo. Kunhan vaan olisimme olleet vihillä, niin ... voihan sitä asua missä muualla maailmassa tahansa, ja vallan lähellä, Bergamon seuduilla, silkin valmistajia vastaanotetaan avosylin. Tiedättehän kuinka monasti serkkuni Bortolo on kehoittanut minua tulemaan sinne hänen luoksensa asumaan sanoen, että siellä saavuttaisin varallisuutta niinkuin hän itse. En kuitenkaan koskaan ole noudattanut hänen kutsuaan, ja se on tapahtunut – miksi sitä salaisin? sentähden, että sydämeni on ollut täällä. Kun olemme naimisissa, muutamme sinne kaikki,

perustamme siellä kodin ja elämme siellä pyhässä rauhassa, turvissa tuon konnan kynsiltä ja kaukana koettelemuksesta yrittää jotain huonoa pelastuskeinoa, Eikö niin, Lucia?

– Niin, virkkoi Lucia; mutta miten...?

– Kuten jo sanoin, vastasi äiti. Rohkeutta ja taitavuutta vaan, ja asia on helppo.

– Helppo! sanoivat molemmat nuoret henkilöt, joiden mielestä asia oli tullut niin eriskummaisen ja surullisen vaikeaksi.

– Helppo, jos oivaltaa oikean menettelytavan, huomautti Agnese. Kuunnelkaa tarkoin, niin koetan sen teille selvittää. Olen kuullut asiantuntijoiden sanovan, jopa itsekin olen siitä nähnyt esimerkin, että nimittäin avioliiton solmimiseen vaaditaan luonnollisesti pappi, mutta ettei hänen suostumisensa ole välttämätön; riittää, että hän vaan on läsnä.

– Miten tämä on ymmärrettävä? kysyi Renzo.

– Kuulkaa, niin ymmärrätte. On tarpeellista hankkia kaksi vierastamiesta, jotka ovat hyvin älykkäät ja yksimieliset. Mennään papin luo. Pääasia on, että hänet äkkiä yllättää, niin ettei hän ehdi pötkiä tiehensä. Mies sanoo: herra pastori, tämä on minun vaimoni; tyttö sanoo: herra pastori, tämä on minun mieheni. Välttämätöntä on, että pappi sen kuulee, ja että todistajat sen kuulevat, ja silloin avio on solmittu ja yhtä pyhä kuin jos itse paavi olisi sen vahvistanut. Niinpian kuin on lausuttu nuo sanat, pappi saa huutaa, meluta, näyttää taivaanmerkit; se ei auta mitään, sillä te olette aviomies ja – vaimo.

– Onko se mahdollista? huudahti Lucia.

– Kuinka? kysyi Agnese. Luuletteko ehkä että minä niinä kolmenakymmenenä vuotena, jotka olen elänyt tässä maailmassa ennen teitä, en ole mitään oppinut! Asianlaita on tarkalleen niin kuin teille sanoin. Todisteena siitä on eräs ystävättäristäni, joka tahtoi vastoin vanhempiensa tahtoa mennä miehelle ja joka tuota keinoa käyttäen sai tuumansa toteutetuksi. Pappi, joka aavisti pahaa, oli varuillaan; mutta nuo kaksi veitikkaa olivat niin viekkaita, että yllättivät hänet sopivalla hetkellä, lausuivat sanansa, ja heistä tuli mies ja vaimo; tosin vaimo parka kolmen päivän kuluttua katui kaappojaan.

Asianlaita oli todella niin kuin Agnese oli kertonut. Avioliittoja, jotka solmittiin mainitulla tavalla, pidettiin siihen aikaan, jopa aina meidän päiviimme asti, täysin laillisina. Kuitenkaan ei turvauduttu tällaiseen poikkeuskeinoon muulloin kuin esteiden ja epäyksien esiinnyttyä, ja sentähden papit ponnistivat kaiken voimansa välttääkseen tuollaista pakollista avioon-auttamista. Ja jos jonkun tuollaisen parin ja sen todistajien kuitenkin oli onnistunut yllättää pappi, tämä pani parastaan päästäkseen pälkähästä, vallan kuin Proteus koetti vapautua niiden käsistä, jotka tahtoivat pakoittaa häntä ennustamaan.

– Jospa tuo olisi totta, Lucia! virkkoi Renzo katsoen häneen samalla odottaen ja rukoillen.

– Kuinka, jos se olisi totta! huomautti Agnese. Luuletteko tekin, että minä teille kerron joutavia! Minä kiusaan itseäni ja vaivaan päätäni teidän tähtenne, ja palkaksi vaivoistani ette minua usko. No hyvä. Suoriutukaa pulastanne miten voitte. Minä puolestani pesen käteni.

– Älkäähän toki! Ette saa meitä hylätä, pyysi Renzo. Sanoinkin niin vaan senvuoksi, että tuo tuuma tuntui minusta liian kauniilta. Olen kokonaan teidän ohjattavananne; katson teitä vallan kuin omaksi äidikseni.

Nämä sanat haihduttivat Agnesen kevyen vihastumisen ja saattoivat hänet unhoittamaan päätöksen, joka itse teossa oli ollut pelkkää puhetta.

– Mutta miksi, äiti, sanoi Lucia kunnioittavan nöyränä kuten tavallisesti, miksi tämä tuuma ei ole johtunut isä Cristoforon mieleen?

– Miksikä ei ole johtunut hänen mieleensä? sanoi Agnese. Varmaankin se on johtunut hänen mieleensä, mutta hän ei ole tahtonut siitä puhua.

– Minkä vuoksi? kysyivät molemmat nuoret samalla kertaa.

– Sentähden ... no niin, koska tahdotte sen tietää, niin papit sanovat, ettei tuon seikan laita ole oikein niin kuin olla pitäisi.

– Kuinka on mahdollista, ettei tuon seikan laita ole niin kuin olla pitää, koska sillä on lain voima, niin pian kuin se on tapahtunut.

– Mitä pitää minun teille sanoa? vastasi Agnese. Toiset ovat tehneet lain oman mielensä mukaan; ja me, ihmisparat, emme siitä ymmärrä mitään. Ja kuinka paljon muita seikkoja onkaan... Nähkääs, se on jotenkin samanlaista, kuin löisi joku kristittyä nyrkillä. Se ei totisesti olisi mikään hyvä teko; mutta jos joku sellaisen saa osakseen, ei edes paavi voi sitä ottaa häneltä pois.

– Jos se ei ole mikään hyvä teko, on parasta olla sitä tekemättä, sanoi Lucia.

– Kuinka? huomautti Agnese, luuletko ehkä minun antaneen sinulle neuvon, joka sotii jumalanpelkoa vastaan? Jos vastoin vanhempiesi tahtoa aikoisit mennä naimisiin heittiön kanssa ... mutta minähän olen tyytyväinen, ja sinä tahdot mennä tälle kelpo miehelle; ja kaikkien vaikeuksien aiheuttaja on konna; ja herra pastori...

– Sehän on päivänselvää, huomautti Renzo.

– Ei ole tarpeellista puhua asiasta isä Cristoforolle, ennenkuin se on tapahtunut, jatkoi Agnese, Mutta kun se on ohi ja hyvin onnistunut, niin mitä luulet munkin sanovan: "Tyttöseni, olipa se sangen ajattelematon teko, minkä teitte!" Hengellisten miesten tulee puhua niin. Mutta voit olla varma siitä, että hänkin sydämensä pohjasta on tyytyväinen.

Vaikka Lucia ei löytänyt perusteita vastataksaan tähän todisteluun, ei hänen vakaumuksensa kuitenkaan ollut horjumaton. Mutta Renzo oli täydelleen rohkaistunut ja virkkoi:

– Jos niin on asianlaita, on se jo vallan kuin ratkaistu.

– Maltahan, huomautti Agnese. Entä todistajat? Ja miten yllättää pastori, joka jo kaksi päivää on pysynyt piilossa lukkojen takana kodissaan. Miten saada hänet pysymään alallaan? Vaikka hän luonnostaan onkin hidasliikkeinen, voin vakuuttaa että hän, nähdessään teidän ilmestyvän tuota tarkoitusta varten, muuttuu ketteräksi kuin kissa, pötkii tiehensä kuin piru vihkivedestä.

– Olenpa keksinyt keinon, minä, virkkoi Renzo, lyöden nyrkkinsä pöytään niin lujasti, että päivällistä varten siihen asetetut astiat hypähtivät ilmaan. Ja hän teki selkoa tuumastaan, jonka Agnese kaikin puolin hyväksyi.

– Tämä asia on sekava, eikä tunnu suoralta peliltä, huomautti Lucia. Tähän asti olemme menetelleet rehellisesti; jatkakaamme yhtä vilpittömästi, niin Jumala on meitä auttava. Näin on isä Cristoforo sanonut. Odottakaamme, kunnes kuulemme hänen mielipiteensä.

– Ota opastusta siltä, joka tietää enemmän kuin sinä, sanoi Agnese vakavan näköisenä. Mitä tarvitsee meidän kysyä toisten mielipidettä?

Jumala sanoo: "Auta itseäsi, että minä sinua auttaisin!" Isä Cristoforolle kerromme kaiken, sitten kun se on tapahtunut.

– Lucia, sanoi Renzo, tahdotko nyt minut hylätä? Emmekö me ole tehneet tehtäväämme kuin oikeiden kristittyjen sopii? Eikö meidän jo pitäisi olla mies ja vaimo? Eikö pastori jo ollut meille määrännyt päivää ja tuntia? Ja kenen on syy, että meidän nyt täytyy päästä pulasta turvautumalla vähäiseen juoneen? Et nyt saa minua hylätä. Poistun hetkeksi ja palaan tuoden vastauksen.

Ja tervehtien Luciaa rukoilevan näköisenä ja luoden yhteisymmärtämisen katseen hän poistui kiireisesti.

Hätä tekee kekseliääksi, Renzo, jonka siihen asti astumallaan suoralla ja helppokulkuisella elämänpolulla ei koskaan ollut tarvinnut sanottavasti älyänsä rasittaa, oli tässä tilaisuudessa keksinyt keinon, joka olisi tuottanut kunniaa lainoppineelle. Tuumansa mukaisesti hän meni suoraa päätä erään Tonio nimisen miehen majaan, joka oli vallan lähellä, ja tapasi hänet keittiöstä, missä hän nojaten toista polveaan lieden laitaan, toisella kädellä piti kiinni kuumille hiilille asetetun padan reunasta ja toisessa kädessään pitämällä käyrällä kauhalla hämmensi karkeista sisilialaisista jauhoista tehtyä harmaata puuroa. Tämän miehen äiti, veli ja puoliso istuivat ruokapöydän ääressä, ja kolme tai neljä pienokaista seisoi isän ympärillä katseet kiintyneinä pataan ja odottaen hetkeä jolloin sen sisällys oli kaadettava siitä ulos. Mutta siinä ei ollut havaittavissa tuota iloisuutta, minkä edessä oleva ateria herättää niissä, jotka sen ovat ansainneet vaivaloisella työllään. Puuron paljous oli huonon vuoden

eikä aterioivien luvun ja ruokahalun mukainen. Jokainen heistä katseli kieroona ja rajun himokkaasti yhteistä ruokamäärää ja näytti arvioivan aterian jälkeistä nälkäänsä. Renzon vaihtaessa tervehdyksiä perheenjäsenten kanssa Tonio kaasi puuron pyökki-kaukaloon, joka varta vasten oli asetettu viereen; ja puuro näytti keskellä suurta utukehää olevalta pieneltä kuulta. Siitä huolimatta naiset sanoivat ystävällisesti Renzolle:

– Suvaitsetteko käydä ruoalle? – kohteliaisuus, mitä ei lombardialainen talonpoika koskaan jätä sanomatta kellekään, joka osuu tulemaan hänen syödessään, oli tulija sitten vaikka juuri ruoalta noussut rikas herkkusuu, ja vaikka tarjooja juuri nieli viimeistä palaa.

– Kiitos, vastasi Renzo; tulihan vaan vähän puhumaan Tonion kanssa. Ja jos ei sinulla ole mitään sitä vastaan, Tonio, voimme mennä aterioimaan ravintolaan, niin emme häiritse naisväkeäsi!

Tämä ehdotus oli vallan odottamaton ja senvuoksi Toniolle kahta tervetulleempi. Ja naiset, jopa lapsetkin, jotka tässä suhteessa aikaisin tulevat arvostelukykyisiksi, näkivät mielellään, että puurovadin äärestä katosi yksi syömäkilpailija, ja lisäksi kaikkein vaarallisin. Kutsun saanut ei vitkastellut, vaan poistui Renzon seurassa.

He saapuivat kylän ravintolaan ja saivat siellä istua kahden kesken täydelleen häiriintymättä, huono aika kun oli totuttanut pois tästä virkistyspaikasta kaikki kävijät. Tilattuaan mitä vähäistä talo saattoi tarjota ja tyhjennettyään yhdessä pikarin viiniä Renzo virkkoi salaperäisen näköisenä Toniolle:

– Jos sinä tahdot tehdä minulle pienen palveluksen, teen minä sinulle suuren.

– Sano pois, mitä haluat; voithan käskä mitä tahdot, sanoi Tonio kaataen itselleen viiniä. Tänäpä saattaisin mennä tuleen sinun edestäsi.

– Sinä olet herra pastorille velkaa kaksikymmentä viisi liiraa viime vuonna viljelemästäsi vuokraamaasta.

– Oh, Renzo, Renzo! pilaatpa minulle osottamasi hyvän teon. Miksi rupeatkaan nyt tuollaista puhumaan! Oletpa tarvellyt koko iloni.

– Puhunpa sinulle tuosta velasta, koska aion, jos niin tahdot, hankkia sinulle keinon maksaa sen.

– Puhutko tosissasi?

– Vallan tosissani. No olisitko tyytyväinen?

– Tyytyväinen? Totta mar minä olisin tyytyväinen! Ainakin senvuoksi, että pääsisin näkemästä noita irveitä ja päännyökkäyksiä, joilla herra pastori minua tervehtää joka kerta kuin tavataan. Ja sitten saa aina heti kuulla: Tonio, muistatteko; Tonio, milloinka tulette puhumaan tuosta asiasta? Ei siinä vielä kyllin, vaan kun hän saarnatessaan kiinnittää minuun tuijottavat katseensa, seison siinä peloissani, että hän kaikkien kuullen voisi huutaa minulle: Entä nuo kaksikymmentä viisi liiraa! – Hiisi vieköön nuo rahat! Ja sitten voisin ainakin lunastaa vaimoni kultaisen kaulakoristeen ja vaihettaisin sen puurojauhoihin. Mutta...

– Mutta, mutta – jos tahdot tehdä minulle pienen palveluksen, niin saat nuo kaksikymmentä viisi liiraa tuossa paikassa.

– No sano pois asiasi!

– Mutta, sanoi Renzo, painaen etusormeaan huuliansa vastaan.

– Eihän tuollainen tule kysymykseen meidän välillämme, huomautti Tonio. Tunnethan minut.

– Herra pastori on kaivanut esiin naurettavia syitä vitkutukseen minun naimisiin-menoani.

Minä taaskin tahtoisin panna toimeen sen mitä pikimmin. Minulle on vallan varmasti vakuutettu avioliiton olevan pätevän, jos molemmat kihlautuneet kahden todistajan seurassa ilmestyvät papin luo ja sanovat: Tämä on minun vaimoni ja: Tämä on minun mieheni! Ymmärrätkö, Tonio?

– Tahdotko, että minä tulen todistajaksesi?

– Sitä juuri tahdon.

– Ja maksatko minun edestäni nuo kaksikymmentä viisi liiraa?

– Se on konna, joka sinut jättää pulaan. Mutta täytyypä löytää toinen todistaja.

– Se on jo löydetty. Veljeni Gervasio, tuo yksinkertainen miesparka tekee mitä hänelle vaan sanon. Tarjoothan hänelle viiniä?

– Ja ruokaakin, vastasi Renzo. Tuomme hänet tänne pitämään hauskaa kanssamme. Mutta luuletko, että hän ymmärtää asian.

– Kyllä minä häntä neuvon, miten on meneteltävä. Tiedäthän, että minä olen saanut hänen osansa ymmärrystä.

– Siis huomenna.

– Hyvä.

– Illan suussa.

– Sopii vallan mainiosti.

– Mutta! virkkoi Renzo painaen uudelleen etusormen huulilleen.

– Pyh! huudahti Tonio, kallistaen päänsä oikealle olalleen ja kohottaen vasenta kättään sen näköisenä kuin olisi tahtonut sanoa: Sinä loukkaat minua.

– Mutta jos vaimosi rupeaa utelemaan, kuten on jotenkin varmaa...

– Keksinpä verukkeita; mitä valheisiin tulee, on hänellä minulta saatavia, enkä tiedä, saanko koskaan velkaani maksetuksi. Kyllä kai jonkun tarinan keksin, millä saan hänen uteliaisuutensa rauhoitetuksi.

– Huomenna, sanoi Renzo, juttelemme asiasta enemmän ja sovimme kaikesta tarkemmin.

Näin puhuen he läksivät ravintolasta. Tonio meni kotiansa tuumien sitä juttua, mikä hänen oli kerrottava naisväelleen, ja Renzo riensi omalle taholleen tekemään selkoa tehdystä sopimuksesta.

Tällävälän Agnese turhaan oli väsyttänyt itseään koettaessaan taivuttaa tyttärtään. Tämä asetti kutakin todistusperustetta vastaan milloin toisen, milloin toisen puolen pulmaansa: Joko yritys oli huono, ja siis siihen ei pitäisi ryhtyä; tai ei se ollut huono, mutta miksi ei siinä tapauksessa virkkaa sitä isä Cristoforolle?

Renzo astui sisälle voitonriemuisena, teki selkoa aikaansaannoksestaan ja päätti selontekonsa sanalla *ahn!* – milanolainen huudahdus, joka merkitsee: Enkö ole koko mies? Voiko keksiä sen parempaa? Olisiko tämä johtunut teidän mieleenne? ... ja lukemattomia muita samanlaisia seikkoja.

Lucia pudisti hiljaa päätänsä! mutta nuo kaksi muuta asiaan innostunutta henkilöä eivät kiinnittäneet häneen sanottavaa huomiota, kuten on tapana menetellä lapsen suhteen, jonka ei toivota käsittävän jonkun seikan kaikkia perussyitä, mutta joka sitten pyyntöjen tai mahtisanojen avulla saadaan menettelemään niinkuin tahdotaan.

– Kaikki tämä on hyvällä tolalla, sanoi Agnese ... mutta ette ole ajatellut kaikkea.

– Mikä sitten vielä puuttuu, kysyi nuorukainen.

– Entä Perpetua? Ettekö ole muistanut Perpetuaa. Tonion ja hänen veljensä hän kyllä päästää sisälle: mutta teitä molempia... Ajatelkaa toki, että hän on saanut käskyn pitää teitä pitemmän matkan päässä kuin poikaviikaria päärynäpuusta, jossa on kypsät hedelmät.

– Miten pääsemme tästä pulmasta? sanoi Renzo hieman mieltäväisenä.

– Olenpa ajatellut sitä, minä. Minä lähden mukanne, ja sitten on minulla varastossa salaisuus, jonka avulla houkuttelen ja viehätän Perpetuaa, niin ettei hän huomaa teitä muita, ja siten pääsette sisälle taloon. Minä kutsun hänet ulos ja koskettelen erityisiä kieliä ... saattepa nähdä.

– Olettepa kelpo nainen! huudahti Renzo; olenhan aina sanonut, että te olette kaikessa meidän tukemme.

– Mutta kaikki tämä ei hyödytä mitään, sanoi Agnese, ellemme saa tuon tytön päähänpistoa karkoitetuksi, hän kun itsepintaisesti väittää yritystä synniksi.

Renzo turvautui puolestaan koko kaunopuheisuuteensa; mutta Lucian vakaumus ei silti horjunut.

– En tiedä mitä vastata noihin teidän todisteluihinne. Sen vaan älyän, että tuota tekoa tehdäkseen niin kuin te vaaditte, täytyy ryhtyä salajuoniin, valheisiin ja vehkeisiin. Tahdon tulla vaimoksenne – eikä hän voinut lausua tätä sanaa eikä tulkita tuota toivettaan punastumatta – tahdon tulla puolisoskenne, mutta ilman vilppiä, Jumalan pelossa, alttarin ääressä. Antakaamme Hänen tuolla

ylhäällä ohjata asiaamme. Ettekö luule Hänen löytävän keinoja auttaakseen meitä ja parempia kuin ikinä me itse kaikkine juoninemme? Ja miksi pidämme asian salassa isä Cristoforolta?

Kiistelyä jatkui, eikä se näyttänyt lähenevän loppuaan, kun kiireinen sandaalien kolina ja viitan liehunta, muistuttaen tuulen toistuvasti pudisteleman löysän purjeen läpäjämistä, ilmaisivat Isä Cristoforon tuloa. Kaikki vaikenivat, ja Agnesella oli tuskin aikaa kuiskaista Lucian korvaan:

– Varo hänelle mitään sanomasta!

SEITSEMÄS LUKU

Isä Cristoforo saapui samanlaisessa asemassa ollen kuin hyvä sotapäällikkö, joka ilman omaa syytensä menetettyään tärkeän taistelun, alakuloisena, mutta ei epätoivoisena, mietteisiin vaipuneena, mutta ei malttiaan menettäneenä, liikkeellä, mutta ei pakosalla, suuntaa kulkunsa siihen paikkaan, missä hänen läsnäolonsa on tarpeellinen, jotta hän tukisi uhattuja asemia, uudelleen järjestäisi joukot ja antaisi uusia määräyksiä.

– Jumalan rauha olkoon kanssanne, sanoi hän astuessaan sisälle. – Siltä mieheltä ei ole mitään odotettavissa; sitä lujemmin tulee meidän luottaa Jumalaan. Ja onpa minulla jo takeita hänen myöntämästään suojelemisesta.

Tosin ei kukaan näistä kolmesta henkilöstä ollut odottanut erityisiä isä Cristoforon yrityksestä. Se, että mahtavampi henkilö ilman pakkoa olisi pidättäytynyt väärästä teosta yksistään myöntyen voimattoman pyyntöihin, ei olisi ollut ainoastaan jotain harvinaista, vaan suorastaan uskomatonta. Kuitenkin tuo surullinen varmuus oli heille kaikille kova isku. Naiset kumarsivat masentuneina päänsä alas; mutta Renzon mielessä vihantunteet voittivat alakuloisuuden. Tämän sanoman saapuessa hän jo oli täynnä monen tuskallisen pettymyksen ja rauenneen yrityksen aiheuttamaa katkeruutta ja närkästystä ja lisäksi vielä tällä hetkellä Lucian itsepäisen vastustuksen kiihoittama.

– Tahtoisinpa tietää, hän huusi kiristäen hampaitansa ja koventaen ääntänsä enemmän kuin koskaan ennen isä Cristoforon läsnäollessa, – tahtoisinpa tietää, mitä syitä tuo koira on tuonut esiin todistaakseen ... todistaakseen, ettei minun morsiameni ole morsiameni.

– Renzo parka, virkkoi munkki, äänessä vakava ja sääliväinen väre ja katse lempeästi rauhoittavana. – Jos mahtavan miehen, joka aikoo tehdä vääryyttä, aina olisi pakko mainita syytään, niin olisivat olot tässä matoisessa maailmassa toisin.

– Sanoiko tuo koira siis, ettei hän tahdo yksistään sentähden, ettei tahdo.

– Eipä hän edes sanonut sitä, Renzo parka. Olisihan siitäkin jo jotain etua, jos henkilöiden, jotka aikovat tehdä pahan teon, julkisesti täytyisi se tunnustaa.

– Mutta jotakin hän kai kuitenkin sanoi, tuo kirottu piru!

– Kuulin kyllä hänen sanansa, mutta en saata niitä sinulle toistaa. Voimakkaan vääryydentekijän sanat kajahtavat korvaan, mutta haihtuvat taas pois. Sellaisen henkilön on lupa suuttua, jos häntä epäilet, mutta samalla antaa sinun huomata, että epäilylläsi on oikeutuksensa. Hänen on lupa sinua loukata ja väittää itseään loukatuksi; hän sinua solvaisee, ja vaatii sinulta hyvitystä, hän herättää sinussa kauhua, mutta puhkeaa kuitenkin itse valituksiin, hän on hävytön, mutta teeskentelee viatonta. Älä kysy sen enempää. Tuo mies ei maininnut tämän viattoman tytön eikä sinun nimeä; hän ei edes ollut teitä tuntevinaan, hän ei yleensä väittänyt yhtään mitään. Mutta ... mutta siitä huolimatta sain sen vakaumuksen, että hän on järkähtämätön. Luottakaamme kuitenkin Jumalaan! Te, naisparat, älkää menettäkö rohkeuttanne; ja sinä Renzo... Voit olla varma siitä, että minä osaan asettua sinun sijaasi ja että tiedän, mitä liikkuu sydämessäsi. Mutta, kärsivällisyyttä! Onhan tämä köyhä ja katkera sana sille, joka ei usko; mutta tahdot kai myöntää Jumalalle päivän tai pari, sanalla sanoen sen ajan, jonka hän tarvitsee saada oikeuden voittoon. Hänen on aika, ja hän on luvannut meille niin paljon. Antakaa Hänen toimia hyväksenne, ja tiedä Renzo, ja tietäkää myös te muut, että minulla jo on viittauksia, mihin tapaan minun tulee teitä auttaa. Tällä hetkellä en saata sanoa teille enempää. Huomenna en voi tulla tänne. Minun tulee pysyä luostarissa koko päivä, toimiakseni teidän hyväksenne. Mutta sinä, Renzo, koeta tulla sinne. Mutta jos joku odottamaton seikka estäisi sinut tulemasta, niin lähetä luokseni luotettava henkilö, joku älykäs nuorukainen, jota myöten voin lähettää teille sanan, mitä on tehtävissä. Tuleepa jo pimeä; minun täytyy rientää luostariin. Luottamusta, rohkeutta, ja hyvää yötä.

Näin sanottuaan hän poistui kiireissään, astuen nopeasti ja hypähdellen polveilevaa ja kivistä polkua, saapuakseen ajoissa luostariin ja välttääkseen ankaraa nuhdetta tai hänen mielestään vielä

ankarampaa rangaistusta, nimittäin katumuksentekoa, joka olisi seuraavana päivänä estänyt häntä vapaasti ja ripeästi toteuttamasta, mitä turvattiensa asia saattoi vaatia.

– Kuulitteko mitä hän puhui eräästä asiasta ... saamistaan viittauksista meitä auttaakseen? kysyi Lucia. Täytyy luottaa häneen; hän on mies, joka kerran luvattuaan...

– Jos asiassa todella on perää! ... keskeytti Agnese ... niin olisi hänen pitänyt selittää tarkemmin, tai ainakin viedä minut syrjään ja sanoa, mistä on kysymys.

– Joutavia loruja. Kyllä minä tästä kaikesta teen lopun, sen vakuutan! keskeytti vuorostaan Renzo, kulkien raivoissaan edestakaisin huoneessa, äänessä sellainen väre ja kasvoissa sellainen ilme, ettei voinut epäillä hänen sanojensa merkitystä.

– Voi, Renzo! huudahti Lucia.

– Mitä tarkoittatte? huudahti Agnese.

– Siitä ei kannata pitkältä puhua. Minä teen tästä kaikesta lopun. Olkoonpa tuolla miehellä sata, olkoonpa tuhat pirua nahassaan, niin onhan hän kuitenkin lihaa ja luita...

– Ei, ei, taivaan nimessä! ... alkoi Lucia; mutta itku tukahutti hänen äänensä.

– Tuollaista ei pitäisi puhua edes pilan vuoksi.

– Pilan vuoksi! huusi Renzo, pysähtyen seisomaan Agnesen eteen, joka istui tuolilla, ja luoden häneen hurjasti mulkoilevat silmänsä. Pilan vuoksi! Saattepa nähdä, onko tässä kysymys pilasta!

– Voi, Renzo! sai Lucia vaivoin sanotuksi, ääni nyyhkytyksien tukahuttamana. Tuollaisena en vielä koskaan ole sinua nähnyt.

– Älkää taivaan nimessä enää puhuko tuollaisia, huomautti Agnese joutuisasti ja puoliääneen. Ettekö muista, kuinka monta käsivartta tuolla miehellä on käytettävänänsä? Ja että, miten kävikään ... köyhiä kohtaa aina ankara oikeus!

– Minäpä aion panna oikeuden täytäntöön. Onpa jo aika sitä tehdä. Se ei ole mikään helppo tehtävä, sen hyvin tiedän minäkin. Mutta yhtäkaikki. Päättäväisyyttä ja kärsivällisyyttä, ja hetki on tuleva. Totisesti aion minä jaella oikeutta ja vapauttaa seudun sen vitsauksesta. Kuinka moni minua siitä siunaa, ja sitten käpälämäkeen!

Näiden selvempien sanojen nostama kauhu ehkäisi Lucian itkun ja antoi hänelle rohkeutta puhua. Nostaen kyynelten kastelemat kasvonsa käsistään hän sanoi Renzolle haikeana mutta päättäväisenä:

– Etkö siis enää huoli minua vaimoksesi? Olen lupautunut nuorelle miehelle, jonka luulin pelkäävän Jumalaa; mutta mies, joka olisi tehnyt... Olipa hän sitten turvissa kaikelta maalliselta oikeudelta ja kostolta, olipa hän vaikka kuninkaan poika...

– No hyvä! huusi Renzo kasvot synkempinä kuin koskaan ennen; minä en tule sinua saamaan, mutta ei hänkään tule sinua saamaan. Minä jään tänne maan päälle ilman sinua, ja hänet minä passitan helvettiin.

– Älä puhu niin, minä rukoilen, älä katso minuun noin kamalasti. En voi nähdä sinua tuollaisena, huudahti Lucia itkien, rukoillen ja pannen kädet ristiin, kun sillävälän Agnese toistamiseen mainitsi nuorta miestä nimeltä, silittäen hänen hartioitaan, käsivarsiaan ja käsiään häntä rauhoittaakseen.

Renzo seisoi hetken liikkumattomana ja miettiväisenä katsellen Lucian rukoilevia kasvoja. Sitten hän äkkiä loi häneen synkän katseen, astui pari askelta taapäin, ojensi käsivartensa ja etusormensa häntä kohti ja huudahti:

– Sinua, niin, sinua hän himoitsee. Sentähden hänen täytyy kuolla!

– Ja minä, mitä pahaa olen minä sinulle tehnyt, että tahdot minunkin kuolemaani? sanoi Lucia syöksyen polvilleen hänen eteensä.

– Sinä, vastasi Renzo äänessä vihaa, tosin vallan toisenlaista, mutta joka tapauksessa vihaa: sinä! Mitä hyvää sinä oikeastaan soisit minulle? Mitä kiintymyksesi todistetta sinä minulle olet antanut? Enkö ole pyytänyt, pyytänyt, pyytänyt? Ja sinä aina vaan estelet, vastaat kieltävästi.

– Olet oikeassa, sanoi Lucia äkkiä. Tulen kanssasi huomenna pastorin luo, jos tahdot; nyt olen valmis tulemaan. Kunhan sinä vaan tulet entisellesi, niin lähdän mukaasi.

- Lupaatko sen minulle? kysyi Renzo, ääni ja kasvot äkkiä lempeämpinä.
- Sen lupaan.
- Pidän siis kiinni lupauksestasi.
- Jumala olkoon kiitetty, huudahti Agnese ylen tyytyväisenä.

Olikohan Renzo keskellä tätä suurta vihanpuuskaustaan ajatellut mitä hyötyä hänellä saattoi olla Lucian pelästyksestä? Ja oliko hän kenties hieman teeskennellyt tuota pelästystä kiihoittaakseen ja hyväksi käyttääkseen? Tekijämme vakuuttaa, ettei hän sitä tiedä; ja luulen, ettei edes Renzo itse sitä oikein tietänyt. Itse teossa hän oli raivoissaan Don Rodrigolle ja toivoi hartaasti Lucian suostumusta. Ja kun kaksi suurta intohimoa samanaikuisesti riehuu ihmissydämessä, ei kukaan, ei edes kärsivällinen ihminen, aina selvästi saata eroittaa toisen ääntä toisesta, eikä varmasti sanoa, kumpi niistä on voimakkaampi.

– Olen antanut lupaukseni, virkkoi Lucia äänessä arkaa ja hellää soimausta. Mutta sinäkin olet luvannut, ettet aiheuta pahennusta, että neuvottelisit isä Cristoforon kanssa.

– Kas vain, kenenkä vuoksi joudun raivoihini. Joko peräydyt näin pian. Tahdotko siis, että teen väkivaltaisen teon?

– Enhän toki, sanoi Lucia, uudelleen joutuen kauhun valtaan. Annoin lupaukseni, enkä sitä riko. Mutta myönnäthän, millä tavoin sait minut lupaamaan. Suokoon Jumala, ettei...

- Miksi ennustat pahoja, Lucia? Jumala tietää, ettemme tee vääryyttä kellekään.
- Lupaa minulle ainakin, että tämä on oleva viimeinen.
- Sen lupaan, kautta miehen kunniani.
- Mutta pitääkö myös sananne, huomautti Agnese.

Tässä tekijä huomauttaa, että on vielä toinenkin seikka, jota ei tiedä: oliko Lucia täydelleen ja joka suhteessa tyytymätön siihen, että häntä oli pakoitettu suostumaan. Me jätämme, kuten hän, asian epäilyksen alaiseksi.

Renzo olisi tahtonut jatkaa keskustelua ja yksityiskohtia myöten sopia siitä, mitä oli tehtävä seuraavana päivänä. Mutta yö oli jo käsissä, ja naiset sanoivat hänelle hyvää yötä. He eivät pitäneet sopivana, että hän näin myöhään kauempaa oli talossa.

Yö oli näillä kolmella henkilöllä niin rauhallinen, kuin se saattaa olla päivän jälkeen, joka on ollut täynnä levottomuutta ja valituksia, ja huomista vasten, jolloin on määrä tapahtua jotain tärkeitä ja onnistumiseltaan epävarmaa. Renzo tuli Agnesen majaan varhain seuraavana aamuna; ja hän punnitsi naisten, tai oikeammin Agnesen kanssa, illalla tapahtuvaa suurta yritystä. He vuoroin huomasivat, vuoroin syrjäyttivät vaikeuksia, aavistivat vastuksia ja toiste taas alkoivat kertoa tuota seikkaa, ikäänkuin se jo olisi tapahtunut. Lucia kuunteli, ja kun ei voinut sanoa hyväksyä, mitä ei sydämensä hyväksynyt, hän vaan lupasi tehdä parastansa.

– Menettekö itse luostariin puhumaan isä Cristoforon kanssa, kuten oli hänen kanssaan puhe eilisiltana? kysyi Agnese Renzolta.

– Kaikkea muuta. Tiedätte itse, miten pirun tarkat silmät on munkilla. Hän lukisi kasvoistani kuin kirjasta, että jotain on tekeillä. Ja jos hän rupeaisi minulta kyselemään, tiedän, etten kunnialla asiasta suoriutuisi. Sitäpaitsi minun täytyy jäädä tänne asiaa järjestämään. On parasta, että te lähetätte jonkun toisen.

- Lähetän Menicon.
- Hyvä, virkkoi Renzo. Ja hän poistui asiaa järjestämään, kuten itse oli sanonut.

Agnese meni naapuritaloon tapaamaan Menicoa, noin kahdentoista vuotista poikaa, joka oli sängen älykäs ja joka tavallaan oli Agnesen sukulainen, Agnese kyseli poikaa ja pyysi vanhemmilta saada ikäänkuin palkata hänet siksi päiväksi erityistä palvelusta varten, kuten hän sanoi. Kun poika oli tuotu hänen majaan, hän vei hänet keittiöönsä, tarjosi hänelle aamiaista ja antoi hänelle sitten toimeksi mennä Pescarenicoon, pyytää päästä isä Cristoforon puheille, joka sitten aikansa oli lähettävä hänet takaisin vastausta tuomaan.

– Isä Cristoforo, tuo kaunis vanhus, tiedäthän, jolla on valkoinen parta, ja jota sanotaan pyhäksi...

– Ymmärrän, sanoi Menico; hän, joka aina hyväilee lapsia ja joka välistä antaa heille kauniita kuvia.

– Aivan oikein, Menico. Ja jos hän kääsee sinun odottaa jonkun aikaa jossakin lähellä luostaria, niin älä poistu; älä juokse toisten poikien kanssa järvelle katsomaan miten voileipiä heitetään, kalastetaan, äläkä rupea leikittelemään kuivamaan pannuilla verkoilla, tai...

– Hui hai, täti! Enhän enää ole lapsi.

– Hyvä, ole siis ymmärtäväinen. Ja kun palaat vastauksinesi, niin katso, saat nämä kaksi uutta parpagliole-lanttia.³

– Antakaa ne minulle nyt heti.

– En toki. Voisit ruveta niillä leikittelemään. Mene, ja muista tehdä täsmälleen niin kuin sanoin. Voitpa sitten saada enemmänkin.

Tämän pitkän aamun kuluessa esiintyi muutamia tapauksia, jotka melkoisesti herättivät epäluuloja naisten jo ennestään levottomissa mielissä. Muuan kerjäläinen, joka ei ollut nääntynyt eikä repaleinen, kuten muut hänen kaltaisensa, ja jonka kasvoissa oli jotakin outoa ja kolkkoa, astui sisälle almua anoen ja luoden ympärilleen urkkijan katseita. Hänelle annettiin pala leipää, jonka hän vastaanotti huonosti peittäen välinpitämättömyyttään. Sitten hän jotenkin julkeasti rupesi puhelemaan tehden keskustellessaan epäröivästi useita kysymyksiä, joihin Agnese joutuisasti vastasi sellaista, mikä oli päinvastaista kuin todellinen asianlaita. Sitten hän teeskenteli lähtöä ja oli erehtyvinänsä oven suhteen astuen ulos portaisiin johtavasta ovesta ja katsahti taas siellä kiireisesti ympärilleen. Emäntä huusi hänen jälkeensä: Hoi, mies, minne menette? Tässä on ulko-ovi. Silloin hän palasi ja poistui hänelle osoitetusta ovesta pyytäen anteeksi, teeskennellen nöyryyttä, joka huonosti sointui yhteen hänen jylhiin kasvopiiirteisiinsä.

Tämän henkilön jälkeen ilmeni tuon tuostakin toisia omituisia kulkijoita. Minkälaatuisia ihmisiä nämä olivat, ei ollut helppo sanoa; mutta eipä heitä myöskään saattanut pitää kunniallisina matkamiehinä, joista tahtoivat käydä. Yksi heistä tuli sisälle muka asianaan tien kyseleminen; toiset taas kulkiessaan oven ohi hiljensivät käyntinsä ja katsahivat salavihkaa huoneeseen pihan yli kuten se tekee, joka tahtoo nähdä, epäluuloa herättämättä. Päivällisaikaan tämä kiusallinen kulkue vihdoinkin päättyi. Agnese nousi tavan takaa, kulki pihan halki, hiipi ulko-oven taa, katseli oikealle ja vasemmalle ja palasi sanoen:

– Ei ketään... Sana, jonka Agnese lausui mielihyvällä ja jota Lucia samoin kuunteli ilman että kumpikaan oikeastaan tiesi minkätähden. Mutta kumpaankin kaikki tämä teki tuskallisen vaikutuksen, herätti epämääräisen levottomuuden ja riisti heiltä, ja varsinkin tytöltä, suuren määrän rohkeutta, jonka olivat varanneet illan yritystä varten.

On kuitenkin tärkeätä, että lukija tietää jotain lähempää näistä salaperäisistä maantienkulkijoista. Ja noudattaaksemme järjestystä näitä tietoja antaessamme, on meidän hieman mentävä taapäin ajassa ja palattava Don Rodrigon luo, jonka eilen isä Cristoforon lähtiessä jätimme yksikseen erääseen palatsin huoneeseen.

Don Rodrigo, kuten jo kerroimme, mitteli pitkin askelin tämän huoneen lattiaa, jonka seinillä riippui perheen eri sukupolviin kuuluvien jäsenten muotokuvia. Kun hän astui seinää kohti ja kääntyi, näki hän edessään vastaisella seinällä erään esi-isistään, soturin, joka oli ollut kuulu vihollistensa ja sotamiestensä kauhuna, ja jolla oli tuima katse, lyhyet hiukset pystyssä otsalla, pitkät, punotut ja suippokärkiset, poskista kauas etenevät viikset ja esiin töröttävä leuka. Tämä sankari seisoi ylpeänä yllänsä säärihaarniskat, rautapaita, haarniska, käsivarsien suojustimet ja hansikkaat – kaikki raudasta. Oikeata kättään hän nojasi lanteeseen ja vasenta miekan kahvaan. Don Rodrigo tarkasti häntä, ja kun oli saapunut vallan tämän muotokuvan eteen ja taas kääntyi, kiintyi hänen

³ Parpagliole on noin 15 penniä vastaava ital. raha. Suom. muist.

huomionsa toiseen esi-isään, virkamieheen, käräjäoivien ja asianajajain kauhistukseen; tämä istui suuressa punaisella sametilla päällystetyssä tuolissa, yllänsä avara musta kaapu. Hänen pukunsa oli muuten vallan musta, jos ei ota lukuun leveätä valkoista kaulusta ja suopelinnahkaista vuoria, joka oli senaattorien arvomerkki, mitä he kantoivat ainoastaan talvisin, syy, miksi ei koskaan nähty kesäpukuisen senaattorin kuvaa; hänen kasvonsa olivat kalpeat ja kulmakarvansa rypyssä; kädessään hän piti anomuskirjettä ja näytti aikovan sanoa: saammehan nähdä. Tuossa riippui vanhanpuoleisen naisen kuva, joka nainen oli ollut palvelijattariensa kauhu. Tuossa taas munkkiensa suuresti pelkäämä luostarinjohtaja. Kaikki vaan siis henkilöitä, jotka eläessään olivat herättäneet kauhistusta, ja jotka vielä kuvistaankin samaista kauhua henkivät.

Näin ylhäisten sukumuistojen ympäröimänä Don Rodrigo raivostui kahta ankarammin, tuntien nöyryytystä ja kiukkuja siitä, että munkki oli rojhennut pitää hänelle Nathanin nuhdesaarnaa. Hän keksi kostontuuman, hylkäsi sen taas ja mietti miten voisi samanaikaisesti tyydyttää intohimoaan ja sitä, mitä sanoi kunniaksi. Ja kuitenkin, nähkääs, hän tuontuostakin kuullessaan korvissaan humisevan tuon munkin ennustuksen alun, tunsu oitis kamalaa kauhua ja tuntui epäröivän, jättäisikö sikseen molemmat kostonhankkeet. Lopultakin jotain tehdäkseen hän huusi luokseen palvelijan ja käski tämän pyytämään vierailta anteeksi isännän puolesta, jota muka tärkeä asia pidätti. Palvelija palasi ja toi sen vastauksen, että vieraat olivat poistuneet käskien kiittää ja tervehtiä.

– Entä kreivi Attilio? kysyi Don Rodrigo, yhä vaan kulkien edestakaisin.

– Läksi toisten mukana, arvoisa herra.

– Hyvä. Heti paikalla kuusi miestä seurueekseni. Miekkani, viittani ja hattuni heti paikalla.

Palvelija riensi pois vastaten päännökökyksellä. Hetkisen kuluttua hän palasi tuoden komean miekan, jonka isäntä sitoi vyölleen, vaipan, jonka hän heitti hartioilleen ja isosulkaisen hatun, jonka hän syvälle painaen ylpeästi pani päähänsä – kaikki myrskysään merkkejä. Don Rodrigo läksi ulos huoneesta ja tapasi ovella nuo kuusi rosvoa, jotka olivat asettettuina kiireestä kantapäähän ja jotka olivat järjestyneet kahden puolen. He kumarsivat Don Rodrigon ohi kulkiessa ja astuivat sitten hänen jäljessään. Hurjempana ja ylpeämpänä tavallistaan hän läksi talosta ja suuntasi kulkunsa Leccoon keskellä vastaan tulevien talonpoikien hatunnostojä ja syviä kumarruksia, joihin hän ei vastannut. Ollen häntä alhaisempia hänelle kumarsivat sellaisetkin henkilöt, joita rahvas sanoi herroiksi; sillä näillä seuduin ei ollut ainoatakaan, joka nimeltään, rikkauksiltaan, kannattajiltaan ja häikäilemättömältä oman etunsa valvonnalta olisi voinut kilpailla hänen kanssaan. Noille tervehtijöille hän vastasi armollisesti ja jäykästi. Kun hän kohtasi espanjalaisen linnanherran, mikä ei tapahtunut tuona päivänä, oli molemminpuoleinen kumarrus yhtä syvä. Suhde oli samanlainen kuin kahden mahtavan henkilön välinen, joilla ei ole mitään toistensa kanssa tekemistä, mutta jotka sovinnaisesti kunnioittavat toinen toisensa arvoa. Hieman haihduttaakseen huonoa tuultansa ja syrjäyttääkseen mielestään munkin kuvan, joka yhä vaan hallitsi hänen mielikuvitustaan, hankkimalla vallan erilaisia vaikutelmia, Don Rodrigo tuona päivänä astui sisälle taloon, mihin tavallisesti kokoontui paljo väkeä ja missä hänet vastaanotettiin juhlallisen ja alttiin kohteliaasti kuten ainakin henkilöitä, jotka saattavat itsensä joko suuresti rakastetuiksi, tai suuresti pelätyiksi. Ja vasta yöllä hän palasi linnaansa. Kreivi Attilio oli vastikään tullut kotia; tarjottiin illallista, jonka kestäessä Don Rodrigo oli ajatuksiinsa vaipunut ja puhui aivan vähän.

Tuskin oli pöytä tyhjennetty ja palvelijat poistuneet, kun kreivi Attilio virkkoi ilkamoiden:

– Serkku, milloin maksatte minulle tuon vedon?

– Pyhän Martin päivä ei vielä ole ohi.

– Parasta on, että maksatte pois sen heti; sillä tulevatpa kulumaan kaikki almanakan pyhimysten päivät, ennenkuin...

– Saammepä nähdä...

– Serkku, tahdotteko vetää minua nenästä, mutta minäpä olen kaiken älynnyt, ja tiedän niin varmasti voittavani vedon, että olen valmis lyömään toisen vedon.

– Minkä? kysyi Don Rodrigo.

- Että munkki, tuota noin, tuo kapusiinilais-munkki, vai mikä lieneekin, on teidät käännänyt.
- Se on taas noita teidän hullutuksianne.

– Käännänyt, serkkuseni, niin aivan varmaan. Minä puolestani siitä iloitsen. Se tulee olemaan kaunis näky, kun kuljette vallan lamassa ja katse maassa! Ja mikä kunnia tuolle munkille. Mitenkä pöyhkeänä hän liekään palannut kotia. Sellaisia kaloja ei saada joka päivä eikä joka verkolla. Olkaa varma siitä, että hän tulee mainitsemaan teitä esimerkkinä. Ja kun hän menee jollekin etäiselle lähetysretkelle, hän puhuu teidän tapauksestanne. Olen jo sen kuulevinani.

Nyt kreivi rupesi puhumaan nenäänsä säestäen puhettaan liioitelluin liikkein, ja jatkoi saarnanuotilla:

– Eräässä tämän maailman sopukassa, jota hienotunteisuudesta en tahdo mainita, eli, rakkaat kuulijani, ja elää yhä vieläkin irstas aatelismies, joka rakasti enemmän kauniita naisia kuin kunnan miehiä, joka aatelismies oli tottunut aina tyydyttämään himonsa ja oli iskenyt silmänsä erääseen...

– Riittää, riittää, keskeytti Don Rodrigo, puoleksi hymyillen, puoleksi kiukkuisena. Jos tahdotte toistamiseen lyödä vetoa, olen valmis minäkin.

– Piru vieköön! Oletteko te kenties käännänyt munkin?

– Älkää puhuko minulle siitä miehestä. Ja Pyhän Martin päivä ratkaiskoon vedon.

Kreivin uteliaisuus oli herännyt, hän ei säästännyt kysymyksiään. Mutta Don Rodrigo osasi vältellä ne kaikki, aina viitaten ratkaisupäivään, hän kun ei tahtonut vetotoverilleen ilmaista tuumia, jotka eivät vielä olleet alkuunpantuja, eivätkä edes lopullisesti päätettyjä.

Seuraavana aamuna Don Rodrigo heräsi vallan entisenä Don Rodrigona. Se mielenahdistus, jonka hänessä olivat herättäneet nuo ennesanat: "On tuleva päivä", oli haihtunut yön unien mukana. Ainoastaan kiukku oli jäljellä, tuon ohimenevän heikkouden nostaman katumuksen kiihoittamana. Hänen eilisen muhkean kävelynsä tuoreet muistot, kumarrukset, juhlallinen vastaanotto, serkun ilkkuvat lorut olivat melkoisesti olleet omiaan saattamaan hänen mielensä tavalliseen tasapainoonsa.

Tuskin hän oli noussut vuoteesta, kun kutsutti luokseen Harmaan.

– Tärkeitä asioita, mutisi itsekseen palvelija, jolle tämä käsky oli annettu. Mies, joka kantoi mainittua liikanimeä, oli näet itse palkkalaisrosvojen päällikkö; hänelle uskottiin kaikkein uskaliaimmat yritykset, ja hän oli herransa uskotuin, kokonaan tämän valloissa ja häneen täydelleen kiintynyt kiitollisuudesta ja itsekkäisyydestä. Hän oli keskellä päivää julkisessa paikassa tehnyt murhan ja oli mennyt Don Rodrigon luo anomaan tämän suojelusta. Ja Don Rodrigo oli antanut hänen pukeutua livreaansa ja oli turvannut hänet kaikelta oikeuden vaatimalta edesvastaukselta. Täten, ottamalla suorittaakseen jokaisen rikoksen, joka vaan annettiin hänen toimekseen, hän oli välttänyt rangaistuksen ensimmäisestä rikoksestaan. Don Rodrigolle tämän miehen palvelukseensa kiinnittäminen oli sangen tärkeä asia; sillä Harmaa oli ehdottomasti uskaliain rosvoista ja lisäksi todiste siitä, miten suurella menestyksellä Don Rodrigo oli rohjennut loukata lakeja; tämän palvelijan kautta hänen mahtavuutensa kasvoi sekä todellisuudessa että ihmisten silmissä.

– Harmaa, sanoi Don Rodrigo, tässä tulee näkyviin mihin sinä kykenet. Ennen huomispäivää tuon Lucian täytyy olla tässä palatsissa.

– Ei tulla koskaan sanomaan, että Harmaa olisi vetäytynyt pois arvoisan isäntänsä käskyä noudattamasta.

– Ota mukaasi niin monta miestä kuin katsot tarvitsevasi; määrää ja järjestä niinkuin parhaaksi näet, kunhan yritys vaan hyvin onnistuu. Ja valvo ennen kaikkea, ettei Lucialle tehdä mitään pahaa.

– Herra, hieman peloitusta, jotta hän ei nosta liian suurta melua ... sitä ei voitane välttää...

– Peloitusta, tietysti ... onhan se välttämätöntä. Mutta älköön kajottako hänen hiuskarvaansaakaan. Ja ennen kaikkea: osoitettakoon hänelle mitä suurinta kunnioitusta. Oletko ymmärtänyt?

– Herra, eihän voi katkaista kukkaa varresta ja tuoda sitä teidän ylhäisyydellenne sitä ollenkaan hipaisematta. Mutta ei tehdä enempää kuin mikä juuri on välttämätöntä.

– Sinun oman turvallisuutesi uhalla... No, miten aiot menetellä?

– Sitä tässä juuri ajattelin. Onneksi tuo maja on kylän sopukassa. Meidän on tarpeen päästä johonkin piiloon. Ja juuri vähän matkan päässä Lucian majasta on asumaton ja yksinäinen talo keskellä ketoa, tuo talo... mutta eihän teidän ylhäisyytenne voi tietää tuollaisia asioita ... tuo talo, jossa muutama vuosi sitten oli tulipalo ja kun ei ollut rahoja sitä uudestaan rakentaa, jättivät asukkaat sen. Nyt noita-akat kokoontuvat sinne; mutta nyt kun ei ole lauantai, niin en piittaa asiasta tuon taivaallista. Seudun asujamet, jotka ovat täynnä taikauskoa, eivät viettäisi siellä ainoatakaan viikon yötä, vaikka saisivat kaikki maailman aarteet. Voimme siis piiloittautua sinne vallan rauhassa, eikä kukaan tule yritystämme häiritsemään.

– Hyvä; entä sitten?

Nyt Harmaa toi esiin ehdotuksensa ja Don Rodrigo punnitsi niitä, kunnes lopulta olivat samaa mieltä ja perinpohjin olivat pohtineet miten panisivat yrityksen täytäntöön, ilman että sen toimeenpanijoista näkyisi jälkeäkään. He punnitsivat lisäksi, miten väärrien merkkien avulla suuntaisivat epäilykset toisaalle, saattaisivat Agnese paran vaikenemaan ja herättäisivät Renzossa sellaisen kauhun, että hän unohtaisi surunsa, ajatuksen vedota oikeuteen, jopa halun vaikeroida, y.m. konnantevoja, jotka olivat tarpeelliset pääasiallisen konnantyön onnistumiselle. Jätämme mainitsematta nämä sopimukset, ne kun eivät, kuten lukija tulee huomaamaan, ole tärkeät seuraavien tapahtumien ymmärtämiselle. Ja meistä on mieluista, ettei meidän tarvitse kauempaa antaa lukijain kuunnella näiden kahden ilkeän konnan neuvottelua. Lisäämme ainoastaan, että Don Rodrigo, Harmaan mentyä toimiin ryhtymään, kutsui hänet takaisin ja sanoi:

– Jos tuo julkea nuori mies tänä iltana sattumalta joutuisi kynsiinne, niin ei haittaisi, että jo edeltäkäs antaisitte hänelle hyvän löylytyksen. Siten se käsky, joka hänelle huomenna annetaan, nimittäin että hänen on pidettävä suunsa kiinni, on oleva kahta tehokkaampi. Mutta älkää vasiten häntä hakeko, muuten tarvelette toisen paljoa tärkeämmän asian. Ymmärrätkö?

– Kyllä minä kaikki hyvin ymmärrän, vastasi Harmaa kumartaen kunnioittavasti ja samalla kerskurimaisesti; sitten hän poistui.

Sen aamun rosvot käyttivät seudun urkkimiseen. Se valekerjäläinen, joka ylläkerrotulla tavalla oli hiipinyt Agnesen majaan, oli ollut itse Harmaa, joka omin silmin oli tahtonut tutustua taloon. Vale-matkailijat olivat olleet hänen apuri-rosvojaan, joille riitti pintapuolisempi tutustuminen paikallisuuteen, he kun toimivat johtajansa ohjauksen alaisina. Ja saatuaan selville sen, mitä halusivat, he eivät enää olleet näyttäytyneet, jotta eivät olisi herättäneet liikaa epäluuloa.

Heidän kaikkien palattua linnaan, Harmaa ilmoitti isännälleen retken tuloksen ja määräsi yrityksen lopullisen suunnitelman; hän jakoi osat, antoi määräyksensä. Tämä kaikki ei voinut tapahtua ilman että tuo vanha palvelija, joka seisoi silmät levällään ja korvat hörössä, huomasi jotain tärkeätä olevan tekeillä. Tarkkaamalla ja kyselemällä, noukkien tiedon murun sieltä, toisen täältä, selvittämällä itsekseen kuulemaansa himmeätä sanaa ja jotain salaperäistä käyntiä hän lopulta sai selville mitä oli tapahtuva sinä yönä. Mutta kun hän oli päässyt näin pitkälle, oli jo melkein yö käsissä ja pieni etujoukko palkkalais-rosvoja oli jo mennyt majoittumaan tuohon rappeutuneeseen taloon.

Vanhusparka tiesi varsin hyvin miten vaarallista peliä pelasi ja pelkäsi lisäksi tulevansa liian myöhään apuineen, mutta ei kuitenkaan tahtonut rikkoo lupaustaan. Hän läksi ulos muka hieman raitista ilmaa hengittämään ja riensi minkä jaksoi luostariin antamaan isä Cristoforolle lupaamansa tiedot. Vähän senjälkeen muut rosvot läksivät liikkeelle ja kulkivat yksitellen, jotta ei voitaisi huomata heidän kuuluvan samaan seuraan. Harmaa kulki viimeisenä, ja taloon jäi ainoastaan kantotuoli, joka vasta illan pimettyä vietiin tuohon yksinäiseen taloon.

Heidän kaikkien kokoonnuttua sinne, Harmaa lähetti kolme käytyreistään kylän ravintolaan; yhden heistä oli määrä pysytellä oven suussa pitämässä silmällä maantietä ja valvomassa, milloin kaikki asukkaat olivat vetäytyneet sisälle asuntoihinsa; kahden muun piti istua sisällä kapakassa juoden ja pelaten, kuin ravintolavieraat ainakin, mutta samalla urkkia, jos jotain oli urkittavaa. Harmaa pysyi pääjoukon kanssa piilossa ja odotti väijyksissään.

Vanhusparka riensi yhä vaan edelleen; nuo kolme urkkijaa saapuivat määräpaikkaansa. Aurinko laski paraikaa, kun Renzo astui naisten luo ja sanoi:

– Tonio ja Gervaso odottavat ulkona; menen heidän kanssaan ravintolaan hieman ruokaa haukkaamaan, ja kun kellot soivat Ave Mariaan, tulen teitä noutamaan. Rohkeutta siis vaan, Lucia, kaikki on yhden ainoan hetken varassa.

Lucia huokasi ja vastasi:

– Niin, rohkeutta. Mutta ääni ei ollut sopusoinnussa näiden sanojen kanssa.

Kun Renzo ja hänen kaksi toveriansa saapuivat ravintolaan, he kohtasivat siellä tuon yhden kätyreistä, joka seisoj vahtina, täyttäen puolen oviaukkoa ja nojaten selin ovenpieleen, käsivarret ristissä rinnalla, katsellen tarkkaavasti oikealle ja vasemmalle, vilkuttaen vuoroin kotkansilmänsä valkeista ja mustaa terää. Tummanpunainen samettihattu, vinosti päässä, peitti puoleksi hänen hiustupsunsa, joka jakaantui kahtia tummalla otsalla, ja joka taempana oli palmikoitu ja niskan kohdalla kamman koossapitämä. Kädessä hänellä oli suuri nuija. Varsinaisia aseita ei hänellä ollut näkyvissä. Mutta jos vaan näki hänen kasvonsa, lapsikin saattoi kuvitella, että hän niitä vaatteisiinsa oli piiloittanut niin paljon kuin suinkin oli voinut. Kun Renzo, joka kulki etumaisena, juuri oli sisäänastumaisillaan, tuo ovenvartija ei liikkunut paikaltaan, vaan tuijotti järkähtämättä häneen. Mutta Renzo tahtoi kaikin tavoin välttää riitaa, kuten jokainen, jolla on tärkeää tehtävää, eikä hän edes sanonut: väistyköön toki hieman, vaan kulki, hiipaisten toista pihtipieltä, sivuttaen sisälle siitä pienestä oviaukosta, minkä tuo ihmispylväs jätti vapaaksi. Samoin täytyi tehdä hänen kahden kumppaninsa päästäkseen sisälle. Sisällä he näkivät nuo toiset, joiden meluavat äänet jo olivat kuulleet, nimittäin nuo kaksi rosvoa, jotka istuen pöydän ääressä pelasivat nuora-peliä, huutaen molemmat yhtä haavaa – se aiheutui tämän pelin laadusta – ja vuoroin kaataen toinen toiselleen viiniä suuresta edessään olevasta pullosta. Nämäkin katsoivat uusiin tulijoihin. Ja varsinkin yksi noista kolmesta rosvosta, joka ojensi kättään, hajoitti kolmea paksua sormeaan, piti vielä auki suutaan, mistä juuri äsken oli kajahtanut äänekäs "kuutonen" ja tähysteli Renzoa kiireestä kantapäähän; sitten hän iski silmää pelitoverilleen sekä oven suussa olijalle, joka vastaukseksi nyökäytti päätänsä. Renzo, jossa heti heräsi epäluuloja ja epävarmuutta, katsoi molempia vieraitaan, ikäänkuin olisi tahtonut heidän kasvojenilmeistään löytää kaikkien noiden merkkien selityksen. Mutta näiden kasvot eivät ilmaisseet muuta kuin hyvää ruokahalua. Ravintolan isäntä katsoi hänkin Renzoa, odottaen tilausta. Renzo vei hänet viereiseen huoneeseen ja tilasi illallista.

– Keitä ovat nuo vieraat? hän sitten kysyi isännältä puoliääneen, sittenkuin tämä oli palannut tuoden kainalossaan karkeata pöytäliinaa ja kädessään viinipulloa.

– En heitä tunne, vastasi isäntä avaten liinaa.

– Kuinka? Ettekö yhtään ainoata noista kolmesta?

– Tiedätte hyvin, vastasi hän vielä levittäessään molemmin käsin liinaa pöydälle, että meidän ammattimme ensimmäinen sääntö on se, ettemme saa sekaantua toisen asioihin; tästä on seurauksena, etteivät edes vaimomme ole uteliaita. Olisipa muuten koko työ ottaa selville mitä väkeä kaikki ne ihmiset ovat, jotka tulevat ja menevät. Täällähän eletään joka päivä kuin meren satamassa – tarkoitan kun on hyvä vuosi. Mutta yhtäkaikki: eläköön ilo. Tuleehan se hyvä aika taas kerran meillekin. Meille riittää, että ravintolavieraamme ovat kunniallista väkeä; keitä muuten ovat, se ei meitä liikuta. Ja nyt tuon teille vadillisen lihapalleroita, joiden vertaisia ette ikinä ole syöneet.

– Kuinka tiedätte...? kysäsi Renzo... Mutta isäntä oli jo kääntynyt mennäkseen keittiöön, eikä ollut kuulevinaan kysymystä. Ja kun hän siellä oli noutamassa yllä mainittuja lihapalleroita sisältävää pannua, se rosvoista, joka oli tähystellyt Renzo ystäväämme, lähestyi häntä ja kuiskasi:

– Keitä ovat nämä miehet?

– Kunnon ihmisiä tästä kylästä, vastasi isäntä asettaen lihapalleroita lautaselle.

– Hyvä. Mutta mitkä ovat heidän nimensä? Keitä ovat? uteli toinen hieman julkeana.

– Toisen nimi on Renzo, vastasi isäntä puoliääneen, kunnon nuori mies, oiva työntekijä, silkinkehräjä, joka hyvin osaa ammattinsa. Toinen on maalainen, nimeltä Tonio, hyvä toveri ja aina

iloinen. Vahinko, ettei hänellä ole lihavampi kukkaro; hän kyllä muuten tyhjentäisi sen monasti täällä minun luonani. Kolmas on hölmö, joka halukkaasti syö, kun joku toinen hänelle tarjoaa. Anteeksi, mutta täytyy mennä.

Ja silmänräpäyksessä hän pujahti lieden ja kanssapuhujansa välitse pois ja meni viemään annosta tilaajalle.

– Miten tiedätte, että nuo miehet ovat kunnon ihmisiä, ellette heitä tunne? kysäsi uudelleen Renzo.

– Heidän käytöstavastaan, ystäväni. Ihminen tunnetaan käytöstavastaan. Ne, jotka juovat viiniä sitä arvostelematta, jotka maksavat laskunsa tinkimättä, jotka eivät riitele toisten ravintolavieraiden kanssa, jotka, aikoessaan iskeä tikarinsa johonkuhun henkilöön, menevät ulos ja kauas ravintolasta häntä odottamaan, niin ettei isäntäparan tarvitse sekaantua asiaan, – ne ovat kunnon ihmisiä. Jos kuitenkin voi tuntea toisensa yhtä hyvin kuin me neljä, niin se tietysti on parempi. Mutta mitä hittoa te tahdotte tietää niin paljon seikkoja, te kun olette sulhasmies ja kun pitäisi olla pää täynnä kaikkea muuta? Ja kun teillä lisäksi on edessänne tällaisia lihapalleroja, jotka voisivat herättää vainajan kuolleista? – Näin sanottuaan hän palasi keittiöön.

Tekijämme huomauttaa miten eri tavoin isäntä vastasi hänelle tehtyihin kysymyksiin ja että hän oli sellainen ihminen, joka puheissaan aina esiintyi kunnon ihmisten hartaana ystävänsä yleensä, mutta joka käytännössä kuitenkin kohteli paljoa ystävällisemmin niitä henkilöitä, jotka olivat roistojen maineisia tai näköisiä. Hän oli, kuten jokainen saattaa huomata, hyvin omituisen luonteinen mies.

Illallinen ei ollut varsin hupaisa. Molemmat pöytävieraat olisivat tahtoneet nauttia siitä hitaasti ja mukavasti, mutta Renzo, heidän kutsujansa, jolla oli mielessä lukijan tuntemat asiat, jolla oli ikävä, ja joka outojen miesten omituisen käytöksen vuoksi oli hieman levoton, ei malttanut kauan odottaa lähtöhetkeä. Noiden outojen vierasten vuoksi he puhuivat keskenään kuiskaten, vaihtaen katkonaisia ja ikävystyttäviä sanoja.

– Onpa aika hyvä asia, puuttui Gervaso äkkiä puheeseen, että Renzon on halu ja pakko ottaa itselleen vaimo.

Renzo katsoi häneen vakavan ankarasti.

– Suu kiinni, tolvana! tiuskasi hänelle Tonio, vahvistaen tätä kunnianimeä kyynäspään tuuppauksella.

Keskustelu kävi nyt yhä kankeammaksi, kunnes se viimein vallan raukesi. Renzo, joka pöydän nautinnossa noudatti suurta kohtuutta, kaatoi molemmille todistajilleen viiniä varovasti ja siten, että lisäsi heidän rohkeuttaan heidän aivojansa huumaaamatta. Kun ateria oli lopussa ja kun sen oli maksanut se, joka vähimmin siitä oli hyötynyt, täytyi heidän kaikkien kolmen kulkea noiden epäilyttävien henkilöiden ohi, jotka kaikki kääntyivät tähystelemään Renzoa, kuten ensi kerrallakin. Kun tämä oli astunut muutaman askeleen pois ravintolasta hän katsahti taakseen ja huomasi, että ne kaksi, jotka hänen poistuessaan olivat jääneet istumaan kyökkiin, seurasivat häntä. Hän pysähtyi silloin tovereineen ikäänkuin olisi heille sanonut:

– Katsokaamme mitä nuo miehet aikovat minulle tehdä.

Mutta molemmat roistot pysähtyivät hekin, niin pian kuin näkivät, että heidät oli huomattu, puhuivat hiljaa keskenään ja palasivat ravintolaan. Jos Renzo olisi ollut tarpeeksi lähellä heitä kuullakseen heidän puheensa, se olisi tuntunut hänestä perin kummalliselta:

– Olisipa se meille aika kunnia, lukuunottamatta juomarahoja, sanoi toinen rosvoista, jos palattuamme linnaan voisimme kertoa että olisimme häntä kelpo tavoin löylyttäneet ja ... aivan omin päin, ilman herra Harmaan johtoa.

– Ja siten saattaa pää-yrityksen vaaranalaiseksi! huomautti toinen. Kas vaan! Hän on epäillyt jotain ja pysähtyy meitä katselemaan. Hm. Jos olisi myöhempi! Palatkaamme vaan, jotta emme herättäisi epäluuloa. Ja lisäksi paraikaa saapuu väkeä joka taholta. Antakaamme kaikkien kanojen mennä kanakoppiin.

Alkoi todella kuulua tuollainen humu, tuollainen kumea häly, joka syntyy kylässä illan suussa ja jota vähän myöhemmin seuraa yön juhlallinen hiljaisuus. Naiset palasivat kedoilta kantaen pieniä lapsiaan selässä ja taluttaen kädestä suurempia, joilla luetuttivat iltarukouksia. Miehet palasivat lapio ja kuokka olalla. Oviaukoista näki siellä täällä tuikkivan valkean, joka oli viritetty köyhän illallisen valmistamista varten. Tien varrella kuuli vaihdettavan tervehdyksiä ja lyhyitä keskusteluja, jotka koskivat sadon niukkuutta ja huonoa vuodentuloa. Ja sanoja sointuvampana kajahtivat iltakellon tahdikkaat lyönnit, jotka tiesivät päivän päättymistä.

Huomattuaan noiden molempien julkeiden miesten vetäytyneen takaisin, Renzo jatkoi matkaansa yhä sakenevassa illanhämyssä muistuttaen kuiskaten milloin toiselle, milloin taas toiselle veljeksistä milloin mitään ohjetta. Kun he saapuivat Lucian majalle, oli jo vallan pimeä.

Aika, joka kuluu vakavan yrityksen ensi suunnittelun ja sen toimeenpanon välillä (näin on sanonut eräs barbaari,⁴ joka ei ollut vailla nerollisuutta) on uni täynnä näkyjä ja kauhua. Lucia oli jo tuntikausia ollut sellaisen unen aiheuttamiin tuskiin vaipuneena. Ja Agnese, itse Agnese, tuuman alkuunpanija, oli miettiväinen ja keksi vaivoin sanoja rohkaistakseen tytärtään. Mutta heräämisen hetkenä, se on hetkenä, jolloin tuuma on toteutettava, on mieli kokonaan muuttunut. Sitä pelkoa ja rohkeutta, jotka siinä juuri äsken keskenään kamppailivat, seuraa toisellinen pelko ja rohkeus: yritys kohoa eteen uutena ilmestyksenä. Se, mikä alussa herätti enimmin levottomuutta, näyttää joskus äkkiä muuttuneen kovin helpoksi. Toiste sellainen este, jota tuskin on huomattu, kasvaa niin suunnattomasti, että mielikuvitus kauhistuneena peräytyy, jäsenet kieltävät palveluksensa ja sydän rikkoo mitä varmimmin antamansa lupauksen. Renzon hiljainen kolkutus ovelle herätti Luciassa sellaisen kauhun, että hän sinä hetkenä päätti ennemmin kärsiä kaikki, jopa ainaiseksi erota hänestä, kuin toteuttaa tehdyn päätöksen. Mutta kun Renzo oli näyttäytynyt ja sanonut: – Tässä olen, lähtekäämme, – kun kaikki olivat valmiina lähtemään, epäroimättä ja kuin välttämätöntä seikkaa ainakin toteuttamaan, ei Lucialla ollut aikaa eikä rohkeutta tuoda esiin ainoatakaan estelyä. Ja ikäänkuin muiden edelleen laahaamana hän vavisten tarttui äitinsä ja sulhonsa käsivarteen ja lähti seikkailevan seurueen mukana liikkeelle.

Hiiskumatta halki pimeään, varovin askelin he astuivat ulos majasta ja alkoivat kulkea kylästä johtavaa polkua. Lyhin tie olisi ollut mennä kylän läpi suoraa päätä Don Abbondion asunnolle. Mutta he valitsivat ulomman tien päästäkseen muiden huomaamatta perille. Pikku polkuja pitkin, puutarhojen ja ketojen halki he saapuivat lähelle tuota taloa. Siellä he hajaantuivat. Molemmat kihlautuneet piilottautuivat pappilan nurkan taa. Agnese jäi heidän luokseen, mutta pysytteli hieman edellä voidakseen ajoissa rientää Perpetuan luo ja kiinnittää hänen huomionsa. Tonio ja hänen saamaton veljensä Gervaso, joka ei omin päin kyennyt mihinkään, ja jota ilman tällä hetkellä ei olisi voitu tulla toimeen, astuivat rohkeasti ovelle ja kolkuttivat.

– Kuka siellä näin myöhään? huusi muuan ääni ikkunasta, joka heti aukeni. Se oli Perpetuan ääni. Minun tietääkseni ei ole sairaita kylässä. Onko joku onnettomuus tapahtunut?

– Se olen minä, vastasi Tonio; se olen minä ja veljeni, joilla on puhumista herra pastorin kanssa.

– Onko tämä inhimillinen hetki? kysäsi Perpetua suuttuneena. Onpa teillä kohteliaat tavat, totta totisesti. Tulkaa huomenna uudestaan.

– Kuulkaapa! Ei ole sanottu, että enää voin palata. Olen tässä ansainnut vähän rahoja ja tulin maksamaan tuon pienen velkani, tiedättehän. Minulla on mukana kaksikymmentä viisi kaunista ja vallan uutta hopearahaa. Mutta jos ei sovi, niin kärsivällisyyttä. Tiedän hyvin miten saan menemään nämä rahat, ja palaan, kun olen saanut kokoon uusia.

– Odottakaa, odottakaa. Pistäydyn sisällä ja palaan heti. Mutta miksi tullette näin myöhään?

– Sain ne juuri vastikään. Ja ajattelin, että jos säilytän ne yön luonani, en tiedä mitä mieltä olen seuraavana aamuna. Mutta, jos ei tämä aika teille sovi, niin se on minulle yhdentekevää. Minä puolestani olen tullut tänne, ja jos ette rahoistani huoli, niin menen tieheni.

⁴ Tekijä tarkoittaa Shakespearea. Suom. huom.

– Älkää toki. Odottakaa hetkinen; minä tuon pian vastauksen.

Näin sanottuaan hän sulki ikkunan. Samassa silmänräpäyksessä Agnese poistui kihlautuneiden luota kuiskasi Lucialle: – Rohkeutta, se menee kädenkäänteessä, vallon kuin hampaan irtinykäiseminen. Sitten hän liittyi molempiin veljiin oven suulla ja rupesi juttelemaan Tonion kanssa, niin että Perpetua palatessaan ja nähdessään hänet siinä luulisi hänen sattumalta osuneen siihen, ja että Tonio hetken aikaa oli häntä pidättänyt.

KAHDEKSAS LUKU

– Carneades! Mikä mies se olikaan? mutisi itsekseen Don Abbondio istuessaan suuressa nojatuolissaan yläkerrassa, pieni kirja auki edessään, kun Perpetua tuli sisälle tuomaan hänelle sanan.

– Carneades! Varmaankin olen lukenut tuon nimen jossakin muualla. Epäilemättä hän oli oppinut mies, muinaisajan suuri kirjailija. Nimi kuulostaa siltä. Mutta kuka pentele hän oli!

Näin vähän tuo miesparka aavisti mikä tuulen pyörre kokoontui hänen päänsä päälle.

Don Abbondiolla oli näet tapana huvitella itseään lukemalla joka ilta muutaman rivin. Muuan pappi, hänen naapurinsa, jolla oli pieni kirjasto, lainasi hänelle nidoksen toisensa jälkeen, ensimmäisen, mikä osui käteensä. Se kirja, jonka johdosta Don Abbondio mietiskeli, parannuttuaan pelon-kuumeestaan, jopa kuumeestaan tervehtyneempänä kuin mitä antoi muiden tietää, – se kirja sisälsi pyhän Kaarlen ylistyspuheen, joka pari vuotta aikaisemmin oli hyvin juhlallisesti pidetty Milanon tuomiokirkossa, ja jota suuresti ihailleen oli kuunneltu. Mainittua pyhimystä oli siinä opinharrastuksensa puolesta verrattu Arkimedekseen. Ja siihen asti Don Abbondio vaivatta saattoi seurata; Arkimedes näet on aikaansaanut niin huomattavia seikkoja ja hänestä on niin paljon puhuttu, ettei tarvitse omistaa varsin laajaa oppineisuutta hänestä jotain tietääkseen. Mutta Arkimedeksen jälkeen puhuja vertaili myöskin Carneadekseen; ja nyt lukija tietoineen joutui karille. Samassa Perpetua ilmoitti Tonion tulon.

– Näin myöhään! huudahti myöskin Don Abbondio, kuten luonnollista oli.

– Minkä sille nyt tekee! Näillä ihmisillä ei ole hienotunteisuutta.

Mutta jos ei ota tilaisuutta varteen...

– Olette oikeassa. Jollen nyt käytä tilaisuutta hyväkseni, kuka tietää, milloin toiste saan hänet käsiini. Tulkoon tänne ylös ... Mutta, oletteko vallan varma siitä, että se todella on Tonio?

– Hiisi vieköön! tiuskasi Perpetua. Ja hän astui alas portaita, aukaisi oven ja sanoi: – Missä olette?

Tonio astui esiin. Ja samassa ilmestyi Agnese, joka tervehti ja mainitsi Perpetuaa nimeltä.

– Iltaa, Agnese, sanoi Perpetua. Mistä tullaan näin myöhään?

– Tulen ... ja hän mainitsi naapurikylän. Ja jospa tietäisitte ... hän jatkoi, viivähdin siellä juuri teidän tähtenne.

– No, mitenkä niin? kysyi Perpetua.

Ja kääntyen molempien veljesten puoleen hän virkkoi: – Käykää sisälle, tulen perässä.

– Sentähden, sanoi Agnese, että muuan noista naisista, jotka tuntematta asioita, kuitenkin aina tahtovat puhua ... uskoisitteko? kivenkovaan väitti, ettette te ole mennyt naimisiin Beppo Suolavecchion, ettekä Anselmo Lunghignan kanssa, sentähden muka, etteivät he ole teistä huolineet. Minä puolestani väitin, että te yksinkertaisesti annoitte rukkaset heille molemmille.

– Tietysti. Oi tuota valehtelijaa, tuota pahuksen valehtelijaa! No, kuka tuo nainen sitten on?

– Älkää sitä minulta kysykö. Minä en kernaasti tahdo saada pahennusta aikaan.

– Sanokaa se minulle, minä tahdon sen välttämättömästi tietää. Tuo pahuksen valehtelija!

– Yhtä kaikki, kuka se oli. Mutta ette voi uskoa kuinka suuresti minua pahoitti, etten tuntenut perinpohjin juttua, niin että olisin voinut tukkia hänen suunsa.

– Se on julkea valhe, sanoi Perpetua, mitä ilkein valhe. Mitä Beppoon tulee, niin kaikki tietävät ja jokainen on voinut nähdä...

Hoi, Tonio, aukaiskaa ovi ja menkää yläkertaan, minä kyllä tulen perässä.

Tonio vastasi sisältä:

– Hyvä, hyvä.

Ja Perpetua vallan haltioituneena jatkoi kertomustaan. Don Abbondion oven edustalla kulki kahden talon välissä kapea tie, joka ainoastaan näiden talojen pituudelta oli suora, mutta joka sitten kääntyi kedolle. Agnese vetäytyi sinnepäin, ikäänkuin olisi tahtonut mennä hieman syrjään

voidakseen vapaammin puhua, ja Perpetua seurasi häntä sinne. Kun he olivat menneet nurkan taakse ja olivat paikassa, mistä ei enää voinut nähdä mitään siitä, mikä tapahtui pappilan edustalla, Agnese rykäsi äänekkäästi. Tämä oli merkki, josta aikaisemmin oli sovittu. Renzo kuuli sen, rohkaisi Luciaa kädenpuristuksella ja molemmat tulivat varpaillaan kulmansa takaa, hiipivät vallan hiljaa seinäviertä, saapuivat ovelle, aukaisivat sen hyvin varovasti ja kumarassa sekä vaieten he seuraavassa tuokiossa astuivat eteiseen, missä molemmat veljekset odottivat. Renzo painoi hiljaa oven säppeä, ja kaikki neljä alkoivat nousta portaita ylös kolisematta enempää kuin kaksi. Saavuttuaan yläkertaan veljekset astuivat sisään huoneen ovesta, joka oli portaiden syrjässä. Kihlautuneet painautuivat seinää vasten.

– *Deo gratias*, sanoi Tonio vallan selvästi.

– Se on kaiketi Tonio? Sisälle, kuului ääni sisältä.

Tämän kehoituksen kuultuaan Tonio aukaisi ovea juuri sen verran, että itse ja veljensä perätysten mahtuivat sisälle astumaan. Valo, joka oviaukosta äkkiä tulvasi eteisen pimeälle permannolle, pani Lucian vapisemaan, ikäänkuin hänet olisi huomattu. Kun veljekset olivat astuneet sisälle, Tonio sulki jälleen oven. Kihlautuneet olivat liikkumatta pimeässä, tarkasti kuunnellen ja henkeänsä pidättäen. Ainoa melu, minkä olisi saattanut kuulla, oli Lucia paran raivokas sydämen tykintä.

Don Abbondio istui, kuten jo sanoimme, vanhassa nojatuolissaan, yllänsä kulunut kauhtana, päässä vanha myssy, joka kehyksen tavoin reunusti pienen lampun valaisemia kasvoja. Kaksi tiheätä hiustöyhtöä, jotka pistivät esiin myssyn alta, kaksi leveätä kulmakarva-kaarta, paksut viikset, tiheä, lyhyt leukaparta – kaikki vallan valkoiset ja siroitetuina ruskeille ryppyisille kasvoille – vivahtivat lumen peittämiin pensasiin, jotka kuutamossa törröttävät esiin kallion rinteestä.

– Kas, kas – näin kuului hänen tervehdyksensä, sillävälän kuin otti nenältä silmälasinsa ja laski ne pienelle kirjalle.

– Herra pastori kai sanoo, että tulen kovin myöhään, sanoi Tonio kumartaen. Myöskin Gervaso kumarsi, mutta kömpelömmiin.

– Tietysti on myöhään, joka suhteessa. Tiedättekö, että olen sairas?

– Se on kovin ikävää!

– Epäilemättä olette kuulleet puhuttavan, että olen sairas; enkä tiedä, milloin saan ruveta liikkumaan ulkona... Mutta miksi olette tuonut mukaanne tuon ... tuon nuorukaisen?

– Muuten vaan, herra pastori. Seuran vuoksi.

– No niin. Entä sitten?

– Tässä olisi kaksikymmentä viisi vallan uutta hopearahaa, sellaisia, joissa on hevosen selässä istuvan pyhän Ambrosiuksen kuva, sanoi Tonio ottaen esiin taskustaan pienen mytyn.

– Vai niin, virkkoi Don Abbondio. Hän pani jälleen lasit nenälle, otti mytyn, kääri sen auki, otti esiin hopearahat, käänteli niitä moneen kertaan, laski ne ja huomasi ne moitteettomiksi.

– Nyt kaiketi herra pastori antaa minulle takaisin Teklani kaulakoristeen?

– Aivan oikein, kuului Don Abbondion vastaus. Hän meni kaapin luo, otti avaimen taskustaan, katseli ympärilleen, ikäänkuin pitääkseen katselijat matkan päässä, avasi kaappilaatikon toisen ovenpuoliskon, peitti ruumiillaan tämän ahtaan aukon ja pisti siihen sisälle päänsä katsellakseen ja käden ottaakseen esille pantti-esineen. Otettuaan sen ulos kaapista, hän sulki tämän, aukaisi pienen mytyn ja sanoi: – Oletteko nyt tyytyväinen? kääri sen jälleen paperiin ja antoi Toniolle.

– Olkaa nyt niin hyvä, virkkoi tämä, ja pankaa vähän mustaa valkealle.

– Vieläkö sitäkin! huomautti Don Abbondio. Kaikki tähän maailman aikaan vaativat kuittia. Jumalani, kuinka ihmiset ovat tulleet epäluuloisiksi! Ettekö luota minuun?

– Mitä, herra pastori! ettenkö luottaisi? Loukkaattepa minua, kun sellaista epäilettekin. Mutta koska nimeni on suuressa kirjassanne velkapuolella ... ja kun teillä kerta on ollut vaiva kirjoittaa, niin ... kaikin mokomin...

– Hyvä, hyvä, keskeytti Don Abbondio. Ja mutisten partaansa hän veti luokseen erään pöydällä olevan lippaan, otti siitä paperia, kynän ja mustetta ja alkoi kirjoittaa, toistaen ääneen sanat sitä myöten kuin pudotti niitä kynästään.

Tällävälän Tonio, ja tämän annettua merkin, Gervaso asettuivat seisomaan pöydän ääreen siten, että peittivät oven kirjoittajalta, ja ikäänkuin kärsimättöminä odotuksesta he polkivat permantoon täten antaen ulkona olijoille merkin astua sisälle ja samalla tällä melulla peittääkseen sisäänastujien askeleiden kopinan. – Don Abbondio oli niin kiinni kirjoitustouhussaan, ettei huomannut mitään muuta. Kuullessaan noiden neljän jalan kopinan Renzo tarttui Lucian käsivarteen, puristi sitä häntä rohkaistakseen ja astui sisälle vetäen häntä vallan vapisevana jälessään. He tulivat sisään aivan hiljaa, varpaisillaan, tuskin hengittäen, ja asettuivat veljesten taakse. Tällävälän Don Abbondio oli lopettanut kirjoituksensa ja luki sen tarkoin uudelleen läpi nostamatta katseitaan paperista. Sitten hän taittoi sen kokoon sanoen:

– No oletteko nyt tyytyväinen?

Hän otti toisella kädellä pois lasit silmiltä ja ojensi toisella paperin Toniolle, kääntäen ylös kasvonsa. Ojentaessaan kättään sitä ottaakseen Tonio väistyi sivulle ja antoi merkin Gervasolle, joka niinikään vetäytyi vastakkaiselle sivulle, ja ikäänkuin teatterin pikamuutoksen kautta Renzo ja Lucia ilmestyivät heidän väliinsä.

Don Abbondio tirkisti ensin eteensä, huomasi sitten tulijat, pelästyi, hämmästyi, suuttui, mietti, teki päätöksen. Kaiken tämän hän teki sillä aikaa kuin Renzo oli lausunut nämä sanat:

– Herra pastori, näiden todistajien läsnäollessa, tämä on minun vaimoni.

Tuskin hän oli sulkenut huulensa, kun Don Abbondio jo oli pudottanut kuitenkin, tarttunut lamppuun ja nostanut sen vasemmalla kädellään, oikealla kädellä raivokkaasti tempaissut pöytäliinan, joka kaasi permannolle kirjan, paperit, kirjoitusvehkeet ja hiekkakupin. Ja hypähtäen nojatuolin ja pöydän väliin hän oli lähestynyt Luciaa. Tyttö parka oli hennolla ja vallan vapisevalla äänellään ehtinyt sanoa: Ja tämä ... kun don Abbondio raa'asti heitti hänen päänsä ja kasvojensa yli pöytäliinan estääkseen häntä lausumasta loppuun sanottavaansa. Sitten hän äkkiä pudotti alas lampun, jota piti toisessa kädessään ja käytti tätä kokonaan peittääkseen tytön kasvot, niin että vähällä oli hänet tukehuttaa, ja huusi samalla kertaa täyttä kurkkua kuin haavoitettu sonni:

– Perpetua! Perpetua! Petosta! Apuun! Permannolla sammuva lamppu loi vaalean ja läähättävän valon Luciaan, joka ollen vallan tyrmistyneenä ei edes koettanut irtaantua ja näytti saviselta veistokuva-luonnokselta, minkä yli taiteilija on heittänyt kostean liinan. Kun valo oli kokonaan sammunut, Don Abbondio hellitti tyttöparan ja meni hapuillen etsimään ovea, joka johti sisähuoneeseen, löysi sen, astui sinne sisälle ja huusi yhä:

– Perpetua, petosta, apuun, ulos talostani, ulos talostani!

Toisessa huoneessa vallitsi täydellinen sekasorto: Renzo koetti saada papista kiinni hapuroiden käsillään sinne tänne pimeässä, ikäänkuin olisi ollut sokkosilla; hän saapui viimein viereisen huoneen ovele ja kolkutti sille huutaen:

– Avatkaa, avatkaa! Älkääkö pitkö niin suurta melua! Lucia kutsui Renzoa ääni tukehduksissa ja sanoi hänelle surkeasti ja rukoillen:

– Menkäämme pois, Jumalan nimessä.

Tonio konttasi nelinryömin permannolla etsien kuittiansa. Gervaso huusi ja hyppeli sinne tänne kuin riivattu ja etsien portaisiin johtavaa ovea, päästäkseen tästä pälkähästä ja pötkiäkseen tiehensä.

Keskellä tätä epäjärjestystä emme malta olla hetkistä viivähtämättä ja lausumatta erästä mietettä. Renzo, joka oli aiheuttanut koko tämän mellakan öiseen aikaan toisen asunnossa, hän, joka oli sinne tunkeutunut salaa ja joka nyt piti talon isäntää piirityksessä eräässä hänen asuntonsa huoneessa, tuntuu vallan sortajalta. Ja kuitenkin hän pohjaltaan oli sorrettu. Don Abbondio, joka oli yllätetty, pelästytetty ja ajettu pakosalle keskellä rauhallisia kotitoimiaan, saattaa näyttää uhrilta. Ja kuitenkin hän itse teossa oli vääryyden tekijä. Näin käy usein tässä matoisessa maailmassa ... tarkoitan seitsemännelätoista vuosisadalla.

Kun piiritetty huomasi, ettei vihollinen aikonut peräytyä taistelukentältä, hän aukaisi ikkunan, joka oli kirkolle päin ja alkoi huutaa minkä jaksoi:

– Avuksi, avuksi!

Oli mitä kaunein kuutamo-ilta. Kirkon ja siitä ulompana kellotapuln pitkä ja suippo varjo levisivät mustina, liikkumattomina ja selväpiirteisinä kirkonedustan kiiltävällä nurmikolla. Saattoi erottaa joka esineen melkein kuin keskellä päivää. Mutta silmäkantamalta ei voinut nähdä merkkiäkään elävästä olennot. Kiinni kirkon sivumuurissa ja juuri vastapäätä pappilaa oli pieni maja, viheliäinen koppi, missä suntio nukkui. Tämä oli herännyt oudosta huudosta, keikahti pystyyn vuoteellaan, nousi kiireesti, aukaisi pienen ikkunaluukkunsa, pisti ulos päänsä, silmät vielä puoleksi ummessa ja sanoi:

– Mikä on hätänä?

– Joutukaa, Ambrogio! avuksi! talossani on rosvoja! huusi Don Abbondio.

– Tulen heti paikalla, vastasi toinen.

Hän veti päänsä takaisin sisään, sulki ikkunansa ja vaikka vielä oli puoleksi unen pöpperössä ja enemmän kuin puoleksi pelästynyt, hän oli kädenkäänteessä keksinyt hätäkeinoon antaakseen apua enemmänkin kuin mitä häneltä oli pyydetty, ilman että hänen tarvitsi panna itseään alttiiksi tuolle mellakalle, oli se sitten millainen tahansa. Hän tempasi kiireissään housunsa vuoteensa jalkopäästä, pisti ne kainaloonsa kuin virkalakin, sitten hän nopeaan juoksi pieniä puuportaita alas, riensi kellotapuliiin; siellä oli kaksi kelloa, ja hän tarttui suuremman nuoraan ja rupesi soittamaan kuin hätäkelloa ainakin:

– Piu, pau, piu, pau!

Kylän asukkaat ponnahtavat istumaan vuoteillaan. Ladoissa nukkuvat palvelijat häristävät korviaan ja nousevat pystyyn.

– Mitä! Hätäkello! Tuli on irti? Varkaita? Rosvoja? Monet vaimot kehoittavat, rukoilevat miehiään pysymään alallaan ja antamaan naapurin juosta. Toiset nousevat vuoteiltaan ja rientävät ikkunan ääreen. Pelkurit ovat taipuvinaan naisten rukouksiin ja piiloittautuvat peitteiden alle. Uteliaimmat ja rohkeimmat lähtevät ulos, ottaen mikä heinähankonsa, mikä ampuma-aseensa, ja rientävät sinne, mistä hälinä kuuluu. Toiset tyytyvät pelkkään katselemiseen.

Mutta paljoa aikaisemmin kuin kaikki nämä ihmiset olivat valmiina, jopa ennenkuin he oikein olivat hereillä, oli melu saapunut toisten henkilöiden korviin, jotka valvoivat lähistössä ollen jalkeillaan ja hereillä, nimittäin palkkalais-rosvojen toisella puolen, Agnesen ja Perpetuan toisella. Kerromme ensin lyhyesti mitä tekivät edelliset alkaen siitä hetkestä, jolloin jätimme heistä toiset rappeutuneeseen majaan, toiset kyläravintolaan. Nämä jälkimäiset lähtivät sieltä niin pian kuin huomasivat kaikki ovet suljetuiksi sekä kadun ihmisistä tyhjäksi, olivat menevinään kauas, mutta hiipivät itse teossa ympäri kylää saadakseen varmuutta siitä, että kaikki asukkaat todella olivat vetäytyneet taloihinsa. Eivätkä he kohdanneet ainoatakaan elävää sielua eivätkä kuulleet vähintäkään melua. He kulkivat vielä hiljemmin Agnesen majapahasen edustalle, joka oli muita hiljaisempi, siellä kun ei enää ollut ketään sisällä. Sitten he menivät suoraa päätä yksinäisen talon raunioon ja ilmaisivat pomolleen, Harmaalle, urkintansa tulokset. Tämä laski heti päähänsä leveälierisen hatun, heitti hartioilleen näkinkengänkuorilla peitetyn vahakankaisen mekon, otti käteensä pyhissävaeltajan sauvan ja sanoi:

– Matkaan: hiljaa ja käskyjäni tarkaten.

Ja hän lähti etumaisena liikkeelle, ja muut seurasivat. Näin he vähässä ajassa saapuivat Agnesen majalle tietä pitkin, joka oli vallan vastakkainen sille tielle, jota myöten joukkio oli poistunut pappilaan, sekin kulkien retkeilylleen.

Harmaa pysäytti joukkonsa vähän matkan päähän majasta, meni yksin urkkimaan lähempää, ja kun oli huomannut, että kaikki oli autiota ja hiljaista majan ympärillä, hän kutsui esiin kaksi kätyreistään ja käski heidän hiiskumatta kiivetä pienen pihan muurin yli ja saavuttuaan alas pihalle kyyristyä piiloon aamulla huomaamansa hyvin tuuhean viikunapuun peittämään nurkkaan. Kun tämä

oli tapahtunut, hän kolkutti hiljaa ovele aikoen sanoa itseään eksyneeksi pyhiinvaeltaja paraksi, joka pyysi suojaa aamuun asti. Ei kukaan vastaa. Hän kolkuttaa hieman kovemmin; ei sittenkään vastausta. Silloin hän kutsuu esiin kolmannen rosvon, käskee hänen kiivetä pienelle pihalle samalla tavoin kuin kaksi edellistä ja lisäksi taitavasti sisältä avata ovensalvan, niin että sisällepääsy ja poislähtö olisi vapaa. Kaikki tämä pannaan toimeen tarpeellisen varovasti ja täysin onnistuneesti. Sitten Harmaa noutaa saapuville toiset, astuu sisälle heidän kanssaan, käskee heidän piiloittautua toisten luo, sulkee oven vallan hiljaa, asettaa sen sisäpuolelle kaksi vartijaa ja menee suoraa päätä alikerran ovele. Sillekin hän kolkuttaa; hän odottaa; turha on odotus. Hän aukaisee tämänkin oven mitä varovaisimmin. Ei kukaan sisältä kysy: kuka siellä? Ei kuulu mitään ääntä; kaikki käy vallan mainiosti. Siis: eteenpäin!

– Pst! – näin hän kutsuu viikunapuun takana olijoita ja astuu heidän kanssaan sisälle matalaan huoneeseen, missä aamulla niin vilpillisesti oli kerjännyt leipäpalaansa. Hän ottaa taskustaan taulapalan, tulukset ja tulikivilankaa ja sytyttää pienen lyhtynsä, astuu viereiseen huoneeseen nähdäkseen oliko siellä joku: ei ketään. Hän palaa, kulkee portaille johtavalle ovele, katselee, kuuntelee: hiljaista ja autiota. Hän jättää alikertaan kaksi muuta vartijaa, käskee seuraansa Grinapocon, Bergamon seudulta kotoisin olevan rosvon, jonka osana oli uhata, rauhoittaa, käskää, sanalla sanoen olla puhuja, jotta hänen murteensa saattaisi Agnesen luulemaan, että retkikunta oli tullut sieltäpäin. Tämä mies kintereillään ja toisten seuraamana Harmaa nousee portaita niin hitaasti kuin suinkin, sydämessään kiroten jokaista ratisevaa porrasta, jokaista rosvojen askelta, mikä synnyttää melua. Viimein hän on yläkerrassa. Siellä epäilemättä saalis piilee.

Hän tuuppaa hiljaa ovea, joka johtaa ensimmäiseen huoneeseen; ovi aukenee. Hän raoittaa sitä ja kurkistaa sisälle. Pimeys siellä sisällä on syvä. Hän kuuntelee, kuuluisiko sisältä kuorsautsa, hengitystä, liikuntaa: ei mitään. Siis: eteenpäin. Hän panee lyhdyn nenänsä alle nähdäkseen ilman että häntä nähdään, aukaisee oven selälleen ja huomaa suuren vuoteen. Hän hyökkää tämän vuoteen luo, mutta näkee sen olevan vallan järjestetyn ja koskemattoman, peitteen reunan huolellisesti käännetyn ja pielukselle lasketun. Hän kohottaa hartioitaan, kääntyy tovereidensa puoleen, antaa heille merkin, että aikoo mennä toiseen huoneeseen ja että heidän on häntä seuraaminen hiiskumatta. Hän menee sinne, menettelee kuin edellä ja saavuttaa saman kokemuksen. – Mitä hittoa kaikki tämä merkitsee? hän sitten sanoo ääneensä. Olisiko joku kirottu urkkija meidät ilmaissut?

Heti kaikki rupeavat paljoa vapaammin katselemaan ja tarkastamaan joka soppea ja panevat talon mullin mallin. Näiden ollessa kiintyneinä tähän hommaan, kaksi ulko-ovella valvovaa rosvoa kuulee pienten jalkojen askeleita, jotka tulevat maaseudulta päin kylään, jotka kääntyivät kylätielle, lähestyvät ja käyvät yhä kiireellisemmiksi. Rosvot luulevat että tulija, oli hän sitten kuka tahansa, kulkisi tietä edelleen. He eivät hiiskukaan, mutta ovat kuitenkin varuillaan. Mutta nuo askeleet pysähtyvätkin vallan oven eteen. Se oli Menico, joka isä Cristoforon lähettämänä tuli juosten ilmoittamaan molemmille naisille, että heidän kaikin mokomin oli paettava luostariin, sillä ... tiedätte jo miksi. Hän tarttuu säppiin kolkuttaakseen ovele, ja tuntee sen kädessään löysäksi, se kun on temmattu irti ja taitettu poikki. – Mitä tämä merkitsee? hän ajattelee ja tuuppaa ovea vallan pelästyneenä. Ovi aukenee, hän astuu askeleen eteenpäin hitaasti ja epäluuloisesti ja tuntee samassa silmänräpäyksessä miten kaksi kättä tarttuu häneen ja kuulee kahden kuiskaavan äänen, toisen oikealla ja toisen vasemmalla, sanovan hänelle uhkaavasti:

– Vaiti, tai olet kuoleman oma!

Poika päästää siitä huolimatta kimakan huudon. Silloin toinen rosvoista painaa leveän kämmenensä hänen suutaan vasten ja toinen heiluttaa suurta veistä, häntä peloittaakseen. Poika parka vapisee kuin haavanlehti eikä enää yritäkään huutaa. Mutta äkkiä kajahtaa toisaalta ja vallan toisenäänisenä ensimmäinen kellon lyönti, jota seuraa kokonainen kellonsoiton humina. Paha omatunto on pelkuri, sanoo milanolainen sananlasku. Kumpikin rosvo luuli kuulevansa noiden kellonlyöntien toistavan suku-, perhe- ja liikanimeänsä. He hellittävät Menicon käsivarren, vetävät omat kätensä kiireisesti pois, aukaisevat kädet ja suun levälleen, töllistävät toinen toistaan ja syöksyvät sisälle

taloon, missä pääjoukko on. Menico pötkii silloin tiehensä ja juoksee minkä jaksaa katu pitkin kellotapuliin päin, jossa varmasti arveli jonkun olevan.

Kellon kolkko ääni teki saman vaikutuksen toisiin roistoihin, jotka myllersivät taloa ylösalasin. He joutuivat ymmälleen, hajaantuivat, survaisivat kiireissä toisiaan, jokainen kun haki lyhintä tietä ovelle. Ja kuitenkin nämä kaikki olivat kokeneita henkilöitä, jotka olivat tottuneet vaaroja halveksimaan. Mutta heidän rohkeutensa lamautui epämääräisestä, oudosta vaarasta, jota eivät olleet voineet arvioida matkan päästä, ennenkuin se heidät yllätti. Harmaan oli turvautuminen koko käskyvaltaansa, jotta ei heidän poistumisensa olisi muuttunut hillittömäksi paoksi. Samoin kuin koira, joka paimentelee sikalaumaa, juoksee sinne tänne kootakseen hajaantuvia elukoita, tarttuen yhtä elukkaa korvasta ja palauttaen sen laumaan, tuupaten toista kuonollaan, haukkuen kolmannelle, joka samanaikaisesti etenee jonosta, – samoin vale-pyhiinvaeltaja raastoi tukasta yhtä rosvoista, joka jo oli lähellä kynnystä, ja veti hänet takaisin, palautti samoin nuijallaan kaksi muuta rosvoa, jotka niinikään lähestyivät kynnystä, kiroili toisille, jotka umpimähkään juoksivat sinne tänne, ja näin hänen onnistui koota heidät kaikki keskelle pientä pihaa.

– Seis, seis! Pistoolit käteen, tikarit valmiina, kaikki kiinni toisissaan, ja sitten lähdetään täältä liikkeelle. Kuka meille mitään mahtaisi, kun kaikki olemme näin yhteen sulloutuneina, te pöllöpäät! Mutta jos annamme pyydystellä itseämme yksitellen, niin talonpojatkin saavat meidät kiinni. Mikä häpeä! Heti paikalla minun taakseni, ja sulkekaa rivit! Tämän lyhyen kehoituspuheen jälkeen hän asettui heidän etunensä ja astui ensimmäisenä ulos. Maja oli, kuten olemme sanoneet, kylän toisessa päässä, Harmaa lähti kulkemaan tietä, joka johti lähiseutuun, ja kaikki toiset seurasivat häntä hyvin järjestyneinä.

Antakaamme heidän poistua ja palatkaamme hieman taapäin ajassa, mennäksemme Agnesen ja Perpetuan luo, jotka jätimme sinne pappilan nurkan taakse. Agnese oli koettanut poistaa Perpetuaa Don Abbondion asunnosta niin kauas kuin mahdollista; ja jonkun aikaa hänen juonensa oli hyvin onnistunut. Mutta äkkiä papin palvelijatar muisti jättäneensä oven auki ja tahtoi palata sinne. Eikä siinä ollut vastaan sanomista. Välttääkseen epäluulon herättämistä oli Agnesen täytynyt seurata hänen mukanaan, kuitenkin koettaen pysäyttää häntä joka kerta kuin näki hänen innostuvan kertomaan rauenneista avioliitoista. Hän teeskenteli kuuntelevansa Perpetuaa hyvin tarkkaavaisesti ja virkkoi tuon tuostakin, osoittaakseen että kuunteli mielenkiinnolla tai vilkastuttaakseen keskustelua: – Tietysti! Oh, nyt minä ymmärrän! Juuri niin, sehän on päivänselvää. Entä sitten, entä hän, entä te?

Mutta tämän ohella hän itseksensä piti vallan toista puhetta. – Joko he ovat tulleet ulos talosta, vai ovatko vielä sisällä? Olimmepa aika hölmöjä kaikki kolme, kun emme sopineet jostakin merkistä, joka ilmoittaisi minulle, milloin temppu on loppuun suoritettu. Totta tosiaan, aika tyhmyys. Mutta mikä on tehty, se on tehty. Parasta on nyt pidättää tätä hupakkoa niin kauan kuin suinkin voin. Pahimmassa tapauksessa se ei tuota muuta vahinkoa kuin hieman ajan hukkaa.

Täten, milloin pysähtyen, milloin astuen muutaman askeleen, nämä molemmat naiset olivat vähitellen lähestyneet Don Abbondion taloa, sitä kuitenkaan vielä näkemättä rakennuksen kulman vuoksi. Perpetua, joka oli saapunut kertomuksensa tärkeään kohtaan, oli antanut pysäyttää itsensä tekemättä vastustusta ja edes sitä huomaamatta, kun äkkiä kuultiin ylhäältä ilmaa viiltävänä ja suurta yön hiljaisuutta keskeyttävänä Don Abbondion ensimmäinen hätähuuto: – Avuksi! Avuksi!

– Taivas armahda! Mitä on tapahtunut? huusi Perpetua.

Ja hän tahtoi juoksujalassa rientää paikalle.

– Mitä? mitä? sanoi Agnese pidättäen häntä hameesta.

– Taivas armahda! ettekö kuullut? virkkoi toinen irtaantuen.

– Mitä? mitä? toisti Agnese tarttuen hänen käsivarteensa.

– Kirottu nainen! huudahti Perpetua tuupaten häntä päästäkseen irti.

Ja sitten hän alkoi juosta.

Samana hetkenä, kauempana, kimakampana ja tiheämpänä, kajahti Menicon korvia viiltävä huuto.

– Taivas armahda! huusi vuorostaan Agnese. Ja samassa hän rupesi juoksemaan toisen jälessä.

Tuskin olivat heidän tallukkansa liikkeellä, kun kirkonkello soi kerran, kahdesti, kolmasti, ja sitten ehtimiseen. Nämä kellon äänet olisivat olleet heille kannukseniskuja, jos sellaista enää olisivat tarvinneet, Perpetua, joka on toisesta muutaman askeleen edellä, saapuu ensin perille. Ja samassa kun hän aikoo syöksyä ovelle sitä avatakseen, tämä avataankin sisältä selkoselälleen, ja kynnykselle ilmaantuvat Tonio, Gervaso, Renzo ja Lucia, jotka löydettyään pimeässä portaat paistikkaan ovat syöksyneet niitä alas ja jotka kuullessaan hirvittävää kellonsoittoa täyttä vauhtia jo rientävät tiehensä.

– Mikä on hätänä? Mikä on hätänä? kysyi Perpetua vallan hengästyneenä molemmilta veljiltä, jotka vastasivat hänelle tuuppauksella ja livistivät tiehensä.

– Entä te? Kuinka? Mitä te täällä teette? hän sitten kysyi toiselta parilta, huomattuaan keitä olivat. Mutta nämäkin menivät matkoihinsa vastaamatta. Ja Perpetua, jolla oli kiire rientää sinne, missä hätä oli suurin, ei ruvennut enempää kyselemään, vaan hyökkäsi eteiseen ja juoksi hapuillen portaita kohti.

Nuori pari, joka yhä vaan ei ollut päässyt kihlausta pitemmälle, pysähtyi vallan Agnesen eteen, joka saapui hengästyneenä ja kovin levottomana.

– Siinähan te olette! hän sai vaivoin sanotuksi. Miten tämä on tapahtunut? Mitä tietää kirkonkello? Luulen kuulleen...

– Menkäämme pois, menkäämme kotia, sanoi Renzo, ennenkuin tulee väkeä.

Ja he läksivät liikkeelle, kun samassa paikalle saapui täyttä vauhtia juosten Menico, joka heidät tunki ja asettui heidän eteensä, ikäänkuin tukkiakseen heidän tiensä sekä sanoi, ääni puoleksi tukahtuneena:

– Minne menette! Takaisin! Tätä tietä, luostariin.

– Sinäkö se...? alkoi Agnese kysyä.

– Mitä on tapahtunut? kysyi Renzo.

Lucia, vallan tyrmistyneenä, vapisi ja oli ääneti.

– Piru on talossanne, vastasi Menico yhä vielä hengästyneenä. Minä heidät näin: he aikoivat minut tappa; isä Cristoforo sen minulle sanoi. Ja myöskin teidän, Renzo, niin hän sanoi, pitää mennä luostariin heti paikalla. Minäpä heidät näin. Jumalan kiitos, että tapaan teidät kaikki täällä. Kerron teille koko asian kun olemme päässeet ulos kylästä.

Renzo, joka paremmin kuin toiset oli säilyttänyt kylmäverisyytensä, ajatteli, että mitä tietä tahansa oli poistuttava täältä mitä pikimmin, ennenkuin ihmisiä saapui, ja että varminta oli tehdä mitä Menico neuvoi tai pikemmin käski, rajusti kuin pelästynyt ainakin. Sittenhän saattoi matkalla ja ulkopuolella mellakkaa ja vaaraa kysellä pojalta lähempää selitystä. – Kulje sinä edellä, sanoi hän pojalle. – Seuratkaamme häntä, virkkoi hän naisille. He kääntyivät päinvastaiseen suuntaan, kulkivat joutuin kirkolle päin, menivät kirkkomaan halki, missä Jumalan kiitos ei vielä ollut elävää sielua, poikkesivat kirkon ja Don Abbondion asunnon väliselle tielle, kulkivat ensimmäistä eteen sattunutta polkua, ja sitten joutuin pois kylästä maaseutuun.

Tuskin he olivat kulkeneet viittäkymmentä askelta, kun jo kyläasukkaita alkoi tulla kirkon edustalle; ja joukko kasvoi hetki hetkeltä. Kaikki nämä ihmiset katsoivat toisiaan silmiin. Jokaisella oli kysymys tehtävänä, ei kellään vastausta annettavana. Ensiksi saapuneet juoksivat kirkon ovelle; se oli suljettu. Sitten he riensivät kellotapulille, ja muuan heistä pisti päänsä sisään pienestä ikkuna-aukosta, jonkunmoisesta ampumakolosta, ja huusi sisälle: Mikä hiidessä on hätänä? Kun Ambrogio kuuli tämän tutun äänen, hän hellitti kellonköyden, hän kun alhaalla yhä lisääntyvästä metelistä saattoi päättää, että jo oli saapunut hyvästi väkeä, ja hän vastasi: – Tulenpa aukaisemaan. Hän puki kiireessä yllensä kainalossaan tuomansa vaatteet, juoksi sisäpuolelta kirkon ovelle ja aukaisi sen.

– Mitä tietää koko tämä meteli? – Mikä on hätänä? Missä se on? Kuka se on?

– Kuinka, kukako se on? sanoi Ambrogio, pitäen toisella kädellä kiinni oven puolikkaasta ja toisella pidellen kiireisesti ylleen pukemaansa nuttua. Kuinka? Ettekö siis tiedä? Herra pastorin luo on murtautunut rosvoja. Joutuin siis, lapsukaiseni, auttamaan!

Kaikki kääntyvät pappilaan päin, katselevat, lähestyvät sitä joukottain, katsovat uudelleen ylös, kuuntelevat. Kaikki siellä on hiljaista. Muutamat juoksevat tien puoleiselle ovelle: se on kiinni ja sisästä teljetty. He katsovat vielä kerran ylös. Ei yksikään ikkuna ole auki; ei kuulu vähintäkään ääntä.

– Kuka on siellä sisällä? Hoi, ohoi! Herra pastori! – Herra pastori!

Don Abbondio, joka huomattuaan sisääntunneiden paon oli vetäytynyt pois ikkunasta ja sulkenut sen, ja joka paraikaa torui puoliääneen Perpetuaa, joka oli jättänyt hänet yksin sellaisessa pulassa, kuuli nyt väkijoukon huudot ja huomasi välttämättömäksi palata ikkunan ääreen. Ja huomattuaan olevansa näin suurilukuisen auttajajoukon ympäröimä, hän katui sitä kutsuneensa.

– Mitä on tapahtunut? – Mitä teille on tehty? – Mitä ihmisiä ne olivat? – Missä he nyt ovat? – huusi viisikymmentä ääntä yhtä haavaa.

– Täällä ei enää ole ketään. Suuri kiitos vaivastanne. Voitte palata kotianne.

– Mutta keitä ne olivat? Mitä tietä ne kulkivat? – Mitä on tapahtunut?

– Huonoa väkeä, henkilöitä, jotka kuljeskelevat öisin. Mutta he ovat paenneet. Palatkaa kotianne. Kaikki on jo ohi. Toisen kerran kerron teille asian. Kiitän teitä sydämestäni.

Näin sanottuaan hän vetäytyi pois ja sulki ikkunan.

Tämän jälkeen muutamat alkoivat murista, toiset ilkkua, toiset kiroilla. Toiset taas tyytyivät nostamaan hartioitaan ja aikoivat lähteä tiehensä, kun äkkiä paikalle saapui muuan mies siihen määrin hengästyneenä, että tuskin sai sanaa suustaan. Tämä henkilö, joka asui melkein vastapäätä Agnesen majaa, oli herännyt melusta, oli mennyt ikkunan ääreen ja oli nähnyt vastaisella pihalla tuon rosvojen sekamelskan sinä hetkenä, kuin Harmaa ponnisteli kaikki voimansa heitä kootakseen. Hieman toinnuttuaan hän huusi:

– Mitä teette täällä, ystäväni? Eipä piru ole täällä, hän on tuolla tien pohjukassa, Agnese Mondellan talossa. Siellä sisällä on asestettuja miehiä, jotka näyttävät tahtovan tappaa erään pyhiinvaeltajan. Kuka tietää mikä piru se lienee?

– Mitä? – Mitä? – Mitä ihmeitä? – ja nyt alkaa meluava neuvottelu.

– Sinne täytyy mennä.

– Täytyypä se nähdä.

– Montako niitä on?

– Montako meitä on?

– Keitä ne ovat?

– Vouti! – Vouti!

– Olen tässä, vastaa vouti keskeltä väkijoukkoa. – Mutta teidän täytyy minua auttaa, ja jokaisen täytyy minua totella. Joutuin. Missä on suntio? Kelloja soittamaan siinä silmänräpäyksessä. Joutuin joku Leccoon noutamaan apujoukkoja. Kaikki tänne...

Toiset rientävät hänen luokseen, toiset pujahtavat taitavasti pois joukosta ja livistävät tiehensä. Melu oli jo suuri, kun saapui toinen kyläläinen, joka oli nähnyt rosvojen pakenevan kiireisesti. Tämä mies huusi vuorostaan:

– Tulkaa heti, ystäväni. Varkaita tai rosvoja, jotka pakenevat pyhiinvaeltaja mukanaan. He ovat jo ulkopuolella kylää. Joutuin heitä takaa-ajamaan.

Tämän uuden tiedon johdosta väkijoukko, odottamatta johtajansa määräyksiä, lähtee liikkeelle ja kaikki ryntäävät sekaisin suurta kylätietä pitkin. Mikäli joukkio etenee, moni etumaisista harventaa askeleensa, jää heistä jällelle ja sekaantuu pääjoukkoon; takimmaiseta taas kulkevat etunensä, ja viimein tämä järjestyksetön joukkio saapuu osoitetulle paikalle. Sisäänmurtaumisen jäljet olivat vielä tuoreet ja ilmeiset: tielle johtava ovi selko-selällään, salvat irti temmattuina; mutta rosvojoukko oli kadonnut. Astutaan pihalle, mennään majan ovelle; sekin on auki ja lukko murrettu. Kysytään: – Missä on Agnese, missä Lucia, missä pyhiinvaeltaja? Niin, missä on tuo pyhiinvaeltaja? Se oli Stefanon houreita koko tuo pyhiinvaeltaja. – Ei, ei, Calandrea näki hänet myös. – Hoi, pyhiinvaeltaja! – Agnese! Lucia! Ei kukaan vastaa. Heidät on ryöstetty, heidät on ryöstetty.

Muutamat äänet kohosivat ehdottaen, että rosvoja lähdetäisiin takaa-ajamaan; että tällainen oli julkeata, että olisi häpeä kylälle, jos mikä roisto tahansa saattoi näin rankaisematta tulla ryöstämään naisia, kuten haukka nuoria kanoja syrjäisestä ladosta. Uusi neuvottelu, ja entistä melukkaampi. Mutta joku – eikä saatu oikein tietää kuka se oli – levitti väkijoukkoon sen huhun, että Agnese ja Lucia olivat hakeneet turvaa toisesta talosta. Tämä huhu levisi nopeasti suusta suuhun, sitä uskottiin, eikä enää ollut puhuttakaan pakolaisten takaa-ajamisesta, väkijoukko hajaantui ja jokainen lähti levollisesti kotiansa. Siinä oli humua, kohinaa, oville lyötiin kolkuttimilla, saranat narisivat avattaessa, tuossa vilkkui lyhty, tuossa se taas katosi, kaikkialla ikkunoista kyseleviä naisia, tieltä vastaavia miehiä. Kun tie viimein oli jäänyt autioksi ja hiljaiseksi, keskustelut jatkuivat sisällä taloissa ja sammuiivat haukotuksiin, alkaen sitten uudelleen seuraavana aamuna.

Ei sattunut mitään uutta tapausta, paitsi seuraavaa: Kun vouti aamulla oli pellollaan, leuka nojaten käsiin, kädet lapion varteen, joka oli puoleksi työnnetty maahan, sekä jalka nojaten lapion terään, ja kun hän siinä märehti kuluneen yön salaperäisiä tapauksia ja kun hän parhaallaan arvioi, mitä häneltä vaadittiin ja mikä oli hänen velvollisuutensa tehdä, näki hän tulevan luokseen kaksi sangen rotevaa miestä, pitkätukkaista kuin kaksi ensimmäisen hallitsijapolven frankkilaista kuningasta, ja muuten vallan niiden kahden henkilön näköistä, jotka viisi päivää aikaisemmin olivat puhutelleet Don Abbondiota, kunhan vaan eivät olleetkin juuri samat. Nämä henkilöt käyttäytyivät vielä epäkohteliaammin ja teroittivat voudin mieleen että hänen visusti piti varoa antamasta tietoa pormestarille kuluneen yön tapahtumista ja sanomasta totuutta siinä tapauksessa, että häneltä niitä tiedusteltaisiin. Lisäksi he käskivät hänen tarkoin pitämään suunsa ja olemaan rohkaisematta talonpoikain laverteluja, jos hänelle oli mieluista kuolla luonnollisella tavalla.

Pakolais-ystävämme astuivat jonkun aikaa ripeästi eteenpäin sanaakaan lausumatta. Milloin toinen, milloin taas toinen kääntyi katsomaan, seurasiko heitä kukaan. Kaikki he olivat paon, mielenliikutuksen ja levottomuuden väsyttämät ja lamassa huonon onnensa aiheuttamasta surusta ja uuden tuntemattoman vaaran aavistuksesta. Heidän aavistustaan enensi vallan kuin heidän kintereillään soiva alituinen kirkonkellon ääni, joka käyden yhä kumeammaksi ja epäselvemmäksi kuta pitemmälle heidän matkansa kului, samalla tuntui muuttuvan kolkommaksi ja synkemmäksi. Viimein se vallan taukosi. Kun he nyt olivat seudussa, joka oli kaukana ihmisasunnoista ja kun eivät ympärillään enää kuulleet mitään ääntä, he harvensivat askeleensa. Agnese hengitti syvään ja katkaisi ensimmäisenä hiljaisuuden kysyen Renzolta, miten tuo seikka oli tapahtunut, ja tiedustellen Menicolta, minkä pirun hän oli nähnyt Agnesen majassa. Renzo kertoi muutamin sanoin surkean tarinansa. Sitten he kaikki kolme kääntyivät pojan puoleen, joka heille kertoi tarkemmin isä Cristoforon tiedonannon sekä mitä itse oli nähnyt ja minkä vaaran alaisena oli ollut. Tämä kaikki vaan vahvisti mainittua tiedonantoa. Kuuntelijat ymmärsivät siitä enemmän kuin mitä Menico oli tietänyt heille kertoa. Tämä uusi kokemus tuotti heille uuden kauhunväristyksen; kaikki kolme pysähtyivät hetkeksi keskelle tietä ja vaihtoivat kammonkatseen. Sitten he ikäänkuin yhteisestä sopimuksesta laskivat kätensä, mikä pojan päälle, mikä leualle, mikä olalle, ikäänkuin häntä hyväilläkseen ja ääneti kiittääkseen siitä, että hän heille oli ollut suojelusenkeli, osoittaakseen hänelle tuntemaansa hellyyttä ja melkein pyytääkseen häneltä anteeksi hänen kestävänsä tuskaa ja vaaraa, jonka alaisena oli ollut heidät pelastaakseen.

– Palaa nyt kotia, jotta eivät vanhempasi kauempaa olisi huolissaan sinun tähtesi, sanoi hänelle Agnese. Hän muisti samassa luvanneensa pojalle pari kolikkoa; nyt hän otti esiin neljä, pani ne hänen käteensä ja sanoi:

– En tällä hetkellä voi antaa sinulle enempää; mutta rukoile hyvää Jumalaa, että pian saamme toisemme jälleen tavata, ja silloin...

Renzo antoi hänelle vallan uuden hopearahan ja teroitti hänen mieleensä, ettei hän mitään virkkaisi kellekään siitä tehtävästä, jonka oli saanut kapusiinilais-munkilta. Lucia hyväili häntä uudelleen, sanoi hänelle hyvästi liikutetuin äänin, poika kiitti heitä hetyneenä ja palasi takaisin.

Nuo kolme vaeltaja parkaa jatkoivat matkaansa, naiset edellä, Renzo heidän jälessään, ikäänkuin heidän turvavartionaan. Lucia painautui vasten äitinsä käsivartta ja vältti taitavasti ja

lempeästi sitä apua, jota nuorukainen tarjosi hänelle tämän raivaamattoman tien vaikeissa kohdissa. Ja keskellä tätä hätää kainosteli sitä, että oli rohjennut olla niin kauan ja tuttavallisesti yksin hänen kanssaan, vaikka olikin hetki hetkeltä odottanut tulevansa hänen puolisokseen.

Kun nyt tuo unelma niin tuskallisesti oli haihtunut, hän katui menneensä liian pitkälle ja muiden huoliensa lisäksi hän tunsu huolen väreitä siitä häveliäisyydestä, joka ei synny syyllisyyden tietoisuudesta, vaan siitä siveydestä, joka on itsetiedoton ja lapsen pelon kaltainen, mikä tuntee kauhua pimeässä, tietämättä mistä syystä.

– Entä kotimme? virkkoi äkkiä Agnese.

Vaikka se huoli, joka hänestä puristi esiin tuon huudahduksen, olikin täysin oikeutettu, eivät toiset vastanneet mitään siitä yksinkertaisesta syystä, ettei kumpikaan kyennyt antamaan hänelle tyydyttävää vastausta. He jatkoivat vaellustaan vaieten, ja hetkeä myöhemmin saapuivat pienelle luostarin kirkon edessä olevalle pihalle.

Renzo lähestyi kirkon ovea ja raoitti sitä hiljaa. Ovi aukeni heti, ja raosta sisään pilkoittava kuu valaisi isä Cristoforon kalpeat kasvot ja hopeaisen parran; hän seiso siinä odottaen. Huomattuaan ettei ketään kutsutuista puuttunut hän sanoi: – Jumala olkoon kiitetty; ja hän viittasi heille tulemaan sisälle. Hänen vieressään oli toinen kapusiinilais-munkki ja suntio, jonka Cristoforo hartaasti pyytämällä ja pitkien selitysten avulla oli saanut valvomaan kanssaan, jättämään kirkon oven auki ja ovella odottamaan noita vainottuja raukkoja sekä päästämään heidät sisälle. Munkin vaikutusvalta ja hurskauden maine tässä oli ollut tarpeen, jotta suntio taipui tällaiseen sääntöjen vastaiseen tekoon, joka jo itsessään oli hankala, ja lisäksi vaarallinen. Pakolaisten astuttua sisälle isä Cristoforo sulki jälleen oven hiljaa. Silloin suntio ei enää voinut itseään hillitä. Hän vei munkin syrjään ja mutisi:

– Mutta arvoisa isä! yöllä, kirkossa naisten seurassa ... sulkea ... säännöt ... mutta ... arvoisa isä! Ja hän pudisti päätään.

Sillävälin kuin hän mutisi näitä katkonaisia sanoja, isä Cristoforo ajatteli:

– Kaspas vaan! Jos olisi kysymys jostakin takaa-ajetusta rosvosta, niin veli Fazio ei ollenkaan panisi vastaan; mutta viatonta tyttöparkaa, joka on päässyt suden kynsistä ... *Omnia munda mundis!*⁵ hän sitten sanoi nopeasti kääntyen veli Fazion puoleen, eikä ajatellut ettei mies ymmärtänyt latinaa. Mutta juuri tuo latinalainen lauselmä teki vaikutuksensa. Jos veli Cristoforo olisi ruvennut tuomaan esiin järkiperusteita, ei suntiolta olisi puuttunut vastasyitä, ja taivas tiesi miten asia silloin olisi voinut päättyä, Mutta noiden outojen sanojen kaikuessa, joiden merkitys oli niin salaperäinen ja jotka lausuttiin niin päättäväisesti, tuntui suntiosta, kuin olisi niihin sisältynyt kaikkien hänen epäilyksiensä ratkaisu. Silloin hän rauhoittui ja virkkoi:

– Hyvä! Tehän ymmärrätte asian paremmin kuin minä.

– Oh! Voitte luottaa minuun, vastasi isä Cristoforo. Ja alttarin edessä palavan himmeän lampun valossa hän lähestyi pakolaisia, jotka odottaessaan olivat tuskallisen epävarmuuden valloissa, ja sanoi heille:

– Lapsukaiseni, ylistäkää Herraa, joka on pelastanut teidät suuresta vaarasta. Ehkä juuri tällä hetkellä...

Ja nyt hän alkoi heille selittää lähemmin sitä niukkaa sanaa, jonka oli heille lähettänyt nuorta viestintuojaa myöten. Sillä hän ei aavistanutkaan, että he asiasta tiesivät enemmän kuin hän itse, ja hän kuvitteli, että Menico oli tavannut heidät ennen rosvojen tuloa levollisesti kunkin kotonsa turvissa. Ei kukaan hennonnut häneltä poistaa hänen harhaluuloaan, ei edes Lucia, joka kuitenkin tunsu salaista omantunnon soimausta teeskennellessään moisen miehen edessä. Mutta olihan tämä juonien ja teeskentelyjen yö.

– Tämän jälkeen, hän jatkoi, huomaatte selvästi, lapsukaiseni, ettei kotikylä tällä haavaa tarjoa teille mitään turvallisuutta. Ja kuitenkin se on kotiseutuanne, missä olette syntyneet, ettekä siellä ole tehneet pahaa kellekään. Mutta Jumala niin tahtoo. Tämä on koettelemus, lapseni; kestäkää

⁵ Kaikki on puhdasta puhdasmieliselle.

se kärsivällisesti, uskovaisen tavoin, napolisematta, ja olkaa varmat siitä, että vielä kerran tulette pitämään itseänne onnellisina siitä, mikä teille tapahtuu tänään. Olen hankkinut teille tyyssijan näitä ensi aikoja varten. Toivon, että pian voitte vaaratta palata kotianne. Mutta mitä tapahtuneekin, niin Jumala on parhaalla tavalla pitävä teistä huolta. Ja minä koetan, siitä voitte olla varmat, voimieni mukaan saattaa itseni sitä armoa ansainneeksi, jota hän on osoittanut valitessaan minut tätä avuntyötä toteuttamaan, jonka hän tahtoo myöntää teille hädänalaisille ihmisparoilte. Te, hän jatkoi, kääntyen molempien naisten puoleen, voitte pysähtyä – han. Siellä olette tarpeeksi turvissa kaikelta vaaralta, ettekä myöskään ole varsin kaukana omasta kodistanne. Tiedustelkaa siellä meidän luostariamme, kyselkää luostarinjohtajaa ja antakaa hänelle tämä kirje. Hän on oleva teille toinen isä Cristoforo. Ja sinunkin, Renzo, pitää tällä hetkellä paeta toisten ja omaa raivoa. Vie tämä kirje isä Bonaventura de Lodille, meidän veljeskuntamme Milanon itäportilla sijaitsevaan luostariin. Hän on hyödyttävä sinua kuin oma isä, hän antaa sinulle toiminnanohjeen, hän hankkii sinulle työtä kunnes saatat levollisena palata tänne elämään. Menkää nyt järven rannalle Bionen laskun kohdalle, tuon tulvillaan olevan ryöppyjoen, joka on vähän matkan päässä luostarista. Siellä näette rantaan kiinnitetyn venheen. Kun sanotte: – Venhe, niin teiltä kysytään: – Ketä varten? Vastatkaa silloin: – San Francesco. Silloin teidät otetaan tähän veneeseen, ja soudetaan toiselle rannalle, missä tapaatte rattaat, jotka vievät teidät suoraa päätä – han.

Ken kysyisi, miten isä Cristoforo oli voinut niin pian saada käytettäväkseen nämä kulkuneuvot maalla ja vesillä, osoittaisi, ettei hänellä ole aavistustakaan siitä, mihin siihen aikaan kykeni kapusiinilainen, ja lisäksi sellainen, jota kaikki pitivät pyhimyksenä.

Jäljellä oli vielä viimeinen huoli: huolehtiminen noiden kahden talon vartioimisesta. Munkki sai niiden avaimet ja lupasi antaa ne niiden henkilöiden huostaan, jotka Renzo ja Agnese hänelle mainitsivat. Antaessaan avaimensa viimeainittu päästi syvän huokauksen muistellessaan, että talo pahaisessaan tällä hetkellä olivat ovet selkiselällään, että piru siellä oli mellastanut, sekä ihmetellessään, mitä siinä enää saattoi olla vartioitavaa.

– Ennen lähtöänne, sanoi isä Cristoforo, rukoilkaamme kaikki yhdessä Herraa, jotta hän olisi mukananne tällä matkalla ja alati, ja ennen kaikkea, jotta hän myöntäisi teille pyrkimyksen tahtoa samaa, mitä hän itse on tahtonut.

Näin sanottuaan hän polvistui keskelle kirkkoa, ja kaikki muut tekivät samoin. Sittenkuin he muutaman hetken olivat rukoilleet hiljaa, lausui munkki hiljaisella, mutta selvällä äänellä seuraavat sanat:

– Rukoilemme sinua, Jumalani, myöskin tuon onnettoman puolesta, joka on saattanut meidät tähän äärimäiseen hätään. Emme ansaitsisi sinun armoasi, ellemme sitä sydämemme pohjasta rukoilisi hänellekin; tarvitseehan hän sitä niin suuresti. Meillä on ahdistuksessaamme yksi lohdutus, nimittäin että vaellamme sinun osoittamaasi tietä. Me saatamme tarjota sinulle kärsimyksemme uhrin tavoin, ja niistä tulee meille ansio sinun tykönäsi. Mutta hän on sinun vihollisesi. Oi tuota onnetonta! Hän kapinoi sinua vastaan. Herra, sääli häntä, liikuta hänen sydäntänsä, palauta hänet armoihisi ja suo hänelle kaikkea sitä hyvää, mitä saatamme itsellemme toivoa.

Sitten hän nousi kuin kiireissään oleva ainakin ja sanoi:

– Matkaan siis lapseni, ei ole aikaa hukattavissa. Suojelkoon teitä Jumala ja seuratkoon teitä hänen hyvä enkelinsä. Menkää!

He lähtivät liikkeelle sellaisen mielenliikutuksen valtaamina, joka ei löydä sanoja, mutta joka ilmaisee itsensä ilman niitäkin, ja munkki lisäsi ääni liikutuksesta värähtelevänä:

– Sydämeni sanoo minulle, että pian näemme toisemme jälleen.

Epäilemättä sydämellä aina on jotain sanottavaa tulevista asioista sille, joka sen ääntä kuuntelee. Mutta mitä sydän itse teossa tietää? Tuskin mitään edes siitä, mikä jo on tapahtunut.

Vastausta odottamatta isä Cristoforo poistui kiireisesti. Matkamiehemme astuivat ulos kirkosta, ja veli Fazio sulki oven sanoen heille hyvästi äänessä mielenliikutusta, joka hänetkin oli vallannut. He kulkivat hitaasti rannalle, joka heille oli neuvottu. Siellä näkivät venheen, johon astuivat annettuaan

ja kuultuaan tunnussanan. Soutaja survaisi airoaan rantaan ja lykkäsi veneen vesille. Sitten hän tarttui toiseen airoon ja souti järven selälle vastakkaista rantaa kohti. Ei puhaltanut heikoinkaan tuulenhenkäys. Järvi uinaili tyynenä ja tasaisena, ja sen pinta olisi näyttänyt liikkumattomalta, ellei kuu ylhäältä taivaalta olisi siihen heijastanut kiemurtelevaa kuvaansa. Ei kuulunut muuta kuin vitkallisen mainingin kumeata loisketta rannan somerikkoo vastaan ja kaukaisempaa veden kohinaa, joka ahtautui sillan pylväiden väliin sekä molempien airojen tahdikasta pulausta, kun ne halkoivat järven siintävää pintaa, kohosivat siitä vettä valuen, taas heti siihen upotakseen. Venheen uurtama vesi, joka taas valui kokoon peräkeulan takana, piirsi järvenpintaan värehtivän vaon, joka eteni etenemistään rannasta. Hiljaiset venheessä kulkijat katselivat kääntyneinä taaksepäin vuoria ja kuun valaisemaa maisemaa, jota siellä täällä verhosivat tiheät varjot. Saattoi eroittaa kylät, talot, majat. Don Rodrigon linna, josta kohosi ilmoille neliskulmainen torni, hallitsi vuorisen niemekkeen juurelle kasaantuneita majoja ja näytti pahantekijältä, joka seisoo pimeässä keskellä maassa nukkuvia ihmisiä, ja joka tuumii jotain rikosta. Lucia huomasi sen ja vavahti kauhusta. Sitten hän siirsi katseensa vuoren rinteeltä kotikyläänsä, katsoi tarkasti sen toista päätä, huomasi pienen kotitalonsa, viikunapuun tuuhean latvan, joka pisti esiin pihan aitausmuurista, ja huoneensa ikkunan. Ja istuen siinä venheen perässä hän nojasi päätänsä käsivarteensa, ikäänkuin uinahtaakseen, ja alkoi itkeä salaa.

Hyvästi vuoret, jotka sukellatte esiin vedenpinnasta ja nostatte taivasta kohti epätasaiset huippunne, niin tutut sille, joka on varttunut teidän keskellänne; hän kantaa kuvaanne yhtä syvästi mieleen painuneena kuin rakkaimpien ystävien piirteet. Hyvästi kosket, joiden kohinan hän eroittaa ja tuntee yhtä hyvin kuin kotoisten äänien kaiun. Hyvästi valkoiset ja sirot kylät, siroitettuina vuorten rinteille kuin lammaslaumat vihreille laiturille. Hyvästi! Kuinka sydäntä raateleva on ero sille, jonka syntyneenä ja liikkuneena keskellänne on pakko teidät jättää! Sekin, joka teistä poistuu vapaaehtoisesti, viehättyneenä siitä varallisuudesta, jota toivoo muualla saavuttavansa, huomaa sinä tuskallisena hetkenä kultaisten rikkausunelmiensa menettävän loistavuuttaan. Hän ihmettelee itse että on hennonnut tehdä lähtöpäätöksen ja olisi valmis palaamaan takaisin, ellei ajattelisi mahdollisuutta kerran palata rikkaana. Kuta kauemmaksi hän astuu tasankoa, sitä taajemmin hänen katseensa väsyneenä ja ikävystyneenä kääntyy pois tästä äärettömästä yksitoikkoisuudesta. Ilma tuntuu hänestä raskaalta ja tukehuttavalta. Hän kulkee synkkänä ja hajamielisenä sisälle meluaviin kaupunkeihin; taloihin liittyvät talot, uusiin katuihin päättyvät kadut tuntuvat estävän häneltä hengityksen. Ja katsellessaan näitä taloja, jotka herättävät muokalaisten ihailun, hän ajattelee rauhattoman kaihoavana pientä kotikylänsä peltoa ja pientä taloa, johon jo aikoja sitten on kääntänyt katseensa ja jonka toivoo omistavansa sinä päivänä kun rikkaana palaa kotivuoristoonsa.

Mutta mitä sanoa henkilöstä, joka ei koskaan ole lähettänyt edes haihtuvaa lähtöpöydettä noiden huippujen tuolle puolen, joka on sijoittanut niiden kehystämän taivaanrannan sisäpuolelle kaikki tulevaisuuden suunnitelmansa ja jonka äkkiä karkoittaa kauas niistä häijyn irstas voima? – Henkilöstä, joka yhtä haavaa temmattuna pois kaikkein rakkaimmista tehtävistään ja häiriytyneenä kaikkein viehkeimmissä toiveissaan, hylkää nämä vuoret mennäkseen tapaamaan outoja ihmisiä, joita ei koskaan ole halunnut tuntea, ja joka ei edes mielikuvituksessaan näe haamoittavan paluuhetkeä? Hyvästi, pieni talo, hellä tyyssija, missä hän keskellä työn touhinaa, sisäisesti salaisen ajatuksen ahdistamana oppi eroittamaan muiden askelista sen henkilön askeleet, jota odotti ollen salaperäisen mielenliikutuksen valloissa! Hyvästi talo, vielä tänä hetkenä vieras, mutta jota on niin usein ohikulkiessaan salaa ja hieman punastuen katsellut ja mihin hänen mielikuvituksensa sijoitti rauhallisen ja pysyvän puoliso-olopaikan! Hyvästi kirkko, missä hänen sielunsa niin monasti oli virkistynyt hartauden harjoittamisesta, missä oli päätetty toimeenpanna jo valmistettu tuleva pyhä meno, missä sydämen salainen huokaus juhlallisesti oli siunattava ja missä lempi hänelle oli määrättävä ja pyhäksi julistettava! Hyvästi! Mutta hän, joka ihmiselle lahjoittaa niin paljon iloa, on kaikkialla, eikä koskaan tuota lapsilleen surua muun vuoksi, kuin valmistaakseen heille suurempaa ja varmempaa iloa.

Tämäntapaiset, elleivät vallan tällaiset, olivat Lucian ajatukset. Ja jotenkin samanlaiset olivat kahden toisen pakolaisen ajatukset, sillävälin kuin venhe kantoi heitä lähemmäksi Addan oikeata rantaa.

YHDEKSÄS LUKU

Tärähdys, joka syntyi, kun venheen kokka syöksyi rantaan, herätti Lucian surullisista mietteistään. Hän pyyhki salaa kyyneleensä, jotka valelivat hänen kasvojaan ja nousi kuin vastikään unesta herännyt. Renzo astui maihin ensimmäisenä ja ojensi sitten kätensä Agneselle, joka rannalle noustuaan vuorostaan ojensi kätensä tyttarelleen; sitten kaikki kolme alakuloisina kiittivät soutajaa.

– Ei kestä, olemmehan täällä matoisessa mailmassa auttaaksemme toinen toistamme, hän virkkoi.

Ja hän veti pois kätensä melkein kammoten, ikäänkuin häntä olisi kehoitettu varastamaan, kun Renzo koetti siihen pistää muutamia niistä lanteista, jotka hänellä sattumalta oli mukanaan, hän kun oli edellisenä iltana ottanut ne kotoaan siinä aikeessa, että jalomielisesti olisi palkinnut Don Abbondion, sittenkuin tämä, joskin vasten tahtoaan, olisi tehnyt hänelle toivotun palveluksen. Rattaat olivat siinä odottamassa; ja heitä niinkään odottava ajuri tervehti kolmea matkamiestämme, pyysi heitä nousemaan rattaille, kehoitti eläintä lähtemään liikkeelle, läjähytti ruoskallaan, ja niin lähdettiin matkaan.

Tekijämme ei kuvaa tätä yöllistä matkaa, jättää mainitsematta seudun, jota kohti matkasi tämä pieni joukkue, jopa suorastaan selittää, ettei tahdo sitä mainita. Ne tapahtumat, jotka seuraavat, paljastavat meille pian tämän vaiteliaisuuden aiheen. Lucian kohtalo tässä olopaikassa liittyy erään henkilön salaperäisiin elämänvaiheisiin; tämä henkilö oli perheen jäsen, joka perhe, mikäli saattaa arvostella, siihen aikaan, jolloin tekijä kirjoitti, oli hyvin mahtava. Tehdäkseen selkoa tämän henkilön omituisesta menettelystä, joka on yhteydessä tämän kertomuksen kohdan kanssa, on hän huomannut tarpeelliseksi lyhykäisesti kertoa hänen aikaisemmat elämänvaiheensa; ja tuon henkilön perheellä on niissä oleva osa, johon jokainen on tutustuva jatkaessaan kertomuksemme lukemista. Mutta sen, minkä tuon miesparan varovaisuus on tahtonut meiltä salata, on meidän valppautemme onneksi saattanut meidät löytämään toisaalta.

Muuan milanolainen historioitsija,⁶ jolla on ollut mainittavana tuo henkilö, ei tosin tuo esiin mitään henkilön eikä seudun nimeä, mutta sanoo viimemainitusta, että se oli vanha ja tunnettu kauppa, jolta ei kaupungiksi puuttunut muuta kuin nimi. Toisessa kohdassa hän sanoo, että sen läpi virtaa Lambro joki, ja vielä toisessa, että se on arkkipiispan olopaikka. Näistä viittauksista päätimme, että tässä epäilemättä tarkoitetaan Monzaa. Yhtä helppoa on meidän tehdä päteviä johtopäätöksiä tuon henkilön perhenimen suhteen. Mutta vaikka tämä suku, jota tarkoitamme, aikoja sitten on sammunut, jätämme kernaammin sen nimen mainitsematta, me kun emme tahdo edes vainajia loukata, ja kun lisäksi tahdomme jättää oppineille tutkimuksen aihetta.

Matkustajamme saapuivat Monzaan hieman auringonnousun jälkeen. Ajuri pysäytti hevosen majatalon oven eteen, näytti tuntevan paikkakunnan ja olevan isännän tuttava. Hän tilasi heille huoneen ja saattoi heidät sinne sisälle. Kiitokset sanottuaan Renzo koetti saada ajurin vastaanottamaan jotain maksua vaivoistaan. Mutta hänellä, samoin kuin soutajalla, oli kaukaisempi ja runsaampi palkinto mielessä; hänkin veti pois kätensä, ja ikäänkuin paeten hän juoksi hevostaan hoitelemaan.

Kuvaamamme illan ja sellaisen yön jälkeen, jota jokainen voi itselleen kuvitella ja jonka olivat viettäneet surullisten ajatustensa hereillä pitäminä, yhä peläten kohtaavansa jotain ikävää sattumaa ja samalla ollen syksyn tuultakin kylmemmän aamuviiman henkäyksien alaisina ja epämukavien rattaiden tärisyttäminä, joiden tiheät jatkähykset armottomasti herättivät matkustajat joka kerta kun uni juuri alkoi heitä vallata – kaiken tämän jälkeen heistä tuntui sängen miellyttävältä viimeinkin päästä lepäämään penkille, joka ei liikkunut, ja huoneeseen, vaikka kaikki tämän mukavuus olikin vaatimatonta laatua. Siellä he söivät yhdessä sellaisen aterian, jommoista kallis aika salli; heidän

⁶ Josephi Ripamontii. *Historiae Patriae*, Dedicadis V, Lib. VI, Cap. III, pag. 358 et seq.

varansa olivat niukat, varsinkin kun täytyi säästää epävarman tulevaisuuden varalle, ja heidän ruokahalunsa oli vähäinen. Kaikki kolme, toinen toisensa jälkeen muistivat sen juhla-aterian, jonka olivat aikoneet toimeenpanna pari päivää aikaisemmin, ja jokainen päästi vuorostaan huokauksen. Renzo olisi tahtonut viipyä siellä koko päivän nähdäkseen naisten olevan turvissa sekä tehdäkseen heille ensi palvelukset. Mutta munkki oli painanut näiden mieleen, että he heti kehoittaisivat Renzoa jatkamaan matkaansa. He toivat siis esiin tämän kehoituksen sekä joukon muita syitä: että nimittäin ihmiset alkaisivat juoruta, että ero olisi sitä tuskallisempi, kunta pitemmälle se lykättäisiin, että hän saattoi pian tulla tuomaan ja kuulemaan uutisia; kaiken tämän johdosta nuori mies päätti lähteä matkaan. Jokainen kohdastaan teki kaikki tarpeelliset sopimukset. Lucia ei salannut kyyneleitään; Renzo sai vaivoin pidätetyksi omansa, ja puristaen vahvasti Agnesen kättä hän sanoi tukahdetuin äänin:

– Näkemiin!

Ja hän läksi matkaan.

Nuo molemmat naiset olisivat pian joutuneet neuvottomuuteen, ellei heillä olisi ollut tuo hyvä ajuri, joka oli saanut tehtäväkseen viedä heidät luostariin, antaa heille kaikki tiedot ja tarjota heille kaikkea sitä apua, mitä saattoivat tarvita. Hänen opastaminaan he siis kulkivat luostariin, joka, kuten jokainen tietää, oli ulkopuolella Monzaa – siis varsin lyhyt kävely. Heidän saavuttuaan portille, ajuri veti kellonnuorasta ja kutsutti paikalle luostarinjohtajan. Tämä ilmestyi ja vastaanotti kirjeen.

– Kas, veli Cristoforo! hän virkkoi tunnettuaan käsialan. Hänen äänensä väre ja kasvojensa ilme ilmaisivat selvästi, että hän siinä lausui hyvän ystävän nimen. Luonnollisesti isä Cristoforo tuossa kirjeessä oli mitä lämpimimmän suositellut noita kahta naista ja hyvin tunnollisesti kertonut heidän asiansa, sillä johtaja antoi tuon tuostakin hämmästyksen ja paheksumisen merkkejä. Ja kohottaessaan katseensa kirjeestä hän loi ne naisiin ilmein, jotka samalla tiesivät sääliä ja asianharrastusta. Luettuaan kirjeen hän oli hetken aikaa ajatuksiinsa vaipuneena. Sitten hän virkkoi itsekseen:

– Ei ole ketään muuta kuin aatelisneiti, jos hän tahtoo ottaa suojelukseensa...

Tämän jälkeen hän vei Agnesen syrjään muutaman askeleen päähän pienelle luostarin edessä olevalle pihalle ja kyseli häneltä muutamia seikkoja, joihin sai vastaukset. Sitten hän palasi Lucian luo ja sanoi:

– Ystäväni, yritän ja toivon voivani hankkia teille varmemman ja kunniallisemman tyyssijan siksi kunnes Jumala tehokkaammin on huolehtinut turvallisuudestanne. Tahdotteko tulla kanssani?

Naiset ilmaisivat kunnioittavasti myöntävänsä ja munkki jatkoi:

– Tulkaa kanssani aatelisneiden luostariin. Pysytelkää kuitenkin muutaman askeleen päässä minun takanani, sillä ihmiset ovat niin valmiit juoruamaan, ja Herra tietää, mitä juttuja siitä syntyisi, jos nähtäisiin luostarinjohtajan kulkevan kaduilla nuoren ja kauniin tytön ... naisten seurassa piti sanomani.

Näin puhuttuaan hän läksi astumaan edelle. Lucia punastui; ajuri hymyili katsellessaan Agnesea, jonka suu niinikään kääntyi salaiseen hymyilyyn. Sitten nämä kolme henkilöä munkin päästyä vähän matkaa heistä edelle, alkoivat hekin astua, pysytellen hänen jälessään noin kymmenen askeleen päässä. Silloin naiset kysyivät ajurilta, mitä eivät olleet rohjenneet kysyä luostarinjohtajalta, nimittäin kuka oli aatelisneiti.

– Aatelisneiti, näin hän vastasi, on nunna; mutta ei tavallinen nunna. Ei hän silti ole mikään abbedissa; sillä sanotaanpa hänen olevan erittäin nuoren; mutta hän on hyvin vanhaa aatelia, ja hänen esivanhempansa olivat hyvin vaikutusvaltaisia henkilöitä, Espanjasta kotoisin, mistä kaikki maailman mahtavat tulevat. Ja sentähden häntä sanotaan aatelisneideksi, millä tahdotaan osoittaa, että hän on jalosukuinen nunna. Ja kaikki tällä seudulla mainitsevat häntä tällä nimellä, he kun arvelevat, ettei tässä luostarissa koskaan ole ollut niin ylhäistä henkilöä. Tämän naisen nykyiset sukulaiset, jotka asuvat Milanossa, ovat hyvin vaikutusvaltaisia ja henkilöitä, jotka aina väittävät olevansa oikeassa. Tuon nuoren nunnan isä on Monzassa mahtavin mies, vaikka hän ei täällä asu. Tämän vuoksi tuo nainen saa luostarissa elää ja määrätä oman tahtonsa mukaan. Jopa ulkopuolella luostaria asuvat

henkilöt pitävät häntä suuressa kunniaassa. Ja jos hän ottaa jonkun asian hommatakseen, hänen aina onnistuu viedä tarkoituksensa perille. Jos siis tuon hyvän munkin onnistuu saada teidät hänelle suositetuiksi, ja jos hän suostuu ottamaan teidät suojelukseensa, vakuutan teille, että olette yhtä varmassa turvassa kuin alttarin ääressä.

Saavuttuaan kauppalan portille, jonka pielessä siihen aikaan oli vanha torni ja linnan rauniot, minkä ehkä jotkut lukijoistani vielä muistavat nähneensä pystyssä, luostarin johtaja pysähtyi ja kääntyi katsomaan, seurattiinko häntä. Sitten hän meni sisälle portista ja astui luostaria kohti. Saavuttuaan sen edustalle, hän pysähtyi uudelleen kynnykselle odottaen pientä saattojoukkoa. Nyt hän pyysi ajuria luostariinsa kuulemaan vastausta; tämä lupasi tulla ja sanoi hyvästi molemmille naisille, jotka häntä moneen kertaan kiittivät ja lähettivät terveisiä ja tietoja isä Cristoforolle. Johtaja vei äidin ja tyttären luostarin etupihalle ja sitten taloudenhoitajattaren asuntoon, suosittaen heitä tälle henkilölle. Kulkiessaan toisen pihan halki johtaja neuvoi molemmille naisille millä tavoin heidän tuli käyttäytyä aatelis-nunnan edessä.

– Hän on teille hyvin suosiollinen, hän sanoi, ja hän saattaa tehdä teille paljon hyvää. Olkaa nöyrät ja kunnioittavaiset, vastatkaa yksinkertaisesti niihin kysymyksiin, jotka hän suvaitsee teille asettaa, ja kun hän ei teiltä kysy, antakaa silloin minun puhua.

He astuivat sisälle matalaan saliin, josta päästiin luostarin vastaanottohuoneeseen. Ennenkuin meni sinne, johtaja osoitti heille ovea ja sanoi puoliääneen naisille:

– Hän on tuolla sisällä, ikäänkuin palauttaakseen heidän mieleensä kaikki antamansa ohjeet. Lucia, joka ei koskaan ollut nähnyt luostaria, katseli vastaanottohuoneeseen astuttuaan ympärilleen, etsien aatelisneitosta, häntä tervehtiäkseen. Mutta kun ei nähnyt ketään, hän joutui kovin hämilleen. Mutta kun munkki alkoi astua huoneen soppea kohti ja kun Agnese häntä seurasi, hän katsahti sinnepäin ja näki ikkunanpuoliskon kokoisen neliskulmaisen seinäaukon, jonka sulki kaksi noin vaaksan matkan toisistaan olevaa vankkaa rautaristikkoa; näiden takana seisoi nunna. Hänen kasvonsa, jotka ilmaisivat kahdenkymmenen viiden vuoden ikää, vaikuttivat ensi silmäykseltä kauniilta, mutta tämä kauneus oli väsynyttä, lakastunutta, melkein pä runneltua. Vaakasuorasti pääläelle kiinnitetty musta harso riippui molemmin puolin hieman uloten kasvoista. Harson alla oleva häikäisevän valkoinen liinaside peitti puoleksi otsan, joka hohti toisenlaista, mutta ei vähempää valkeutta. Toinen poimuissa oleva liinaside ympäröi kasvoja leukaan asti, jonka ympäri se oli kierretty niin että sen päät riippuivat rinnalla ylettyen mustan hameen yläreunaan. Mutta tämä otsa meni tuon tuostakin ryppyihin, ikäänkuin tuskallisen tunteen vaikutuksesta; silloin molemmat mustat kulmakarvat äkillisesti lähestyivät toisiaan. Hänen samoin mustat silmänsä milloin kiintyivät ylpeän tutkistelevina toisen kasvoihin, milloin taas loivat katseensa kiireisesti alas, ikäänkuin peittääkseen salaisuuttaan. Erinäisinä hetkinä tarkkaavainen havaitsija olisi kenties huomannut niiden rukoilevan kiintymystä, ymmärtämystä, sääliä; toisina hetkinä hän olisi voinut niissä huomata vanhan vihan äkillistä välkähdyttä, vihan, jota joku salainen intohimo hillitsi. Kun nuo silmät olivat liikkumatta ja hajamieliset, olisi joku saattanut niissä välistä nähdä ylpeän kyllästymisen ilmeen, toinen taas olisi voinut niissä havaita salaisen ajatuksen työskentelyä, mieleen kotiutuneen huolen valtaa, joka oli ympäröivien olioiden vaikutelmia voimakkaampi. Hänen tavattoman kalpeat poskensa olivat hieman kaarevat, mutta hitaan riutumisen laihduttamat ja muuttamat. Hänen huulensa, vaikkakin tuskin vaalean punan värittämät, erosivat kuitenkin selvästi tästä kalpeudesta; niiden liikkeet olivat, samoin kuin silmien, vilkkaat, äkilliset, täynnä ilmeikkäisyyttä ja salaperäisyyttä. Hänen korkea ja hyvin kehittynyt vartalonsa jäi varjoon ryhdin tavaksi tulleen velttouden vuoksi, tai näytti joskus muodottomalta hänen tehdessään muutamia äkillisiä ja säännöttömiä liikkeitä, jotka jo naiselle olivat liian jyrkkiä, nunnalle sitä enemmän. Hänen puvussaankin oli osaksi jotain tavatonta tai huolimatonta, mikä tiesi omituista nunnaa; hänen vyönsä oli sidottu jonkunmoisella hienon maailman taidokkaisuudella, ja otsasiteen alta pisti toisella ohimolla esiin tumma kutri, mikä osoitti, että hän joko unhoitti tai halveksi luostarisäädöstä, joka määräsi alati pitämään hiuksia hyvin lyhyinä, hengellisen säädyn menojen mukaan leikattuina.

Kaikki tämä ei ollenkaan herättänyt noiden kahden naisen huomiota, he kun eivät olleet tottuneet eroittamaan toista nunnaa toisesta. Ja luostarinjohtaja, joka ei nähnyt aatelisneitosta ensi kertaa, oli jo, kuten niin moni muu, tottunut siihen eriskummaiseen, mikä oli havaittavissa tämän nunnan puvussa ja eleissä.

Hän seiso i tänä hetkenä, kuten jo mainitsimme, rautaristikon takana, lievästi nojaten siihen toisella kädellä, pidellen kiinni kangista valkoisilla sormillaan, kasvot hieman kumarassa, tässä asennossa tarkastaen tulijoita.

– Arvoisa sisar, ja jalosukuinen neiti, sanoi luostarinjohtaja kumartaen ja ojentaen oikeata kättään povelleen. – Tässä on se tyttö parka, jolle olette luvannut voimakasta suojelustanne, ja tässä on hänen äitinsä.

Täten esitetyt molemmat naiset kumarsivat syvään. Neiti viittasi heille kädellään, että se riitti ja kääntyi munkin puoleen sanoen:

– Olen hyvin onnellinen, että saatan tehdä jotain, mikä on mieluisaa hyvälle ystävillemme, kapusiinilais-munkeille. Mutta – jatkoi hän – kertokaa minulle yksityiskohtaisemmin tämän nuoren tytön asia, jotta paremmin voin ratkaista, mitä on tehtävissä hänen hyväkseen.

Lucia hulmahti vallan punaiseksi ja kumarsi päänsä povelleen.

– Nähkääs, arvoisa sisar ... alkoi Agnese. Mutta silmäniskulla luostarinesimies keskeytti hänen puheensa ja vastasi:

– Tätä nuorta tyttöä, arvoisa neiti, on, kuten jo sanoin, minulle suosittanut eräs uskonveljistäni. Tämän tytön täytyi salaa lähteä kotiseudultaan paetakseen suuria vaaroja. Ja hän tarvitsee joksikin aikaa tyyssijaa, missä voi elää tuntemattomana ja mihin ei kukaan rohkene tulla häntä häiritsemään, oli pa se sitten vaikka itse...

– Mitkä ovat nuo vaarat? keskeytti neiti. Minä pyydän, arvoisa isä, kertokaa minulle tämä asia noin pitkään verukehtimatta. Tiedättehän, että me nunnat olemme uteliaita kuulemaan tarinoita kaikkine yksityiskohtineen.

– Ne ovat sellaisia vaaroja, vastasi luostarinjohtaja, joihin tuskin on sallittu hienosti viitata arvoisan luostarisisaren siveiden korvien kuullen.

– Niin, luonnollisesti, ehätti sanomaan neiti, ohuesti punastuen. Oliko se häveliäisyyttä? Ken olisi huomannut nopean ylenkatseellisen harmin ilmeen, joka seurasi tuota punastumista, olisi saattanut epäillä johtuiko se häveliäisyydestä, varsinkin jos olisi verrannut tuota punaa siihen, mikä joka hetki purppuroi Lucian poskia.

– Riittäköön kun sanon, jatkoi luostarinjohtaja, että muuan häpeämätön aatelismies, väärinkäyttäen valtaansa – kaikki maailman mahtavat eivät käytä Jumalanlahjoja hänen kunniakseen eivätkä lähimäisensä hyödyksi, kuten arvoisa neiti – että samainen aatelismies, kauan vainottuaan tätä ihmislasta julkeilla houkutuksillaan ja huomattuaan ne tehottomiksi on rojhennut vainota häntä julkisella väkivallalla, niin että tyttö paran on ollut pakko paeta kotoaan.

– Tulkaa lähemmäksi, nuori ystävä, sanoi neiti Lucialle, viitaten hänelle sormellaan. Tiedän että totuus puhuu luostarinjohtajan suun kautta; mutta ei kukaan tunne tuota asiaa paremmin kuin te. Teidän on sanominen, oliko tuo aatelismies todella julkea ahdistaja.

Lähestymiskäskyä Lucia heti noudatti. Mutta vastaaminen ei käynyt niinkään helposti. Tätä seikkaa koskeva kysymys, vaikka sen olisi tehnyt hänen omaan säätyynsä kuuluva henkilö, olisi saattanut hänet suuresti hämilleen. Kun sen hänelle teki aatelisneiti ja lisäksi hieman ivallisen epäilevästi, se riisti Lucialta kaiken rohkeuden vastata.

– Neiti, arvoisa sisar ... sopersi hän; eikä hänellä näyttänyt olevan mitään muuta sanottavaa.

Nyt Agnese, joka luonnollisesti Lucian jälkeen paraiten tunsi asian, katsoi olevansa oikeutettu tulemaan tyttärensä avuksi.

– Arvoisa sisar, hän virkkoi, saatanpa vakuuttaa ja todistaa, että tyttäreni, jonka näette tässä edessänne, kammoksui tuota aatelismiestä yhtä suuresti kuin paholainen vihkivettä; tarkoitan että paholainen oli juuri tuo aatelismies. Mutta, suokaa minulle anteeksi, että lausun ajatukseni huonosti,

me kun olemme yksinkertaista väkeä sellaista, joksi Jumala on meidät luonut. On totinen tosi, että tämä rakas lapseni oli kihloissa meidän säätyisen nuoren miehen kanssa, että hän on kasvatettu Jumalanpelvossa ja muuten vakavalla pohjalla. Ja jos herra pastorissa olisi ollut enemmän miestä, sellaista, mitä minä miehellä tarkoitan ... tiedän että nyt puhun hengellisestä miehestä ... mutta isä Cristoforo, tämän luostarinjohtajan ystävä, on hengellinen mies hänkin, mutta täynnä ihmisrakkautta; ja jos hän olisi täällä, hän saattaisi todistaa...

– Olettepa kovin karkäs puhumaan, ilman että teiltä kysytään, keskeytti neiti, ja hänen kasvonsa olivat ylpeän ja vihaisen näköiset, mikä muutti ne melkein vallan oudoiksi. – Vaiti, tiedän varsin hyvin, että vanhemmilla on aina valmiina vastaus, kun on kysymys heidän lapsistaan.

Agnese tyrmistyi ja loi Luciaan katseen, joka näytti sanovan:

– Näet miten minun käy, kun et sinä osaa puolestasi puhua. Luostarinjohtaja antoi hänkin katseellaan ja päännökyksellä nuorelle tytölle merkin, että hetki oli tullut rohkaista mielensä ja päästää äiti parka pulasta.

– Arvoisa neiti, sanoi Lucia, kaikki, minkä äitini on teille sanonut, on sulaa totuutta. Sen nuoren miehen, joka minua kosi – ja tässä hän hulmahti purppuran punaiseksi – otin vapaasta tahdosta sulhasekseni. Suokaa minulle anteeksi, että puhun näin vapaasti; mutta se tapahtuu sentähden, ettette ajattelisi pahaa äidistäni. Ja mitä tulee tuohon aatelisherraan – Jumala antakoon hänelle anteeksi – niin tahtoisin ennemmin kuolla kuin joutua hänen käsiinsä. Ja jos te teette meille sen laupeudentyön, että tarjoatte meille turvallisen olopaikan, me kun olemme siinä vaikeassa asemassa, että täytyy anoa tyyssijaa ja häiritä kunnan ihmisiä – mutta tapahtukoon Jumalan tahto – niin olkaa varma siitä, neiti, ette: kukaan ole täydemmästä sydäimestä rukoileva puolestanne kuin me, naisparat.

– Teitä uskon kernaasti, sanoi aatelisneiton enni leppeämpänä. Mutta tahtoisin puhua kanssanne kahden kesken. En senvuoksi, että tarvitsisin enempiä tietoja tai muita syitä hyväksyäkseni luostarinjohtajan suositukset, hän heti lisäsi kääntyen tämän puoleen teeskennellyn kohteliaasti. Olenhan jo ajatellut asiaa, ja tällä hetkellä tuntuu minusta seuraava tuuma sopivimmalta. Luostarin taloudenhoitajatar näytti joku aika sitten tyttärensä. Nämä naiset voivat asua tuossa vapaaksi jääneessä huoneessa ja toimittaa niitä pieniä askareita, joita hän teki luostarille. Totta puhuakseni ... ja tässä hän viittasi luostarinjohtajalle lähestymään rautaristikkoa, sitten hän jatkoi kuiskaten: – Totta puhuakseni näinä kalliina aikoina ei ole vielä ajateltu hankkia ketään tuon nuoren naimisiin menneen naisen sijalle. Mutta minä aion itse puhua abbedissalle, ja minun kehoituksestani sekä teidän suosituksestanne ... no niin, pidän asiaa vallan ratkaistuna.

Luostarinjohtaja alkoi kiitellä, mutta neiton keskeytti:

– Jättäkäämme kaikki juhlallisuudet. Minäkin, tarpeen vaatiessa, aion turvautua kapusiinilaisveljien apuun. Ja pohjalta, näin hän jatkoi hymyillen puoleksi ivallisesti ja katkerasti, pohjalta me kaikki olemme veljiä ja sisaria.

Näin sanottuaan hän kutsui palvelija-nunnaa – kaksi tällaista oli erityisenä suosionosoituksena alati hänen yksityisessä palveluksessaan – ja käski hänen ilmoittamaan asian abbedissalle sekä sitten kutsumaan taloudenhoitajattaren luostarin portille sekä ryhtymään Agnesen ja hänen kanssaan tarpeellisiin toimenpiteisiin. Neiti käski Agnesen poistua, tervehti luostarinjohtajaa ja pyysi Luciaa jäämään. Johtaja saattoi Agnesen portille saakka antaen matkalla hänelle uusia ohjeita. Sitten hän meni kirjoittamaan uutisia tästä asiasta ystävälleen Cristoforolle.

– Mikä omituinen ihminen tuo aatelisneiton enni, hän ajatteli itsekseen poistuessaan. Hyvin eriskummainen, totta tosiaan! Mutta ken osaa ottaa hänet oikealta kannalta, saa hänet tekemään mitä tahansa. Hyvä ystäväni Cristoforo ei varmaankaan saata kuvitella, että olen niin pian ja niin hyvin hänen asiansa toimittanut. Tuo kunnan mies! Hän ei koskaan voi olla hankkimatta itselleen jotain vaikeaa tehtävää niskoilleen. Mutta hän tekee sen aina jonkun hyvän asian vuoksi. Onneksi hän tällä kertaa on löytänyt ystävän, joka melua nostamatta, ilman monia mutkia ja vaikeuksia noin vaan kädenkäänteessä on selvittänyt asian. Tulepa hän aika iloiseksi, tuo kelpo Cristoforo! Ja lisäksi hän huomaa, että mekin täällä johonkin kelpaamme.

Aatelisneiti, joka vanhan kapusiinilaisen edessä oli laskenut kaikki liikkeensä ja sanansa, ei nyt enää jäätyään kahdenkesken nuoren kokemattoman maalaisnaisen kanssa huolinut itseään pidättää. Ja hänen puheensa kävivät niin omituisiksi, ettemme niitä mainitse, vaan katsomme luontevammaksi lyhyesti kertoa tämän onnettoman naisen edelliset vaiheet, s.o. kaiken sen, mikä on tarpeellista selittämään hänessä huomaamamme tavattomat ja salaperäiset ominaisuudet ja saattamaan meille ymmärrettäviksi hänen menettelynsä aiheet alempana kertomissamme olosuhteissa.

Hän oli mahtavan milanolaisen ylimyksen, ruhtinas – n nuorin tytär; isä oli epäilemättä kaupungin varakkaimpia henkilöitä. Mutta koska hän pani niin suunnatonta arvoa ylhäiseen nimeensä, hän piti omaisuuttaan vähäisenä, jopa tuiki riittämättömänä loisteliaasti sen mainetta ylläpitääkseen. Kaikki hänen toimensa tähtäsivät sentähden yhteen ainoaan päämäärään, nimittäin varojensa säilyttämiseen vähentymättöminä, ja mikäli hänestä riippui, yhden ainoan käden hoidon alaisina. Montako lasta hänellä oli? Tämä ei tarkoin selviä lähdekertomuksestamme. Ainoa siitä ilmenevä seikka on se, että hän oli päättänyt panna luostariin kaikki nuoremmat lapsensa kumpaakin sukua, jättääkseen omaisuutensa jakamattomana vanhimmalle pojalleen, jonka oli määrä jatkaa sukua, s.o. siittää lapsia, itseään kiusatakseen ja heitä kiusatakseen samalla tavoin kuin isänsäkin. Puheena oleva onneton nainen piili vielä äitinsä kohdussa, kun hänen kohtalonsa jo peruuttamatta oli määrätty. Epätietoista oli ainoastaan, oliko tuosta poloisesta tuleva munkki vai nunna; mutta tämän seikan oli lapsen syntymishetki ratkaiseva. Kun tyttönen oli syntynyt, hänen isänsä, ruhtinas, tahtoi antaa hänelle nimen, joka ehdottomasti johtaisi hänen mieleensä luostarin, ja jota oli kantanut kuuluisa pyhimys, ja tämän vuoksi hän kastatti hänet Gertrudeksi. Nunniksi puetut nuket olivat ensimmäiset lelut, jotka hänelle annettiin käteen; sen lisäksi hän sai nunnankuvia. Ja näitä lahjoja seurasi aina kehoitus pitämään niitä hyvin kuin arvokkaita esineitä ainakin, sekä myöntävää vastausta odottava kysymys:

– Eivätkö ne ole kauniita?

Kun ruhtinas ja ruhtinatar tai pikku ruhtinas, ainoa kodissa kasvatettu poikalapsi, tahtoivat kiittää pikku tytön edullista ulkomuotoa, eivät he näyttäneet löytävän sopivampaa muotoa sitä ilmaistaksensa, kuin tämän:

– Kuinka kaunis abbedissa sinusta tulisi! Kuitenkaan ei kukaan koskaan hänelle avoimesti sanonut:

– Sinusta pitää tulla nunna.

Se oli kuitenkin noiden sanojen alla piilevä tarkoitus, johon ohimennen viitattiin jokaisessa keskustelussa, mikä kosketteli hänen tulevaisuuttaan. Jos pieni Gertrude joskus oli hieman julkea ja kometeleva, mikä muuten oli hänen luonteelleen ominaista, sanottiin:

– Olet vielä lapsi, eikä tuollainen käytös sinulle sovi. Kun sinusta tulee abbedissa, silloin sauvallasi komennat ihmisiä ja voit tehdä mitä ikinä tahdot.

Toiste nuhdellessaan häntä hänen liian vapaasta ja huolettomasta käytöksestään, mihin hän samoin kernaasti antautui, ruhtinas sanoi:

– Mitä, onko tuo käytöstä, joka sopii sinun säätyisellesi henkilölle? Jos tahdot, että sinulle kerta osoitetaan vaatimaasi kunnioitusta, niin opi tästä hetkestä alkaen paremmin itseäsi hillitsemään. Muista, että sinun kaikessa tulee olla luostarin ensimmäinen henkilö. Sillä jalosyntyisen verensä vie mukaansa kaikkialle.

Kaikki nämä puheet painoivat pikkutytön mieleen vähitellen sen käsityksen, että hänestä kerran oli tuleva nunna; kaikkein enimmin vaikuttivat häneen hänen isänsä viittaukset. Hänen isänsä menettelytapa oli tavallisesti ankaran talonisännän komentoa; mutta kun nousi kysymys hänen lastensa tulevaisuudesta, hänen kasvojensa ilme ja jokainen hänen sanansa ilmaisivat päätöksen järkähtämättömyyttä, ja synkän epäluuloista käskijänhimoa, joka tiesi kohtalonomaista välttämättömyyttä.

Kuusivuotiaana Gertrude pantiin kasvatettavaksi ja vielä enemmän valmistettavaksi tulevaan kutsumukseensa sen luostarin turviin, missä juuri olemme hänet tavanneet. Tämän luostarin valinta

ei ollut satunnainen. Molempien naisten ajuri kertoi, kuten muistamme, että luostarineitosen isä oli Monzan mahtavin henkilö. Kun liitämme tämän väitöksen, oli se sitten minkä arvoinen tahansa, muihin viittauksiin, jotka tekijämme huomaamattaan tuontuostakin antaa, saatamme puolestamme täydellä syyllä väittää, että hän oli tuon kaupungin lääniherra. Miten olikaan, niin hän siellä oli hyvin vaikutusvaltainen, ja hän arveli, että hänen tyttärtään siellä paremmin kuin missään muualla kohdeltaisiin noudattaen kaikkea sitä kunnioitusta ja niitä suosionosoituksia, jotka yhä enemmän saattaisivat häntä valitsemaan luostarin ainaiseksi asunnokseen. Eikä hän erehtynyt. Silloinen abbedissa ja muutamat muut juonittelevat nunnat, joilla alati oli ohjat käsissään, olivat parhaillaan kateuden riidoissa toiseen luostariin ja muutamiin seudun perheisiin, minkä vuoksi he suuresti ihastuivat saadessaan niin vahvan tuen, vastaanottaen ylen kiitollisina heille osoitetun kunnian, ja he suostuivat täydesti niihin tarkoituksiperiin, joihin ruhtinas oli viitannut valitessaan heidän luostarinsa tyttärensä ainaiseksi olopaikaksi; nämä tarkoituksiperät olivat muuten heidän omien etujensa kanssa täydellisessä sopusoinnussa.

Tuskin oli Gertrude asettunut luostariin, kun häntä, syrjäyttämällä hänen nimensä, ruvettiin sanomaan aatelisneitoseksi. Hän sai erityisen kunniasijan ruokasalissa ja makuuhuoneessa; hänen käytöstään suositettiin toveriensa malliksi. Makeisia ja hyväilyjä hänelle jaettiin ylen määrin, tuollaista kunnioittavaa tuttavallisuutta osoittamalla, mikä niin suuresti miellyttää lapsia, varsinkin kun huomaavat saavansa sitä osakseen sellaisten henkilöiden puolelta, jotka tavallisesti kohtelevat heidän pieniä tovereitaan käskijän ylemmyydellä. Kuitenkaan ei kaikkia nunnia oltu värvätty salaliittoon, jonka tarkoituksena oli saattaa tyttö parka ansaan. Heidän joukossaan oli useita mieleltään teeskentelemättömiä ja kaikille juonille outoja, jotka olisivat kammoksuneet nuoren tytön uhraamista itsekkäille pyyteille. Mutta nämä nunnat olivat kokonaan kiinni erityisissä hommissaan; toiset heistä eivät tarkoin huomanneet kaikkia näitä juonia, toiset eivät oikein eroittaneet sitä, mikä niissä oli rikollista, toiset pidättäytyivät niitä tutkimasta, toiset olivat vaiti, välttääkseen turhia rettelöitä. Muutamat taas muistivat, että heidät samanlaisilla juonilla oli houkuteltu antautumaan kutsumukseen, jota myöhemmin olivat katuneet; nämä tunsivat sääliä pientä viatonta tyttöparkaa kohtaan, ja ilmaisivat tätä tunnetta hellillä ja surumielisillä hyväilyillä, joissa pienokainen ei ollenkaan aavistanut piilevän mitään salaperäistä, ja näin yritys edistyi. Se olisi ehkä täten edistynyt päämääräänsä asti, jos Gertrude olisi ollut ainoa luostarissa kasvatettavana oleva nuori tyttö. Mutta hänen kasvatuskumppaniensa joukossa oli muitakin, jotka tiesivät, että heidän oli määrä joutua naimisiin. Pikku Gertrude, johon oli istutettu ylhäisen säätynsä tietoisuutta, puhui ylpeästi tulevasta abbedissan, luostarinruhtinattaren kutsumuksesta ja tahtoi kaikin mokomin olla toisten kateuden esineenä, mutta huomasi ihmetellen ja närkästyen, etteivät monetkaan heistä kateutta tunteneet. Vastakohtana niille majesteetillisille, mutta kylmille ja rajoitetuille kuville, jotka luostarinjohtajattaren toimi voi herättää, he loihtivat esiin vaihtelevia ja häikäiseviä kuvia: puolisoita, juhlia, ilta-kemuja, maalla-oloa, turnajaisia, kulkueita, muotipukuja, ajoneuvoja. Nämä kuvat vaikuttivat Gertruden aivoissa sellaista liikettä ja kuohuntaa kuin äsken poimituilla kukilla täytetty kori mehiläispesän edessä. Hänen vanhempansa ja opettajattarensa olivat ravinneet ja kehittäneet hänen luontaista turhamaisuuttaan totuttaakseen häntä pitämään luostarista. Mutta kun tätä himoa eräänä päivänä rupesivat järkyttämään toiset hänen luonteelleen olennaisemmat tunteet ja miitteet, hän antautui niihin kahta innokkaammin, ne kun olivat välittömämpiä. Gertrude ei tahtonut olla noita tovereitaan huonompi, ja tyydyttääkseen uusia harrastuksiaan hän vastasi, ettei lopulta kukaan voinut painaa hänen päähänsä nunnanhuntua ilman hänen suostumustaan, että hänkin saattoi mennä naimisiin, vieläpä paremmin kuin he kaikki, asua palatsissa ja nauttia maailmasta, että hän saattoi sen hyvin tehdä, kunhan vaan tahtoi, että hän niin oli tekevä, että hän tahtoi sen tehdä. Ja todella hän tahtoikin. Se ajatus, että hänen oma suostuntansa oli välttämätön, oli tähän asti ollut hänelle outo; mutta nyt se heräsi ja näyttäytyi sangen voimakkaaksi. Hän turvautui siihen joka kerta kun antautui haaveellisiin tulevaisuuden unelmiinsa, mutta tämän ajatuksen ohella sukelti aina mielestä esiin säännöllisesti toinen ajatus, nimittäin että hänen oli kieltäminen tuo suostuntansa isältään,

ruhtinaalta, joka sitä jo piti tai teeskenteli pitävänsä annettuna. Ja tällöin nuoren tytön mieli oli kaukana siitä varmuudentunteesta, josta hän puheissaan kerskaili. Silloin hän itseksensä vertaili itseään niihin tovereistaan, jotka paljon suuremmassa määrin kuin hän olivat varmat tulevaisuudestaan, ja nyt hän kipeästi tunsii heitä kohtaan sellaista kateutta, jota oli luullut voivansa heissä herättää. Kadehtiessaan heidän kohtalooaan hän heitä vihasi; joskus tämä viha puhkesi esiin ylenkatseellisina, epäkohteliaina, jopa loukkaavina puheina; toiste taas pyyteiden ja toiveiden yhtäläisyys lauhdutti tuon vihan ja synnytti näennäistä ja ohimenevää toverillista tuttavallisuutta. Joskus, kun hän paremman puutteessa tahtoi nauttia jostakin todellisesta ja nykyhetkellisestä, hän iloitsi hänelle luostarissa myönnettyistä eduista ja antoi toisten saada tuntea tätä ylemmyyttään. Mutta joskus taas hän ei voinut sietää ajatusta, että oli yksin pelkoineen ja toiveineen, ja silloin hän aivan leppoisena haki heidän seuraansa, ikäänkuin rukoillen heidän hyväntahtoisuuttaan, heidän neuvojaan ja rohkaisujaan.

Keskellä näitä surkuteltavia pieniä taisteluja itsensä ja toisten kanssa, hän oli jättänyt taakseen lapsuuden ja saavutti tuon niin tähdellisen iän, jolloin sielu näyttää olevan salaperäisen voiman valloissa, joka ylentää, jalostaa ja vahvistaa kaikki taipumukset, kaikki ajatukset, ja joka välistä muuttaa ne ja antaa niille vallan odottamattoman suunnan. Se, mitä Gertrude siihen asti enimmin oli haaveillut tulevaisuudenunelmissaan, oli ulkonainen komeus ja loisto; se pehmeä ja hellä tunne, joka alussa oli epämääräisenä sukeltanut esiin hänen mielensä kätköistä kuin ohut sumu, alkoi nyt selvetä hänen mielikuvituksessaan ja saamaan siinä vallitsevan sijan. Henkensä salaisimpaan soppeen hän oli luonut itselleen ikäänkuin loisteliaan syrjäistyssijan; siitä hän sai turvapaikan nykyhetken kylmältä todellisuudelta. Siellä hän vastaanotti muutamia yksilöitä, jotka eriskummaisesti olivat kokoonpantuja lapsuuden sekavista muistoista, heikoista ulkomaailman vaikutelmista ja siitä, mitä hän tuosta maailmasta oli kuullut toveriensa keskustellessa. Hän puheli niiden kanssa, asetti niille kysymyksiä, joihin itse niiden nimessä vastasi. Siellä hän oli valtijatari, siellä hän vastaanotti kaikenlaisia kunnianosoituksia. Aika ajoin uskonnolliset mietteet häiritsivät näitä loistavia juhlahetkiä, jotka mielikuvitus niin vaivaloisesti oli luonut. Mutta uskonto, sellaisena kuin sitä oli opetettu tyttöparalle ja kuin hän sitä oli ymmärtänyt, ei tuominnut ylpeyttä; kaukana siitä. Päinvastoin hän piti sitä täysin oikeutettuna ja hänestä se oli keino saavuttaa maallinen onni. Täten vailla oikeata olemustaan se ei enää ollut uskontoa, vaan turha aave kuten niin moni muu seikka maailmassa. Niinä hetkinä, jolloin tämä aave hallitsi itsevaltiaana Gertruden mielikuvituksessa, tuo poloinen epämääräisen pelon ja himmeän velvollisuudentunteen valtaamana koetti itselleen vakuuttaa, että hänen vastenmielisyytensä luostaria kohtaan ja vastahakoisuutensa vanhempiensa hänelle määräämään kutsumukseen nähden oli rikollinen, ja silloin hän sydämensä pohjassa itselleen lupasi sovittaa tuon rikoksen vapaaehtoisesti sulkeutumalla luostariin.

Oli olemassa sellainen määräys, ettei nuorta tyttöä saanut vastaanottaa nunnaksi, ellei hengellinen mies, jota sanottiin nunnien apulaispapiksi, tai joku toinen tämän tehtäväkseen saanut henkilö, ensin ollut häntä kuulustellut; täten tahdottiin saada varmuutta siitä, että hän vapaasta tahdosta antautui tähän kutsumukseen. Tämä kuulustelu ei saattanut tapahtua ennenkuin vuosi sen jälkeen, kuin kysymyksessä oleva henkilö oli kirjallisesti apulaispapille jättänyt hakemuksensa. Ne nunnista, jotka olivat ottaneet synkäksi tehtäväkseen virittää Gertrudelle ansaa ja saattaa hänet ainaiseksi lupautumaan luostariin siten että hän niin vähän kuin suinkin ymmärsi tekonsa merkitystä, käyttivät hyväkseen erästä kuvaamaamme hetkeä taivuttaakseen hänet kopioimaan ja allekirjoittamaan tuon hakemuksen. Ja saadakseen hänet helpommin taipumaan, he viisaasti kyllä toistamiseen hänelle huomauttivat, että tämä hakemus oli pelkkä muodollisuus, jolla saattoi olla ainoastaan se merkitys, minkä sille antoivat myöhäisemmät toimenpiteet, joihin ryhtyminen kokonaan riippui hänen tahdostaan. Huolimatta tästä kaikesta tuo hakemus tuskin oli saapunut määräpaikkaansa, kun Gertrude jo katui että oli sen kirjoittanut. Sitten hän katui katumustaan, viettäen päiviä ja kuukausia näin häälyen vastakkaisten tahdonilmaustensa välillä. Hän piti kauan tätä tekoansa tovereiltaan salassa; milloin hän näet pelkäsi panna heidän vastaväitteilleen alttiiksi tuota päätöstään, jota itse piti hyvänä, milloin taas häpesi heille tunnustaa muka tekemäänsä

tyhmyyttä. Tarve keventää sydäntään, saada neuvoja ja karkaista rohkeuttaan sai viimein hänen epäilyksistään voiton. Oli olemassa toinen laki, joka sääti, ettei nuori neitonen päässyt apulaispapin kuulusteltavaksi, ellei ollut sitä ennen oleskellut ainakin kuukauden päivät poissa luostarista, missä oli ollut kasvatettavana. Vuosi oli jo melkein loppuun kulunut hakemuksen lähettämisen jälkeen, ja Gertrudelle oli huomautettu, että hänen pian oli lähdettävä luostarista kotiansa siellä viettämään tuota kuukautta ja ryhtyäkseen kaikkiin niihin valmistaviin toimenpiteisiin, joita vaadittiin sen teon toteuttamiseksi, jonka hän jo itse teossa oli pannut alkuun. Ruhtinas ja muut perheen jäsenet pitivät asiaa jo niin varmana, kuin olisi se jo tapahtunut. Mutta nuorella neitosella oli itsellään kaikkea muuta päässä. Sen sijaan että olisi ryhtynyt muihin valmistaviin toimenpiteisiin, hän vaan tuumi keinoa tehdäkseen ensimmäisen tehottomaksi. Tässä hädässään hän päätti avata sydämensä yhdelle tovereistaan, joka oli kaikista avomielisin ja aina valmis antamaan pontevia neuvoja. Tämä toveri neuvoi Gertrudelle, että hän kirjoittaisi isälleen muuttaneensa vakaumustaan, hän kun ei kuitenkaan tuntenut itsessään tarpeeksi rohkeutta vaadittaessa sanoa hänelle suoraan vasten kasvoja muutta mutkitta: – en tahdo. Ovathan maksuttomat hyvät neuvot tässä maailmassa hyvin harvinaisia, ja neuvojatar antoi Gertruden maksaa tämän saamansa ohjeen siten, että kelpo lailla ivasi hänen pelkurimaisuuttaan. Kirje kyhättiin kolmen tai neljän ystävättären yhteisvoimin, kirjoitettiin salaa ja lähetettiin hyvin viekkaiden juonien avulla määräpaikkaansa. Gertrude oli suuren ahdistuksen alaisena odottaessaan vastausta, joka ei koskaan saapunut. Mutta muutaman päivän kuluttua abbedissa vei hänet syrjään, muuttui salaperäisen näköiseksi, kylmäksi ja surkuttelevaksi, lausui muutamia epäselviä sanoja ruhtinaan suuresta närkästyksestä, jostakin hairahduksesta, johon hän, Gertrude varmaankin oli tehnyt itsensä syypääksi, mutta viittasi kuitenkin samalla siihen, että Gertrude hyvin käyttäymällä saattoi toivoa kaiken tämän vielä joutuvan unhoituksiin. Neitonen ymmärsi, eikä rohjennut siitä kysyä enempää.

Viimein saapui tuo niin pelätty ja niin toivottu päivä. Vaikka Gertrude tiesi lähtevänsä taisteluun, niin kuitenkin pääsö luostarista, poistuminen sen murien sisältä, minne oli ollut suljettuna kahdeksan vuotta, se ajatus, että sai vapaasti vaunuissa ajaa maaseudulla, että sai jälleen nähdä kaupungin, kodin, kaikki tämä herätti hänessä raivoisan ilon tunteita. Taistelun varalle hän oli jo, uskottujensa tukemana, ryhtynyt kaikkiin tarpeellisiin valmistuksiin, eli kuten tätä nykyä sanotaan, tehnyt suunnitelmansa.

– Joko minua tahdotaan pakoittaa, hän ajatteli, ja silloin minä panen jäntevästi vastaan: olen nöyrä, kunnioittavainen, mutta kieltäydyn. Tarvitseehan minun vaan olla sanomatta toistamiseen myöntymis-sanaa; ja sitä en aio lausua. Tai aikovat he voittaa minut lempeydellä, ja silloin minä tulen olemaan vielä lempeämpi heitä; tulen itkemään, rukoilemaan, heitä hellyttämään; enhän pohjalta tahdo muuta, kuin ettei minua uhrata!

Mutta kuten usein käy tällaisten olettamien, niin ei kumpikaan toteutunut. Päivä kului toisensa jälkeen ilman että isä tai kukaan muu puhui hänelle anomuskirjeestä tai kutsumuksen hylkäämisestä ja ilman että hänelle ehdotettiin mitään imartelujen tai uhkausten muodossa. Hänen vanhempansa olivat hänen seurassaan vakavat, surulliset ja jäykät, kuitenkin koskaan sanomatta minkä vuoksi. Saattoi ainoastaan huomata, että he pitivät tytärtään rikollisena, arvottomana olentona. Salaperäinen tuomio tuntui painavan hänen päätään ja eroittavan häntä perheestä, sallien hänen olevan siihen liittyneenä ainoastaan siinä määrin kuin oli tarpeellista, jotta hän huomaisi alennustilansa. Harvoin ja vaan määrähetkinä hän pääsi vanhempiensa ja vanhemman veljensä seuraan. Näiden kolmen henkilön puheissa näytti vallitsevan suuri keskinäinen sopimus, mikä saattoi vielä selvemmäksi ja tuskallisemmaksi Gertruden yksinäisen tilan. Ei kukaan häntä puhutellut. Jos hän pelokkaasti rohkeni lausua muutaman sanan, jotka eivät tarkoittaneet jotain välttämättömästi tärkeitä, niin ne joko jätettiin huomioon ottamatta tai saivat vastaukseksi ainoastaan hajamielisen, halveksivan tai ankaran katseen. Kun hän ei enää voinut kestää niin katkeraa, niin nöyryyttävää eroittamista, kun hän joskus toisti kysymyksensä ja koetti tuttavallisesti seurustella perheensä jäsenten kanssa ja kun hän kerjäsi hieman rakkautta, niin kuuli hän heti lausuttavan sanan, joka epäsuorasti, mutta silti selvästi viittasi

hänen kutsumuksensa valintaan. Verhotuin sanoin annettiin hänen ymmärtää, että hänellä oli yksi ainoa keino jälleen saavuttaa perheen suosiollisuus. Silloin hän, joka ei siitä huolinut näillä ehdoilla, huomasi, että hänen oli pakko peräytyä ja luopua nauttimasta pienimmistäkin hyvántahtoisuuden merkeistä, joita hän niin suuresti oli kaihonnut, ja alistua maanpakolaisuuden kohtaloonsa. Ja hän pysyi siinä lisäksi jonkunmoisen syyllisyyden varjon peittämänä.

Näin tuskalliset olot muodostivat räikeän vastakohdan niille hymyileville harhakuville, jotka niin suuresti olivat täyttäneet Gertruden mielen ja joita hän vielä salaa mielessään silmäili. Hän oli toivonut, ylen loistavassa ja usein vieraiden täyttämässä kodissaan saavansa todellisuudessa nauttia ainakin muutamista uneksimistaan kauniista seikoista; mutta hänen pettymyksensä oli täydellinen. Hän oli vallan yhtä ankarasti ja keskeytymättä suljettuna isänsä kodissa kuin luostarissa. Kävelyistä ulkoilmassa ei ollut puhuttakaan, ja katettu käytävä, joka hänen isänsä talosta johti lähellä olevaan kirkkoon, riisti häneltä sen ainoankin tilaisuuden, joka hänellä olisi ollut hieman jaloitella kadulla.

Hänen seuransa oli vakavampaa, harvalukuisempaa ja yksitoikkoisempaa kuin luostarissa. Joka kerta kun ilmoitettiin vieraiden tuloa, Gertruden täytyi kiivetä yläkertaan ja sulkeutua vanhojen palvelijattarien huoneeseen; siellä hänen täytyi syödä ateriansakin, joka kerta kun oli kemut. Palvelijat noudattivat käytöksessään ja puheissaan isäntäväen esimerkkiä. Gertrude, joka luonteensa mukaisesti kernaasti olisi kohdellut heitä huolimattoman ylpeästi, olisi pakollisessa asemassaan toivonut, että he olisivat antaneet hänelle joitakin hyvántahtoisuuden merkkejä, alentuen niitä heiltä kerjäämäänkin, ja tunsu itsensä nöyryytetyksi ja kahta masentuneemmaksi huomattaessaan näiden vastaavan ilmeisen välinpitämättömyyden, joskin muodollista lievää kohteliaisuutta osoittaen.

Näin ollen ei häneltä jäänyt huomaamatta, että muuan nuori kamaripalvelija, joka erosi kaikista muista, osoitti hänelle vallan erityistä kunnioitusta ja myötätuntoisuutta. Tämän nuorukaisen käytöstapa vastasi Gertruden mielestä enimmäin hänen mielikuvituksiensa luomia oloja ja niiden ihanteellisten olentojen menettelyä, joilla oli täyttänyt mielikuvituksensa. Vähitellen huomattiin jotain outoa nuoren neitosen tavoissa: levollisuutta ja mielenkiihoitusta, jotka eivät olleet hänelle ominaisia, sellaista ryhtiä, jota havaitaan henkilöllä, mikä on löytänyt jotain mieltäkiinnittävää, mitä tahtoisi katsella joka hetki eikä antaa toisten katsella. Häntä pidettiin entistä enemmän silmällä: Mistähän tuo kaikki johtuikaan? Eräänä aamuna muuan kamarineiti yllätti hänet hetkenä, jolloin hän salaa taittoi kokoon paperiliuskaa, mille hänen olisi ollut parasta olla mitään kirjoittamatta. Kamarineiti osasi muutamilla viekkailla tempuilla saada tuon paperin käsiinsä, mistä se siirtyi ruhtinaan käsiin.

Gertruden pelkoa, hänen kuullessaan isänsä askeleita, ei saata kertoa eikä kuvitella. Olihan se isä, jonka hän hyvin tunsu, olihan hän närkästynyt, ja hän, Gertrude, tunsu itsensä syylliseksi. Mutta nähdessään hänen ilmestyvän siihen eteensä kulmakarvat rypistyneinä ja tuo kirje kädessä, ei luostari tuntunut hänestä kyllin turvalliselta pakopaikalta; sata syltä maan alle hän olisi tahtonut vajota. Nuhdesaarna ei ollut pitkä, mutta kahta hirvittävämpi. Rangaistus, joka hänelle heti määrättiin, oli siinä, että hänet suljettiin tuohon huoneeseen sen naisen valvonnan alaiseksi, joka oli tehnyt ilmiannon. Mutta tämä oli vaan valmistusta, väliaikaista järjestelyä. Uhan ja viittausten muodossa saatettiin hänen tietoonsa, että häntä odotti salaperäinen, outo, ja juuri senvuoksi vielä pelättävämpi rangaistus.

Luonnollisesti nuori kamaripalvelija heti ajettiin pois talosta. Ja häntäkin uhattiin jollakin hirvittäväällä rangaistuksella, jos hän ikinä rohkenisi avata suutansa tämän seikkailun suhteen. Teroittaessaan tätä hänen mieleensä, ruhtinas antoi hänelle kaksi juhlallista korvapuustia, liittämään tämän seikkailun yhteyteen muiston, joka oli nuorukaiselta vievä kaiken halun siitä kerskailla. Verukkeen löytäminen kamaripalvelijan karkoituksen selittämiseksi ei ollut vaikeata; mitä nuoreen neitoseen tulee, sanottiin hänen olevan pahoinvoipana.

Gertrude jäi siis alakuloisuutensa, häpeänsä, tunnontuskiensa ja tulevaisuuden kammon valtoihin, seuranaan tuo nainen, jota vihasi hairahduksensa todistajana ja alennustilansa aiheuttajana. Tämä nainen taas puolestaan vihasi Gertrudea, jonka tähden hänen oli pakko epämääräisen pitkänä aikana viettää vanginvartijan kiusallista elämää ja säilyttää vaarallista salaisuutta.

Näiden tunteiden aiheuttama ensi sekasorto lieveni vähitellen. Mutta aikaa myöten jokainen niistä palasi Gertruden mieleen, suureni siinä ja juurtui siihen häntä entistä selvemmin ja varmemmin kiduttaen. Mikä saattoikaan olla tuo arvoituksellisesti uhkaava rangaistus? Moninaisina ja vaihtelevina niitä tarjoutui lakkaamatta Gertruden hehkuvalle ja kokemattomalle mielikuvitukselle. Todennäköisimmältä hänestä tuntui se, että hänet vietäisiin takaisin Monzan luostariin, että hän ei enää ilmestyisi sinne "aatelisneitona", vaan rikollisena, ja että häntä siellä pidettäisiin vankina, Herra tiesi kuinka kauan ja millaisen kohtelun alaisena! Kaikkein katkerinta tässä olettamassa, joka jo itsessään oli katkera, oli häpeän tunne. Tuon onnettoman kirjeen lauseet, sanat ja pilkut palasivat toistamiseen hänen mieleensä; ja hän ajatteli, että ne oli nähnyt ja tarkastanut vallan odottamaton lukija, joka suuresti erosi siitä, jolle kirje oli tarkoitettu. Hän kuvitteli mielessään, että tuo kirje oli saattanut joutua hänen äitinsäkin tai veljensä tai vielä toistenkin luettavaksi; ja tämän häpeän rinnalla hänestä kaikki muu tuntui vähäpätöiseltä. Sen nuorukaisen kuva, joka oli ollut koko selkkauksen alkusyy, vaivasi sekin vangin tavoin pidetyn tyttö paran mieltä; ja epäilemättä tämä kuva teki eriskummallisen vaikutuksen noiden muiden siitä suuresti eroavien, vakavien, kylmien ja uhkaavien henkilövaikutelmien parissa. Mutta senvuoksi, ettei voinut eristää tuota yhtä kuvaa noista muista ja ettei hetkeksikään voinut palata noihin pian haihtuneisiin onnenhetkiin, ilman että heti hänen eteensä ilmaantuivat niiden aiheuttamat nykyiset surut, hän koetti vähitellen poistaa niitä mielikuvituksestaan ja muististaan ja vieroittua niistä pois.

Eipä hän enää pitkältä eikä kernaasti viipynyt näissä aikaisempien unelmiensa iloisissa ja loistavissa haaveiluissa; ne olivat liian päinvastaiset tosioloille ja kaikille tulevaisuuden odotuksille. Ainoa tyyssija, mistä Gertrude saattoi toivoa levollisuutta ja kunniallista oloa, joka ei ollut mikään tuulentupa, oli luostari, silloin kun hän teki päätöksensä elinajakseen siihen sulkeutua. Sellainen päätös – sitä hän ei voinut epäilläkään, olisi selvittänyt kaikki epäsuhtaisuudet, maksanut kaikki velat ja silmänräpäyksessä muuttanut hänen tilansa. Tätä tuumaa vastaan nousi tosin koko hänen elämänsä suunnitelma; mutta ajat olivat muuttuneet. Mutta ajatellessaan sitä kuilua, johon oli uponnut, ja verratessaan muutamina hetkinä tuntemaansa pelkoa juhlitun, kunnioitetun ja määräysvaltaisen nunnan asemaan, luostari tuntui hänestä paratiisilta. Kaksi hyvin erilaista tunnetta lisäksi aika-ajoin lievensi hänen vanhaa vastenmielisyyttään luostaria kohtaan; nimittäin milloin hänen hairahduksensa synnyttämät tunnonvaivat ja haaveellinen hartauden tunne, milloin taas ylpeys, mitä loukkasi ja katkeroitti vangin vartijattarensa käytöstapa, jota naista Gertrude, totta puhuen, usein kiihoitti; tämä nainen milloin kosti peloittamalla Gertrudea uhatulla rangaistuksella, milloin taas pani hänet häpeämään hairahdustaan.

Kun tuo nainen taas toiste tahtoi osoittautua hyväntahtoiseksi, hän muuttui holhoilevan suojelevaksi, mikä oli vielä vastenmielisempää kuin hänen loukkauksensa. Näissä eri tilaisuuksissa Gertruden toivo päästä tämän naisen kynsistä sekä kohota asemaan, joka oli yläpuolella hänen vihaansa ja sääliänsä – tämä alituinen toivo tuli niin voimakkaaksi, että se teki hänen mielestään siedettäväksi joka seikan, mikä saattoi viedä tuon toivon perille.

Neljän tai viiden pitkän vankilapäivän kuluttua Gertrude eräänä aamuna tuntien tavatonta kyllästymistä ja epätoivoa vartijattarensa tavanmukaisen kohtelun vuoksi, piilottaui yhteen huoneen soppeen ja jäi siihen hetkeksi peittäen käsillä kasvonsa raivoansa hillitäkseen. Silloin hän tunsu voimakasta tarvetta nähdä toisia kasvoja, kuulla toisia ääniä ja kokea toisenlaista kohtelua. Hän ajatteli isäänsä, perhettänsä; mutta hänen ajatuksensa peräytyi pelästyneenä kauas heistä. Mutta hänen mieleensä johtui, että riippui hänestä saada heidät jälleen ystävikseen; ja tämä herätti hänessä äkillistä iloa. Tätä iloa seurasi suuri mielenhämmennys ja omituinen hairahduksensa katuminen sekä yhtä voimakas halu sitä sovittaa. Tosin ei hänen tahtonsa vielä ollut kokonaan kiintynyt päätökseen, mutta koskaan ennen hän ei ollut sitä niin voimakkaasti ajatellut. Hän nousi ja meni pöydän ääreen, tarttui tuohon kohtalomaiseen kynään ja kirjoitti isälleen kirjeen täynnä innostusta ja mielenmasennusta, surumielisyyttä ja toivehikkaisuutta, rukoillen anteeksiantoa ja osoittaen olevansa epämääräisesti valmis kaikkeen mitä anteeksiantaja ikinä suvaitsi vaatia.

KYMMENES LUKU

On hetkiä, jolloin mieli, varsinkin nuoren mieli, on siinä tilassa, että pieninkin kehoitus saattaa tuon nuoren henkilön tekemään kaiken, mikä vivahtaa hyvään ja uhrautuvaan tekoon. Se on juuri puhjenneen kukan kaltainen, joka kevyesti keinuen hennon vartensa päässä on valmis tarjoamaan tuoksunsa ensi henkäykselle, joka liitelee sen ympärillä. Näitä hetkiä, joita toisten pitäisi hienotunteisesti kunnioittaen kohdella, itsekäs viekkaus tarkkaavaisesti vaanii ja tempaa lennosta kahlehtiakseen tahdon, joka ei ole varuillaan.

Lukiessaan tätä kirjettä ruhtinas – huomasi heti oven auenneeksi vanhoille ja itsepäisille tuumilleen. Hän lähetti kutsumaan Gertrudea luokseen; odottaessaan hänen tuloansa hän valmistautui rautaa kuumana takomaan. Gertrude ilmestyi, ja kohottamatta katsettaan isänsä puoleen lankesi polvilleen ja sai tuskin sanotuksi:

– Anteeksi!

Isä viittasi häntä nousemaan. Mutta äänellä, joka varsin vähän oli omansa rohkaisemaan, hän vastasi, että ei riittänyt pelkästi toivoa ja rukoilla anteeksiantoa, sillä se muka oli liian helppo ja luonnollinen seikka jokaiselle syyliselle, joka pelkää rangaistusta; anteeksianto oli ennenkaikkea ansaittava. Gertrude kysyi vallan hiljaa ja vavisten, mitä hänen piti tehdä.

Ruhtinas – sydämemme kieltäytyy tällä hetkellä antamasta hänelle isän nimeä – ei vastannut suoraan, vaan alkoi puhua pitkälti Gertruden hairahduksesta, ja nämä sanat viilsivät tyttöparan sydäntä kuin haavaa kosketteleva karkea käsi, Ruhtinas jatkoi huomauttaen, että jos hänellä joskus aikaisemmin olisikin ollut jossakin määrin aikomus antaa tyttärensä viettää ylhäisen säädyn maallista elämää, niin oli Gertrude asettanut tälle aikeelle voittamattoman esteen. Sillä kunnian miehenä hänellä ei muka koskaan olisi rohkeutta tarjota aatelismiehelle vaimoksi nuorta naista, joka siveydestään oli antanut sellaisen todisteen. Onneton tytär kuunteli ja oli vallan musertunut. Silloin ruhtinas muutti äänensä ja puheensa lempeämmäksi ja jatkoi lisäten, että jokaista syntiä varten oli olemassa parannuskeino sekä sääliä; että Gertruden synty oli senlaatuinen, että sen parannuskeino oli mitä selvimmin määrätty ja että hänen tästä surullisesta sattumasta piti oppia huomaamaan, että ylhäissäätyinen elämä ulkopuolella luostaria oli liiaksi täynnä vaaroja hänelle...

– Niin on! huudahti Gertrude, pelon järkyttämänä, häpeän valmistamana ja tällä hetkellä tulvailevan hellyyden liikuttamana.

– Sinäkin siis sen käsität, jatkoi ruhtinas seuraavassa tuokiossa. No hyvä, alkäämme enää puhuko menneisyydestä. Kaikki on unhoitettua. Olet tehnyt ainoan kunniakkaan ja sopivan päätöksen, joka enää oli tehtävissä. Mutta koska olet sen tehnyt vapaasta tahdosta ja luontevalla tavalla, on minun velvollisuuteni saattaa se sinulle kaikin puolin seurauksiltaan miellyttäväksi, ja minun tehtäväni on asettaa niin, että kaikki sen tuottamat edut ja ansiot lankeavat sinun osallesi. Ja tämän otan minä huolekseni.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.